

Biblioteka Główna Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu

Książka:

Materiał do programu pomocy gospodarczej dla pogranicza.

Wielkopolska Rada Gospodarcza. Poznań, 1938, 117 stron.

Książka zdigitalizowana i udostępniona cyfrowo w ramach zadań projektu pt. „Digitalizacja i udostępnianie online »Bibliografii gospodarki Wielkopolski 1919-39« H. Maciejewskiej” (SONB/SP/550684/2022)

Materiał do programu pomocy
gospodarczej dla pogranicza

TAJNE !

Nr egzemplarza .....

Egzemplarz doręczono p. ....

Poznań, w sierpniu 1938 r.

A

Wstępny projekt programu pomocy gospodarczej
=====
dla pogranicza wielkopolskiego
=====

Strona:

I. <u>Potrzeby publiczno-inwestycyjne 10 powiatów pogranicznych</u>	
1/ Roboty wodne	I
2/ Drogi kołowe	II
3/ Kolejnictwo	III
4/ Elektryfikacja	III
5/ Szkolnictwo	IV
6/ Inwestycje komunalne i budownictwo publiczne	IV
II. <u>R o l n i c t w o</u>	
1/ Spółdzielczość	VI
2/ Osadnictwo	VII
3/ Melioracje	VII
4/ Ceny i frachty	VIII
5/ Akcje pomocowe W.I.R. i W.T.K.R.	IX
6/ Kredyty i kontyngenty dla rolnictwa	X
7/ Podatki	X
8/ Inne udogodnienia	XI
III. <u>P r z e m y s ł</u>	
1/ Przedsiębiorstwa nieczynne	XII
2/ Potrzeby przedsiębiorstw czynnych	XIV
IV. <u>H a n d e l</u>	
1/ Charakterystyka	XVIII
2/ Kredyty	XVIII
3/ Domokrąstwo	XVIII
4/ Podatki	XIX
5/ Niereprezentowane przez Polaków dziedziny handlu	XIX

	<u>Strona:</u>
<u>V. R z e m i o s ł o</u>	
1/ Bojkot rzemieślników Polaków	XX
2/ Kredyty	XX
3/ Kasy bezprocentowe	XX
4/ Organizacja zbytu	XX
5/ Przesiedlanie się do innych dzielnic	XX
6/ Chałupnictwo	XX
7/ Oświata zawodowa	XXI
<u>VI. B a n k o w o ś ć</u>	
1/ Komunalne Kasy Oszczędności	XXII
2/ Kasy kredytu bezprocentowego	XXIV
3/ Państwowa pomoc kredytowa	XXV
<u>VII. P o z o s t a ł e z a g a d n i e n i a</u>	
1/ Turystyka	XXVI
2/ Badania geo- i balneologiczne	XXVI
3/ Rozmieszczenie garnizonów i siedzib władz	XXVII
4/ V a r i a	XXVII

B

Notatki z objazdu pogranicza
=====

Powiat chodzieski	5
Powiat czarnkowski	21
Powiat międzychodzki	32
Powiat nowotomyski	46
Powiat wolsztyński	57
Powiat leszczyński	69
Powiat rawicki	78
Powiat krotoszyński	90
Powiat ostrowski	99
Powiat kępiński	109

Wstępny projekt programu pomocy gospodarczej dla
pogranicza wielkopolskiego.

/Cyfry arabskie stronnic poniżej cytowane odnoszą się do drugiej części niniejszego elaboratu, mianowicie do "Notatek z objazdu pogranicza"/

I. Potrzeby publiczno- inwestycyjne 10 powiatów pogranicznych.

1/ Roboty wodne.

Bodaj najważniejsze potrzeby inwestycyjne pogranicza odnoszą się do zakresu gospodarki wodnej. Sprawa ta ma kapitalne znaczenie dla rolnictwa.

Szczegóły dot. odnośnych potrzeb poszczególnych powiatów przedstawiono na stronach 8, 22, 36, 48, 82, 91 i 112.

Poniżej zestawiono najpilniejsze potrzeby melioracyjne pogranicza:

Potrzeby robót wodno-melioracyjnych w pograniczu.

<u>Nazwa i rodzaj inwestycji.</u>	<u>powiat</u>	<u>ogólny koszt inwestycji.</u>
1. Regulacja rzeki Ciemnicy i dopływów	chodzieski	zł 390 000,--
2. Melioracja łąk nadnoteckich	chodzieski czarnkowski międzychodzki	" 500 000,--
3. Regulacja rzeki Szarki i dopływów	nowotomyski wolsztyński	" 320 000,--
4. Regulacja Czarnej Wody	nowotomyski	" 120 000,--
5. Budowa kanału Kaszczorskiego	wolsztyński	" 150 000,--
6. Regulacja i obwałowanie Górnej Orli	rawicki	" 100 000,--
7. Regulacja Dąbroczni	rawicki	" 100 000,--
8. Regulacja Orli	krotoszyński	" 400 000,--
9. Regulacja Czarnej Wody	krotoszyński i ostrowski	" 50 000,--
10. Regulacja rzeki Ołobok	ostrowski	" 160 000,--
11. Regulacja Polskiej Wody	"	" 210 000,--

do przeniesienia zł 2 500 000,--

<u>Nazwa i rodzaj inwestycji.</u>	<u>powiat</u>	<u>ogólny koszt inwestycji</u>
		z przeniesienia zł 2 500 000,--
12. Regulacja średniej Baryczy	ostrowski	" 40 000,--
13. Regulacja leniwej Baryczy	"	" 100 000,--
14. Regulacja str. Niesobu	kępiński	" 95 000,--
15. " Pomianki	"	" 225 000,--
16. " dopływów Niesobu	"	" 120 000,--
		-----
		zł 3 080 000,--
		=====

2. Drogi kołowe.

Szczegółowy plan rozbudowy sieci drogowej na pograniczu posiada Urząd Wojewódzki. Zwalnia to piszącego te słowa od obowiązku szczegółowego przedstawiania stanu sprawy drogowej na pograniczu i umożliwia mu ograniczenie się do uwag następujących:

a/ Zasadnicze zagadnienie sieci drogowej w pograniczu polega na połączeniu poszczególnych dróg, które wskutek pociągnięcia granicy zostały "poobcinane" w przypadkowych punktach, t.zn. zostały pozbawione niektórych punktów węzłowych, które obecnie - w wielu wypadkach - leżą poza granicą, na terenie niemieckim. Trzeba więc stworzyć odpowiednie połączenia i punkty węzłowe na terenie polskim.

b/ Oczywiście, rozwiązanie zagadnień drogowych wymaga b. dużego nakładu środków. Tymczasem w licznych powiatach pogranicznych można stwierdzić, że powiaty nie tylko nie mają środków na rozbudowę sieci, ale nawet na konserwację /Przykłady: Czarnków str. 22, Wolsztyn str. 70, Rawicz str. 81, Krotoszyn str. 91/. W takim np. powiecie rawickim Państwo dając około 20 000 zł na potrzeby dróg państwowych, daje mniej nawet niż istotnie potrzeba na ich konserwację. Albo w powiecie krotoszyńskim: niedość, że w roku bieżącym Starostwo Krajowe udzieliło rentę w wysokości 37 000 zł zamiast 90 000 zł, ale i zalega z wypłatą 155 000 zł za dawniejsze lata.

Mimo wszystko spotkać można powiaty, gdzie problem drogowy rozwiązany jest planowo. Zdaniem piszącego te słowa, takim właśnie powiatem jest nowotomyski /patrz str. 47/48/.

c/ Koszty renowacyjne i koszty budowy dróg ulegają zwiększeniu wskutek drożyzny kamienia sprowadzanego przeważnie z Wołyń-
nia. Celem potanienia kosztu nabycia^{surowca} do budowy dróg należy:

- aa/ pomyśleć bądź o budowie klinkiarni /np. w powiecie czarnkowskim, gdzie istnieją odpowiednie po temu warunki naturalne/ bądź o przekształceniu na klinkiarnię jednej z istniejących w pograniczu cegielni /może w Czarnkowie ?/
- bb/ uruchomić obróbkę kamienia /kostki/ w powiecie chodzieskim, gdzie istnieje duże bogactwo kamienia /patrz str.9/
- cc/ wystarać się o zniżkę frachtową na kamień wołyński.

d/ Ze względu na szczególne znaczenie zasługują na specjalnie pieczołowitą uwagę:

- droga państwowa nr. 17 idąca przez Międzychód z Berlina /patrz str.34/
- droga Zbąszyń - Nowy Tomyśl - Poznań /patrz str.47/48/
- droga Poznań - Ostrów - Kępno /patrz str.101/.

3. Kolejnictwo .

Potrzeba budowy następujących nowych dróg żelaznych:

- aa/ Ujście - Milczek /str.8/
- bb/ Dziembówko - Kaczory /str.8/
- cc/ przedłużenie kolei Ostrzeszów - Grabów przez Ołobok - Strzegowę aż do linii Ociąż - Kotowiecko.

Nadto w powiecie chodzieskim odczuwa się potrzebę rozbudowy stacji kolejowej w Kaczorach, w czym szczególnie zainteresowana jest Dyrekcja Lasów Państwowych.

Wreszcie piszącemu te słowa sygnalizowano potrzebę usprawnienia połączenia na linii Poznań - Międzychód /str.34/ i Poznań - Rawicz /str.81/.

4. Elektryfikacja.

Ponieważ zagadnienie elektryfikacyjne doczekało się realizacji na dużej połaci Województwa i odnośne potrzeby dobrze są znane Urzędowi Wojewódzkiemu, piszący te słowa ich nie reejstrował; zwraca jedynie uwagę na odnośne kłopoty powiatu kępińskiego /str.110/ oraz na możliwość zużycia elektrowni kolejowej w Zbąszyniu dla potrzeb najbliższej okolicy /str.49/.

5. Szkolnictwo.

Projekty rozbudowy szkolnictwa średniego w pograniczu obejmują:

aa/ budowę gimnazjum klimatycznego w Chodzieży /str.9/

bb/ budowę szkoły ceramicznej w Chodzieży /str.19/

cc/ budowę gimnazjum w Nowym Tomysłu /str.49/

dd/ powstanie Wydziału Rybackiego przy Szkole Rolniczej w Międzychodzie /str.45/. Jeśli chodzi o szkolnictwo powszechne, ważne byłoby ustanowienie w każdej gminie jednej, pełnej 6-klasowej szkoły powszechnej; jest to postulat wielkiej wagi, bowiem od jego realizacji zależeć będzie m.i. dopływ młodzieży do rzemiosła.

Budowa gmachów szkół powszechnych zachodzi w Chodzieży /str.9/, Ujściu /str.9/, Czarnkowie /str.22/, Kamionnej /str.34/ Mnichach /str.34/, Rawiczu /str.81/, Zdunach /str.91/, Kobylej Górze /str.110/ oraz szkoły specjalnej dla dzieci niedorozwiniętych w Lesznie /str.70/.

6. Inwestycje komunalne i budownictwo publiczne.

Rejestr potrzeb inwestycyjnych, który poniżej zestawiamy, jest zapewne daleki od kompletności, niemniej jednak i on już przedstawia się okazale:

Powiat chodzieski

Chodzież: łazienki miejskie, bruki, rozszerzenie kanalizacji i wodociągów, baraki dla bezrobotnych, ogródki działkowe.

Budzyń: rzeźnia miejska, ośrodek zdrowia, Dom Gminny, kąpielisko.

Ujście: ośrodek zdrowia, Dom Gminny, kąpielisko.

Margonin: rzeźnia i targowisko, ośrodek zdrowia, łazienki, wierzchniowa kanalizacja.

Kaczory: ośrodek zdrowia, targowisko.

Szamocin: rozbudowa targowiska.

Powiat czarnkowski

Czarnków: gmach urzędu skarbowego, domek dla strażnika wodnego w Pijanówce, 5 małych strażnic granicznych, łazienka miejska, baraki dla bezrobotnych, barak dla chorych zakaźnych.

Powiat międzychodzki

Międzychód: rzeźnia miejska /ewentl. drogą przebudowy nieczynnego młyna fy. Schneider i Zimmer/, kanalizacja i wodociągi, ogródki działkowe

Sieraków: ogródki działkowe.

Powiat nowotomyski

Potrzeba pobudowania 2 budek granicznych.

Nowy Tomyśl: rozbudowa szpitala powszechnego.

Powiat wolsztyński

Wolsztyn: budowa ośrodka zdrowia.

Powiat rawicki

Rawicz pobudowanie wodociągów, budowa targowiska, przebrukowanie ulic.

Powiat krotoszyński

Przebudowanie nawierzchni ulic i placów w miastach.

Krotoszyn: Kanalizacja /kosztorys przewiduje wydatki na
1 300 000 zł!//

II. R o l n i c t w o =====

1/ Spółdzielczość

Jeśli na plan pierwszy potrzeb rolnictwa wysuwamy zagadnienie spółdzielczości, dzieje się to nie tylko przez wzgląd na wagę tego problemu dla samego rolnictwa, ale głównie z tej racji, iż ten właśnie odcinek pozostaje pod najintensywniejszym ostrzałem ze strony Niemców.

Fakt ten jest tak powszechnie znany, iż nie zachodzi potrzeba ilustrowania go przykładami; wystarczy ograniczenie się do wysunięcia postulatów.

Oddłużenie. Czołowym z tego zakresu postulatem jest szybkie dokończenie akcji oddłużania spółdzielczości. Oczywiście, zwiększenie sum przeznaczonych na ten cel, przyspieszyłoby uporanie się z tym zagadnieniem.

Wzmocnienie podstaw finansowych. Spółdzielczość musi przezwyciężyć kryzys moralny, który przeżywa. Piszący te słowa jest przeciwnikiem nadmiernego alimentowania spółdzielczości w kredyty i dotacje służyć mające do ułatwienia prowadzenia spraw bieżących. Niemniej, zważywszy, iż - według wszelkiego prawdopodobieństwa - spółdzielnie niemieckie na pograniczu korzystają ze specjalnych kredytów politycznych, należy przewidzieć dla szeregu spółdzielni polskich kredyt bądź nisko- bądź bezprocentowy. Komunalne kasy oszczędności powinny przyjść w tym względzie spółdzielniom z pomocą. Do rozważenia pozostaje możliwość zmobilizowania na ten cel pewnych funduszy przez T-wo dla spraw pogranicza.

Program rozbudowy sieci spółdzielczo-rolniczej powinien zostać opracowany w najbliższym czasie. Pewne w tym względzie dane znajdują się na dalszych stronach niniejszego elaboratu /p.strony 11,37, 60, 61, 71, 82, 92, 103 i 111/.

Program mleczarski znajduje się w opracowaniu w szeregu powiatów. Konieczne jest tutaj stworzenie ustawowego obowiązku przyjmowania na członków spółdzielni rolników-dostawców. Niemieckie spółdzielnie bądź zgodzą się na przyjęcie Polaków i zostaną zmajoryzowane, bądź na to się nie zgodzą i stracą - wraz z ubytkiem Polaków -

gros swoich dostawców.

Uprzywilejowanie pod względem cen. Jest rzeczą absolutnie konieczną przywrócenie konkurencyjności spółdzielniom polskim w pograniczu ze spółdzielniami niemieckimi. Np. w handlu nawozami sztucznymi ich nabywca w spółdzielni niemieckiej, o ile kupuje w pierwszym okresie, uzyskuje 7 % bonifikaty; nadto może kupować na dogodny kredyt. Chcąc przywrócić konkurencyjność polskiemu aparatowi handlowemu, należy: a/ uzyskać od dostawców nawozów sztucznych specjalne "kresowe" ceny dla polskich spółdzielni i polskiego kupiectwa pogranicza, nadto zaś b/ kredytów 6 do 9-miesięcznych.

2/ Osadnictwo

Jeśli osadnictwo rzeczywiście ma stać się owym "wąłem ludzkim", chroniącym przed naporem fali niemieckiej, należy je uzdrowić i zapewnić mu na przyszłość warunki zdrowej egzystencji.

W tym celu należy:

- a/ przyspieszyć ulgową likwidację zaległości osadników,
- b/ zredukować obciążenie osadników do norm racjonalnych,
- c/ tworzyć gospodarstwa osadnicze zdrowe, t.zn. dostatecznie duże,
- d/ wyposażać je w potrzebny inwentarz żywy i martwy,
- e/ osadzać na pograniczu element miejscowy, obeznany z warunkami lokalnymi, aby przez to odciążyc wieś pogranicza z nadmiaru ludności rolniczej i zapobiec niezadowoleniu, wynikającemu wskutek osadzania na ziemi - ludności napływowej,
- f/ zwrócić baczną uwagę na możliwość dostarczenia ludności małorolnej dodatkowej pracy zarobkowej /królikarstwo, jedwabnictwo, zielarstwo, obróbka lnu itd./

Piszący te słowa zwraca szczególnie uwagę na specjalne potrzeby osadnicze, uwidocznione na stronach 36, 82, 92, 102 i 111.

3. Melioracje

Jeśli Wielkopolska Izba Rolnicza obliczyła, iż stosunek wydrenowanej ziemi do potrzeb w tej dziedzinie w całym województwie poznańskim /wyłącznie dla gruntów potrzebujących drenowania/ wynosi 30 : 70, t.zn., że w całym województwie 70 % gruntów

czeka na drenowanie, to stosunek ten na pograniczu przedstawia się na pewno o wiele gorzej.

Równolegle z akcją regulowania dróg wodnych /o czym była mowa w rozdziale dot. inwestycji publicznych/, musi iść akcja drenowania, odwadniania i racjonalnego zagospodarowania łąk. Są to bowiem akcje, przyczyniające się bezpośrednio do podniesienia dobrobytu w rolnictwie.

Nie jest mi możliwe dokładne obliczenie potrzebnych tutaj sum. Przykładowo podaję, iż na renowację zużytych systemów drenarskich w 10 powiatach pogranicznych trzeba conajmniej 100 000 złotych ^{rocznie}. Zwracam uwagę na ożywienie, jakie by wzmożenie akcji drenarskiej wywołało w pogranicznym ceglarstwie, przemyśle b.pracochłonnym! /

Na szczególne uwypuklenie zasługuje sprawa łąk nadnoteckich, którą Pan Wojewoda specjalnie się zaopiekował z uwagi na jej doniosłość dla tych powiatów północno-zachodnich.

4. Ceny i frachty

Prostym wymogiem sprawiedliwości byłoby skompensowanie pograniczu strat, jakie wynikają dla niego z racji ekscentryczności położenia. Rolnictwo pogranicza płaci wyższe ceny za zużywane przez się produkty przemysłowe /nawozy sztuczne, węgiel, żelazo itd./, natomiast otrzymuje ceny niższe za produkty przez się wytworzone.

Tutaj pozostają do opracowania dwa zagadnienia:

a/ ulg taryfowych,

b/ ulg w odniesieniu do cen artykułów skartelizowanych.

Nie trzebaby tutaj stwarzać żadnego novum: jeśli podobne ulgi zarówno taryfowe jak i cennikowe istnieją dla kresów wschodnich, dlaczego nie mianoby ich wprowadzić również dla pogranicza zachodniego?

Ponieważ zaś celem naszym jest poparcie tylko elementu polskiego, należałoby starać się o ulgi poza-taryfowe za zaświadczeniami Starostw, co by: a/ umożliwiło ograniczenie przywileju przewozowego dla odbiorców - Polaków, b/ a jednocześnie ułatwiło kontrolę nad sposobem zużycia przewiezionych materiałów. W wypadku

gdyby p. Minister Komunikacji uznał za właściwe przyznanie tego rodzaju ulg, należałoby w każdym powiecie wyznaczyć jedną instytucję, która byłaby wyłącznym odbiorcą odnośnych przesyłek i rozdzielałaby je wśród zainteresowane spółdzielnie polskie, kupiectwo, cegielnie i przemysł.

5. Akcje pomocowe W.I.R. i W.T.K.R.

Podczas swego objazdu pogranicza, piszący te słowa miał możność zapoznania się z akcją terenową Izby Rolniczej i W.T.K.R. Miał przy tym możność stwierdzenia, iż wszystkie chwalebne wysiłki, godne wysokiego uznania, nie są w możności sprostania ogromowi potrzeb. To też konieczne jest przyjęcie z pomocą samorządowi rolniczemu^{i to} z pomocą finansową ze strony Państwa, celem nasilenia prac terenowych w pograniczu - w szczególności celem wzmożenia pomocy:

- a/ przy obsiewie i uprawie łąk /zakup narzędzi łąkarskich/,
- b/ przy zakładaniu gnojowni /premiowanie wzorowych gnojowni/,
- c/ przy budowie silosów /zaopatrzenie powiatów pogranicznych w formy po kilka na jeden powiat/,
- d/ przy propagandzie roślin pastewnych,
- e/ przy zakładaniu chmielników przez małorolnych /szczegóły patrz strona 50/,
- f/ przy rozwoju sadownictwa zwłaszcza w powiatach chodzieskim, czarnkowskim, międzychodzkiem, nowotomyskim i wolsztyńskim/ m.i. instalacje przechowalni owców patrz str. 93/,
- g/ przy zalesianiu nieużytków,
- h/ przy rozmieszczaniu materiału hodowlanego /szczegóły dot. hodowli patrz str.36,83,93,103/,
- i/ przy dostarczaniu materiału siewnego /szczegóły patrz str.37/,
- j/ przy wspomaganii hodowli drobnego inwentarza, jedwabnictwa itd.
- k/ przy rozwijaniu wikliniarstwa /p.str.50/.

Nadto należy zwrócić uwagę na potrzebę zgęszczenia sieci instruktorów rolniczych. Na pograniczu powinien działać najlepszy materiał instruktorski.

Wreszcie: niezmiernej wagi dla rolnictwa sprawy oświaty zawodowej są wprawdzie traktowane z wielką pieczołowitością

przez W.I.R., niemniej jednak i tutaj zakres niezaspokojonych potrzeb jest ogromny.

Jeśli podjęta przez Wielkopolską Radę Gospodarczą akcja pomocy dla pogranicza zdecyduje Rząd do udzielenia większej dotacji - winna ona być przeznaczona niemal wyłącznie na powyższe cele.

6. Kredyty i kontyngenty dla rolnictwa.

Połączenie w powyższym tytule kredytów bankowych z kontyngentami /eksportowymi, cukrowniczymi itp./ tłumaczy się wspólnością mianownika, na którym opiera się odnośny postulat; jest nim: uprzywilejowanie.

Istotnie, zdaniem piszącego te słowa, pogranicze zasługuje i wymaga, aby:

a/ Państwowy Bank Rolny kierował się przy rozdziale kredytów życzliwą i uzasadnioną stronniczością w stosunku do pogranicza,

b/ samorząd przemysłowo-handlowy i rolniczy dokładały starań celem wyjednania dla pogranicza stosunkowo większych udziałów:

w kontyngencie bekoniarskim /przykład: powiat rawicki nie korzysta z kontyngentu na trzodę bekonową; mógłby dzielić się z pow.gostyńskim/,

w kontyngencie buraczanym /przykład: cukrownia w Miejskiej Górcie, str. 82/,

w kontyngencie spirytusowym /przykład: Kępno str. 111/,

w kontyngencie wywozowym na gęsi /przykład: Kępno str. 111/.

7. Podatki

a/ Ustawa o popieraniu rozwoju gospodarczego kresów wschodnich przewiduje, iż na kresach wschodnich /podobnie zresztą jak i na pograniczu po stronie niemieckiej/ rolnictwu wolno od podstawy wymiaru podatku dochodowego potrącać wydatki na:

- a/ budownictwo,
- b/ meliorację,
- c/ wydatki na drogi.

W Niemczech, po zatwierdzeniu projektu danej roboty potrąca się od efektywnego podatku gruntowego sumę inwestycji. Zastosowanie analogii do pogranicza zachodnio-polskiego rozładowałyby bezrobocie poprzez silne ożywienie melioracyj i budownictwa.

b/ Ostatnio przeprowadzona zwyżka norm i przesunięcia rejonów ekonomicznych doprowadziły do powiększenia podstaw wymiaru, a fiskalizm władz skarbowych w obawie za niskiego oszacowania płatników, czyni w b. licznych wypadkach istotną krzywdę rolnikom. Konieczne jest zalecenie ze strony Izby Skarbowej, aby urzędy Skarbowe pogranicza szczególnie troskliwie badały, czy nie dzieje się krzywda płatnikom.

8. Inne udogodnienia.

a/ Należy zbadać, czy niektóre powiaty pogranicza /np. leszczyński/ nie mogłyby utrzymywać rezerwy zbożowej /szczegóły patrz str.71/.

b/ Tępienie kradzieży i włóczęgostwa, dające się rolnictwu poważnie we znaki, powinno być szczególnie ułatwione w pasie granicznym ze względu na specjalnie ostre przepisy o bezpieczeństwie i porządku publicznym.

c/ Dyrekcja Lasów Państwowych powinna rolnictwu ułatwiać nabywanie drewna opałowego.

d/ Budownictwo wiejskie w pograniczu winno zaznać pomocy ze strony Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych.

- VII -

III. P r z e m y s ł
=====

1. Przedsiębiorstwa nieczynne

1. Cegielnia S.A.H.Cegielski w Chodzieży; uruchomienie zależne od wymienionej Spółki Akcyjnej /p.str.12/.

2. Cegielnia p. Poznańskiego w Chodzieży; uruchomieniem zajmie się Spółdzielczy Bank Nadnotecki; konieczność zasilenia w kredyty obrotowe /p.str.12/.

3. Młyn Motorowy p. Urbańskiego w Urbanowie p.Chodzieżą; uruchomienie wątpliwe; obiekt zbyt duży; uruchomienie tego młyna mogłoby zagrozić egzystencji innych młynów polskich /p.str.12/.

4. Tartak S.A. H.Cegielski w Chodzieży; uruchomieniem zajmie się p. Dankowski, któremu potrzebny kredyt obrotowy 10-15 000 zł./p.str.13/.

5. Bekoniarnia w Czarnkowie; przeprowadzić decydującą rozmowę z prezesem Przedpełskim /p.str.25/.

6. Stocznia, należąca do Państwowego Zarządu Wodnego w Czarnkowie; uruchomienie zależne od tej władzy /p.str.25/.

7. Fabryczka maszyn rolniczych w Czarnkowie, należąca do Niemki Paulsen; trzeba wyszukać nabywcę Polaka; prasa poznańska gotowa zamieścić bezpłatne duże ogłoszenia; akcję skoncentrować w Wydziale Powiatowym /p.str.26/.

8. Fabryka Konserw Jarzynowych i Owocowych "Pomona" w Międzychodzie; gotowość zajęcia się tą sprawą wyraził p.Dr.A.Skowroński z Poznania /p.str.39/.

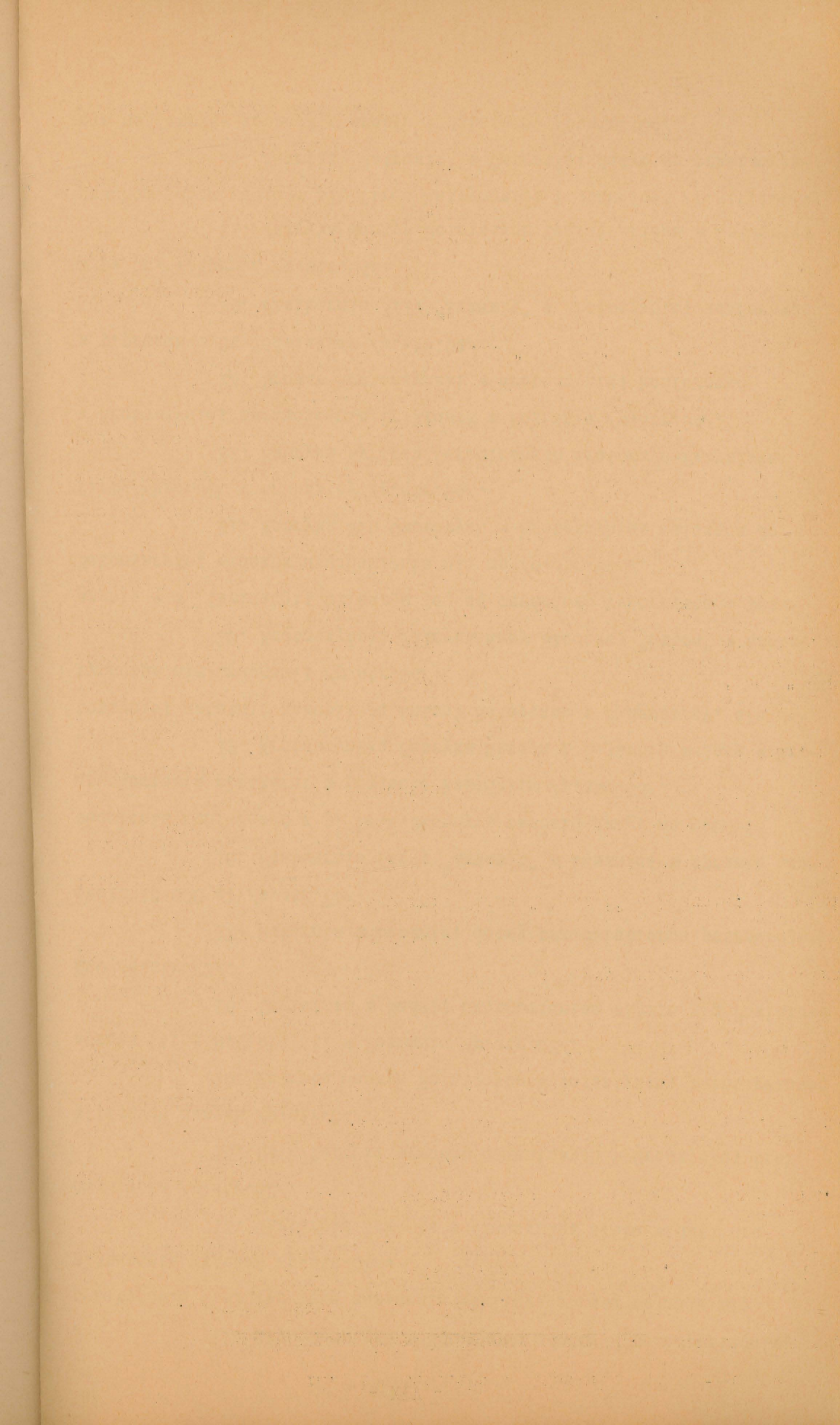
9. Młyn firmy Schneider-Zimmer w Międzychodzie; istnieje możliwość przebudowania młyna na potrzeby Rzeźni Miejskiej /p.str.39/.

10. Fabryka Maszyn Rolniczych "Mecentra" w Międzychodzie; po fabryce tej, oddawna unieruchomionej, zostały tylko mury; mógłby je przejąć miejscowy przemysłowiec, p. Roman Borzych w wypadku pomocy kredytowej /p.str.39/.

11. Młyn Braci Grzybowskich w Zbąszyniu; mógłby być uruchomiony, dając przedsiębiorcy pełne zatrudnienie, bowiem okolica odczuwa dotkliwy brak młyna; potrzebna pomocy kredytowa /p.str.52/.

12. Młyn Szostaka w Zbąszyniu mógłby - po odpowiedniej przebudowie - służyć jako suszarnia wikliny; sprawą zajmuje się p. Starosta Skoczeń /p.str.52/.
13. Garbarnia Eckerta w Zbąszyniu; słabe widoki uruchomienia /p.str.52/.
14. Dwie fabryki wyrobów cementowych w Grodzisku; brak bliższych danych /p.str.52/.
15. Fabryka Maszyn Rolniczych w Wolsztynie; zainteresować sprawą firmę H. Cegielski w Poznaniu /p.str.62/.
16. Cegielnia w Sądzi; uruchomieniem zajmie się Powiatowa KKO /p.str.73/.
17. Rakarnia w Lesznie; dobry przedsiębiorca potrzebuje około 15 000 zł /p.str.73/.
18. Płatkarnia firmy "Akwawit" w Lesznie; w sprawie uruchomienia konferować z p. Dr. M. Skornym; zwrócić uwagę na możliwość uruchomienia płatkarni w powiecie kępińskim /p.str.63/.
19. Krotoszyńska Fabryka Maszyn i Lejarnia Żelaza w Krotoszynie; ostatnio zakupił ją Antoni Ratajczak z Bydgoszczy, ale dotychczas nie uruchomił /p.str.94/.
20. Krotoszyńska Fabryka Kawy Słodowej "Extra" w Krotoszynie - w likwidacji; ubikacje jej są częściowo wykorzystane przez Bekoniarnię; widoków uruchomienia nie ma /p.str.94/.
21. Fabryka Win Owocowych w Krotoszynie, należąca do firmy Makowski w Kruszwicy /p.str.94/.
22. Fabryka Wyrobów Ceramicznych Krotoszyn-Przysieka w Krotoszynie; zarządza nią Dr. Kłusek z Poznania /p.str.94/.
23. Browar Krotoszyński w Krotoszynie; konferować z p. prezesem St. Józwiakiem /p.str.94/.
24. Płatkarnia S.A. "Akwawit" w Krotoszynie; konferować z p. Dr. M. Skornym /p.str.94/.
25. Fabryka Maszyn Rolniczych Czarlińskiego w Ostrowie; uruchomieniem zajmuje się firma Maksymowicz i Schneider /p.str.104/.
26. Fabryka "Ostrowit" w Ostrowie; dążyć do przetworzenia na fabrykę konserw z drobiu i dziczyzny /p.str.104/.

2. Potrzeby przedsiębiorstw czynnych

1. Fabryka Fajansu w Chodzieży /dawniej St.Mańczak, obecnie Szrama-Kapczyński/ mogłaby poważnie zwiększyć produkcję w wypadku uzyskania z Banku Gospodarstwa Krajowego pożyczki w wysokości 350 000 zł./p.str.13/.
2. Cegielnia Wydziału Powiatowego w Czarnkowie; należy zbadać możliwość przestawienia produkcji na klinkier lub t.p. /p.str.24/.
3. Wędzarnie w Wieleniu; umożliwić dowóz drogą lądową z Niemiec 350 ton śledzi na okres lipiec, sierpień, wrzesień /p.str. 24/.
4. Drawska Ćejarnia Żelaza w Drawskim Młynie; wynaleść kompensatę wzamian za ubytek produkcji wskutek częściowej przeprowadzki do COP'u /p.str.25/.
5. Wytwórnia Wyrobów Cementowych w Czarnkowie - własność Zarządu Kolejowego - mogłaby się rozwinąć, o ile otrzymałaby większe zamówienia kolejowe /p.str.25/.
6. Duży warsztat ślusarski Roberta Gąseckiego w Międzychodzie, specjalizujący się w wytwórczości przyborów rowerowych, mógłby poważnie zwiększyć wytwórczość w wypadku otrzymania pomocy kredytowej. /p.str.40/.
7. Fabryka Maszyn Rolniczych Romana Borzycha w Międzychodzie /budująca turbiny wodne, maneże, parniki, siewniki, młocarnie włościańskie/mogłaby się rozszerzyć i zająć miejsce "Mecentry" w wypadku pomocy finansowej /p.str.40/.
8. Mleczarnia Bronisława Masica w Międzychodzie ma możliwość rozbudowania się w wypadku otrzymania pożyczki /p.str.40/.
9. Żwirownia w Lewicach, należąca do Państwa, mogłaby zwiększyć produkcję w wypadku udzielenia zamówień ze strony władz kolejowych /p.str.40/.
10. Bekoniarnia w Grodzisku powinna rozszerzyć program produkcyjny na wyroby puszkowe /p.str.52/.
11. Browary Grodzkie w Grodzisku mogłyby zwiększyć produkcję w wypadku zapewnienia im eksportu do Niemiec /p.str.53/.

12. Fabryka Konserw Władysława Jarosza w Grodzisku; obiekt bardzo ciekawy; potrzebna pomoc instruktorska, utworzenie eksportu /p.str.53/.

13. "Samodział Wielkopolski" Sp. z o.o. w Wolsztynie pragnie uruchomić tkalnię, na co potrzeba kredytu 200-300 000 zł /p.str.62/.

14. Tartaki w Wolsztynie domagają się uprzywilejowania w zakresie kontyngentów eksportowych do Niemiec oraz przychylniej polityki 'Dyrekcji Lasów Państwowych /p.str.62/.

15. Wytwórnia Win Owocowych firmy Stróżyk w Rakoniewicach potrzebuje pomocy kredytowej /p.str.63/.

16. Młyny w pow.wolsztyńskim żalą się na brak przemiałów wojskowych /str.63/.

17. Zakłady Przeróbki Słomy Lnianej i Konopnej "Len" w Lesznie potrzebują kredytu z P.B.R. w wysokości 90 000 zł na odbudowanie fabryki i uzupełnienie jej nowszymi maszynami /p.str.73/.

18. "Mefaza" /Mechaniczna Fabryka Zamków/ potrzebuje pożyczki w wysokości 10 000 zł /p.str.73/.

19. Białoskórnik Augustyn Hermann w Lesznie wniósł do BKG o pożyczkę w wysokości 30 000 zł /p.str.74/.

20. Firma Całka w Lesznie potrzebuje kredytu do 10 000 zł /p.str.74/.

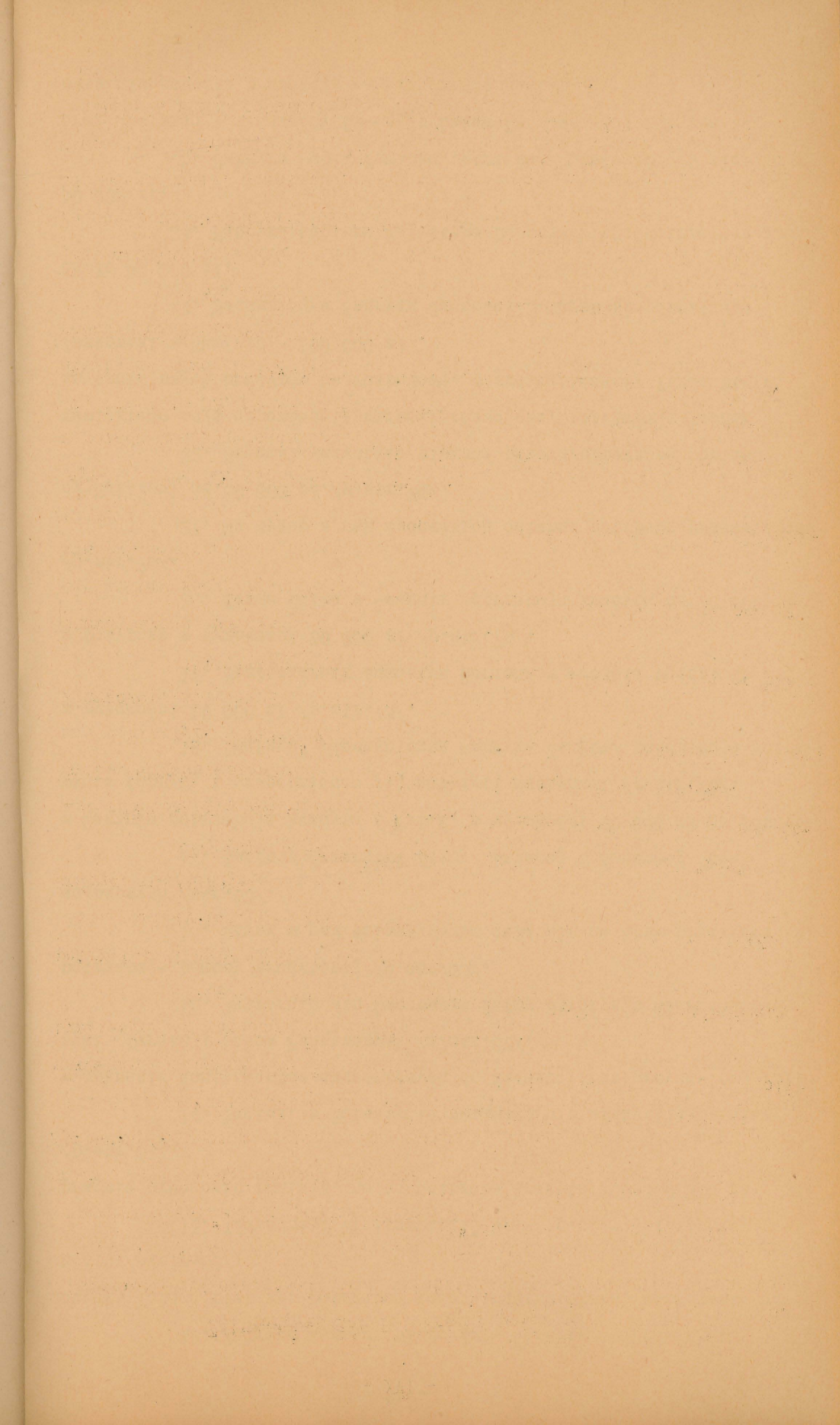
21. Na wykup z rąk żydowskich odlewni potrzeba przedsiębiorcy-Polakowi ok.50 000 zł./p.str.74/.

22. Nieomal wszystkie większe przedsiębiorstwa powiatu rawickiego mają odpowiednie warunki rozwojowe, potrzebują jednak znaczniejszych kredytów na rozbudowę, w szczególności: firma Stefan Jaskowski w Rawiczu - 100 000 zł.

23. Mechaniczna Fabryka Szczotek B.Murawski potrzebuje około 50 000 zł.

24. Fabryka Papieru Falistego Durczewskiego potrzebuje około 50 000 zł.

25. Fabryka Mebli Tomiaka potrzebuje około 50 000 złotych oraz ułatwień ze strony Dyrekcji Lasów Państwowych; fabryka ta ostatnio podjęła produkcję na eksport do Anglii.

26. Fabryka Wag Bci Hrsina potrzebuje również kredytu /wysokość nie określona/ oraz załatwienia sprawy przewłaszczeniowej.

27. Firma St.Taczaka - warsztat reparacyjny większych rozmiarów potrzebuje pomocy finansowej.

28. Wysoko uprzemysłowiona domena państwowa w Gołaszynie pod Bojanowem, dzierzawiona przez p. Rzoskę /młyn, tartak, gorzelnia, płatkarnia/ ma ulec parcelacji; zachodzi potrzeba utrzymania conajmniej 180 ha przy wymienionej domenie, podtrzyma to bowiem byłby wymienionych zakładów przemysłowo-rolnych.

29. Wystawione na licytację przedsiębiorstwo po Szwajcarze niemieckim Baumüllerze w Pakosławiu /młyn, tartak, olejarnia itd./ Obiekt ten chcieliby nabyć dzierzawcy jego pp. Krause i Niełacny, potrzebujący na ten cel kredytu.

30. Przedsiębiorstwo rzeźnicze po zmarłym Niemcu Albercie Scholzu /wyrabiające znane kiełbaski rawickie/ jest do nabycia. Przedsiębiorstwo to zna bliżej p. Szymczak, kierownik w firmie K.Przybyła w Poznaniu; należy wyszukać nabywcę ew. za pośrednictwem p. K.Syllera ze Związku Cechów Rzeźniczych.

31. Dawna S.A. "Wagon" w Ostrowie stanowi obecnie własność Zarządu Kolejowego, który w odnośnych warsztatach ogranicza się do reparacyj wagonowych; pożądane byłoby objęcie programem produkcyjnym warsztatów ostrowskich również i produkcji wagonów /p.str. 104/.

32. Fabryka Dykt w Ostrowie często bywa unieruchomiana z powodu braku surowca^z Lasów Państwowych /p.str.104/.

33. Przemysł budowlany m.Ostrowa domaga się podtrzymania ruchu budowlanego drogą kredytowania go przez BGK; potrzeba rocznie około 100 000 zł /p.str.104/.

34. Głównym zagadnieniem przemysłowym pow. kępińskiego jest eksploatacja kwarcytu koło Strzegowy, która w ubiegłym roku zatrudniała 600 ludzi w okolicy najuboższej; wywożono ponad 1000 ton miesięcznie. Niestety w roku bieżącym dopuszczono znaczne ilości kwarcytu z Czechosłowacji, co pociągnęło za sobą spadek stanu zatrudnienia z 600 robotników na 30.

Eksploatację prowadzą dwie niezbyt sympatyczne firmy "Skawina" /firma żydowska/ i "Stella" /firma o kapitale zagranicznym/.

Geolog U.P.Dr.Gołąb obliczył zapasy kwarcytu pod Ostrzeszowem na około 100 lat produkcji po 2000 ton miesięcznie. Trzeba zagadnienie to dokładnie zwentylować, zbadać przyczyny, dla których wpuszczono kwarcyt czeski.

Eksploatacja kwarcytu w rozmiarach zeszłorocznych może rozładować około 50 % zarejestrowanego bezrobocia w powiecie kępińskim, w przeciągu całego roku.

35. Przemysł ceglarski pogranicza, jako w wysokim stopniu pracochłonny, wymaga szczególnie pieczołowitej opieki: zniżek taryfowych na przewóz miazgi węglowejⁱ cegieł, udostępnienia kontyngentów eksportowych na drewno do Niemiec oraz dostaw na rzecz osadnictwa itp. cele publiczne.

1/ Charakterystyka

Sytuacja kupiectwa polskiego w pograniczu jest m.i. dlatego tak trudna, osiedliło się ono w powiatach pogranicznych /zwłaszcza północnych/ dopiero po wojnie, t.zn. po wyemigrowaniu elementu żydowskiego i częściowo niemieckiego. Przed wojną Niemcy i Żydzi niemal wyłącznie reprezentowali handel na interesujących nas terenach. Szczegóły charakterystyczne: przed wojną w Pile było więcej kupców Polaków niż w Chodzieży; w Czarnkowie przed wojną było zaledwie 2 poważniejszych kupców !

Fakt, iż kupiectwo polskie w dużej części pogranicza jest formacją nową, nie zasiedziałą, tłumaczy m.i. następujące zjawisko: oto kupcy - Niemcy w większości wypadków mają lokale we własnych kamienicach, tymczasem Polacy są lokatorami.

Dzisiaj, jeszcze n.p. w powiecie czarnkowskim udział Niemców w handlu wynosi 50 %.

2/ Kredyty

Główną bolączką kupiectwa jest brak dogodnych i tanich kredytów; potrzeby kredytowe szacuję na każdy powiat po mniej więcej 100 tys. złotych. Kredyt otrzymywany z Banku Związku Spółek Zarobkowych jest niedogodny, bowiem zbyt krótko-terminowy /dwuletni przy spłacie 25% co pół roku/. Kupiectwo polskie, wskazując na okoliczność, iż konkurencja niemiecka jest zasilana przez swe instytucje kredytowe w tani i dogodny kredyt, domaga się kredytu 5-letniego o średnim oprocentowaniu /4-6%/.

Nadto należałoby zainicjować współpracę kupiectwa pogranicza ze Spółdzielnią Kupiecką "Kredyt" w Poznaniu, bowiem z braku możliwości kredytowania odbiorców, nawet polska klientela zdradza miejscowe kupiectwo polskie na rzecz kupców Niemców, udzielających kredytu.

3/ Domokrastwo

Zdawałoby się, że w pograniczu - z powodu obowiązywania rygorystycznych przepisów - plaga domokrastwa nie powinna dawać się we znaki. Tymczasem - wręcz przeciwnie - kupiectwo niemal we wszystkich powiatach pogranicznych głośno żali się na nieuczciwą

konkurencję domokrażców - zwłaszcza Żydów. Tak np. w Lutogniewie /pow.krotoszyński/ u byłego sołtysa znalazł azyl Żyd- domokrażca, który w ciągu 3-dniowego pobytu zrobił obrotu za 4 000 zł. Tam zaś, gdzie sprzedaż sposobem domokrażnym jest ostro tępiona, zakradła się oryginalna forma obchodzenia przepisów: oto uprawia się wymianę naturalną sposobem domokrażnym, t.zn. handlarz posiadający licencję na skup domokrażny zamiast płacić gotówką, płaci towarem. Sprawą ograniczenia wzgl. zlikwidowania domokraństwa w pograniczu zajął się ostatnio naczelnik W.Gaertner.

4/ Podatki

Aczkolwiek kupiectwo chętnie przyznaje, że w zakresie wymiaru i poboru podatków na przestrzeni ostatnich kilku lat zaszła zmiana na korzyść, to jednak w odniesieniu do władz skarbowych formułuje postulaty następujące:

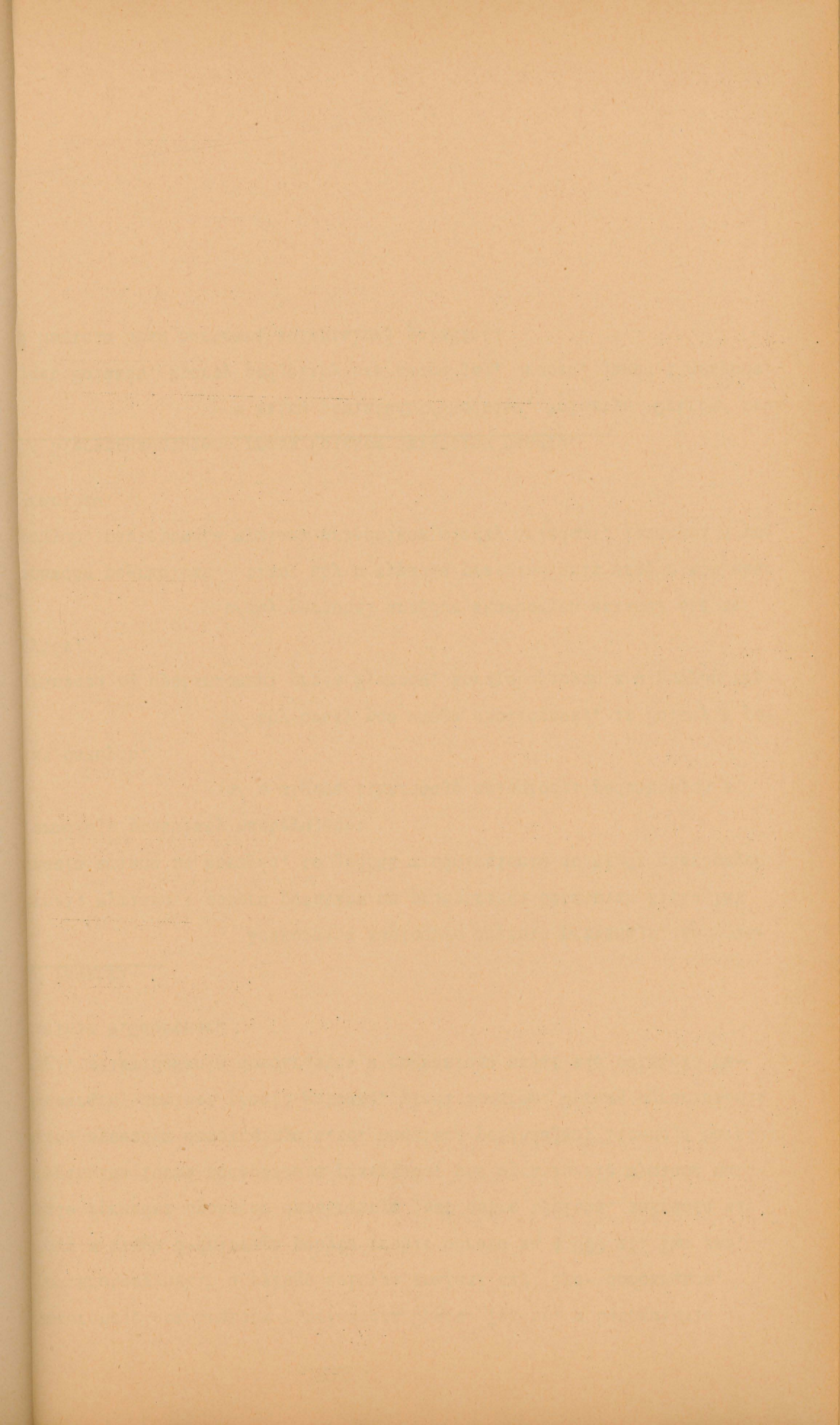
a/ o ulgową likwidację zaległości podatkowych z lat dawnych,

b/ aby brały pod uwagę okoliczność, iż Polacy w pograniczu są dystansowani przez Niemców, korzystających z ulgowych kredytów,

c/aby personel urzędów skarbowych składał się ze znawców pogranicza, t.zn. aby w wypadku przesiedlania urzędników skarbowych, następowała wymiana urzędników między urzędami, leżącymi w pograniczu.

5/ Niereprezentowane przez Polaków dziedziny handlu.

W kilku powiatach /Chodzież, Wolsztyn. Ostrów/ brak jest Polaków, którzy podjęliby się skupu jaj, drobiu, jagód i grzybów. W Rawiczu brak hurtowni kolonialnej polskiej.

V. R z e m i o s ł o

=====

1/ Bojkot rzemieślników Polaków

Konieczność przyjscia z pomocą rzemiosłu polskiemu jest uzasadniona okolicznością, iż ludność niemiecka unika rzemieślników Polaków, ograniczając się niemal wyłącznie do usług Niemców. W całym szeregu wypadków, z którymi zapoznałem się podczas objazdu pogranicza, można było stwierdzić, iż rzemieślnicy Niemcy są popierani przez banki niemieckie i wyposażani w tanie kredyty.

2/ Kredyty

Podobnie jak kupiectwo, także i rzemiosło pogranicza domaga się tanich i dogodnych kredytów w wysokości około 50 000 tys. zł na powiat.

3/ Kasy bezprocentowe

Dla najuboższych rzemieślników dużym dobrodziejstwem są kasy bezprocentowe, o których obszerniej mówimy w rozdziale VI, 2. Nie ma dotychczas kas bezprocentowych w Chodzieży, Czarnkowie, Nowym Tomyślu, Wolsztynie, Rawiczu i Krotoszynie. Istniejące zaś kasy wymagają pomocy z zewnątrz, zresztą nieznaczącej /od 2 000 do 10 000 złotych/.

4/ Organizacja zbytu

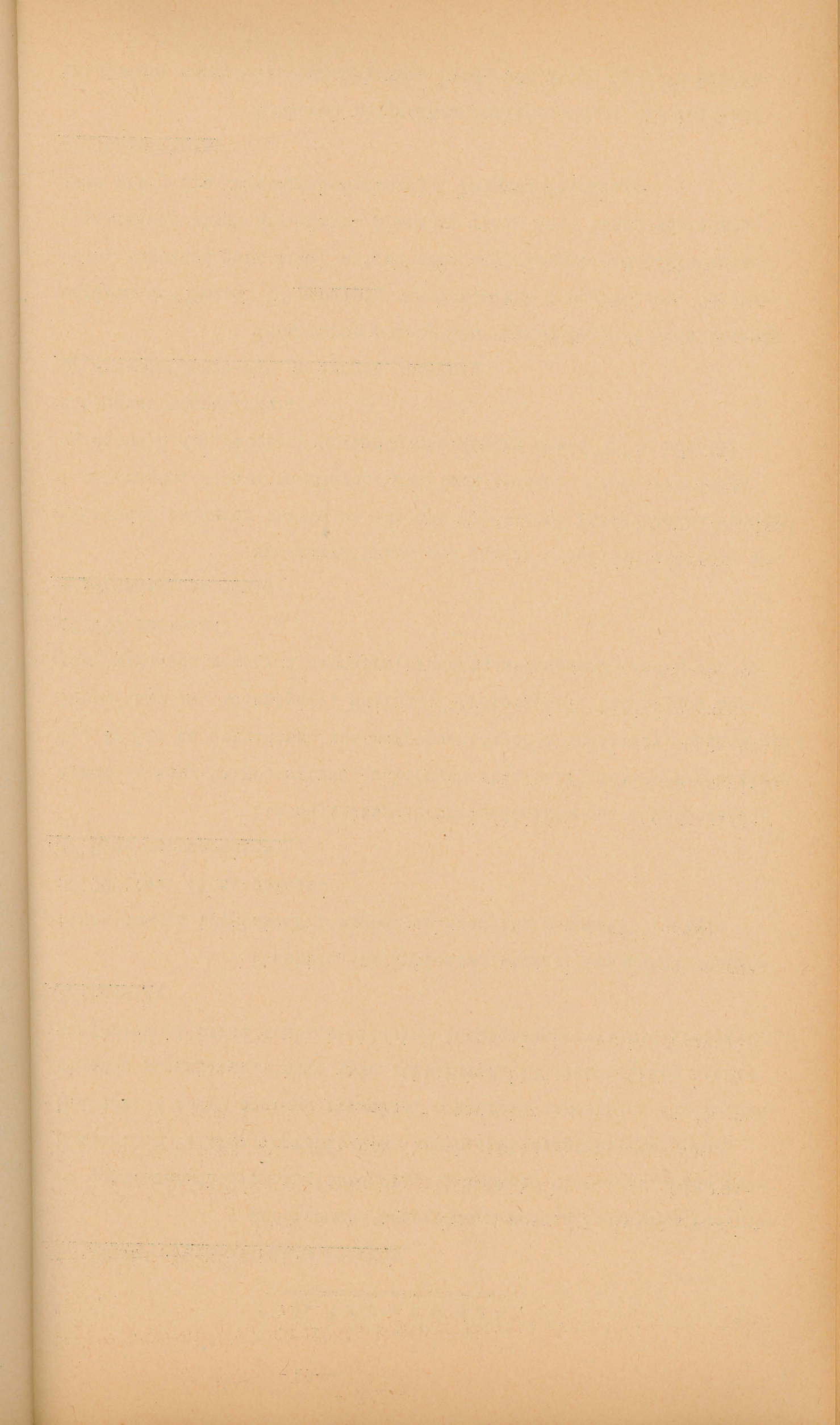
Rzemiosłu polskiemu należy umożliwić zbiorowe wykonywanie zamówień czy to na eksport czy też na rzecz Skarbu Państwa i samorządu. W poszczególnych powiatach badałem, które rzemiosła są szczególnie silnie reprezentowane /patrz część "B" - notatki z objazdu pogranicza/.

5/ Przesiedlanie się do innych dzielnic

Inną formą pomocy dla rzemiosła jest umożliwienie odpływu do "Polski B" nadmiaru rzemieślników z pogranicza. Oczywiście, wskazana jest tutaj ostrożność, aby nie ogłacać pogranicza z polskiego stanu średniego. W każdym razie jest tutaj wdzięczne pole pracy dla Izby Rzemieślniczej i Związku Polskiego.

6/ Chałupnictwo

W niemal wszystkich powiatach daje się zauważyć inicjatywę tworzenia chałupnictwa. Poto, aby akcja ta była zdrowa,

trzeba zapewnić jej sprężystą komercjalizację /szczegóły - w części "B"/.

7/ Oświata zawodowa

Ponieważ w wielu powiatach stan rzemiosła bywa ostro krytykowany jako b.niski /patrz np.str. 115/, należy zachęcić Izbę Rzemieślniczą do urządzenia lotnych kursów celem przeszkolenia rzemieślników samodzielnych.

s
u
d
u
d
c
r
c

u
p
u
k
s
w
n
n

1/

Piszący te słowa jest oczywiście daleki od uznania objawu osłabienia akcji kredytowej K.k.o. za zdecydowanie niezdrowy, sądzi jednak, iż pewne zliberalizowanie polityki kredytowej K.K.o. pogranicza leżałoby w interesie tamtejszego życia gospodarczego.

Zagadnienie niniejsze wymaga bardzo szczegółowego przepracowania. Pożądane byłoby zwołanie przez Związek Poznański K.K.O. konferencji z dyrektorami K.K.o. pogranicza. Na posiedzeniu tym należałoby omówić sposoby zliberalizowania polityki kredytowej. Zdaniem piszącego te słowa, należałoby pójść w kierunku:

- a/ złagodzenia oceny odpowiedzialności majątkowej 3 żyrantów figurujących na wekslach zabezpieczających pożyczki,
- b/ złagodzenia warunków zabezpieczenia rachunków bieżących otwartego kredytu,
- c/ uelastycznienia norm dot. wysokości kredytu jednostkowego,
- d/ uelastycznienia przepisów dot. terminów spłaty zobowiązań kredytobiorców.

Nadto należałoby przepracować szczegółowo zagadnienie współpracy między K.K.o. i polską spółdzielczością rolniczo-handlową. Ponieważ odcinek spółdzielczy pozostaje pod szczególnie intensywnym oddziaływaniem wpływów niemieckich, byłoby wysoce pożądane, aby K.k.o. okazały wydajną pomoc spółdzielniom polskim, konkurującym z niemieckimi kooperatywami. Piszący te słowa wysuwa następującą koncepcję: ponieważ K.k.o. corocznie wyznaczają pokaźne kwoty na cele dobroczynne, byłoby pożądane, aby udostępniły spółdzielczości swego okręgu pewien kontyngent bezpłatnego kredytu /stanowiłoby to np. od kwoty kredytu 20 000 zł - "ofiary" w wysokości 1 300 do 1 900 zł rocznie, zależnie od wysokości stopy procentowej/.

Wzamian za powyższe itp. świadczenia na rzecz sprawy publicznej, należałoby udostępnić Komunalnym kasom oszczędności pewien ekwiwalent. Nie chodzi tutaj o kapitały operacyjne, te bowiem znajdują się w dostatecznej ilości niemal we wszystkich Komunalnych kasach /wyjątek: Powiatowa K.K.O. w Krotoszynie, gdzie na początek należałoby ulokować "z zewnątrz" większą sumę/ - natomiast należałoby zbiorcowym wysiłkiem czynników państwowych i samorządowych gromadzić corocznie fundusz interwencyjny w wysokości około 100 tysięcy złotych służący do

z
p
z
u
-
d
m
nd
ok
pr
t
u
z
kly

krycia ewentl. strat mogących powstać dla K.k.o. pogranicza wskutek zliberalizowanej polityki kredytowej.

Do rozważenia pozostaje również możliwość stworzenia drugiego funduszu mającego służyć akcji obniżania oprocentowania, t.zn: do pokrywania różnicy między stosunkowo wysokim poziomem stopy procentowej K.k.o. i poziomem "normalnym" /5-6 % p.a./

Mając na uwadze, iż statut wzorowy K.k.o. w § 7 określa jako jeden z głównych celów Kasy "popieranie produkcji przez udzielanie kredytu najszerszym warstwom społecznym", należy uznać za niewłaściwe trwanie stanu rzeczy w którym: z jednej strony - K.k.o. rozporządza poważnymi, niewykorzystanymi funduszami, z drugiej zaś strony - życie gospodarcze pogranicza obumiera wskutek braku kredytu.

Znając wysoce społeczny sposób myślenia kierownictwa Związku Poznańskiego K.K.O., można żywić nadzieję, iż szczególne zaopiekowanie się sprawami pogranicza przez wymienione kierownictwo da b. piękne rezultaty.

2/ Kasy kredytu bezprocentowego.

Drobny kupiec i drobny rzemieślnik, nie mając dostępu do kredytu bankowego, nie ma możliwości rozwoju, a nawet niejednokrotnie - utrzymania swej placówki. Upadek zaś każdego samodzielnego warsztatu pracy to cofnięcie o krok w tył akcji utrzymania polskiego stanu posiadania na pograniczu.

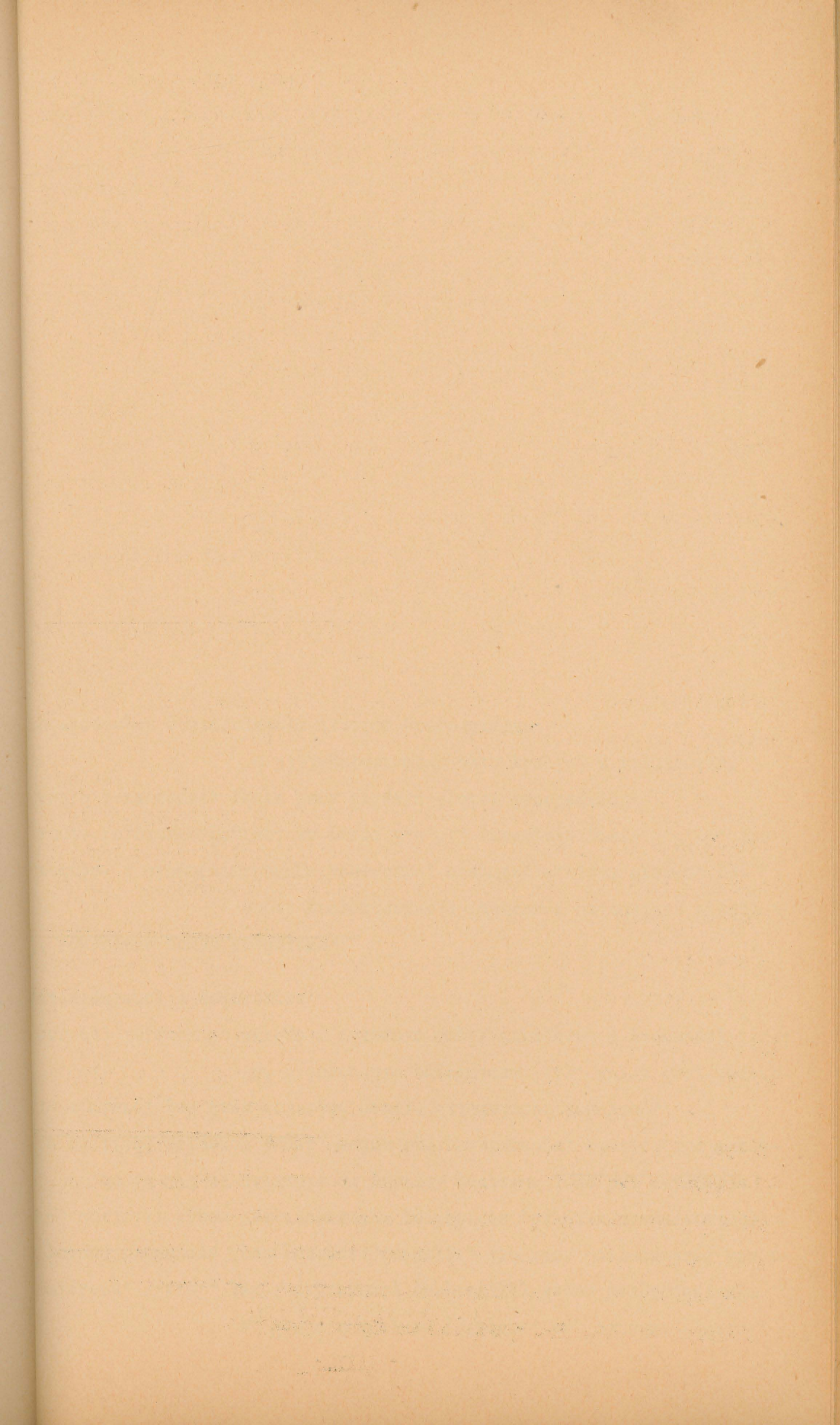
To też drobnemu kupiectwu jak i drobnemu rzemiosłu muszą tutaj przyjść z pomocą Chrześcijańskie Kasy Kredytu Bezprocentowego. Regułą powinno być istnienie Kasy bezprocentowej w każdym mieście powiatowym.

Do tej pory powołano do życia Kasy kredytu bezprocentowego w następujących miastach powiatowych:

międzychodzkiem,
leszczyńskim,
ostrowskim,
kępińskim.

Natomiast nie ma kas bezprocentowych w

chodzieskim,
czarnkowskim,
nowotomyskim,
wolsztyńskim,
rawickim,
krotoszyńskim.

VII. Pozostałe zagadnienia

1/ Turystyka

Jedną z naturalnych właściwości powiatów chodzieskiego, czarnkowskiego i międzychodzkiego jest piękno ich krajobrazu i przydatność dla celów turystycznych i letniskowych. Miejscowe społeczeństwo zdaje sobie z tego sprawę i pragnie rozbudowy turystyki /patrz str. 18,29,43/.

Z uwagi na to, że w niektórych miejscowościach, jak np. w Wieleniu, sporo mieszkań świeci pustką, należałoby - po dokładnym zbadaniu stanu rzeczy - zainicjować masowe wyjazdy letniskowe robotników i pracowników umysłowych na te tereny. Sprawą tą ogólnie zainteresowałem dyrekcje firm H.Cegielski i "Centra", nadto Związek Pracodawców. Gestię powinien przejąć w swe ręce Związek Popierania Turystyki w Poznaniu w oparciu o kilka głównych firm przemysłowych.

Nadto godną uwagi jest odnośna sugestia p.Starosty Powiatu Międzychodzkiego /str.43/ dot. Obozów Przysposobienia Wojskowego.

2/ Badania geo-i balneologiczne

Zachodzi potrzeba uruchomienia badań geologicznych i balneologicznych w kierunku:

1/ zbadania wód pod Chodzieżą/istnieją wody silnie działające na żołądek/,

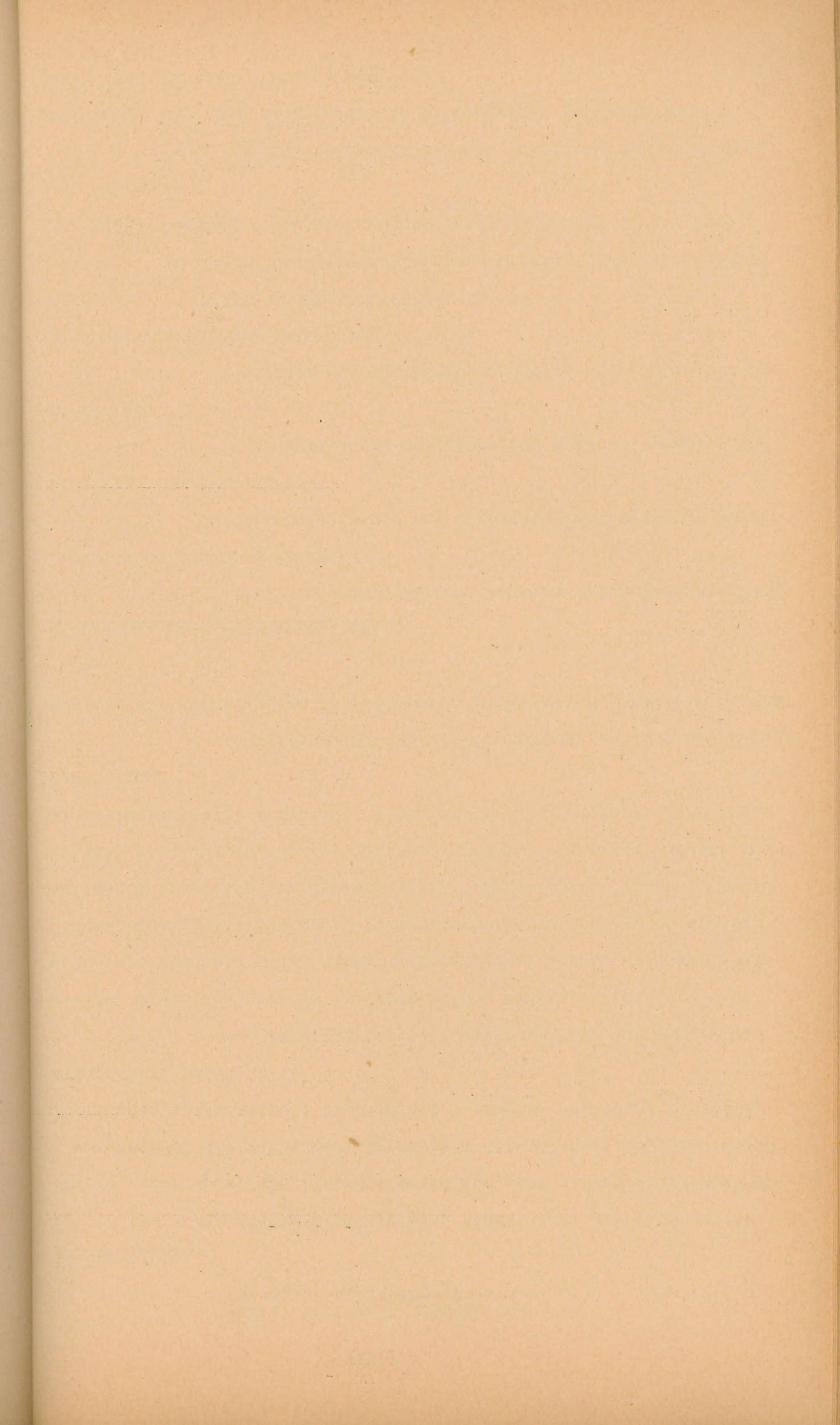
2/ wyszukania pokładów rudy żelaznej w pow. chodzieskim,

3/ zbadania możliwości podjęcia eksploatacji rudy darniowej na terenie Dziembówka i Ujścia,

4/ zbadania pokładów torfu,

5/ zbadania pokładów naturalnej farby niebieskiej pod samą Chodzieżą /ostatnio uruchomiono w Ujściu wytwórnię farb mineralnych/,

6/ należy poddać badaniu balneologicznemu źródło, znajdujące się na przeciw kościoła katolickiego w Międzychodzie, które zawiera dużo siarki i węgla,

7/ należy zbadać tereny żwirowe w powiecie czarnkowskim.

3/ Rozmieszczenie garnizonów i siedzib władz

a/ O garnizon wojskowy ubiegają się miasta: Chodzież /gmina gotowa odstąpić tereny i pobudować koszary/, Międzychód /który zwraca uwagę, że sąsiednie miasto niemieckie: Skwierzyna otrzymało garnizon/ i Wolsztyn /które, choć korzystnie położone za jeziorami, nie mogłoby zapewne wchodzić w rachubę, bo gmina nie mogłaby pobudować koszar/.

b/ Chodzież domaga się ustanowienia Inspektoratu Straży Granicznej oraz przeniesienia kontroli skarbowej z Wągrówca do Chodzieży.

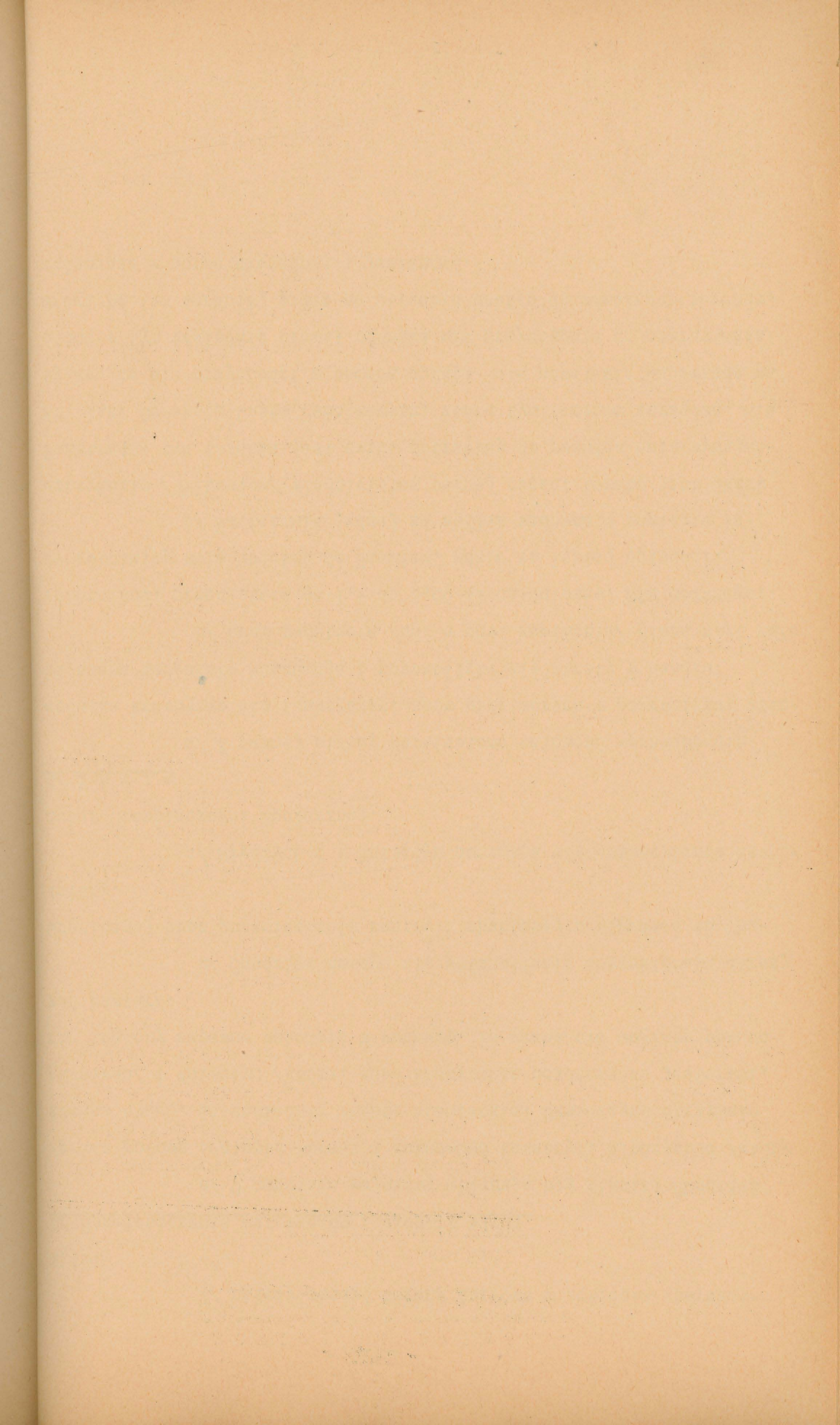
c/ Międzychód i Wolsztyn domagają się ustanowienia ekspozytur Ubezpieczalni Społecznej.

4/ V a r i a

a/ Z pewnej strony podniesiono celowość wprowadzenia dodatku kresowego dla funkcjonariuszów państwowych w pograniczu, dzięki czemu wzrosłaby konsumpcja i poprawiłyby się obroty w handlu.

b/ Lasy państwowe /np. w pow. kępińskim/ płacą zbyt mało robotnikom; przeciętnie od 1,- do 1,60 zł na dniówkę. Nic dziwnego, że robotnicy wolą uciekać do Niemiec, gdzie są lepiej opłacani.

c/ Na terenie jednej ze spółek wodnych w powiecie leszczyńskim /Wilkowice/ właścicielem pewnej części terenu jest Skarb Państwa; na tym terenie jest żwir, potrzebny do podniesienia wydajności łąk. Dyrekcja Lasów Państwowych, która tym terenem zarządza, nie tylko, że nie przychodzi z pomocą spółce ale nawet nie odpowiada na żadne w tym względzie pisma; również nie przystępuje do naprawienia drogi na tym terenie, przez co utrudnia dostęp do odnośnych terenów, zwłaszcza w porze wiosennej i jesiennej.

POWIAT CHODZIESKI.

=====

I. Ogólne wiadomości.

1/ Powierzchnia powiatu w klm 2 - 898.

2/ Ilość gmin wiejskich - 6.

3/ Ilość gromad - 68.

4/ Miasta niewydzielone:

Chodzież - 8.063 mieszkańców

Margonin - 2.277 "

Szamocin - 2.139 "

Ujście - 2.167 "

5/ Liczba ludności powiatu w/g spisu z 1931r.: - 45.049;

6/ Liczba ludności, zamieszkałej na wsi: - 31.233.

7/ Liczba ludności, zamieszkałej w miastach: - 14.646.

8/ Podział ludności według języka: Polaków - 31.771

Niemców - 14.024

Inne - 84.

9/ Podział ludności na grupy zawodowe /zawodowo czynni i bierni/:

G r u p y:	a/ rolnictwo	-	56,2
	b/ ogrodnictwo	-	0,5
	c/ leśnictwo	-	0,4
	d/ rybactwo	-	0,1
	e/ przemysł	-	9,8
	f/ rzemiosło	-	7,5
	g/ handel	-	3,38
	h/ ubezpieczenia	-	0,04
	i/ komunikacja	-	0,8
	j/ transport	-	0,1

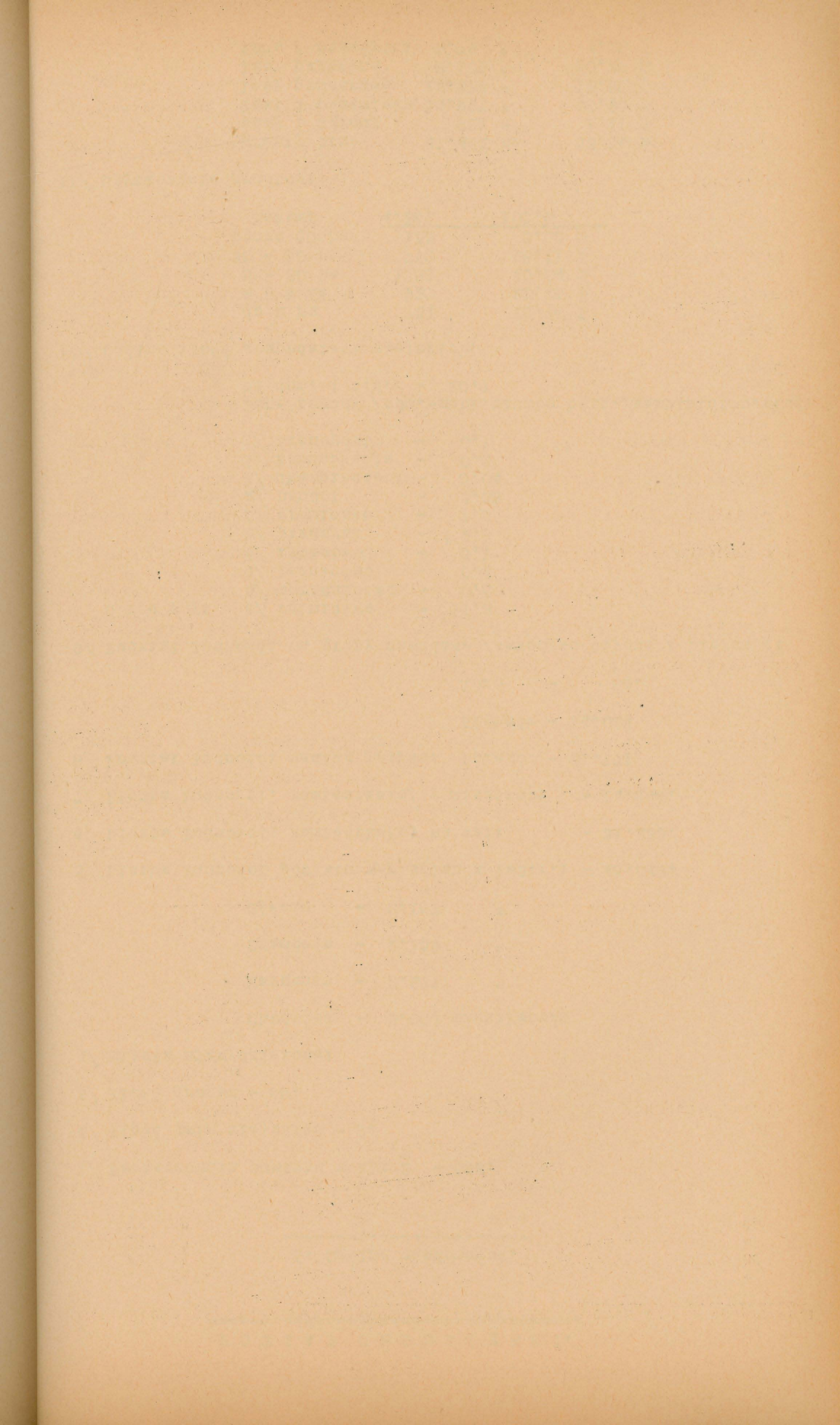
Inne zawody /adm.-publ.służba bezp., szkolnictwo, służba dom. i t.d./ - 20,7

10/ Ogólna ilość gospodarstw wiejskich:

do 2 ha	731	16,76 %
2 - 5 ha	927	21,26 %
5 - 30 ha	1781	40,84 %
30 - 50 ha	790	18,11 %
ponad 50 ha	132	3,03 %
Razem:	4.361	100, %

11/ Użytkowanie gruntów:

grunty orne	47.462 ha	53,50 %
sady i ogrody	981 "	1,11 %
łąki i pastwiska	14.997 "	16,90 %
las państwowe	12.379 "	13,95 %
las prywatne	9.105 "	10,26 %
inne i nieużytki	3.794 "	4,28 %

12/	Ilość zakładów <u>przemysłowych:</u>	- zatrudn. robotnik:	<u>prac.umysł.:</u>
	I kat.	-	-
	II "	1	550
	III "	-	-
	IV "	2	700

13/ Ilość zakładów rzemieślniczych - 648
zatrudn. w nich robotników: 1.050

14/ Ilość wykupionych świadectw przemysłowych dla przedsiębiorstw handlowych:

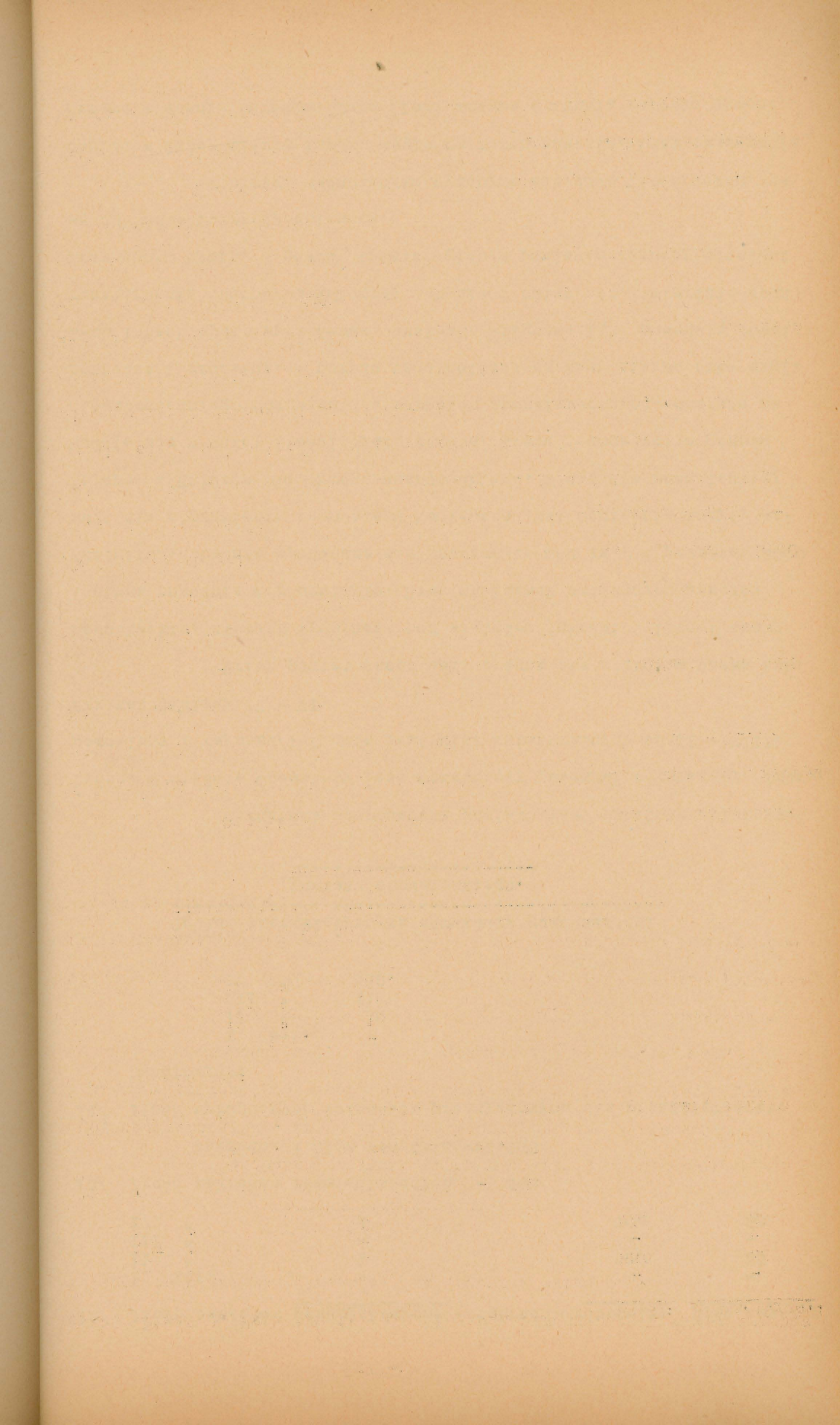
I kat.	-
II "	18
III "	218
IV "	559.

Ogólna charakterystyka struktury gospodarczej
-----
powiatu chodzieskiego.

Struktura gospodarcza powiatu jest wybitnie rolniczo-leśna. W mieście Chodzieży jest rozwinięty przemysł ceramiczny /fabryk porcelany i fajansu/. Ziemia jest klas katastralnych od II - VIII. Przeważają klasy IV - VI.

Przez powiat chodzieski ciągną się szerokim pasem łąki nadnoteckie, których wydajność pod względem jakości i ilości trawy i siana znacznie się obniżyła. Brak na łąkach sztucznych nawozów /kainitu/, obecnie sprowadza się nawozów ca 600 kw., a przedtem 2000 kw.; dla poprawienia tego stanu konieczne jest obniżenie taryfy kolejowej z Kałusza do okręgu nadnoteckiego. W nizinie nadnoteckiej hoduje się w dużej ilości bydło rogate, które jednakowoż z powodu nieodpowiedniego odżywiania i warunków atmosferycznych, choruje na lamikost i gruźlicę. Z powodu tego rolnicy są zmuszeni po roku wzgl. 2-3 latach bydło sprzedawać. Rozległe wilgotne łąki powodują również rozszerzenie choroby motylicowej u bydła i owiec, co stwierdzić można przy uboju bydła. Z powodu lekkich gleb w powiecie rolnicy zmuszeni są do hodowli trzody chlewnej.

W okręgu nadnoteckim wydobywa się dużą ilość torfu, co obniża w dużej mierze import węgla na teren powiatu. Lasy eksportują drzewo w stanie surowym. Dużą ilość drzewa w stanie surowym wywozi

się do Niemiec. Poza tym tereny zalesione powodują duży wywóz grzybów i jagód do większych ośrodków, jak Poznań i Bydgoszcz.

Warunki socjalne.

Stosunki na rynku pracy w powiecie chodzieskim są na ogół zadawalniające. Latem ilość bezrobotnych zarejestrowanych i niezarejestrowanych wynosi około 300; zimą bezrobocie jest wyższe, co znajduje uzasadnienie w sezonowości miejscowych przemysłów.

Nielegalnego przekroczenia granicy przez Polaków, poszukujących pracy w Niemczech, nie stwierdzono. /Nielegalnie przekraczają granicę tylko Niemcy, obywatele polscy, uchylający się od obowiązku wojskowego/.

p

c

d

e

II. Potrzeby publiczno-inwestycyjne
-----
powiatu chodzieskiego.
-----

a/ Drogi kołowe.

Szczegółowy plan rozbudowy sieci drogowej posiada Urząd Wojewódzki. Zasadnicze zagadnienie sieci drogowej powiatu chodzieskiego polega na połączeniu poszczególnych dróg, które wskutek pociągnięcia granicy zostały "poobcinane" w przypadkowych zupełnie punktach, t.zn. zostały pozbawione niektórych punktów węzłowych, które obecnie leżą poza granicą, na terenie niemieckim. Przeba więc stworzyć odpowiednie połączenia i punkty węzłowe na terenie polskim.

b/ Drogi wodne.

Głównym zagadnieniem jest tutaj skanalizowanie strugi Bolimka, która łączy miasto Chodzież z Notecią. Przez uszławnienie, t.zn. poszerzenie, pogłębienie i wyprostowanie tej drogi wodnej, Chodzież uzyskałaby możliwość stworzenia portu rzecz nego, który służyłby transportom drewna, torfu i ewentl. wyrobów ceramicznych.

c/ Drogi żelazne.

W zakresie kolejnictwa odczuwa się przede wszystkim potrzebę stworzenia nowych dróg żelaznych na odcinkach:

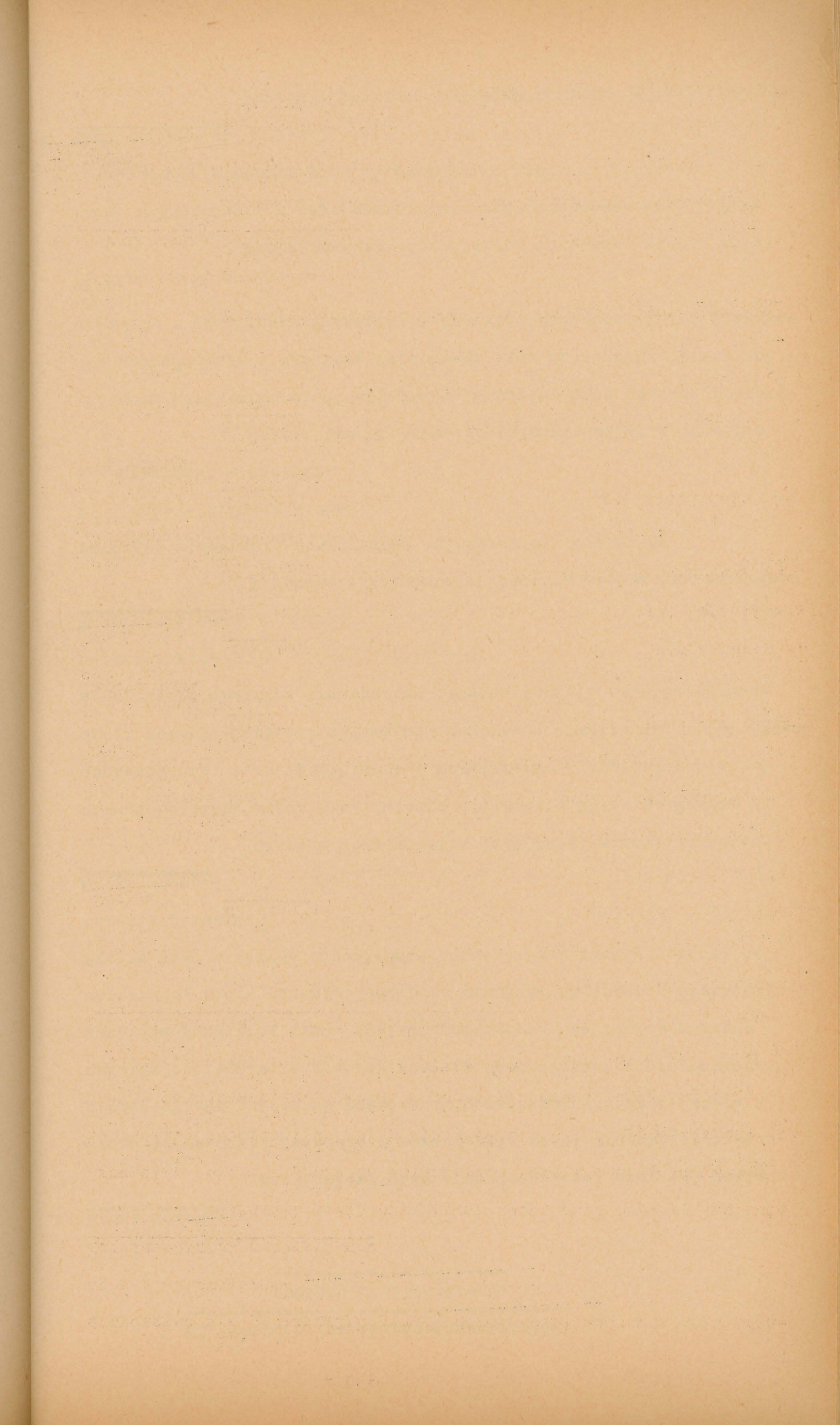
- 1/ Ujście - Milczek - oraz
- 2/ Dziembówko - Kaczory.

Dzięki tym drobnym, bo zaledwie kilka kilometrów liczącym korekturom sieci kolejowej, Chodzież może uzyskać połączenia bezpośrednio z Ujściem, Czarnkowem itd. Szczegółowe plany znajdują się w posiadaniu Poznańskiej Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych.

Nadto odczuwa się potrzebę rozbudowy stacji kolejowej w Kaczorach, w czym szczególnie zainteresowana jest Dyrekcja Lasów Państwowych oraz Ekspedycja Towarowa w Ujściu.-

d/ Elektryfikacja.

Zachodzi potrzeba zelektryfikowania pewnej ilości

dotychczas nie zelektryfikowanych gromad oraz udoskonalenia urządzeń elektrycznych.

e/ Przedsiębiorstwa powiatowe.

Wydział powiatowy pragnie uruchomić obróbkę kamienia /kostki/, bowiem w powiecie chodzieskim istnieje duże bogactwa kamienia. Odbiorcami byłyby powiaty okoliczne, nie posiadające kamienia poddostatkiem. Wniosek o pomoc finansową został ostatnio /V.1938r./ przez Fundusz Pracy załatwiony odmownie.

f/ Przedsiębiorstwa i urządzenia komunalne.

Rejestr potrzeb inwestycyjnych obejmuje następujące pozycje:

Chodzież: Łazienki miejskie i urządzenie plaży, bruki, rozszerzenie kanalizacji i wodociągów, budowa gimnazium klimatycznego /odnośny wniosek znajduje się już w Kuratorium Okręgu Szkolnego/, budynek dla 2-giej szkoły powszechnej, baraki dla bezrobotnych, osiedle dla bezrobotnych, ogródki działkowe.

Budzyń. Rzeźnia miejska, ośrodek zdrowia, dom gminny, kąpielisko.

Ujście. Budynek szkoły powszechnej, ośrodek zdrowia, rzeźnia miejska i targowisko, wierzchniowa kanalizacja, kąpielisko.

Margonin. Rzeźnia i targowisko, ośrodek zdrowia, łazienki, wierzchniowa kanalizacja.

Kaczory. Ośrodek zdrowia, targowisko, urządzenia turystyczne.

Szamocin. Rozbudowa targowiska.

x   x
          x

W miejscowościach rozparcelowanych zachodzi potrzeba budowy szkół powszechnych.

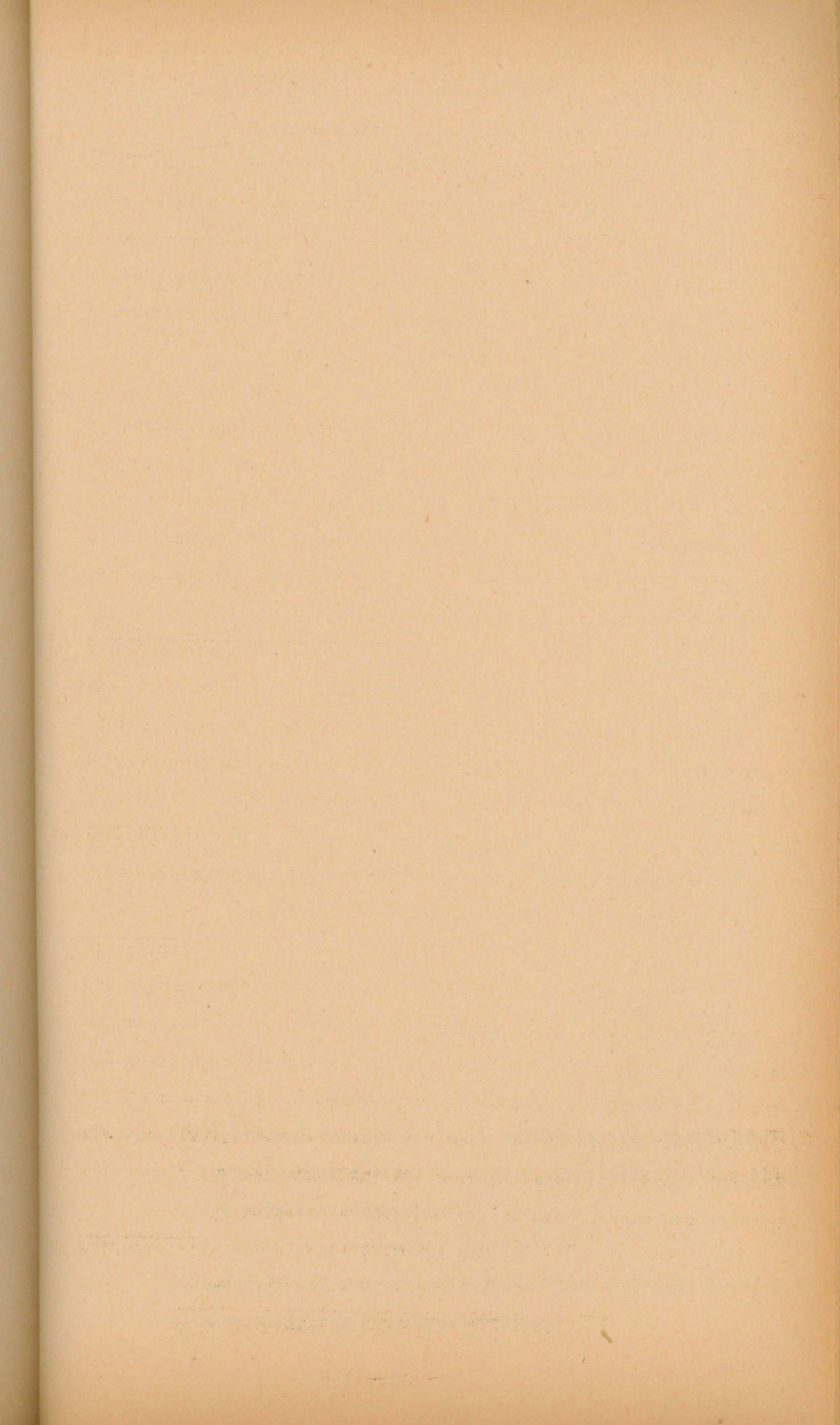
g/ Poszukiwania geologiczne.

Zachodzi potrzeba uruchomienia badań geologicznych i celno balneologicznych w kierunku:

1/ zbadania wód /istnieją wody silnie działające na żołądek/,

- 2/ wyszukania pokładów rudy żelaznej,
- 3/ zbadania możliwości podjęcia eksploatacji rudy darniowej na terenie Dziembówka i Ujścia.
- 4/ zbadania pokładów torfu,
- 5/ zbadania pokładów naturalnej farby niebieskiej pod samą Chodzieżą /ostatnio uruchomiono w Ujściu wytwórnię farb mineralnych/.

III. Rolnictwo w powiecie chodzieskim.
-----

a/ Meljoracje.

Na czoło zagadnień regionalnych wysuwa się kwestia meljoracji łąk nadnoteckich, która to kwestia dla powiatu chodzieskiego posiada kluczowe znaczenie. Prócz odpowiednich kredytów zachodzi potrzeba obniżenia kosztów przewozu kainitu. Ponieważ zagadnienie meljoracji łąk nadnoteckich znajduje się w opracowaniu Urzędu Wojewódzkiego - można na tym miejscu ograniczyć się do zanotowania zagadnienia.

b/ Nieużytki.

Akcja zagospodarzenia nieużytków prowadzona jest przez Wielkopolską Izbę Rolniczą w stopniu zadawalającym.

c/ Osadnictwo.

Tutaj zanotować należy potrzebę uprzywilejowania przygranicza w zakresie obniżenia ciężarów bieżących w osadnictwie; dla nowego osadnictwa potrzebny jest kredyt na inwentarz żywy i martwy, a dla "prywatnych" osadników kredyt na rozbudowę.

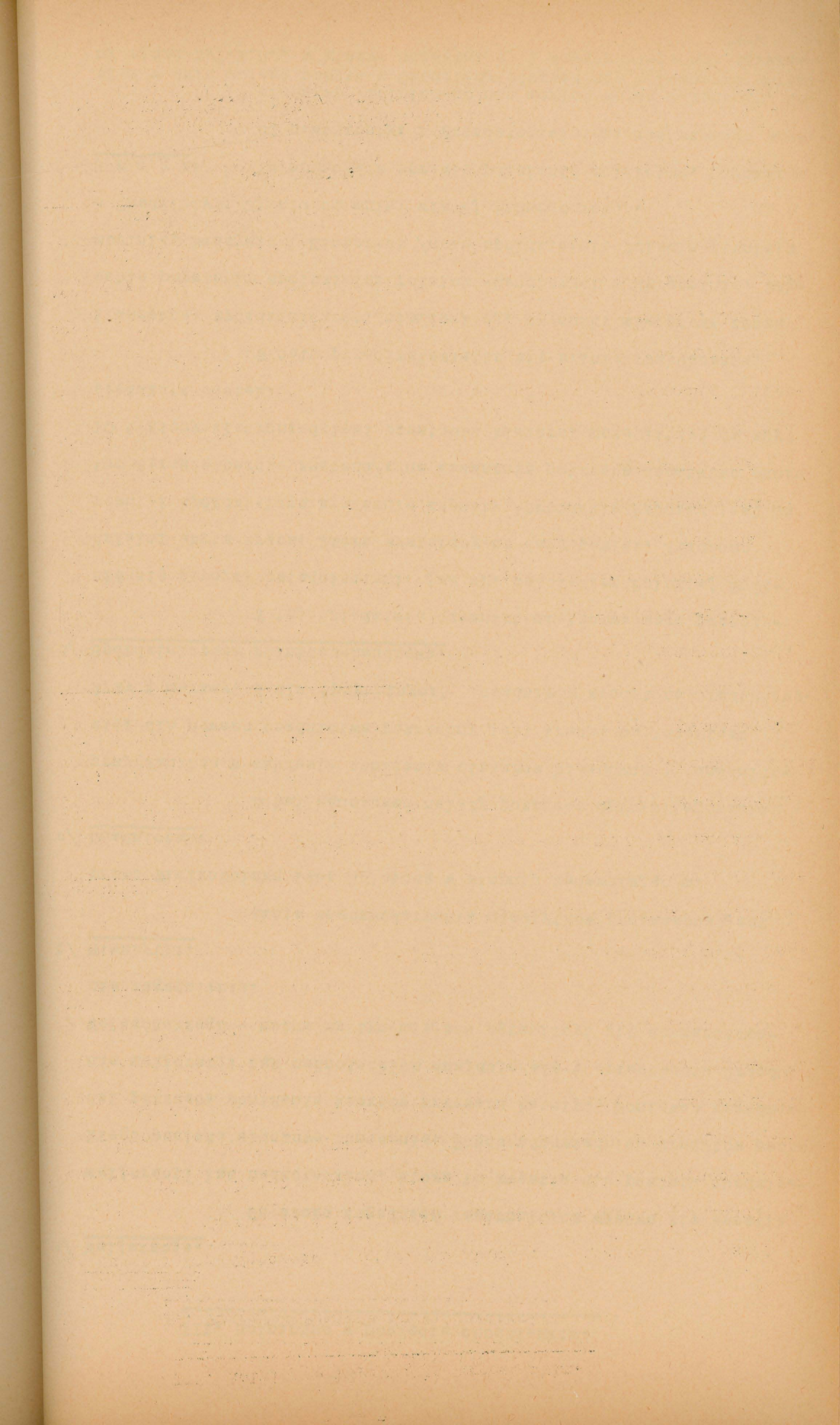
d/ Spółdzielczość rolniczo-handlowa.

W tej dziedzinie czynniki miejscowe mogą poszczycić się pewnymi osiągnięciami, jak np. założeniem Polskiej Spółdzielni zbytu żywca, która wystarczy na cały powiat. Założono również spółdzielczą kiszarnię kapusty /produkcja kapusty jest na tym terenie bardzo znaczna/; na kiszarnię potrzeba dodatkowo około 10 tysięcy złotych; dzięki powstaniu kiszarni może liczyć na zbyt produkcja beczek.

W celu przeciwstawienia się silnie rozbudowanej i zasobnej spółdzielczości niemieckiej, czynniki miejscowe życzą sobie powstania spółdzielni rolniczo-handlowych w Margoninie, Szamocinie, Budzynie i Kaczorach /nowe spółdzielnie polskie istnieją w Chodzieży i Ujściu od mniej więcej jednego roku/.

U w a g a: Informacje w sprawie położenia rolnictwa, uzyskałem od p.Starosty; z przedstawicielami miejscowego społe-

czeństwa rolniczego nie mogłem wejść w kontakt, bowiem w dniu mojego pobytu w Chodzieży odbywał się w Poznaniu doroczny zjazd W.T.K.R., w którym uczestniczyli wszyscy miejscowi działacze.

Eksploatację prowadzą dwie niezbyt sympatyczne firmy "Skawina" /firma żydowska/ i "Stella" /firma o kapitale zagranicznym/.

Geolog U.P.Dr.Gołąb obliczył zapasy kwarcytu pod Ostrzeszowem na około 100 lat produkcji po 2000 ton miesięcznie. Trzeba zagadnienie to dokładnie zwentylować, zbadać przyczyny, dla których wpuszczono kwarcyt czeski.

Eksploatacja kwarcytu w rozmiarach zeszłorocznych może rozładować około 50 % zarejestrowanego bezrobocia w powiecie kępińskim, w przeciągu całego roku.

35. Przemysł ceglarski pogranicza, jako w wysokim stopniu pracochłonny, wymaga szczególnie pieczołowitej opieki: zniżek taryfowych na przewóz miazgu węglowegoⁱ cegieł, udostępnienia kontyngentów eksportowych na drewno do Niemiec oraz dostaw na rzecz osadnictwa itp. cele publiczne.

1/ Charakterystyka

Sytuacja kupiectwa polskiego w pograniczu jest m.i. dlatego tak trudna, osiedliło się ono w powiatach pogranicznych /zwłaszcza północnych/ dopiero po wojnie, t.zn. po wyemigrowaniu elementu żydowskiego i częściowo niemieckiego. Przed wojną Niemcy i Żydzi niemal wyłącznie reprezentowali handel na interesujących nas terenach. Szczegóły charakterystyczne: przed wojną w Pile było więcej kupców Polaków niż w Chodzieży; w Czarnkowie przed wojną było zaledwie 2 poważniejszych kupców !

Fakt, iż kupiectwo polskie w dużej części pogranicza jest formacją nową, nie zasiedziała, tłumaczy m.i. następujące zjawisko: oto kupcy - Niemcy w większości wypadków mają lokale we własnych kamienicach, tymczasem Polacy są lokatorami.

Dzisiaj, jeszcze n.p. w powiecie czarnkowskim udział Niemców w handlu wynosi 50 %.

2/ Kredyty

Główną bolączką kupiectwa jest brak dogodnych i tanich kredytów; potrzeby kredytowe szacuję na każdy powiat po mniej więcej 100 tys. złotych. Kredyt otrzymywany z Banku Związku Spółek Zarobkowych jest niedogodny, bowiem zbyt krótko-terminowy /dwuletni przy spłacie 25% co pół roku/. Kупiectwo polskie, wskazując na okoliczność, iż konkurencja niemiecka jest zasilana przez swe instytucje kredytowe w tani i dogodny kredyt, domaga się kredytu 5-letniego o średnim oprocentowaniu /4-6%/.

Nadto należałoby zainicjować współpracę kupiectwa pogranicza ze Spółdzielnią Kupiecką "Kredyt" w Poznaniu, bowiem z braku możliwości kredytowania odbiorców, nawet polska klientela zdradza miejscowe kupiectwo polskie na rzecz kupców Niemców, udzielających kredytu.

3/ Domokrąstwo

Zdawałoby się, że w pograniczu - z powodu obowiązywania rygorystycznych przepisów - plaga domokrąstwa nie powinna dawać się we znaki. Tymczasem - wręcz przeciwnie - kupiectwo niemal we wszystkich powiatach pogranicznych głośno żali się na nieuczciwą

W
J
E
a
b
z
d
e
l
f
z
k
4
c
w
d
r
o
e
k
/p
ko

konkurencję domokrażców - zwłaszcza Żydów. Tak np. w Lutogniewie /pow. krotoszyński/ u byłego sołtysa znalazł azyl Żyd- domokrażca, który w ciągu 3-dniowego pobytu zrobił obrotu za 4 000 zł. Tam zaś, gdzie sprzedaż sposobem domokrażnym jest ostro tępiona, zakradła się oryginalna forma obchodzenia przepisów: oto uprawia się wymianę naturalną sposobem domokrażnym, t. zn. handlarz posiadający licencję na skup domokrażny zamiast płacić gotówką, płaci towarem. Sprawą ograniczenia wzgl. zlikwidowania domokrażstwa w pograniczu zajął się ostatnio naczelnik W. Gaertner.

4/ Podatki

Aczkolwiek kupiectwo chętnie przyznaje, że w zakresie wymiaru i poboru podatków na przestrzeni ostatnich kilku lat zaszła zmiana na korzyść, to jednak w odniesieniu do władz skarbowych formułuje postulaty następujące:

- a/ o ulgową likwidację zaległości podatkowych z lat dawnych,
- b/ aby brały pod uwagę okoliczność, iż Polacy w pograniczu są dystansowani przez Niemców, korzystających z ulgowych kredytów,
- c/ aby personel urzędów skarbowych składał się ze znawców pogranicza, t. zn. aby w wypadku przesiedlania urzędników skarbowych, następowała wymiana urzędników między urzędami, leżącymi w pograniczu.

5/ Niereprezentowane przez Polaków dziedziny handlu.

W kilku powiatach /Chodzież, Wolsztyn. Ostrów/ brak jest Polaków, którzy podjęliby się skupu jaj, drobiu, jagód i grzybów. W Rawiczu brak hurtowni kolonialnej polskiej.

V. R z e m i o s ł o
=====

1/ Bojkot rzemieślników Polaków

Konieczność przyjscia z pomocą rzemiosłu polskiemu jest uzasadniona okolicznością, iż ludność niemiecka unika rzemieślników Polaków, ograniczając się niemal wyłącznie do usług Niemców. W całym szeregu wypadków, z którymi zapoznałem się podczas objazdu pogranicza, można było stwierdzić, iż rzemieślnicy Niemcy są popierani przez banki niemieckie i wyposażani w tanie kredyty.

2/ Kredyty

Podobnie jak kupiectwo, także i rzemiosło pogranicza domaga się tanich i dogodnych kredytów w wysokości około 50 000 tys. zł na powiat.

3/ Kasy bezprocentowe

Dla najuboższych rzemieślników dużym dobrodziejstwem są kasy bezprocentowe, o których obszerniej mówimy w rozdziale VI, 2. Nie ma dotychczas kas bezprocentowych w Chodzieży, Czarnkowie, Nowym Tomyślu, Wolsztynie, Rawiczu i Krotoszynie. Istniejące zaś kasy wymagają pomocy z zewnątrz, zresztą nieznacznej /od 2 000 do 10 000 złotych/.

4/ Organizacja zbytu

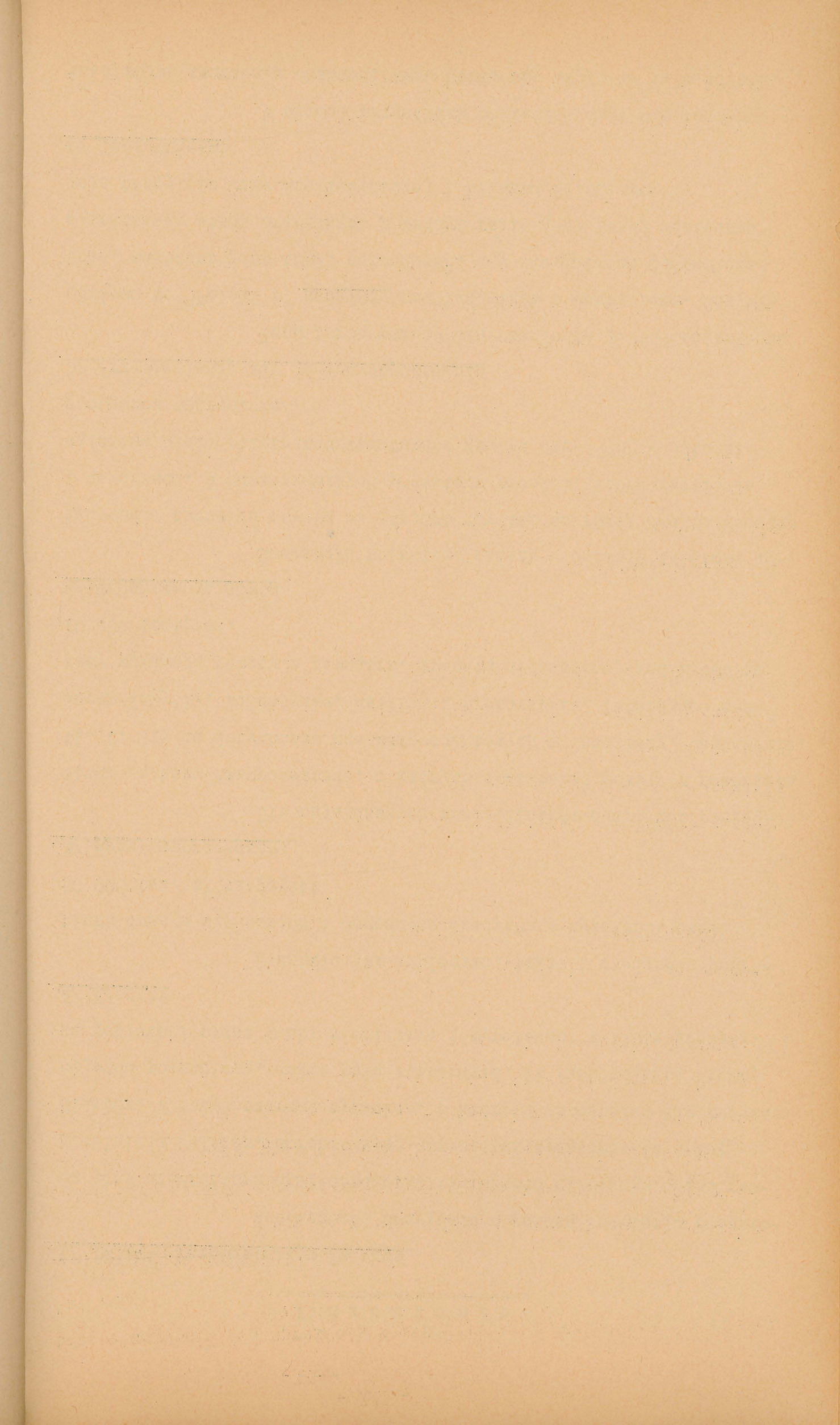
Rzemiosłu polskiemu należy umożliwić zbiorowe wykonywanie zamówień czy to na eksport czy też na rzecz Skarbu Państwa i samorządu. W poszczególnych powiatach badałem, które rzemiosła są szczególnie silnie reprezentowane /patrz część "B" - notatki z objazdu pogranicza/.

5/ Przesiedlanie się do innych dzielnic

Inną formą pomocy dla rzemiosła jest umożliwienie odpływu do "Polski B" nadmiaru rzemieślników z pogranicza. Oczywiście, wskazana jest tutaj ostrożność, aby nie ogłacać pogranicza z polskiego stanu średniego. W każdym razie jest tutaj wdzięczne pole pracy dla Izby Rzemieślniczej i Związku Polskiego.

6/ Chałupnictwo

W niemal wszystkich powiatach daje się zauważyć inicjatywę tworzenia chałupnictwa. Poto, aby akcja ta była zdrowa,

trzeba zapewnić jej sprężystą komercjalizację /szczegóły - w części "B"/.

7/ Oświata zawodowa

Ponieważ w wielu powiatach stan rzemiosła bywa ostro krytykowany jako b.niski /patrz np.str. 115/, należy zachęcić Izbę Rzemieślniczą do urządzenia lotnych kursów celem przeszkolenia rzemieślników samodzielnych.

r
r
i
o
i
o

u
d
u
k
s
m
ou
na

/1

VI. Bankowość

1/ Komunalne Kasy Oszczędności.

Znaczenie komunalnych kas oszczędności rośnie z roku na rok. Jeśli chodzi o aparat kredytowy prowincji, K.k.o. zajmują stanowiski wręcz wyjątkowe, bowiem: działalność banków akcyjnych na prowincji ogranicza się tylko do większych obiektów gospodarczych, rola spółdzielczości kredytowej podpadła bardzo znacznie /nieliczne wyjątki potwierdzają tę regułę/, zaś banki państwowe działają na prowincji niemal wyłącznie za pośrednictwem K.k.o. W tych warunkach należy akcję pomocy kredytowej dla pogranicza oprzeć przede wszystkim na Komunalnych kasach oszczędności.

x   x
                            x

Nauczone bolesnym doświadczeniem lat kryzysowych, czynniki rządowe przeprowadziły reorganizację Kas oszczędności, zmierzającą ku istotnemu, nietylko formalnemu zapewnieniu tym instytucjom charakteru popularnej pewności. O ile rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24.X.1934 dało Komunalnym kasom ramy prawne, o tyle rozporządzenie wykonawcze z dnia 16.III.1937r. /Dz.U.R.P.nr.25/1937, poz.173/ wypełniło te ramy treścią życiową.

Ogólna ocena reorganizacji Komunalnych kas oszczędności, lapidarnie wyrażana w pograniczu, brzmi następująco: "popadło się z jednej ostateczności w drugą; dawny względny liberalizm kredytowy zastąpiono bezwzględną rygorystycznością".

Piszący te słowa wyraża przypuszczenie, iż pogląd ten nie jest pozbawiony słuszności. Niechaj kilka cyfr, zaczerpniętych ze "Sprawozdania Inspektoratu Bankowego Ministerstwa Skarbu za 1937r", zilustruje położenie. Oto podczas gdy w K.K.O. Związku Poznańskiego suma wkładów od ultimo 1936 do ultimo 1937r. wzrosła o 11 milionów złotych /z 126 na 137 miln.zł/, to w tym samym czasie akcja kredytowa tychże K.k.o. spadła o 2,4 miln.zł /z 160,2 na 157,8 miln.zł./.

W cyfrach względnych, w porównaniu ze stanem na ultimo 1931r. = 100, stan wkładów pod koniec 1937r. poprawił się w K.k.o. Związku Poznańskiego na 108,7, zaś akcja kredytowa osłabła do 87,6.

np
rs
In
A/
np
MI
M
ce
A
o
q
co
ly
ly
Po
ni
sz
omc
kor
zld
lez
lec
obf

Piszący te słowa jest oczywiście daleki od uznania objawu osłabienia akcji kredytowej K.k.o. za zdecydowanie niezdrowy, sądzi jednak, iż pewne zliberalizowanie polityki kredytowej K.K.o. pogranicza leżałoby w interesie tamtejszego życia gospodarczego.

Zagadnienie niniejsze wymaga bardzo szczegółowego przepracowania. Pożądane byłoby zwołanie przez Związek Poznański K.K.O. konferencji z dyrektorami K.K.o. pogranicza. Na posiedzeniu tym należałoby omówić sposoby zliberalizowania polityki kredytowej. Zdaniem piszącego te słowa, należałoby pójść w kierunku:

- a/ złagodzenia oceny odpowiedzialności majątkowej 3 żyrantów figurujących na wekslach zabezpieczających pożyczki,
- b/ złagodzenia warunków zabezpieczenia rachunków bieżących otwartego kredytu,
- c/ uelastycznienia norm dot. wysokości kredytu jednostkowego,
- d/ uelastycznienia przepisów dot. terminów spłaty zobowiązań kredytobiorców.

Nadto należałoby przepracować szczegółowo zagadnienie współpracy między K.K.o. i polską spółdzielczością rolniczo-handlową. Ponieważ odcinek spółdzielczy pozostaje pod szczególnie intensywnym oddziaływaniem wpływów niemieckich, byłoby wysoce pożądane, aby K.k.o. okazały wydajną pomoc spółdzielniom polskim, konkurującym z niemieckimi kooperatywami. Piszący te słowa wysuwa następującą koncepcję: ponieważ K.k.o. corocznie wyznaczają pokaźne kwoty na cele dobroczynne, byłoby pożądane, aby udostępniły spółdzielczości swego okręgu pewien kontyngent bezpłatnego kredytu /stanowiłoby to np. od kwoty kredytu 20 000 zł - "ofiare" wysokości 1 300 do 1 900 zł rocznie, zależnie od wysokości stopy procentowej/

Wzamian za powyższe itp. świadczenia na rzecz sprawy publicznej, należałoby udostępnić Komunalnym kasom oszczędności pewien ekwiwalent. Nie chodzi tutaj o kapitały operacyjne, te bowiem znajdują się w dostatecznej ilości niemal we wszystkich Komunalnych kasach wyjątek: Powiatowa K.K.O. w Krotoszynie, gdzie na początek należałoby lokować "z zewnątrz" większą sumę/ - natomiast należałoby zbiorczym wynikiem czynników państwowych i samorządowych gromadzić corocznie fundusz interwencyjny w wysokości około 100 tysięcy złotych służący do

A
u
s
w
k
s
2
da
ze
ni
-
po
w
ud
ok
pro
t.z
nia
zlik
klyc

krycia ewentl. strat mogących powstać dla K.k.o. pogranicza wskutek zliberalizowanej polityki kredytowej.

Do rozważenia pozostaje również możliwość stworzenia drugiego funduszu mającego służyć akcji obniżania oprocentowania, t.zn: do pokrywania różnicy między stosunkowo wysokim poziomem stopy procentowej K.k.o. i poziomem "normalnym" /5-6 % p.a./

Mając na uwadze, iż statut wzorowy K.k.o. w § 7 określa jako jeden z głównych celów Kasy "popieranie produkcji przez udzielanie kredytu najszerszym warstwom społecznym", należy uznać za niewłaściwe trwanie stanu rzeczy w którym: z jednej strony - K.k.o. rozporządza poważnymi, niewykorzystanymi funduszami, z drugiej zaś strony - życie gospodarcze pogranicza obumiera wskutek braku kredytu.

Znając wysoce społeczny sposób myślenia kierownictwa Związku Poznańskiego K.K.O., można żywić nadzieję, iż szczególne zaangażowanie się sprawami pogranicza przez wymienione kierownictwo da b. piękne rezultaty.

2/ Kasy kredytu bezprocentowego.

Drobny kupiec i drobny rzemieślnik, nie mając dostępu do kredytu bankowego, nie ma możliwości rozwoju, a nawet niejednokrotnie - utrzymania swej placówki. Upadek zaś każdego samodzielnego warsztatu pracy to cofnięcie o krok w tył akcji utrzymania polskiego stanu posiadania na pograniczu.

To też drobnemu kupiectwu jak i drobnemu rzemiosłu muszą tutaj przyjść z pomocą Chrześcijańskie Kasy Kredytu Bezprocentowego. Regułą powinno być istnienie Kasy bezprocentowej w każdym mieście powiatowym.

Do tej pory powołano do życia Kasy kredytu bezprocentowego w następujących miastach powiatowych:

międzychodzkiem,
leszczyńskim,
ostrowskim,
kopińskim.

Natomiast nie ma kas bezprocentowych w:

chodzieskim,
czarnkowskim,
nowotomyskim,
wolsztyńskim,
rawickim,
krotoszyńskim.

pod

har

dar

srę

3/

prz

cen

nie

sie

/2

wes

z p

Pow

a/ Uznać należy za pożądane, aby zarówno Wydziały Powiatowe, k.k.o., jak i magistraty pospieszyły Kasom bezprocentowym z pomocą finansową /pod postacią dotacyj/, zaś Bank Gospodarstwa Krajowego udzielił Kasom bezprocentowym pogranicza pożyczek długoterminowych /2 000 do 10 000 zł zależnie od potrzeb powiatu/ i to bez oglądania się na ilość członków kasy; można być przekonanym, że ilość ta wzrośnie w miarę, jak Kasa rozwijać będzie działalność kredytową.

b/ W interesie pogranicza leży, aby z Kasy Bezprocentowej Związku Polskiego w Poznaniu mogli korzystać w pierwszej linii przesiedleńcy z pogranicza.

3/ Państwowa pomoc kredytowa.

Wobec preponderancji Państwa w dziedzinie kredytu średnio- i długoterminowego konieczne, oczywiście, jest wydatne poparcie rolnictwa pogranicza przez P.B.R., przemysłu przez B.G.K., zaś handlu i rzemiosła przez Bank Związku Spółek Zarobkowych.

O szczegółach mowa była powyżej w rozdziałach poświęconych poszczególnym działom gospodarstwa.

I
Z

I
I

O
O

E

F

A
H

I
I

Z
O
S
O
E

V
Z
I
S

I

VII. Pozostałe zagadnienia

1/ Turystyka

Jedną z naturalnych właściwości powiatów chodzieskiego, czarnkowskiego i międzychodzkiego jest piękno ich krajobrazu i przydatność dla celów turystycznych i letniskowych. Miejscowe społeczeństwo zdaje sobie z tego sprawę i pragnie rozbudowy turystyki /patrz str. 18,29,43/.

Z uwagi na to, że w niektórych miejscowościach, jak np. w Wieleniu, sporo mieszkań świeci pustką, należałoby - po dokładnym zbadaniu stanu rzeczy - zainicjować masowe wyjazdy letniskowe robotników i pracowników umysłowych na te tereny. Sprawą tą ogólnie zainteresowałem dyrekcje firm H.Cegielski i "Centra", nadto Związek Pracodawców. Gestię powinien przejąć w swe ręce Związek Popierania Turystyki w Poznaniu w oparciu o kilka głównych firm przemysłowych.

Nadto godną uwagi jest odnośna sugestia p.Starosty Powiatu Międzychodzkiego /str.43/ dot. Obozów Przystosowania Wojskowego.

2/ Badania geo-i balneologiczne

Zachodzi potrzeba uruchomienia badań geologicznych i balneologicznych w kierunku:

1/ zbadania wód pod Chodzieżą/istnieją wody silnie działające na żołądek/,

2/ wyszukania pokładów rudy żelaznej w pow. chodzieskim,

3/ zbadania możliwości podjęcia eksploatacji rudy darniowej na terenie Dziembówka i Ujścia,

4/ zbadania pokładów torfu,

5/ zbadania pokładów naturalnej farby niebieskiej pod samą Chodzieżą /ostatnio uruchomiono w Ujściu wytwórnię farb mineralnych/,

6/ należy poddać badaniu balneologicznemu źródło, znajdujące się na przeciw kościoła katolickiego w Międzychodzie, które zawiera dużo siarki i węgla,

z
p
z
t
s
H
s
z
r
k
p
4
z
p
G
W
u
E
z
/
3
sk

7/ należy zbadać tereny żwirowe w powiecie czarnkowskim.

3/ Rozmieszczenie garnizonów i siedzib władz

a/ O garnizon wojskowy ubiegają się miasta: Chodzież /gmina gotowa odstąpić tereny i pobudować koszary/, Międzychód /który zwraca uwagę, że sąsiednie miasto niemieckie: Skwierzyna otrzymało garnizon/ i Wolsztyn /które, choć korzystnie położone za jeziorami, nie mogłoby zapewne wchodzić w rachubę, bo gmina nie mogłaby pobudować koszar/.

b/ Chodzież domaga się ustanowienia Inspektoratu Straży Granicznej oraz przeniesienia kontroli skarbowej z Wągrówca do Chodzieży.

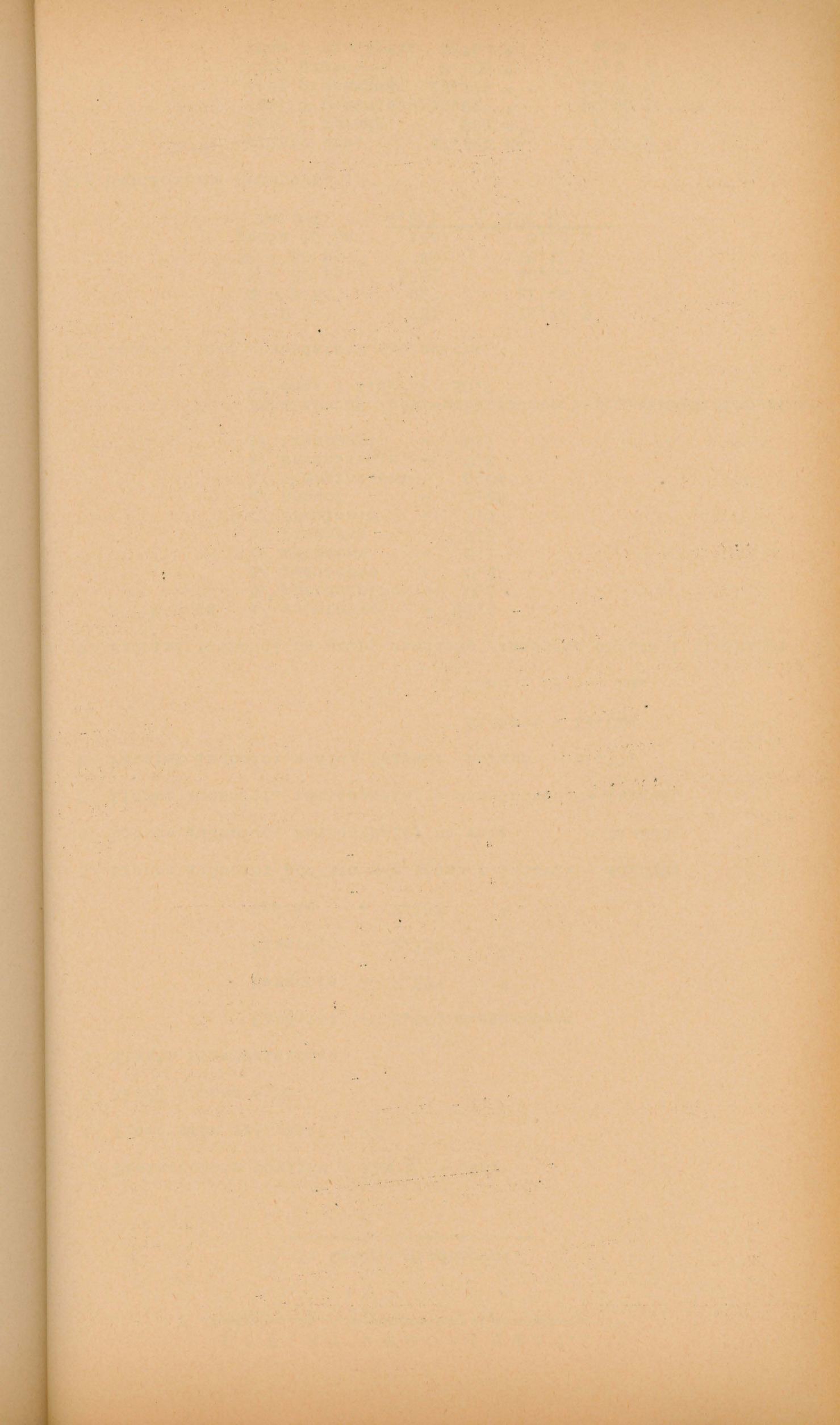
c/ Międzychód i Wolsztyn domagają się ustanowienia ekspozytur Ubezpieczalni Społecznej.

4/ V a r i a

a/ Z pewnej strony podniesiono celowość wprowadzenia dodatku kresowego dla funkcjonariuszów państwowych w pograniczu, dzięki czemu wzrosłaby konsumpcja i poprawiłyby się obroty w handlu.

b/ Lasy państwowe /np. w pow. kępińskim/ płacą zbyt mało robotnikom; przeciętnie od 1,- do 1,60 zł na dniówkę. Nic dziwnego, że robotnicy wolą uciekać do Niemiec, gdzie są lepiej opłacani.

c/ Na terenie jednej ze spółek wodnych w powiecie leszczyńskim /Wilkowice/ właścicielem pewnej części terenu jest Skarb Państwa; na tym terenie jest żwir, potrzebny do podniesienia wydajności łąk. Dyrekcja Lasów Państwowych, która tym terenem zarządza, nie tylko, że nie przychodzi z pomocą spółce ale nawet nie odpowiada na żadne w tym względzie pisma; również nie przystępuje do naprawienia drogi na tym terenie, przez co utrudnia dostęp do odnośnych terenów, zwłaszcza w porze wiosennej i jesiennej.

12/ Ilość zakładów przemysłowych - zatrudn. robotnik: prac.umysł.:

I	kat.	-	-	-
II	"	1	550	35
III	"	-	-	-
IV	"	2	700	28

13/ Ilość zakładów rzemieślniczych - 648

zatrudn. w nich robotników: 1.050

14/ Ilość wykupionych świadectw przemysłowych dla przedsiębiorstw handlowych:

I	kat.	-
II	"	18
III	"	218
IV	"	559.

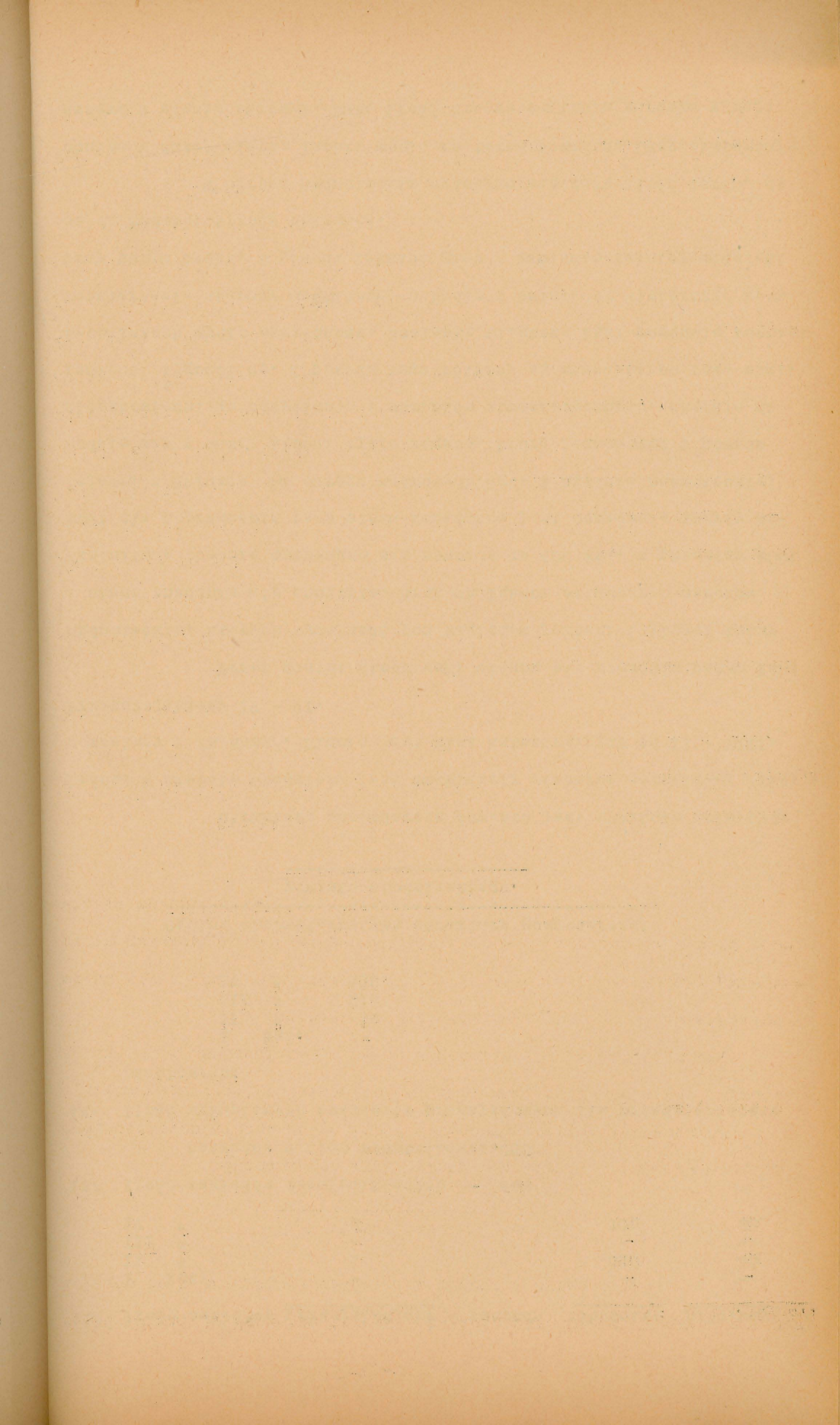
Ogólna charakterystyka struktury gospodarczej

powiatu chodzieskiego.

Struktura gospodarcza powiatu jest wybitnie rolniczo-leśna. W mieście Chodzieży jest rozwinięty przemysł ceramiczny /fabryk porcelany i fajansu/. Ziemia jest klas katastralnych od II - VIII. Przeważają klasy IV - VI.

Przez powiat chodzieski ciągną się szerokim pasem łąki nadnoteckie, których wydajność pod względem jakości i ilości trawy i siana znacznie się obniżyła. Brak na łąkach sztucznych nawozów /kainitu/, obecnie sprowadza się nawozów ca 600 kw., a przedtem 2000 kw.; dla poprawienia tego stanu konieczne jest obniżenie taryfy kolejowej z Kałusza do okręgu nadnoteckiego. W nizinie nadnoteckiej hoduje się w dużej ilości bydło rogate, które jednakowoż z powodu nieodpowiedniego odżywiania i warunków atmosferycznych, choruje na lamikost i gruźlicę. Z powodu tego rolnicy są zmuszeni po roku wzgl. 2-3 latach bydło sprzedawać. Rozległe wilgotne łąki powodują również rozszerzenie choroby motylicowej u bydła i owiec, co stwierdzić można przy uboju bydła. Z powodu lekkich gleb w powiecie rolnicy zmuszeni są do hodowli trzody chlewnej.

W okręgu nadnoteckim wydobywa się dużą ilość torfu, co obniża w dużej mierze import węgla na teren powiatu. Lasy eksportują drzewo w stanie surowym. Dużą ilość drzewa w stanie surowym wywozi

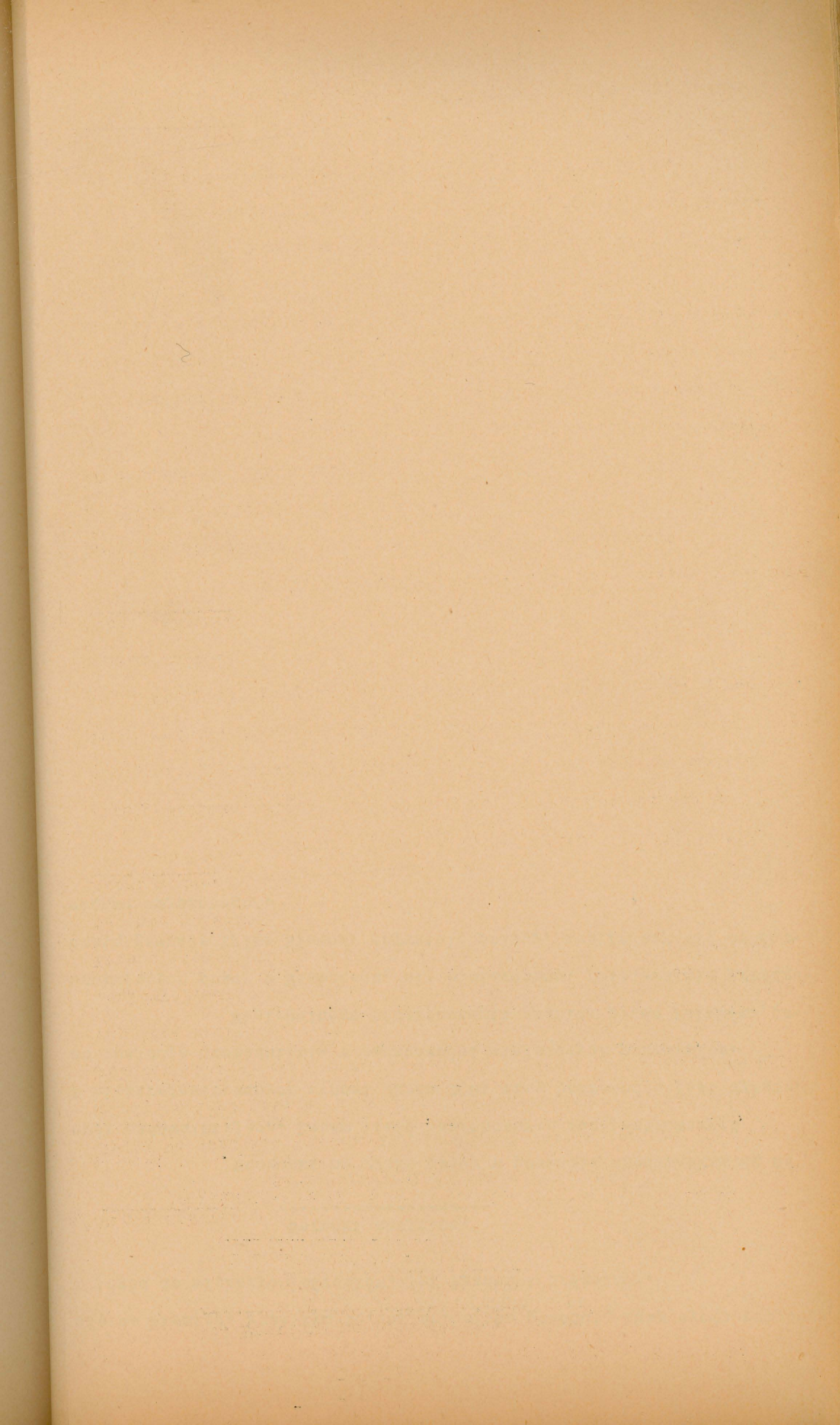
się do Niemiec. Poza tym tereny zalesione powodują duży wywóz grzybów i jagód do większych ośrodków, jak Poznań i Bydgoszcz.

Warunki socjalne.

Stosunki na rynku pracy w powiecie chodzieskim są na ogół zadawalniające. Latem ilość bezrobotnych zarejestrowanych i niezarejestrowanych wynosi około 300; zimą bezrobocie jest wyższe, co znajduje uzasadnienie w sezonowości miejscowych przemysłów.

Nielegalnego przekroczenia granicy przez Polaków, poszukujących pracy w Niemczech, nie stwierdzono. /Nielegalnie przekraczają granicę tylko Niemcy, obywatele polscy, uchylający się od obowiązku wojskowego/.

II. Potrzeby publiczno-inwestycyjne

-----
powiatu chodzieskiego.
-----

a/ Drogi kołowe.

Szczegółowy plan rozbudowy sieci drogowej posiada Urząd Wojewódzki. Zasadnicze zagadnienie sieci drogowej powiatu chodzieskiego polega na połączeniu poszczególnych dróg, które wskutek pociągnięcia granicy zostały "poobcinane" w przypadkowych zupełnie punktach, t.zn. zostały pozbawione niektórych punktów węzłowych, które obecnie leżą poza granicą, na terenie niemieckim. Trzeba więc stworzyć odpowiednie połączenia i punkty węzłowe na terenie polskim.

b/ Drogi wodne.

Głównym zagadnieniem jest tutaj skanalizowanie strugi Bolimka, która łączy miasto Chodzież z Notecią. Przez uszlusowanie, t.zn. poszerzenie, pogłębienie i wyprostowanie tej drogi wodnej, Chodzież uzyskałaby możliwość stworzenia portu rzeczno-ego, który służyłby transportom drewna, torfu i ewentl. wyrobów ceramicznych.

c/ Drogi żelazne.

W zakresie kolejnictwa odczuwa się przede wszystkim potrzebę stworzenia nowych dróg żelaznych na odcinkach:

1/ Ujście - Milczek - oraz

2/ Dziembówko - Kaczory.

Dzięki tym drobnym, bo zaledwie kilka kilometrów liczącym korekturom sieci kolejowej, Chodzież może uzyskać połączenia bezpośrednie z Ujściem, Czarnkowem itd. Szczegółowe plany znajdują się w posiadaniu Poznańskiej Dyrekcji Okręgowej Kolei Państwowych.

Nadto odczuwa się potrzebę rozbudowy stacji kolejowej w Kaczorach, w czym szczególnie zainteresowana jest Dyrekcja Lasów Państwowych oraz Ekspedycja Towarowa w Ujściu. -

d/ Elektryfikacja.

Zachodzi potrzeba zelektryfikowania pewnej ilości

dotychczas nie zelektryfikowanych gromad oraz udoskonalenia urządzeń elektrycznych.

e/ Przedsiębiorstwa powiatowe.

Wydział powiatowy pragnie uruchomić obróbkę kamienia /kostki/, bowiem w powiecie chodzieskim istnieje duże bogactwa kamienia. Odbiorcami byłyby powiaty okoliczne, nie posiadające kamienia poddostatkiem. Wniosek o pomoc finansową został ostatnio /V.1938r./ przez Fundusz Pracy załatwiony odmownie.

f/ Przedsiębiorstwa i urządzenia komunalne.

Rejestr potrzeb inwestycyjnych obejmuje następujące pozycje:

Chodzież: Łazienki miejskie i urządzenie plaży, bruki, rozszerzenie kanalizacji i wodociągów, budowa gimnazium klimatycznego /odnośny wniosek znajduje się już w Kuratorium Okręgu Szkolnego/, budynek dla 2-giej szkoły powszechnej, baraki dla bezrobotnych, osiedle dla bezrobotnych, ogródki działkowe.

Budzyń. Rzeźnia miejska, ośrodek zdrowia, dom gminny, kąpielisko.

Ujście. Budynek szkoły powszechnej, ośrodek zdrowia, rzeźnia miejska i targowisko, wierzchniowa kanalizacja, kąpielisko.

Margonin. Rzeźnia i targowisko, ośrodek zdrowia, łazienki, wierzchniowa kanalizacja.

Kaczory. Ośrodek zdrowia, targowisko, urządzenia turystyczne.

Szamocin. Rozbudowa targowiska.

x   x
                  x

W miejscowościach rozparcelowanych zachodzi potrzeba budowy szkół powszechnych.

g/ Poszukiwania geologiczne.

Zachodzi potrzeba uruchomienia badań geologicznych i celno balneologicznych w kierunku:

1/ zbadania wód /istnieją wody silnie działające na żołądek/,

- 2/ wyszukania pokładów rudy żelaznej,
- 3/ zbadania możliwości podjęcia eksploatacji rudy darniowej na terenie Dziembówka i Ujścia.
- 4/ zbadania pokładów torfu,
- 5/ zbadania pokładów naturalnej farby niebieskiej pod samą Chodzieżą /ostatnio uruchomiono w Ujściu wytwórnię farb mineralnych/.

III. Rolnictwo w powiecie chodzieskim.
-----

a/ Meljoracje.

Na czoło zagadnień regionalnych wysuwa się kwestia meljoracji łąk nadnoteckich, która to kwestia dla powiatu chodzieskiego posiada kluczowe znaczenie. Prócz odpowiednich kredytów zachodzi potrzeba obniżenia kosztów przewozu kainitu. Ponieważ zagadnienie meljoracji łąk nadnoteckich znajduje się w opracowaniu Urzędu Wojewódzkiego - można na tym miejscu ograniczyć się do zanotowania zagadnienia.

b/ Nieużytki.

Akcja zagospodarzenia nieużytków prowadzona jest przez Wielkopolską Izbę Rolniczą w stopniu zadawalającym.

c/ Osadnictwo.

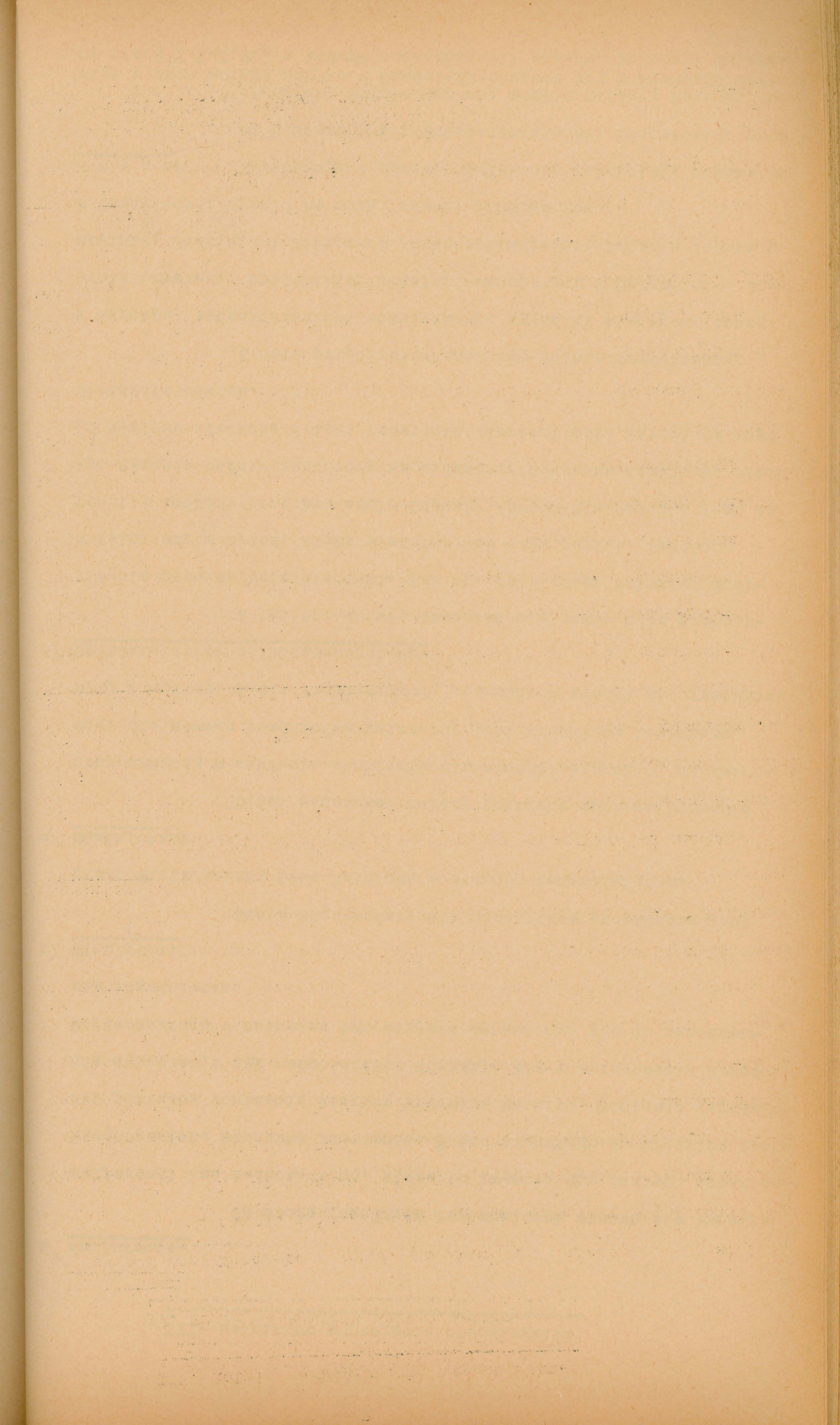
Tutaj zanotować należy potrzebę uprzywilejowania przygranicza w zakresie obniżenia ciężarów bieżących w osadnictwie; dla nowego osadnictwa potrzebny jest kredyt na inwentarz żywy i martwy, a dla "prywatnych" osadników kredyt na rozbudowę.

d/ Spółdzielczość rolniczo-handlowa.

W tej dziedzinie czynniki miejscowe mogą poszczycić się pewnymi osiągnięciami, jak np. założeniem Polskiej Spółdzielni zbytu żywca, która wystarczy na cały powiat. Założono również spółdzielczą kiszarnię kapusty /produkcja kapusty jest na tym terenie bardzo znaczna/; na kiszarnię potrzeba dodatkowo około 10 tysięcy złotych; dzięki powstaniu kiszarni może liczyć na zbytną produkcję beczek.

W celu przeciwstawienia się silnie rozbudowanej i zasobnej spółdzielczości niemieckiej, czynniki miejscowe życzą sobie powstania spółdzielni rolniczo-handlowych w Margoninie, Szamocinie, Budzynie i Kaczorach /nowe spółdzielnie polskie istnieją w Chodzieży i Ujściu od mniej więcej jednego roku/.

U w a g a: Informacje w sprawie położenia rolnictwa, uzyskałem od p. Starosty; z przedstawicielami miejscowego społeczeństwa rolniczego nie mogłem wejść w kontakt, bowiem w dniu mojego pobytu w Chodzieży odbywał się w Poznaniu doroczny zjazd W.T.K.R., w którym uczestniczyli wszyscy miejscowi działacze.

IV. Przemysł Powiatu Chodzieskiego.

---

a/ Zakłady nieczymne.

1/ Cegielnia, należąca do Niemca Warmbiera, mimo, że wyrabia cegłę pośledniej jakości, jest czynna w przeciwieństwie dwóch polskich cegielni - unieruchomionych. a/ Cegielnię, należąca do spółki akcyjnej H.Cegielski prowadzi p.Dankowski, b/ drugą cegielnię zakupił niekorzystnie od francuskiej firmy "Societe des Travanux", p.Szczepan Poznański. Niemiecka cegielnia pracuje pełną parą /odbiera się nawet ciepłe cegły!/, dzięki udzielaniu dogodnych kredytów. Istnieje uzasadnione podejrzenie, że Niemiec Warmbier otrzymuje znaczne kredyty na finansowanie zbytu cegły. Ponieważ cegielnia p.Poznańskiego jest niekorzystnie położona /dwa klm. od kolei/ oraz jest nadmiernie zadłużona, - jak również, ponieważ 3 cegielnie nie mogłyby liczyć na zbyt lokalny, sądzę, iż należy ograniczyć się do uruchomienia cegielni, prowadzonej przez p.Dankowskiego. Tutaj wydatną i niemal decydującą pomoc udzielić może fa H.Cegielski, do której p.Dankowski zamierza zwrócić się z propozycją kupna obiektu. Panu Poznańskiemu doradziłem zbadanie możliwości uruchomienia produkcji papy dachowej, która na tym terenie nie jest reprezentowana /p.Poznański posiada znaczne pokłady dobrego żwiru/. Konieczne jest również spowodowanie obniżki taryfy przewozowej na miak węglowy i cegłę.

2/ W Urbanowie pod Chodzieżą istnieje duży motorowy młyn o dziennej zdolności przerobczej 40 tonn. Młyn ten był obliczony na zapotrzebowanie przedwojenne. Stanowi on własność b.solidnego ale sędziwego przedsiębiorcy, p.Urbańskiego. Wprawdzie w powiecie istnieje szereg małych młynów wszelkich typów, jednak nie wystarczają one na pokrycie zapotrzebowania lokalnego, to też znaczne ilości mąki sprowadza się z innych powiatów. Uruchomienie młyna w Urbanowie byłoby możliwe w wypadku, gdyby miejscowy "Rolnik" /posiadający sprężyste i zdolne kierownictwo/ przemielał w nim zakupione zboże. Na to potrzebne są odpowiednie kredyty oraz konieczne są korektury w taryfie przewozowej. Zagadnienie uruchomienia

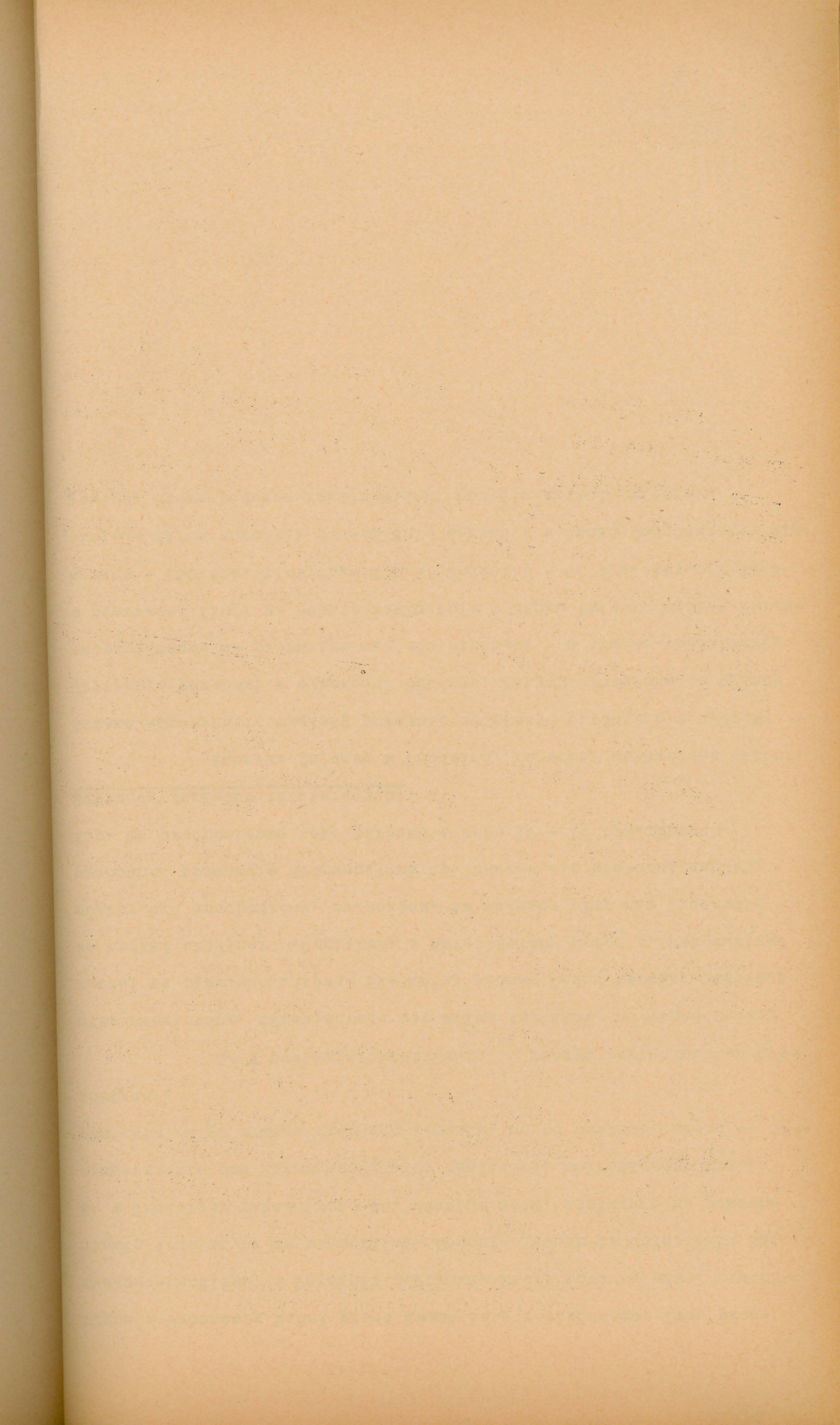

młyna w Urbanowie badał przed dwoma laty rzeczoznawca Izby przemysłowo-handlowej w Poznaniu p.Prymke, który wówczas uznał uruchomienie tego młyna za niemożliwe. Obecnie jednak po utworzeniu Rolnika w Chodzieży zagadnienie to, zdaniem moim, zasługuje na ponowne rozpatrzenie pod kątem możliwości realizacji nakreślonego wyżej projektu /młyn wymaga drobnego remontu, na co potrzeba około 15 tys. złotych/.

3/ W powiecie chodzieskim, w którym tartaczniactwo było przeinwestowane, zlikwidowało się kilka tartaków, co uznać należy raczej za zjawisko zdrowe. Nie mniej jednak jeden tartak, należący do spółki akcyjnej H.Cegielski i dzierżawiony przez p.Dankowskiego mógłby być uruchomiony, zwłaszcza, że możnaby przy nim uruchomić pochodną produkcję drzewną, jak np. beczek dla kiszarni kapusty itp. Na uruchomienie tego tartaku trzeba 10 - 15 tys.złotych.

b/ Potrzeby zakładów istniejących.

Fabryka fajansu w Chodzieży /dawniej St-Mańczak obecnie Szrama Kapczyński/ mogłaby poważnie zwiększyć produkcję w wypadku uzyskania pożyczki w wysokości 350 tys.złotych. Pożyczka ta byłaby zabezpieczona na pierwszym miejscu hipoteki - z tym że posłużyłaby w pierwszej linii na spłatę zadłużenia w Banku Związku Spółek Zręb-kowych - 150 tys. złotych, w K.K.O. Chodzież - 60 tys.złotych. Właściciele firmy wdrożyli odpowiednie starania w Banku Gospodarstwa Krajowego, które podobno rokują widoki pomyślnego załatwienia.

V. Handel Powiatu Chodzieskiego.

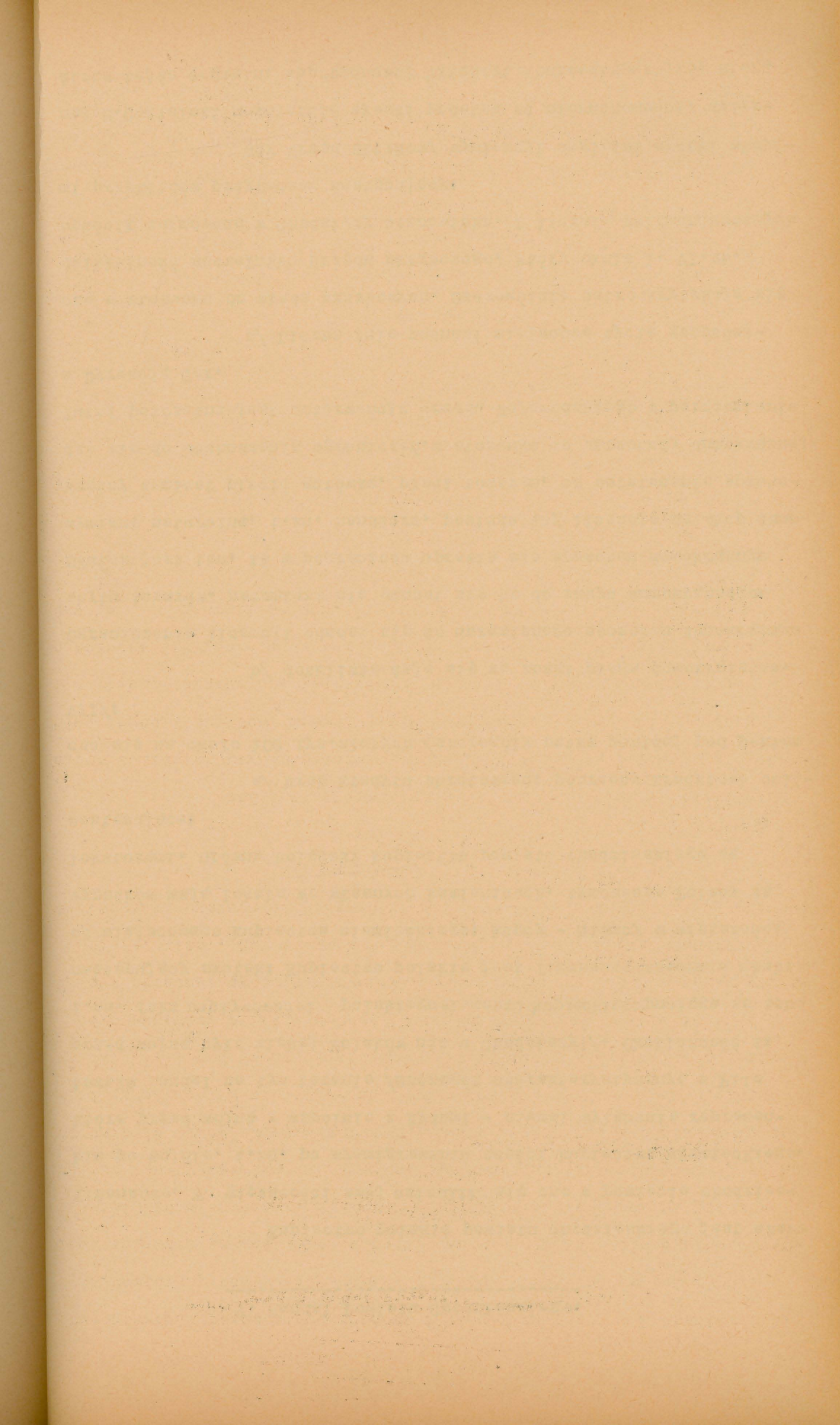
Kupiectwo polskie powiatu chodzieskiego jest słabe finansowo. W większości swej osiedliło się ono w powiecie chodzieskim po wojnie, t.zn. po wyemigrowaniu części kupiectwa niemieckiego, które przed wojną - wspólnie z Żydami - niemal wyłącznie reprezentowało handel na tym terenie /Szczegół charakterystyczny: w Pile przed wojną było więcej Polaków niż w Chodzieży!/. Okoliczność ta, t.zn. fakt napływowości polskiego elementu kupieckiego pociąga za sobą następujący skutek: Kupiectwo polskie jest finansowo znacznie słabsze od miejscowego kupiectwa niemieckiego; kupcy - Niemcy w większości wypadków mają lokale we własnych kamienicach, tymczasem Polacy są lokatorami. Główne bolączki kupiectwa powiatu chodzieskiego są następujące:

a/ brak kredytu obrotowego; potrzeby kredytowe oblicza się na około 100 tys. złotych /szczegóły patrz poniżej pod p-ktem VII/;

b/ dotkliwie daje się we znaki plaga domokrażstwa. Ograniczenie licencji odnosi się do uprawianego sposobem domokrażnym zbytu towarów, natomiast nie odnosi się to do skupu domokrażnego. Skutek jest ten, iż w pograniczu uprawia się sposobem domokrażnym wymianę naturalną, t.zn. handlarz, posiadający licencję na skup domokrażny zamiast płacić gotówką, płaci towarem, co ostatecznie sprowadza się do obchodzenia ograniczeń w stosunku do sprzedaży domokrażnej. Tutaj potrzebna jest interwencja Urzędu Wojewódzkiego w porozumieniu z Dyrekcją Ceł.

c/ Liczne żale podnosi miejscowe życie gospodarcze w stosunku do władz skarbowych. Szczególnie ostro krytykuje się działalność naczelnika Urzędu Skarbowego, który około 1. VI.r.b. opuścił zajmowane w Chodzieży stanowisko. Z licznie zakomunikowanych mi przykładów przytaczam następujący:

Gdy Urząd Skarbowy wymierzył cegielni spółki akcyjnej H.Cegielski nadmiernie wysoki podatek od nieruchomości, dzierżawca tejże cegielni zaproponował Urzędowi kontr-ekspertyzę, którą

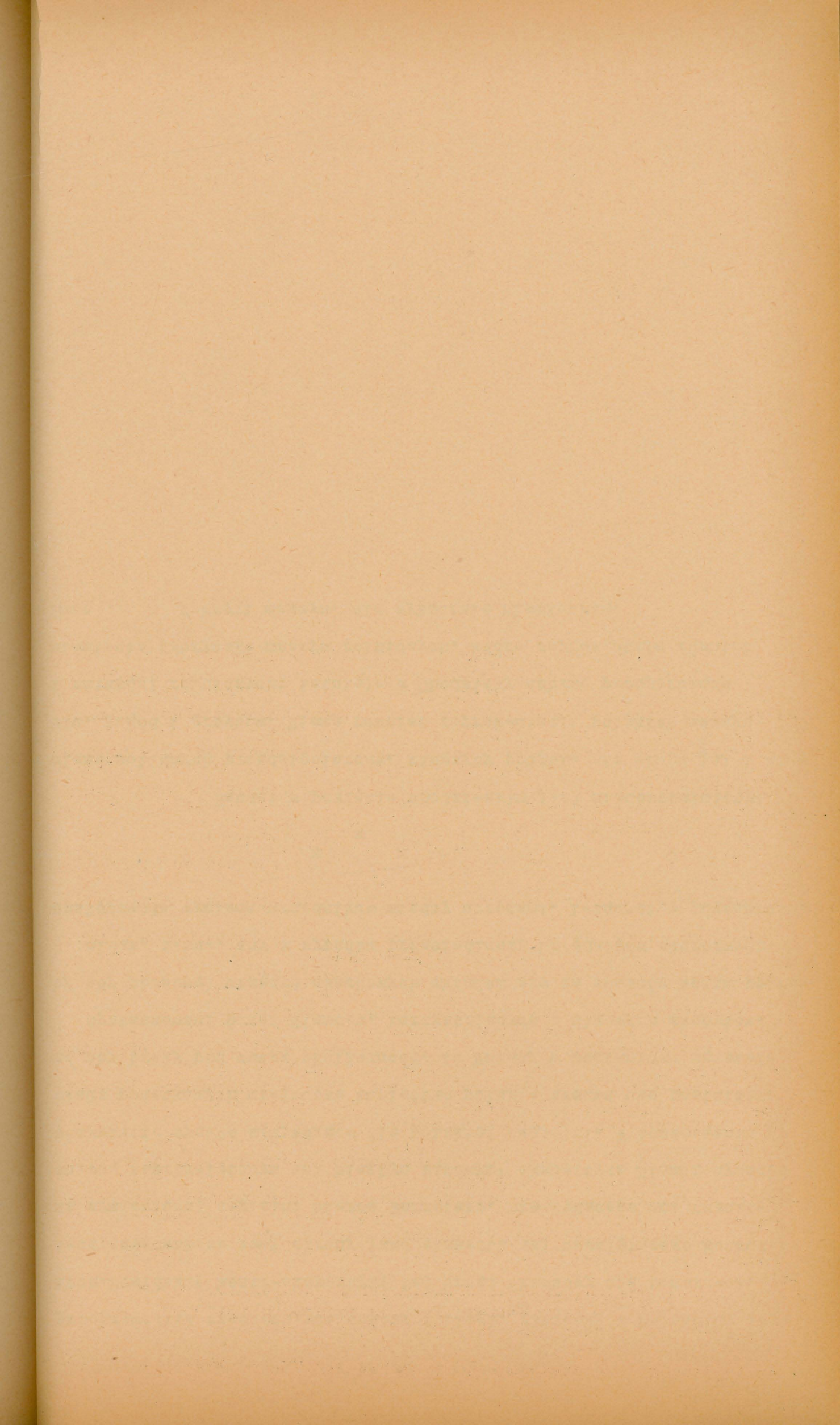
przeprowadził rzeczoznawca sądowy i biegły skarbowy w Poznaniu, ś.p. arch.Powidzki; kontr-ekspertyzy tej Urząd Skarbowy nie honorował, lecz zawezwał ze swej strony jako eksperta naj zawziętszego konkurenta wymienionej cegielni Niemca Warmbiera, nie będącego ani rzeczoznawcą zaprzysiężonym ani biegłym sądowym; ekspertyza Niemca wypadła oczywiście wysoce krzywdząco dla polskiej cegielni. W odniesieniu do władz podatkowych miejscowe kupiectwo polskie wysuwa dwa postulaty:

a/ aby brały pod uwagę okoliczność, iż Polacy w pograniczu są stale dystansowani przez Niemców, korzystających z ulgowych kredytów,

b/ aby personel urzędów skarbowych składał się ze znawców spraw pogranicza, t.zn., aby w wypadku przesiedlania urzędników skarbowych, następowała wymiana urzędników między urzędami, leżącymi w pograniczu.

x   x
              x

Handel w powiecie chodzieskim jest niedorozwinięty; niema solidnych przedsiębiorców, którzyby podjęli się skupu jaj i drobiu, jagód i grzybów. Niema również reprezentacji polskich maszyn i narzędzi rolniczych; istnieje w Chodzieży dobrze prosperująca niemiecka fabryczka maszyn rolniczych, które reprezentuje również inne fabryki maszyn, ale wyłącznie niemieckie.

VI. Rzemiosło Powiatu Chodzieskiego.

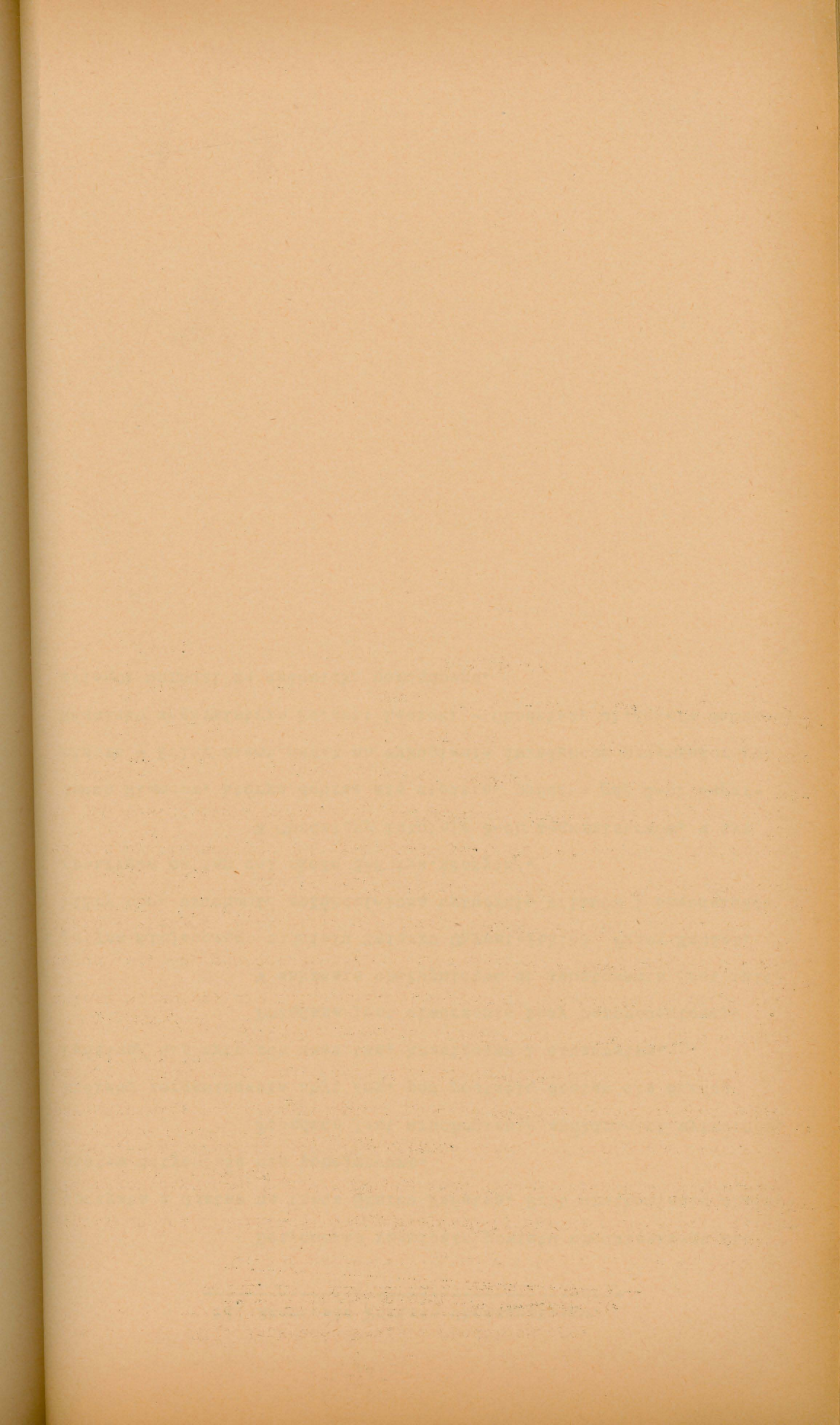
Dotychczas rzemiosło powiatu chodzieskiego nie korzysta z dostaw na rzecz Skarbu Państwa. Prób uruchomienia chałupnictwa dotychczas nie podejmowano.

Pożądane jest uruchomienie spółdzielni wytwórców, któraby zorganizowała zbyt /np. pod postacią dostaw dla Skarbu Państwa/ dla wytworów szewstwa, krawiectwa i ślusarstwa.

Pożądane jest utworzenie kasy bezprocentowej.

W zakresie chałupnictwa do zanotowania jest inicjatywa miejscowego oddziału Związku Obywatelskiej Pracy Kobiet, który chce uruchomić spółdzielczą wytwórnię kilimów i samodziałów /potrzeba na ten cel około 3-4 tys. złotych/.

W Chodzieży istnieje 3-ch zegarmistrzów, w tym dwóch Niemców, którym dobrze się wiedzie, podczas gdy 3-ci zegarmistrz - Polak niema nawet na wykupienie świadectwa przemysłowego. Nazwisko zegarmistrza Polaka: Lewicki - Chodzież, ul. Józefa Raczkowskiego; uchodzi za człowieka porządnego.

VII. Bankowość Powiatu Chodzieskiego.

Miejscowe społeczeństwo polskie żali się na brak elastyczności w działaniu miejscowej K.K.O; ograniczona w swym działaniu rygorystycznymi przepisami, udziela jednemu klientowi najwyżej po 500,-- zł kredytu i to wyłącznie za żyrem dwóch odpowiedzialnych poręczycieli; ponieważ większość miejscowych kół gospodarczych składa się z ludzi ubogich, nie mogą oni korzystać z kredytów K.K.O.

Tymczasem niemiecka spółdzielnia kredytowa w Chodzieży działa b. sprężysto i liberalnie. Wystarczy wpłacić 100 - 150,- zł. na udział, aby móc bezzwłocznie otrzymać pożyczkę w wysokości 2 - 3 tysięcy złotych, i to bez większych trudności i formalistyki.

Rzecz najbardziej charakterystyczna: K.K.O. ma znaczne zasoby bieżącej gotówki; w Komunalnym Banku Kredytowym w Poznaniu ma 300 tys. złotych, których nie uruchamia z powodu wyżej wspomnianych rygorów.-

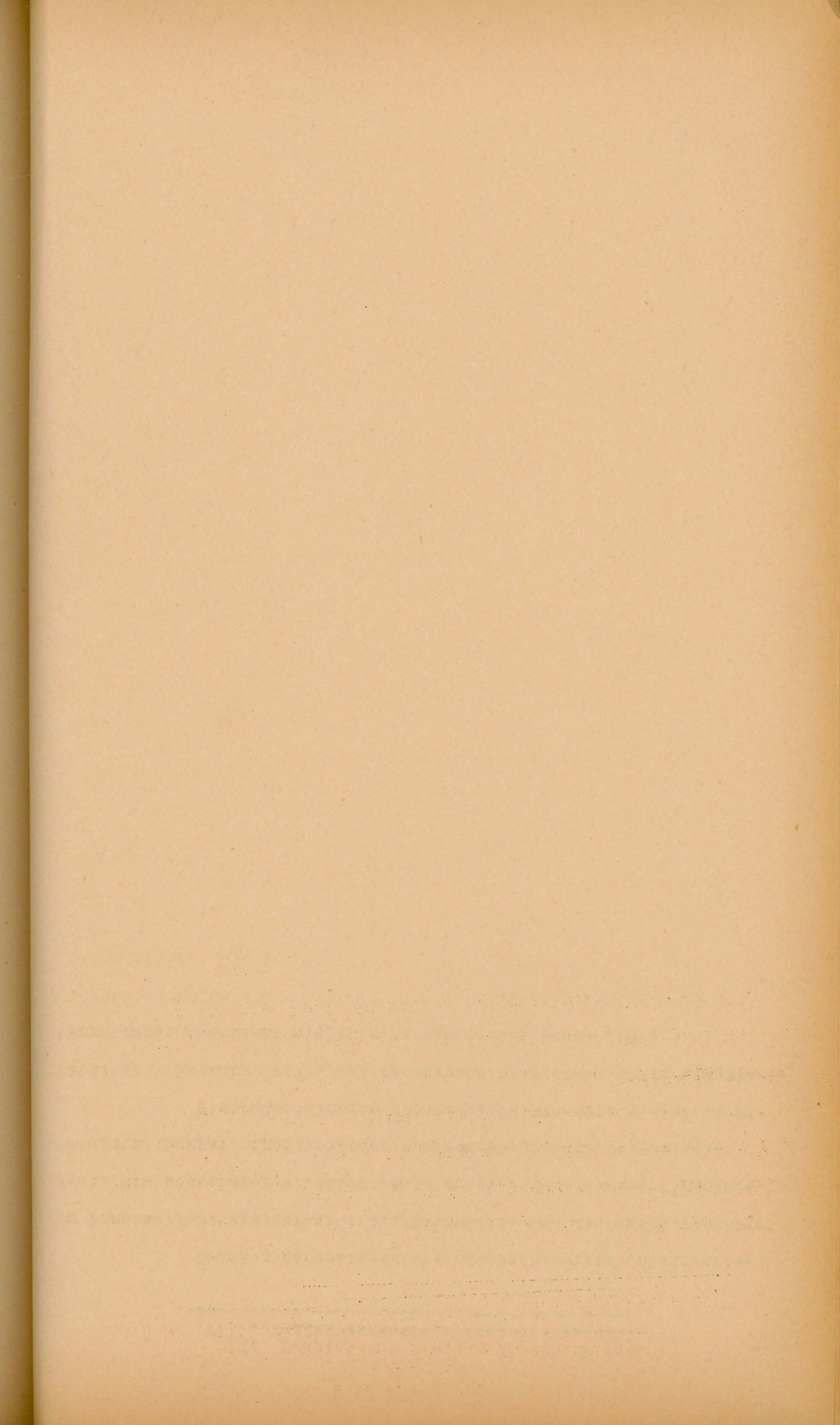

VIII. Turystyka Powiatu Chodzieskiego.

Jedną z naturalnych właściwości powiatu chodzieskiego są ponadto jego krajobrazy i przydatność terenu dla celów turystycznych. Miejscowe społeczeństwo zdaje sobie z tego sprawę i pragnie rozbudowy powiatu chodzieskiego w ośrodek ruchu turystycznego.

W rachubę wchodzi przede wszystkim dwie miejscowości: Chodzież i Kaczory, gdzie należy zainstalować odpowiednie urządzenia turystyczne /łazienki miejskie, urządzenia plażowe itp/.

IX. Szkolnictwo Powiatu Chodzieskiego.

Na plan pierwszy wysuwa się tutaj sprawa stworzenia w Chodzieży szkoły ceramicznej. Szkoła ta miałaby w powiecie chodzieskim doskonałe warunki rozwoju ze względu na to, że istnieją na miejscu fabryki porcelany, fajansu, szkła /Ujście/ i cegielnie.

Nadto Chodzież opracowała plan utworzenia gimnazjum klimatycznego, który to plan spoczywa w Kuratorium Okręgu Szkolnego Poznańskiego. W zakresie szkolnictwa powszechnego potrzebne są budynki szkolne w miejscowościach, w których powstały osady oraz w Chodzieży i Ujściu.-

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

IX. [Illegible text]

X. Inne zagadnienia Powiatu Chodzieskiego.

1/ Jednym z najskuteczniejszych środków pomocy dla Chodzieży byłoby ustanowienie w tym mieście garnizonu dla jednego batalionu wojska; gmina miasta Chodzieży odstąpiłaby tereny i wybudowałaby koszary.

2/ Pożądane byłoby ustanowienie w Chodzieży Inspektoratu Straży Granicznej; obecnie powiat chodzieski podlega w części Inspektoratowi we Wronkach, w części zaś Inspektoratowi w Nakle.

3/ Również pożądane byłoby przeniesienie siedziby kontroli skarbowej z Wągrówca do Chodzieży.--

POWIAT CZARNKOWSKI.

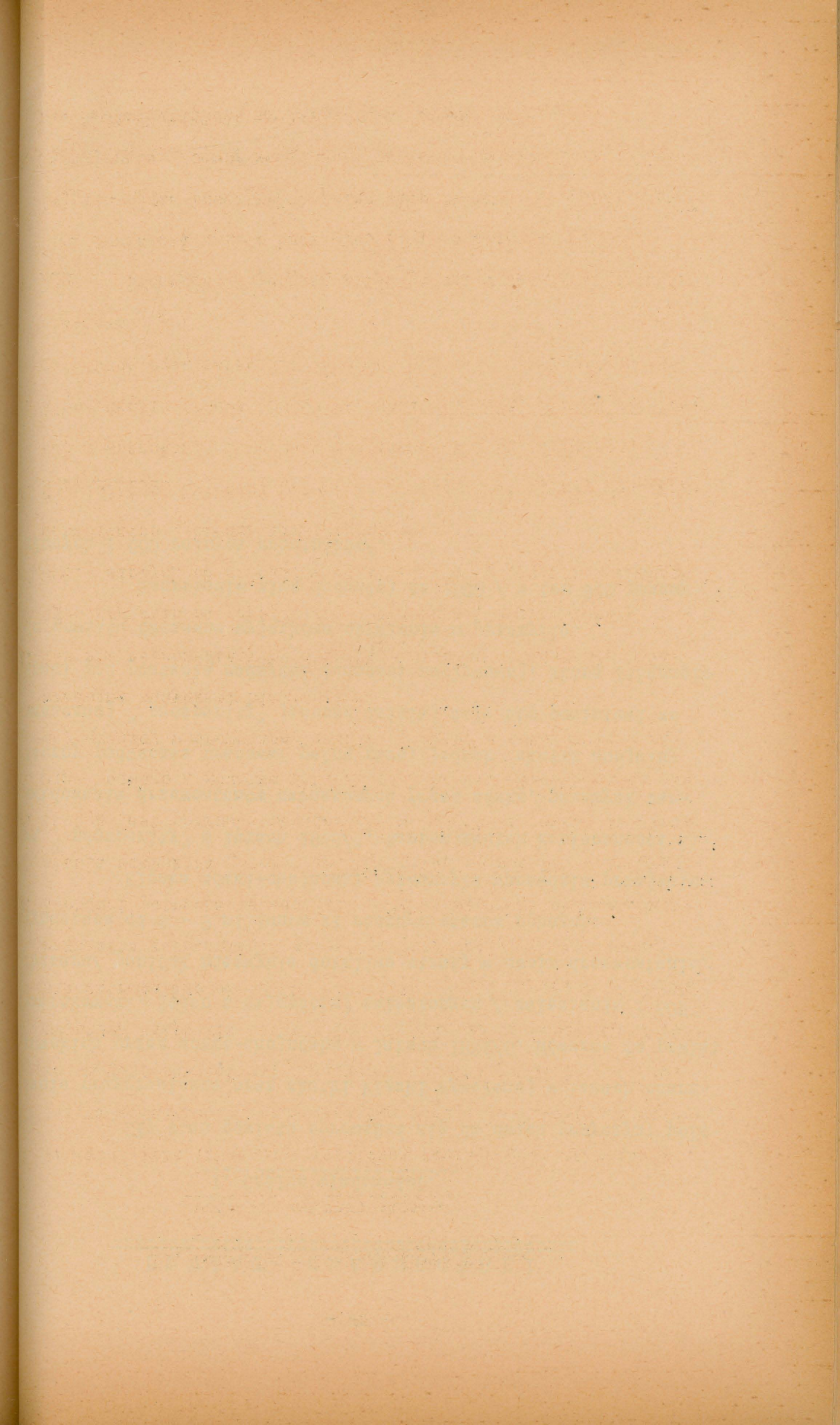

I. Ogólne wiadomości.

Zły stan powiatu sprowadza się do dwóch przyczyn: położenie przygraniczne oraz skutki klęski wywołanej w lasach czarnkowskich przez sówkę-chojnowkę w latach 1924/6. Wówczas to powiat czarnkowski, jeden z najgęściej zalesionych / zalesienie : 50% obszaru/ poniósł niezwykle dotkliwe straty w swoim drzewostanie, wynoszące od 6 - 9 milionów zł rocznych etatów rębnych.

Klęska sówki-chojnowki wytworzyła wprawdzie przejściową "prosperity" w latach 1926/7, bowiem wskutek konieczności likwidowania drzewostanów naruszonych przez sówkę, przemysł tartaczny podówczas pracował pełną parą, jednak skutek socjalny ówczesnej "prosperity" jeszcze dzisiaj daje się powiatowi we znaki pod postacią nadwyżki ludności napływowej, którą ściągnęło do powiatu ówczesne wyjątkowe ożywienie w przemyśle.

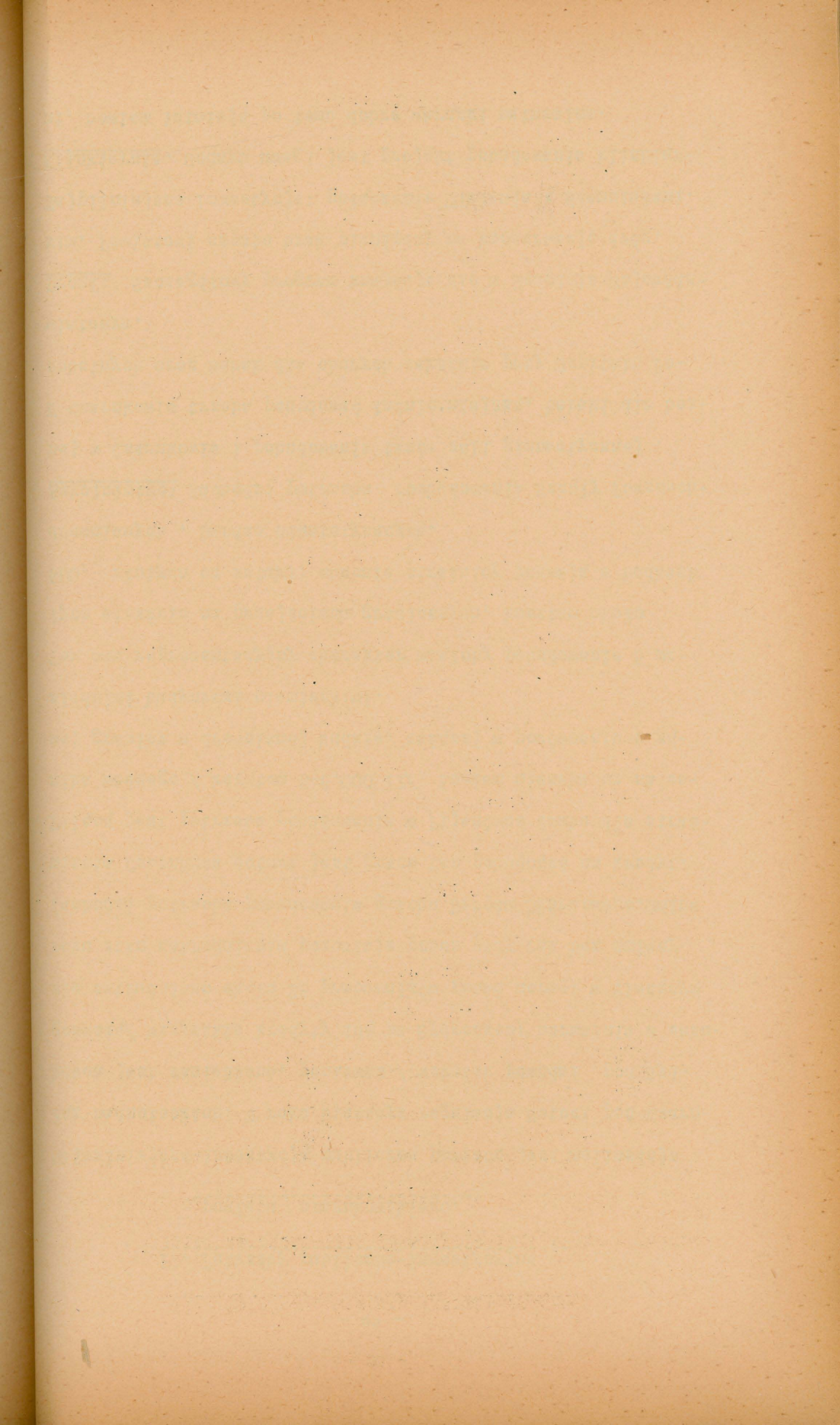
Bezrobocie zimą dochodzi do 1500 / w tem 900 przemysłowych i 600 rolnych robotników/.

II. Potrzeby publiczno-inwestycyjne

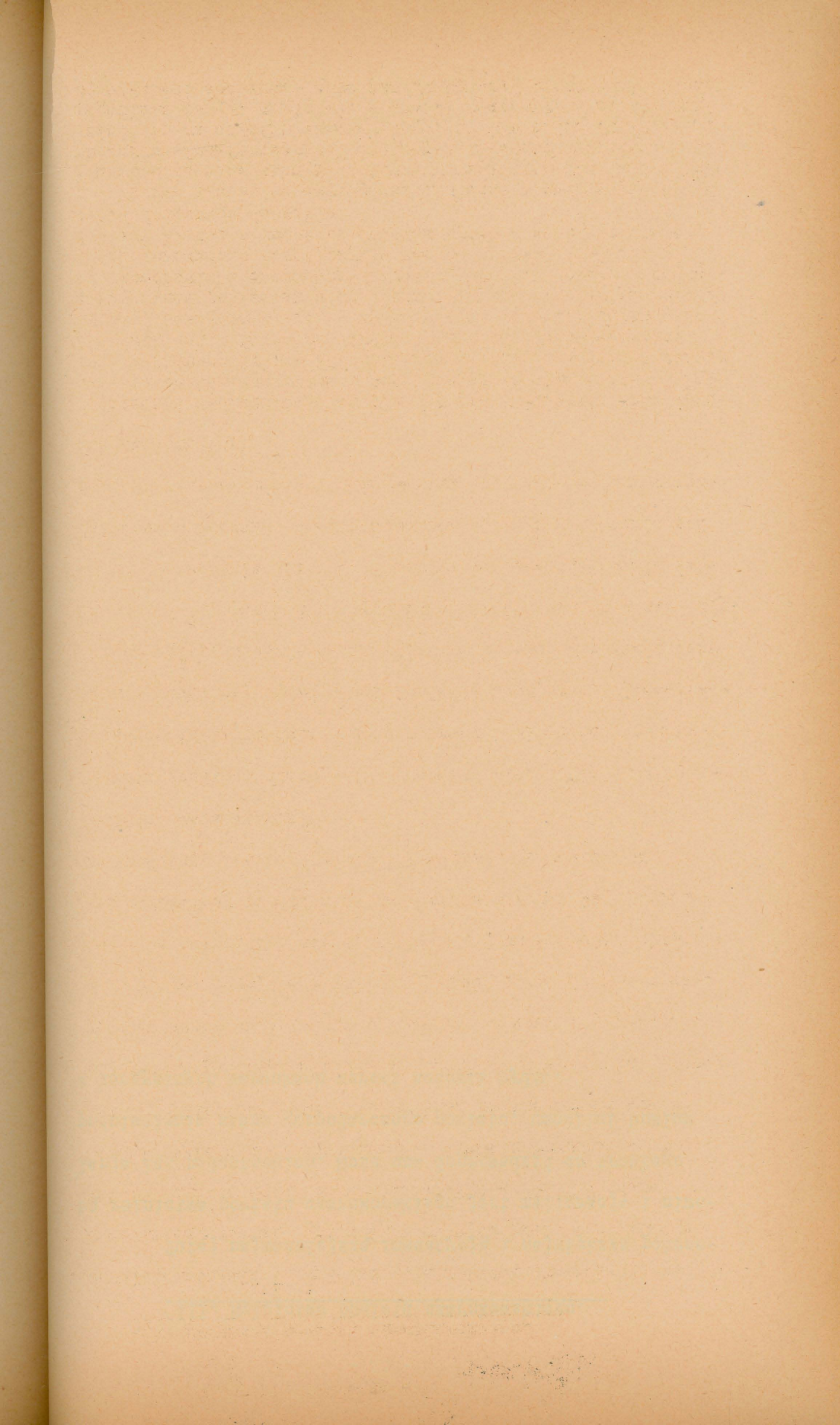
powiatu czarnkowskiego.

1. Najważniejszą inwestycją publiczną powiatu jest melioracja łąk nadnoteckich. W roku bieżącym regulacja Noteci pod Czarnkowem jest zaniedbana, ponieważ / wskutek powodzi pod Bydgoszczą/ wszystkie kredyty idą na Bydgoszcz; normalnie w sezonie zatrudniano około 25 pracowników ponad normę; w bieżącym roku stan zatrudnienia pozostaje przez cały rok bez zmiany.
2. Zachodzi potrzeba pobudowania gmachu Urzędu Skarbowego. Gmina miasta Czarnkowa gotowa jest gmach ten pobudować na kredyt.
3. Palącą jest potrzeba pobudowania w Pijanówce domku dla strażnika wodnego / kosztem 5-6,000 zł/, bowiem mieszka on na samej granicy w drewnianej budzie, rażącej w porównaniu z sąsiednimi budynkami niemieckimi.
4. Ten sam reprezentacyjny charakter miałyby pobudowanie 5 małych strażnic na przejściach granicznych, kosztem około 500.- złotych od sztuki; obecnie strażnicy czuwają w budkach drewnianych, bardzo nieestetycznych.
5. Szkolnictwo: Zachodzi potrzeba rozbudowania Szkoły Powszechnej w Czarnkowie i pobudowania tamże sali gimnastycznej.
6. W Czarnkowie trzeba pobudować łaźnię miejską, baraki dla bezrobotnych oraz barak dla chorych zakaźnie przy Szpitalu Powiatowym.
7. Drogi: Szczegółowy program znajduje się w Urzędzie Wojewódzkim. Powiatowi często brak pieniędzy na konserwację dróg.
Najpilniejsza inwestycja: połączenie Wielenia z Szamotułami.
8. Klinkiernia. Godnym uwagi jest projekt pobudowania klinkierni, bowiem istnieją po temu dobre warunki naturalne.

III. Rolnictwo powiatu czarnkowskiego.

Tutaj najważniejszą inwestycją i największą potrzebą rolnictwa powiatu czarnkowskiego jest melioracja i niwelacja łąk nadnoteckich. Może ona doprowadzić do trwałego podniesienia stanu gospodarczego powiatu, umożliwi bowiem w korzystnych warunkach wzrost hodowli bydła.

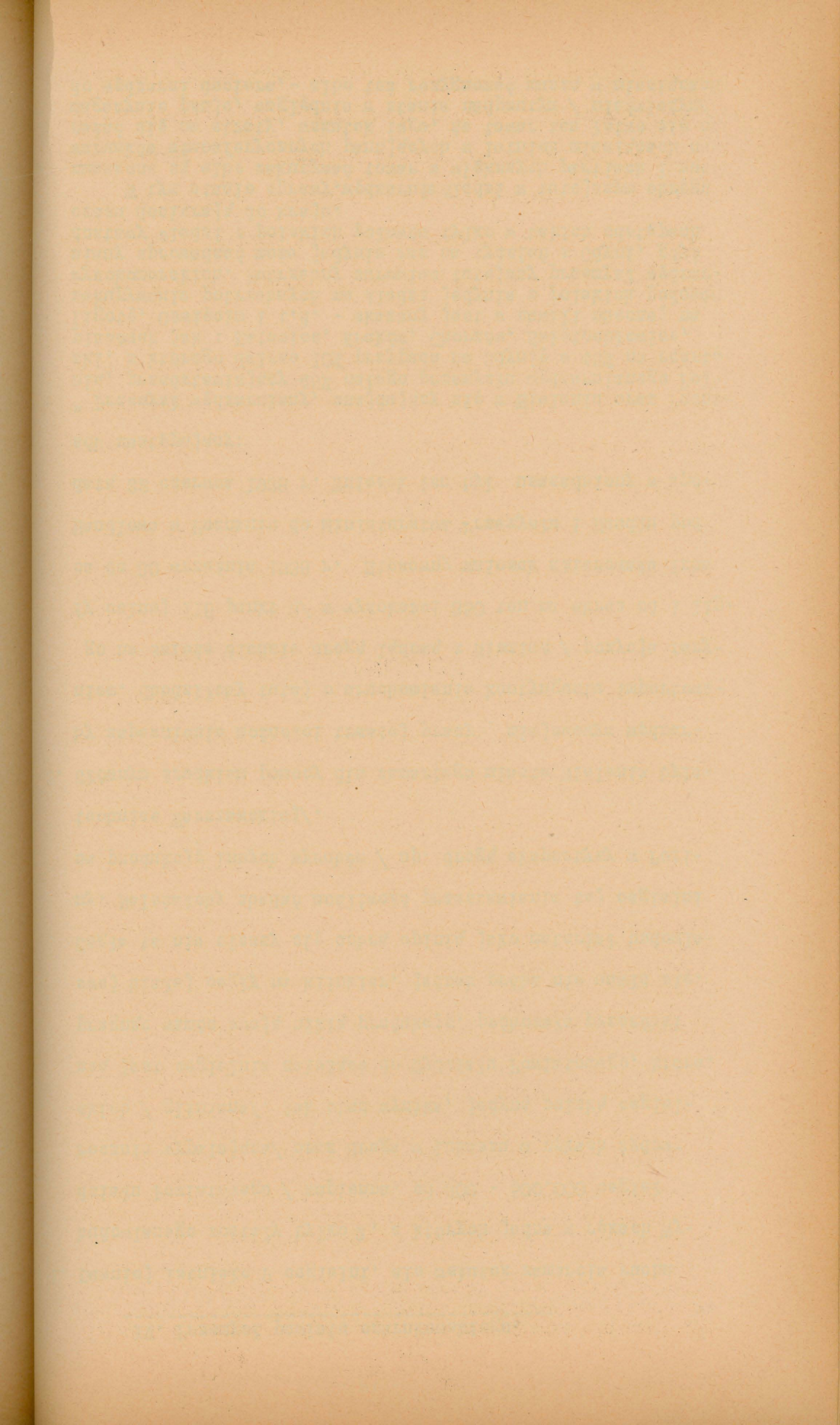

IV. Przemysł powiatu czarnkowskiego.

1. Dawniej istniało 9 cegielni, ale wskutek zamarcia ruchu budowlanego zostały tylko 2, z których jedna w rękach Wydziału Powiatowego / wapienna, od 300 - 500.000 cegieł rocznie wypalająca/ oraz druga w Lubaszu w rękach żydowskich / gliniana/. Jak stąd wynika, jedyną polską cegielnią jest cegielnia należąca do Wydziału Powiatowego, która, pragnąc wzmocnić swoją nikłą produkcję, próbowała przeróbki swej białej cegły na klinkier, jednak próba nie udała się. Cegła ta nie cieszy się dobrą opinią jako materiał budowlany. Należałoby zbadać możliwość przestawienia tej cegielni na produkcję innych wyrobów / np. drogą ekspertyzy w Politechnice Warszawskiej/.
2. Głównym środkiem pomocy dla zamarłego miasta Wielenia byłoby zapewnienie możności trwałej pracy miejscowym wędzarniom. Chodziłoby tutaj o uruchomienie kontyngentu importowego na świeże śledzie drogą lądową z Niemiec / pozycja taryfy celnej 116 punkt 3/ w wysokości 350 ton na okres od 1 lipca do 30 września 1938 r. Stosowny wniosek skierowała Izba Handlowa w Poznaniu do Ministerstwa Przemysłu i Handlu pod datą 22 czerwca 1938 r. Wniosek ten był uzasadniony w sposób następujący:

" Przemysł wędzarniany, znajdujący się w Wieleniu oraz Poznaniu, przedstawiający 45% całego przemysłu wędzarnianego Polski, z którego dalsze 10% przypada na Gdynię a 45% na resztę placówek jak : Katowice, Kraków, Chorzów, Świętochłowice, Ligotę, Oświęcim i t.d. - skazany jest w chwili obecnej na zakupywanie potrzebnych mu śledzi jedynie z polskich połowów wysokomorskich. Potrzebny surowiec tutejszy przemysł wędzarniany sprowadzać może jedynie raz na tydzień z Gdyni, gdyż dostawy śledzi z polskich połowów tylko w takich odstępach czasu docierają do kraju.

W tym stanie sprawy, wędzarnie śledzi w tutejszym okręgu zmuszone są albo zakupywać towar w większych partiach i wobec warunków atmosferycznych panujących w letnich miesiącach narażać się na straty, wskutek tego, że towar ten łatwo się na magazynie psuje, względnie w stanie nadpsutym / nieświeżym/ do wędzarni dociera, - albo też rezygnować muszą w miesiącach

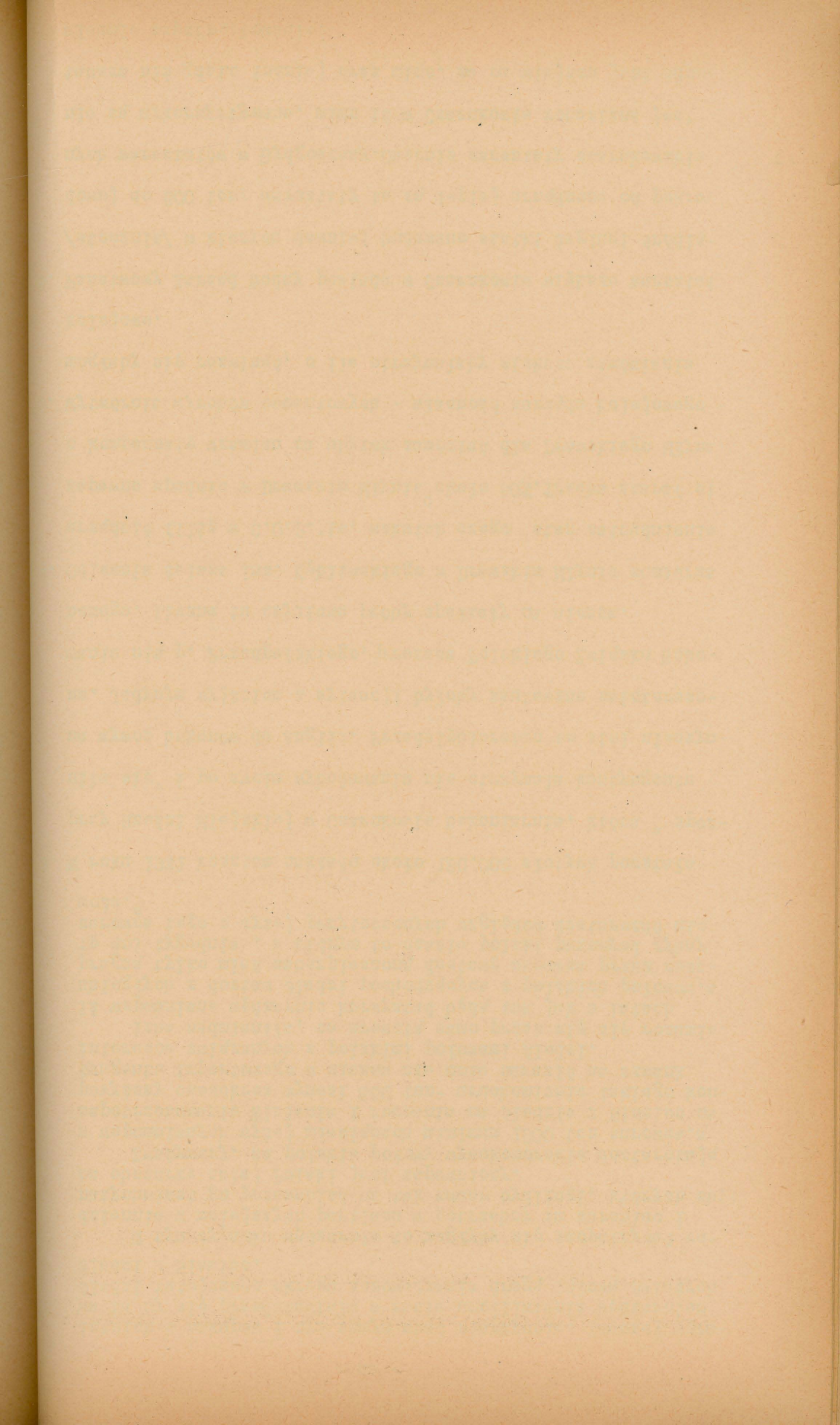
letnich z zakupów i tym samym stać nieczynnie. Inaczej sprawa ta by się przedstawiała w razie umożliwienia wędzarniom śledzi tutejszego okręgu sprowadzania drogą lądową świeżych śledzi z Niemiec.

W tym wypadku wędzarnie te mogłyby się zaopatrywać codziennie w mniejszych partiach w potrzebny im surowiec i natychmiast go przerabiać na tak zwane bydlingi, których zbyt na obszarze całej Polski jest zapewniony.

Zważywszy, że polskie połowy wysokomorskie dostarczają w wspomnianych wyżej miesiącach minimum 1200 ton surowca, a zapotrzebowanie Wielunia i Poznania na śledzie z Niemiec na powyższy czasokres wynosi 350 ton - uruchomienie takiego kontyngentu importowego w niczem nie może narazić na szwank interesów związanych z polskimi połowami śledzi.

Izba nadmienila, co zresztą samo przez się się rozumie, iż wspomniane wędzarnie korzystać będą tak jak w latach ubiegłych z dostaw śledzi pochodzących z polskich połowów, a pragną tylko mieć zabezpieczoną dostawę surowca przez resztę dni tygodnia, w którym to czasie polski przemysł rybny surowca tego z wyżej przytoczonych względów dostarczać nie może."

3. W roku 1931 kosztem nakładu około 120.000 złotych powstała przy Rzeźni Miejskiej w Czarnkowie bekoniarnia, która "spóźniła się" i po swoim wybudowaniu nie otrzymała kontyngentu na wywóz bekonów do Anglii. Przedsiębiorstwo to stoi nieczynne. Jedynym wyjściem z sytuacji byłoby skuteczne zainteresowanie nią p. Przedpełskiego, prezesa Polskiego Związku Bekonowego. Liczne tu czynione próby spełzały na niczem.
4. Odlewnia żelaza inż. Kęblińskiego w Drawskim Młynie zamierza urządzić filię w C.O.P.'ie, wskutek czego stan zatrudnienia zapewne spadnie w Drawskim Młynie^o około 50%. Trzeba starać się o kompensatę wzamian za ubytek zamówień dla Drawskiego Młyna.
5. Wytwórnia wyrobów cementowych - własność zarządu kolejowego - mogłaby się rozwinąć, o ile otrzymałaby większe zamówienia kolejowe.
6. Państwowy Zarząd Wodny posiada w Czarnkowie większe warsztaty /stocznia/ w których dawniej budowano statki żeglugi śródlądowej do 600 ton; warsztaty te są lepiej urządzone od pokrewnych warsztatów w Bydgoszczy. Obecnie warsztaty czarnkowskie nie są wykorzystywane, mimo iż w Czarnkowie robocizna jest tańsza niż gdzie indziej oraz mimo, że na miejscu jest odpowiednie zapotrzebowanie.

7. Fabryczka maszyn rolniczych, zdaniem fachowców bardzo ładnie urządzona, należąca do Niemki Paulsen, stoi nieczynna. Istnieje możliwość nabycia tego obiektu przez Polaka kosztem około 25.000 złotych / plus 10.000 zł na kapitał obrotowy/.Oдноśny przedsiębiorca miałby egzystencję zapewnioną, bowiem w powiecie brak warsztatów reperacyjnych oraz istnieje możliwość podjęcia produkcji uzupełniającej.

l
o
a
p
u

V. Handel powiatu czarnkowskiego.

Udział Polaków i Niemców w handlu jest mniejwięcej równy: po 50%. Stan posiadania mniejszości /niemieckiej i żydowskiej/ rośnie.

Kluczem sytuacji jest kredyt. Kupiectwo polskie mogłoby zużytkować znaczny kredyt w sposób produktywny, jednak kredyt otrzymywany z Banku Związku Spółek Zarobkowych jest niedogodny, bowiem zbyt krótko-terminowy / dwuletni, przy spłacie 25% co pół roku/. Kupiectwo polskie, wskazując na okoliczność, iż konkurencja niemiecka jest zasilana przez swe instytucje kredytowe w taki dogodny kredyt, domaga się kredytu 5-letniego o średnim oprocentowaniu / 4-6%/. Zależy im na kredycie hipotecznym. Wysokość potrzebnych dla kupiectwa kredytów: około 1/2 miliona złotych.

Nadto należałoby zainicjować współpracę miejscowego kupiectwa ze Spółdzielnią Kupiecką "Kredyt", bowiem z braku możliwości kredytowania odbiorców, nawet polska klientela zdradza miejscowe kupiectwo polskie na rzecz kupców Niemców, udzielających kredytu.

Podobnie jak w innych powiatach daje się we znaki plaga domokrąstwa, pozbawiająca miejscowe kupiectwo sporej części zamówień.

Handel zbożem nie wykorzystuje Noteci, mimo, iż taryfa kolejowa jest wygórowana. Przyczyną tego stanu rzeczy jest brak kapitału wśród kupiectwa, którego nie stać na ładowanie ładunków barkowych.

A
A
I
I
I
C
K
S
m
n
d
r
MA

VI. Udział Niemców w rzemiośle powiatu czarnkowskiego.

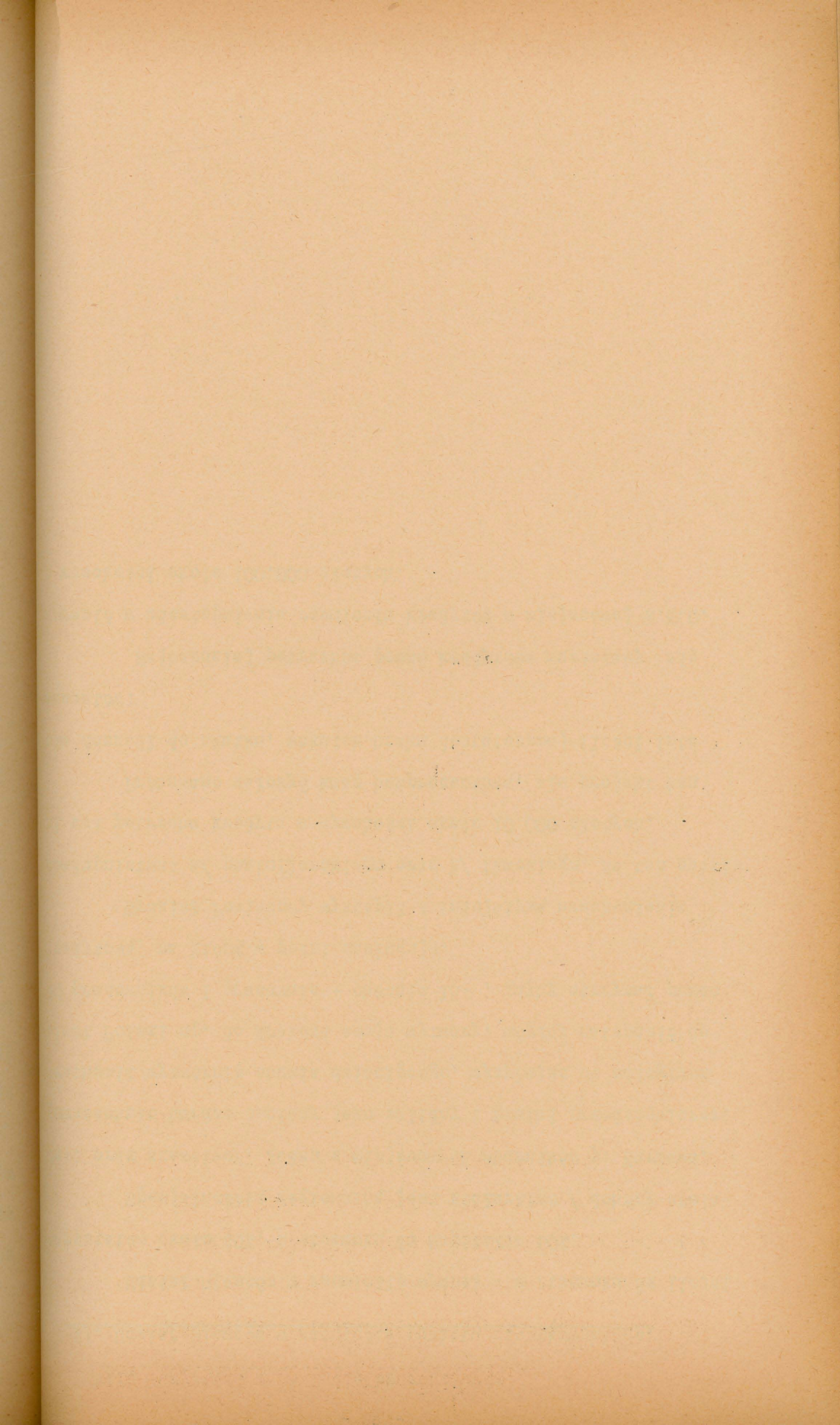
Udział Niemców w rzemiośle wynosi : w stosunku do ilości warsztatów około 40%, w stosunku do kapitałów 60%.

Specjalnością regionalną jest stolarstwo / dobrzy stolarze! oraz szewstwo/. Jeden z miejscowych obywateli p. Kurzawa, powszechnie bardzo ceniony jako solidny i rzutki przedsiębiorca, uruchomił wytwórnię obuwia dziecięcego, wysyłając do odległych miast Polski np. do Krakowa swoje wytwory; mógłby zatrudnić do 50 pracowników i pracownic - obecnie 15- , gdyby otrzymał pomoc kredytową, na którą w pełni zasługuje.

Wydział Powiatowy wystąpił z inicjatywą uruchomienia chałupnictwa: a/ pantoflarskiego oraz b/ tkackiego. Na ten ostatni cel potrzeba kredytu w wysokości około 10.000 złotych.

Próbowano założyć kasę bezprocentową, ale projekt ten nie doszedł do skutku, wskutek braku dostatecznej ilości interesentów.

Najbardziej potrzebna pomoc kredytowa musiałaby się wyrazić w udostępnieniu rzemiosłu kredytów w miejscowej K.K.O. w wysokości około 100.000 złotych.

VII. Turystyka w powiecie czarnkowskim.

Warunki krajobrazowe i klimatyczne powiatu czarnkowskiego sprzyjają rozwojowi ruchu letniskowego i campingowego. W Wieleniu istnieje około 40% pustych domów, które możnaby przeznaczyć na cele letniskowe w wypadku, gdyby np. większe firmy przemysłowe z Poznania zechciały tam urządzić letniska dla swoich pracowników.

2a

Ni

101

M

80

80

VIII. Bankowość powiatu czarnkowskiego.

Jak już w poprzednich rozdziałach powiedziano, życie gospodarcze powiatu czarnkowskiego wymaga dopływu taniego i dogodnego kredytu do Powiatowej Komunalnej Kasy Oszczędności i to w wysokości około 600.000 złotych.

Na podkreślenie zasługuje okoliczność, że od 5 lat Powiatowa K.K.O. nie zarejestrowało wzrostu wkładów oszczędnościowych. Nieuzasadniona obawa przed wstrząsami w K.K.O. odstraszała ciużaczy od miejscowej K.K.O., kierując ich do P.K.O.

IX. Inne zagadnienia powiatu czarnkowskiego.

Wskazane byłoby uruchomienie poszukiwań geologicznych i to w kierunku zbadania tamtejszych terenów żwirowych. Zachodzi bowiem obawa o pokłady żwiru w miejscu obecnie przez żwirownię kolejową eksploatowanym; istnieją podobno inne bliskie tereny żwirowe, które należałoby zbadać.

4

3

2

1

POWIAT MIĘDZYCHÓDZKI

I. Ogólne wiadomości.

1. Powiat Międzychód - graniczący ze strony zachodniej z Rzeszą Niemiecką z powiatami: Friedeberg, Schwerin i Meseritz oraz powiatami polskimi : Nowy Tomyśl, Szamotuły i Czarnków - obejmuje ogółem 74.483.72,24 ha.

a/ z powierzchni tej przypada na gospodarstwa rolne
poniżej 180 ha . . . . . ogółem 43,508,85,90 ha
w tym w rękach polskich . . . . . 31,060,03,47 " -71,3%
" " niemieckich . . . . . 2,448,82,43 " -28,7%
powyżej 180 ha . . . . . ogółem 30,974,86,34 "
w rękach polskich . . . . . 16,656,96,73 " -53,7%
" niemieckich . . . . . 14,317,89,61 " -46,3%

2. Stan narodowościowy powiatu międzychodzkiego jest następujący
W dniu 1 stycznia 1938 liczył powiat Międzychód 31,812 mieszkańców, z tych przypada na:

Table with 2 columns: liczbą and % showing population distribution by nationality.

3. a/ Liczba przedsiębiorstw w rękach: Polaków:Niemców:innych:

Table with 4 columns showing the number of enterprises by type (industrial, trading, craft) and nationality.

b/ Liczba placówek gospodarczych z kapitałem: Table with 4 columns showing the number of economic institutions by type and nationality.

4. Stan posiadania nieruchomości miejskich: ogółem 794

a/ w rękach polskich . . . . . 563 - 70,9%
b/ " niemieckich . . . . . 222 - 28 %

W Międzychodzie w rękach niemieckich znajduje się 39% nieruchomości, w tym większość najbardziej okazałych. Gmach poczty w Międzychodzie znajduje się w rękach niemieckich!

5. Bezrobocie: Ilość bezrobotnych wynosi zimą od 950 do 1200 osób, które zatrudnia się przeciętnie przez jeden tydzień w miesiącu przy robotach publicznych. Latem plaga bezrobocia maleje i redukuje się niemal do zera. Tym niemniej zjawisko bezrobocia nierejestrowanego istnieje nawet latem wobec prze-
ludnienia wsi, czego wyrazem jest znaczna podaż młodzieży na rynku pracy, która to młodzież poszukuje - częściowo bezsku-
tecznie - możliwości odbycia nauki zawodowej w miastach.

/e

/p

/o

/q

/r

II. Potrzeby publiczno-inwestycyjne

powiatu międzychodzkiego.

a/ Drogi.

Drogę państwową nr. 17 należałoby przebudować i dostosować do wymogów międzynarodowego ruchu samochodowego. Drogę tę należy uważać za jedną z najważniejszych magistrali szosowych. Idzie bowiem przez nią główny ruch samochodowy z Berlina do Polski. W następnych latach trzeba będzie wziąć na warsztat pracy połączenie drogowe Sierakowa z Wieleniem / około 10 km; koszt około 400.000 złotych/.

b/ Kolejnictwo.

Powiat międzychodzki nie ma potrzeb inwestycyjnych z zakresu kolejnictwa, domaga się jedynie usprawnienia połączenia na linii Poznań-Międzychód, ew. przez zaprowadzenie wagonów bezpośrednich na tej linii oraz przez wyznaczenie na godzinę 7 rano / obecnie godz. 8/ godziny wyjazdu pociągu z Poznania oraz opóźnienie o jedną godzinę /obecnie godz. 18.31/ godziny wyjazdu pociągu wieczornego z Międzychodu do Poznania.

c/ Szkolnictwo.

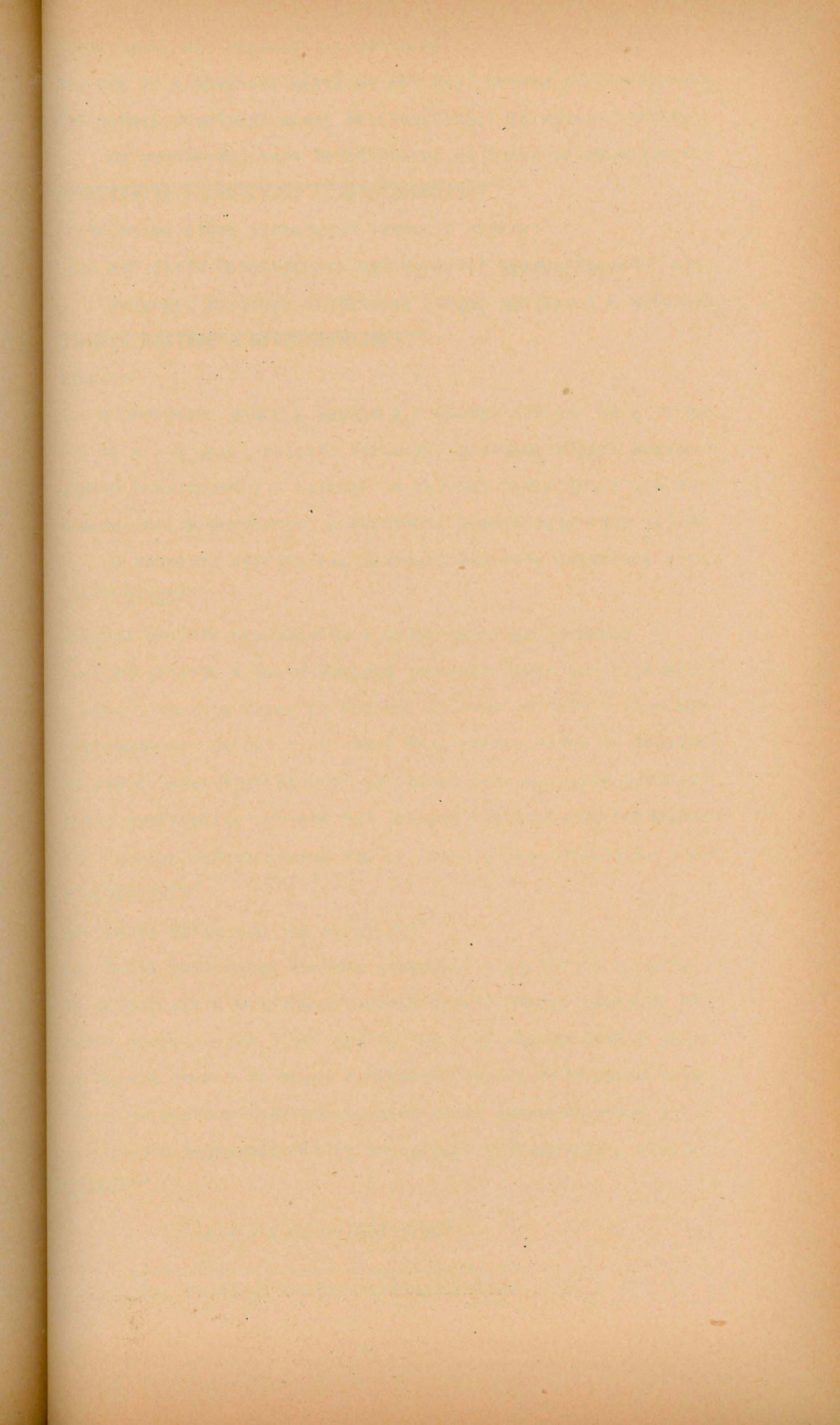
W zakresie szkolnictwa zachodzi potrzeba rozbudowy szkoły powszechnej w Kamienniej, w związku z przekształceniem jej na szkołę powszechną II. stopnia; w dalszej przyszłości, /to znaczy za 2 - 3 lata/ zajdzie potrzeba rozbudowy szkoły powszechnej w Mnichach. Koszt w jednym i w drugim wypadku po 3 -4,000 złotych.

d/ Rzeźnia miejska w Międzychodzie.

Zachodzi potrzeba urządzenia rzeźni miejskiej w Międzychodzie ew. drogą przerobienia nieczynnego, zdemontowanego, wielkiego młyna firmy Schneider, Zimmer z Leszna.

e/ Kanalizacja i wodociągi w Międzychodzie.

Od dłuższego czasu przygotowane są plany na skanalizowanie Międzychodu; były nawet przyrzeczenia, iż miasto otrzyma 100.000 zł z Funduszu Pracy na ten cel. Jednak dotychczas odnośne plany nie zostały zrealizowane.

f/.Ogródki działkowe w Sierakowie i Międzychodzie.

Na założenie ogródków działkowych dla bezrobotnych w Sierakowie i Międzychodzie potrzeba około 27,000 złotych; dobrze opracowane plany są już gotowe i zostały przedłożone Funduszowi Pracy.

/e

/p

/o

/a

/s

III. Rolnictwo powiatu międzychodzkiego.

---

a/ Melioracje.

Od 2 lat mówi się o melioracji strugi Kamionki i strugi nazywanej przez Niemców "Wahlfluss"; ostatnio nadeszła odpowiedź z Urzędu Wojewodzkiego, iż zostaną podjęte prace przygotowawcze - co do strugi Kamionki - przez Szamotulski Oddział Wodno-Melioracyjny: Melioracja Kamionki przyczyni się do osuszenia 500-600 morg. Odnośnie strugi "Wahlfluss" chwilowo brak wiadomości, w tym wypadku chodzi o teren około 100 ha. Wymagają również melioracji łąki, przeważnie włościańskie, położone koło Kwilcza, oraz łąki położone tuż nad granicą pod Stokami.

b/ Nieużytki.

Oprócz akcji prowadzonej od 2 lat przez Wielkopolską Izbę Rolniczą, żadna inna akcja nie wchodzi w rachubę.

c/ Osadnictwo.

Na przestrzeni ostatnich 2 lat rozparcelowano około 3000 morgów. Położenie osadników jest to samo co w innych okolicach. Społeczeństwo miejscowe wskazuje na konieczność specjalnego zaopiekowania się osadnikami w Korzycku, miejscowości położonej tuż przy przejściu granicznym w Sterkach, tuż nad szosą berlińską. Nieotynkowane zabudowania mają wygląd zupełnie nie reprezentacyjny.

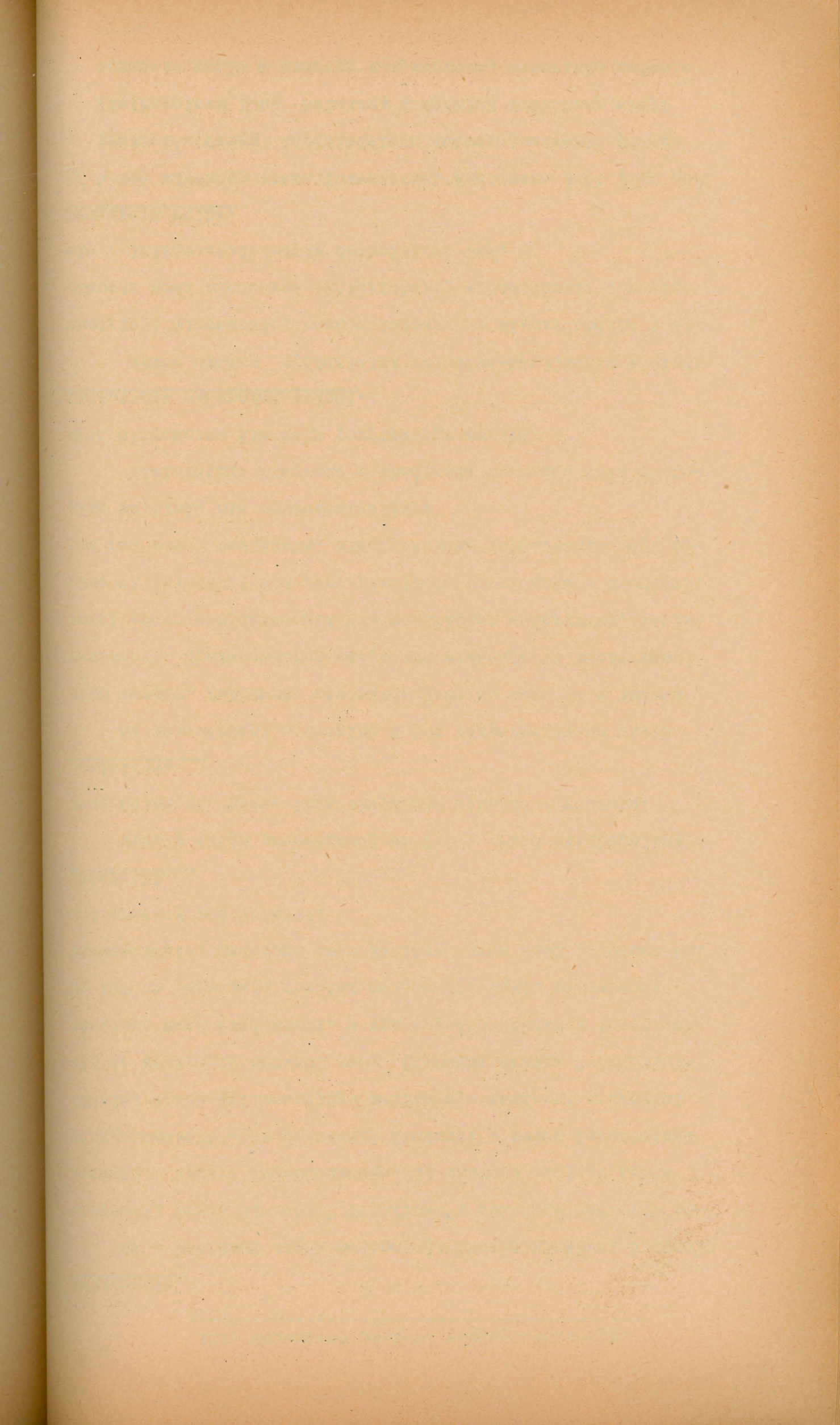
Wieloletnie starania o obniżenie szacunku osad rentowych dotychczas nie dały pozytywnego wyniku.

d/ Zadłużenie własności rolnej.

Wobec upadku spółdzielni rolniczo-handlowych w Międzychodzie i Sierakowie, banków ludowych w Międzychodzie i Sierakowie oraz mleczarni spółdzielczej w Sierakowie, zadłużenie rolników-udziałowców dochodzi do 50%.

e/ Produkcja rolna.

1/ Wobec miernego stanu inwentarza, konieczne jest jego poprawienie drogą odpowiedniego subwencjonowania przez Wielkopolską Izbę Rolniczą i Wydział Powiatowy akcji rozmieszczania w szeregu miejscowości materiału hodowlanego.

2/. Materiał siewny dostarcza się do powiatu, ale w ilości niedostatecznej, zwłaszcza w życie i ziemniakach rakodpornych.

f/. Warunki zbytu - trudne ze względu na fatalny stan spółdzielczości / patrz wyżej pod punkt. d/ . Niemiecka spółdzielnia rolniczo-handlowa kupuje żyto po cenie o 1,50 zł na 100 kg poniżej notowania. Podobne różnice cen / in plus względnie in minus/ zachodzą również w zakresie paszy i produktów zużywanych przez rolnictwo.

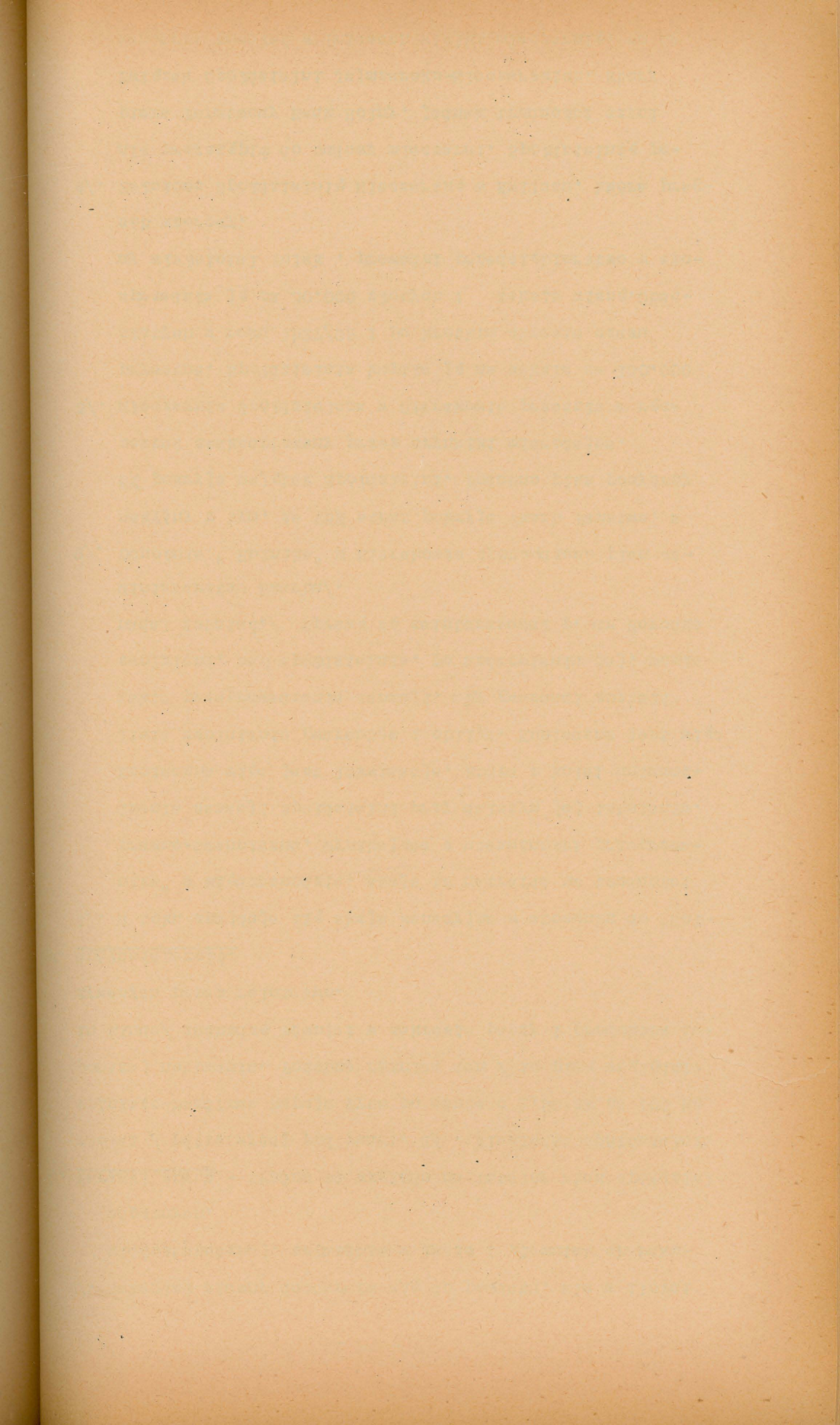
g/. Spółdzielczość.

1/. W toku znajduje się akcja sanacyjna w stosunku do "Rolnika" w Międzychodzie. Akcja ta natrafia na trudności prawno-techniczne, wynikające z niemożności przeprowadzenia sanacji Spółdzielni przy dalszym jej istnieniu. Konieczna więc jest likwidacja, która z kolei uniemożliwia zwolnienie gwarantów z obliga. Konieczne jest więc takie przeprowadzenie sanacji, aby gwaranci zostali zwolnieni, zaś spółdzielnia, po uzdrowieniu jej, mogła nadal istnieć./ Sprawą tą zainteresował p. dr Horodko Ministerstwo Skarbu/.

2/. Odnośnie " Rolnika" w Sierakowie sporządzono plan sanacyjny z tym, że 95% strat pokryje Skarb Państwa, a 5% pokryje majątek Spółdzielni. Podobno plan powyższy został zaakceptowany przez czynniki miarodajne.

3/. Mleczarnia Spółdzielcza w Sierakowie przeszła w ręce prywatne. Spółdzielnia kupiła ją na weksle za 130.000 złotych w roku 1927/28 i po krótkim okresie czasu sprzedała ją za 30.000 złotych ! Weksle wiszą. Obecny właściciel Polak , prowadzi przedsiębiorstwo w sposób wzorowy.

4/. Założono Spółdzielnię Mleczarską w Kwilczu, która pragnie przystąpić do budowy mleczarni. Spółdzielnię popiera Państwowy Bank Rolny, jednak trudności czyni Związek Spółdzielni Jajmzarsko-Mleczarskich, który zamierza powołać w Pniewach wielką mleczarnię, co na

terenie powiatu międzychodzkiego budzi poważne zastrzeżenia.

- 5/. Konieczne jest przyśpieszenie przez Sąd Okręgowy w Poznaniu rejestracji Spółdzielni Gorzelniczej w Chyrowicach.

IV. Przemysł powiatu międzychodzkiego.

---

a/ Zakłady nieczynne.

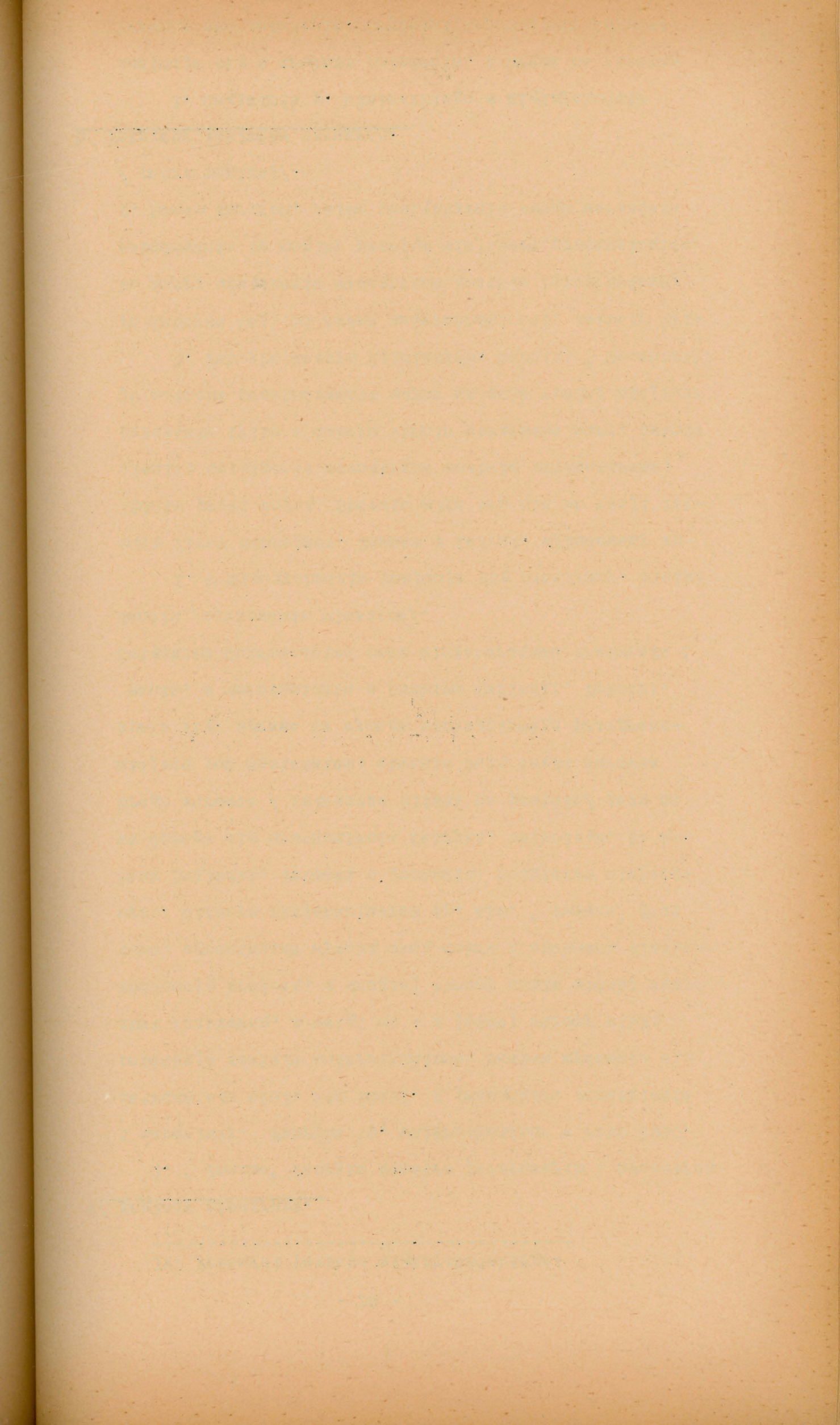
1. " Pomona" fabryka konserw jarzynowych i owocowych i marmelady. Fabryka ta, unieruchomiona w roku 1930, zatrudniała około 200 ludzi. Z początkiem przesilenia produkcja została unieruchomiona, bowiem wydawała się zbyt ryzykowną, z uwagi na : z jednej strony nikłą konsumpcję krajową, z drugiej strony nikłe widoki eksportowe, ograniczone wysoką ceną cukru i opakowan blaszanych. Głównym akcjonariuszem Sp. Akc. " Pomona" jest Bank Kwilecki, Potocki w Poznaniu. Rolnictwo miejscowe domaga się uruchomienia fabryki, twierdząc, że dobrego surowca / zwłaszcza śliwek na powidła/ jest na miejscu pod dostatkiem; obecnie dużą część surowca spala się. Sprawa ta wymaga szczegółowego przepracowania, w porozumieniu z Bankiem Kwilecki, Potocki, Związkiem Cukrownictwa oraz Ministerstwem Przemysłu i Handlu /opakowania blaszane/.

2. W Międzychodzie znajduje się nieczynny, wielki młyn firmy Schneider, Zimmer z Leszna, wybudowany solidnie przed wojną. Obecnie młyn ten nie ma racji istnienia; urządzenie wewnętrzne zostało zdemontowane; pozostały tylko w dobrym stanie utrzymane mury; istnieje możliwość przebudowania młyna na cele rzeźni miejskiej.

3. Fabryka Maszyn Rolniczych, dawniej " Mecentra". Po fabryce tej, od dawna unieruchomionej, zostały tylko mury; urządzenie wewnętrzne zostało rozsprzedane; zabudowanie to mógłby przejąć miejscowy przemysłowiec p. Roman Borzych, celem powiększenia swego warsztatu / patrz poniżej/.

b/ Potrzeby zakładów czynnych.

1. Cegielnia p. Dłużewskiego w Międzychodzie znajduje się w trudnym położeniu, z uwagi na ekscentryczne swe położenie. Cegielni tej mogłaby dopomóc

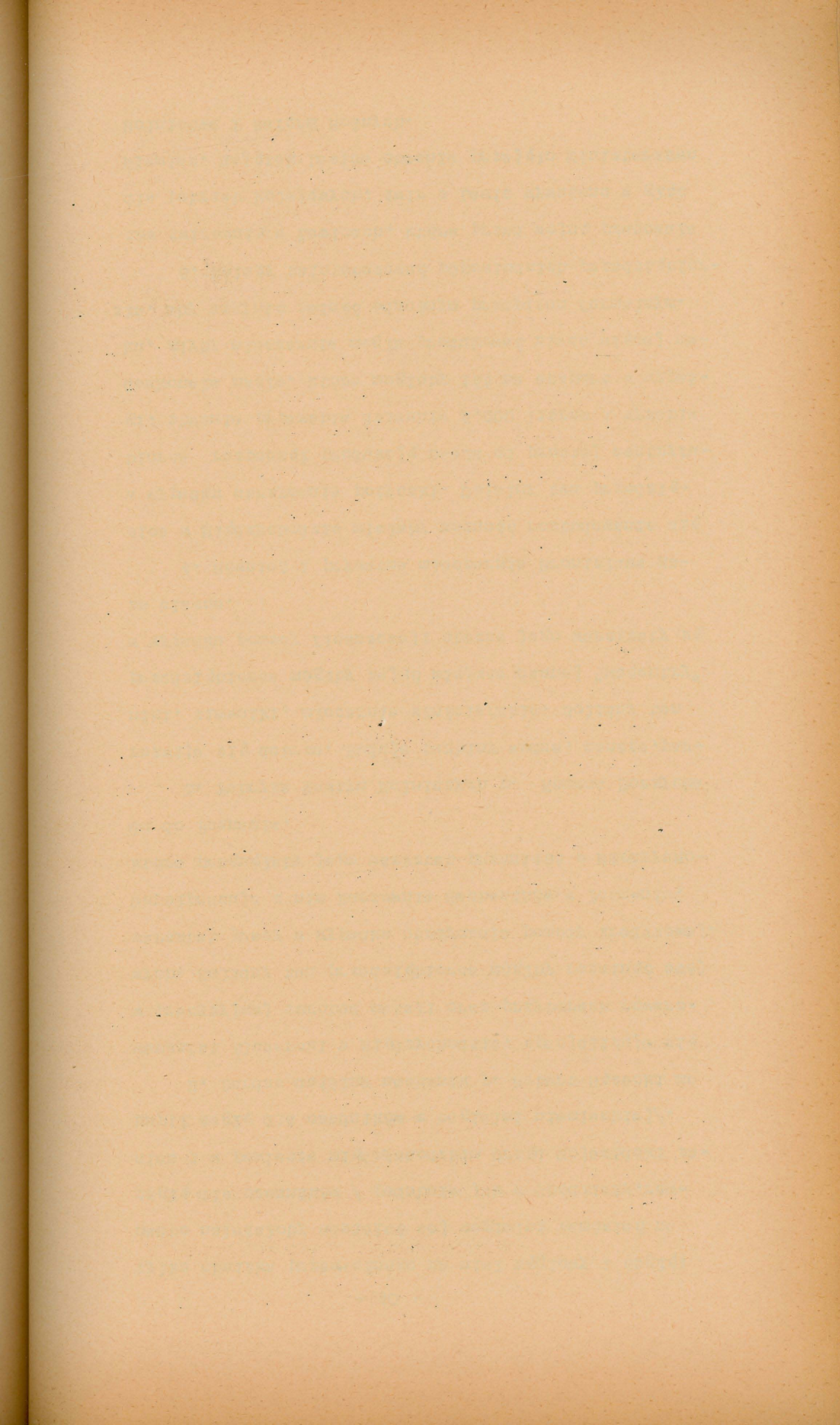
tylko obniżka przewoźnego na miąż węgłowy i cegłę; nadto należałoby udzielać tej cegielni zamówień na cegłę dla osadników / podobnie jak w Chodzieży, również i w powiecie międzychodzkiem Urząd Wojewódzki zakupił cegłę dla osadników w cegielni niemieckiej/.

2. Bardzo dzielny mechanik p. Robert Gąsecki ma warsztat ślusarski w Międzychodzie; specjalizuje się w precyzyjnej obróbce metali oraz przyborach rowerowych. Solidny ten przedsiębiorca mógłby rozwinąć swój warsztat pracy w wypadku otrzymania pomocy kredytowej. Współpracuje z nim Hurtownia Mechaników w Poznaniu, która pragnęłaby jego warsztat przenieść z Międzychodu do Poznania.

3. Fabryka Maszyn Rolniczych p. Romana Borzycha rozwija się dobrze. Buduje turbiny wodne, manęże, parniki, siewniki, młocarnie włościańskie. Solidny ten przedsiębiorca mógłby zająć miejsce dawnej "Mecentry" w wypadku pomocy finansowej; obecne jego warsztaty są za ciasne.

4. Również i prywatna mleczarnia Bronisława Masica w Międzychodzie miałaby możliwość rozbudowania się w wypadku otrzymania pożyczki. Dzielny ten przedsiębiorca rozpoczął produkcję masła od prostej centryfugi; obecnie przerabia dziennie 5,000 litrów i wyrabia doskonałe masło, które mogłoby iść na eksport w wypadku, gdyby mleczarnia mogła produkować nieco więcej masła, aby uczynić zadość odnośnym przepisom formalnym.

5. Należy zainteresować odpowiednich przedsiębiorców żwirownią w Lewicach, która przed wojną pracowała dla potrzeb kolejowych; żwir z Lewic wywożono w głąb Niemiec. Majątek Lewice obecnie przejęło Ministerstwo Rolnictwa i Reform Rolnych.

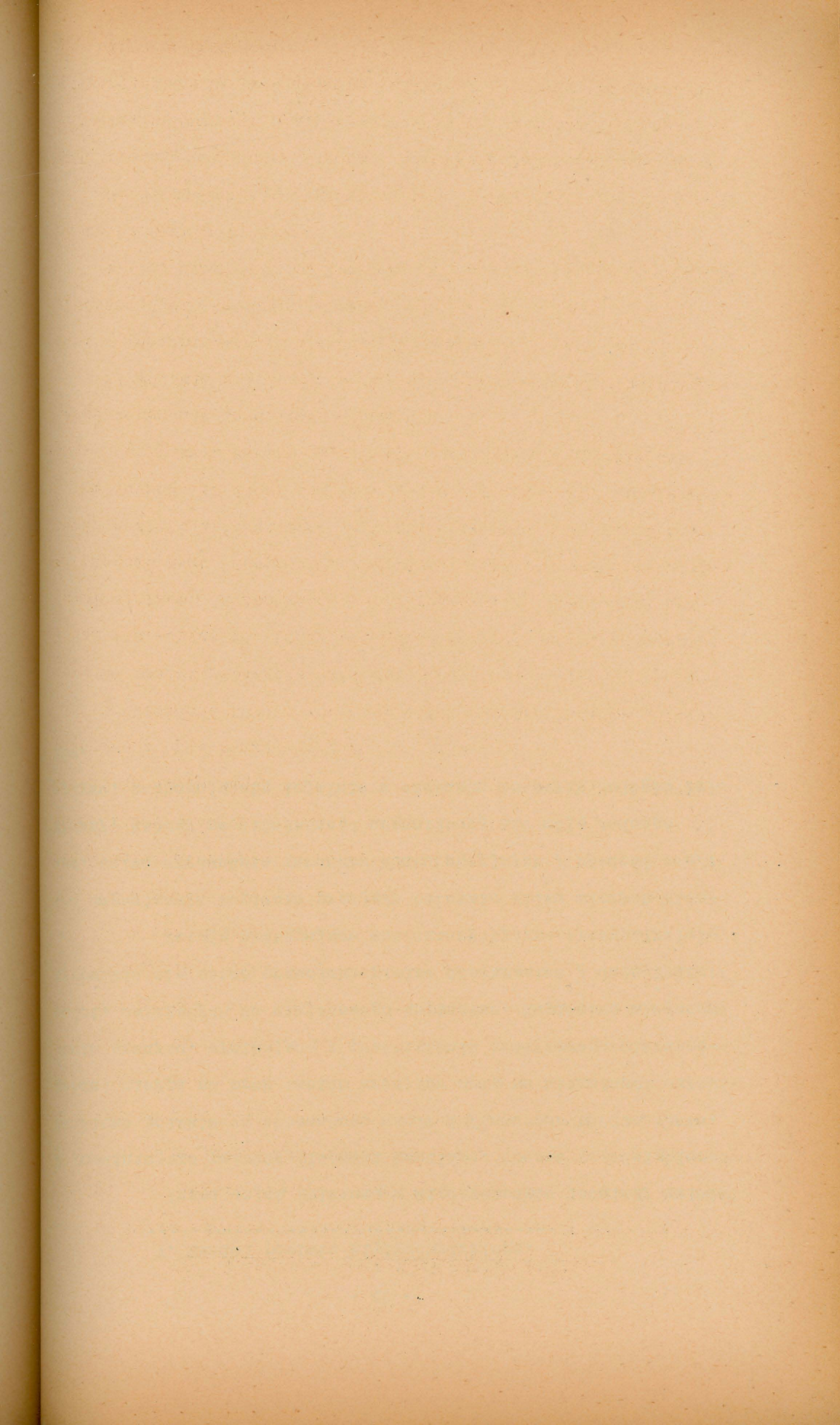

V. Handel powiatu międzychodzkiego.

Przed wojną światową w Międzychodzie istniały zaledwie 2 poważniejsze polskie placówki handlowe. Obecne przedsiębiorstwa handlowe polskie są stosunkowo młode i finansowo bardzo słabe. Handel cierpi na brak tanich kredytów oraz na niemożność uzyskiwania kredytu, wynikającą z przeciążenia kredytowego nieruchomości, należących do miejscowego kupiectwa. Kupiectwo miejscowe wypowiada się ostro przeciwko planze domokrąstwa / dużo Żydów! /

Notuję następujące charakterystyczne szczegóły. Polska organizacja kupiecka przyjęła ostatnio kilku młodych Niemców, celem wyrównania warunków konkurencyjnych / równość cen /; Niemcy, którzy na działalność organizacyjną nie mają żadnego wpływu, zachowują się lojalnie w stosunku do swych kolegów Polaków.

VI. Rzemiosło powiatu międzychodzkiego.

a/ Napór młodzieży wiejskiej, pragnącej kształcić się w rzemiośle, jest bardzo znaczny; tymczasem daje się zauważyć spadek ilości uczniów rzemieślniczych; podczas gdy w roku 1928/29 w szkole wieczornej było 178 terminatorów, jest ich obecnie zaledwie 60; na ten stan rzeczy wpłynął szereg czynników, mianowicie: 1/ urzędowe ograniczenie ilości uczniów, 2/ przymus szkolny, 3/ obowiązek płacenia uczniowi przez pryncypała, 4/ rygorystyczne przestrzeganie 8 godzinnego dnia pracy, 5/ ubóstwo rzemiosła.

b/ W porównaniu z rzemiosłem niemieckim, rękodzielnicy Polacy są w górszym położeniu. Znany jest wypadek, że rzemieślnik Niemiec otrzymywał zapomogę od organizacji niemieckiej w wysokości 300 złotych rocznie; pewien stolarz Niemiec kupił stolarnię za 4,000 złotych i dostał na cel usamodzielnienia się pożyczkę z Westbanku w wysokości 6,000 złotych.

c/ Niedawno temu założono w Międzychodzie kasę bezprocentową na powiat międzychodzki; kasa dysponuje kapitałem w wysokości 400.- złotych. Udzielono już 6 pożyczek najbiedniejszym rzemieślnikom. Skarbnikiem jest dyrektor Powiatowej Kasy Oszczędności. Bank Gospodarstwa Krajowego wyraził gotowość udzielenia Kasie bezprocentowej pożyczki w wysokości do 5,000 zł, z tym jednak, że ilość członków / obecnie około 70/ będzie wyższa. Pożyczka z B.G.K. pokryłaby mniejwięcej najpilniejsze zapotrzebowania kredytowe rzemiosła.

d/ Polskie rzemiosło na terenie powiatu międzychodzkiego jest reprezentowane we wszystkich działach, za wyjątkiem blacharstwa; jest blacharz Niemiec, ale nie ma Polaka.

e/ Pożądane jest zorganizowanie dostaw szewsko-krawieckich na rzecz Skarbu Państwa.

f/ Specjalnością regionalną jest bećnarstwo, które do pewnego stopnia możnaby rozwinąć. Również możnaby rozwinąć koszykarstwo, co stanowi wdzięczne zadanie dla Spółdzielni nowotomyskiej; obecnie jest zaledwie kilka warsztatów koszykarskich, nędznie wyposażonych.

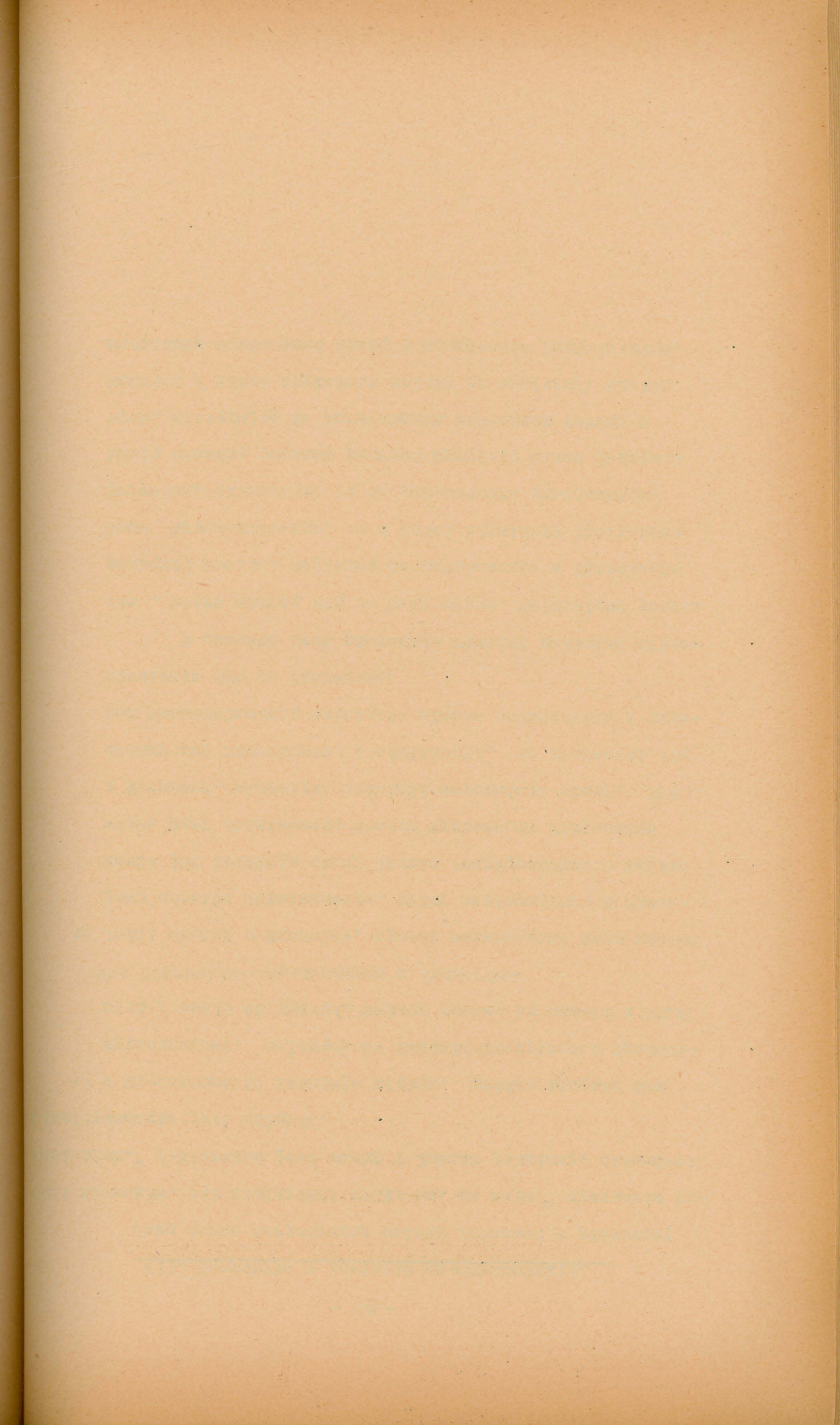
VII. Turystyka w powiecie międzychodzkiem.

Jako teren turystyczny należy forsować w pierwszej linii Sieraków, zaś Międzychód tylko ew. na cele " wywczasów robotniczych." / Sieraków jest suchy i ładnie położony, natomiast w Międzychodzie jest wilgoć/.

a/ w Międzychodzie istnieje piękny, próżno stojący dom wypoczynkowy, należący do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych / około 40 łóżek/. Należy sprawę tą omówić z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych w Poznaniu..

b/ Jeśli chodzi o Sieraków, sposób rozwinięcia tego miasta jako ośrodka letniskowego, byłby następujący: W Sierakowie już istnieją obozy letnie Przysposobienia Wojskowego. Szef Państwowego Urzędu Wychowania Fizycznego z Warszawy, wizytując ostatnio wspomniane obozy, był zachwycony Sierakowem i oświadczył, że zastanowi się nad ewentualnością zwinięcia obozów nadmorskich i przeniesienia ich do Sierakowa.

W obozach tych mieszkają również małżonki oficerów, które skarżą się na brak wygód. Należałoby przeto zachęcić Rodzinę Wojskową do pobudowania w Sierakowie Domu Wypoczynkowego, co z kolei ożywiłoby inicjatywę prywatną, skłaniając ją do pobudowania pensjonatów. Akcję odnośną powinna poprzeć Dyrekcja Lasów Państwowych, odstępując na korzystnych warunkach tereny i budulec / dobra cegielnia polska na miejscu/. Miasto musiałoby rozbudować plażę i urządzenia kąpieliskowe.

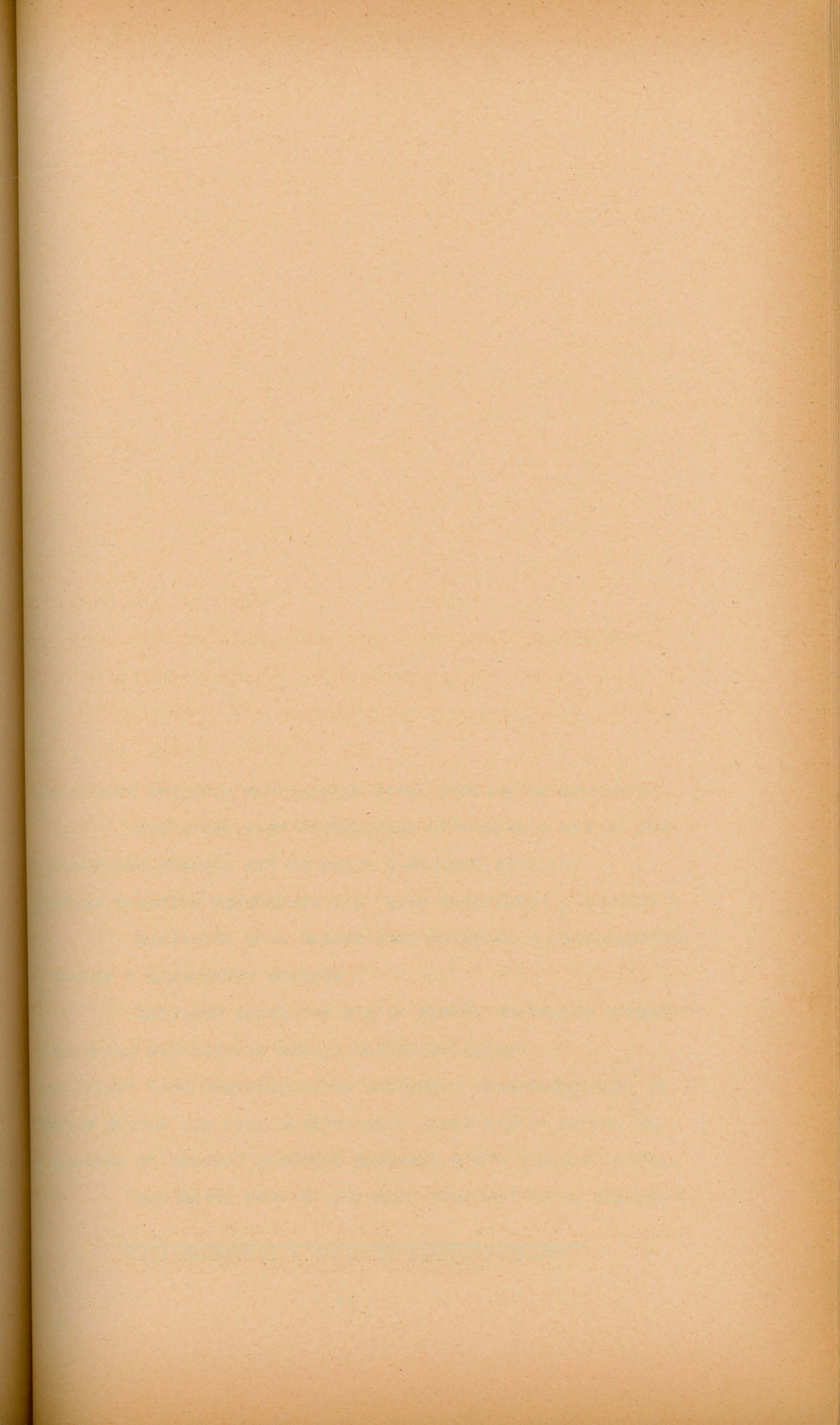
VIII. Bankowość w powiecie międzychodzkim.

Miejscowe koła gospodarcze podnoszą głosy krytyki w stosunku do obecnej techniki bankowej K.K.O.; dużym udogodnieniem byłoby dla nich przyjmowanie przez K.K.O. weksli gwarancyjnych, jako zabezpieczenia pożyczki; zaoszczędziłoby to konieczność wystawiania weksli prolongacyjnych.

Polityka kredytowa K.K.O. wymaga znacznego zliberalizowania i potanienia kosztów.

Miejscowe koła przemysłowo-handlowe i rzemieślnicze podnoszą postulat oddłużenia ich. Stan zadłużenia "starego" hipotecznego szacuje się na około $\frac{1}{2}$ miliona złotych.

Miejscowe koła gospodarcze wypowiadają się za koniecznością unikania wystawiania nieruchomości na subhastę.

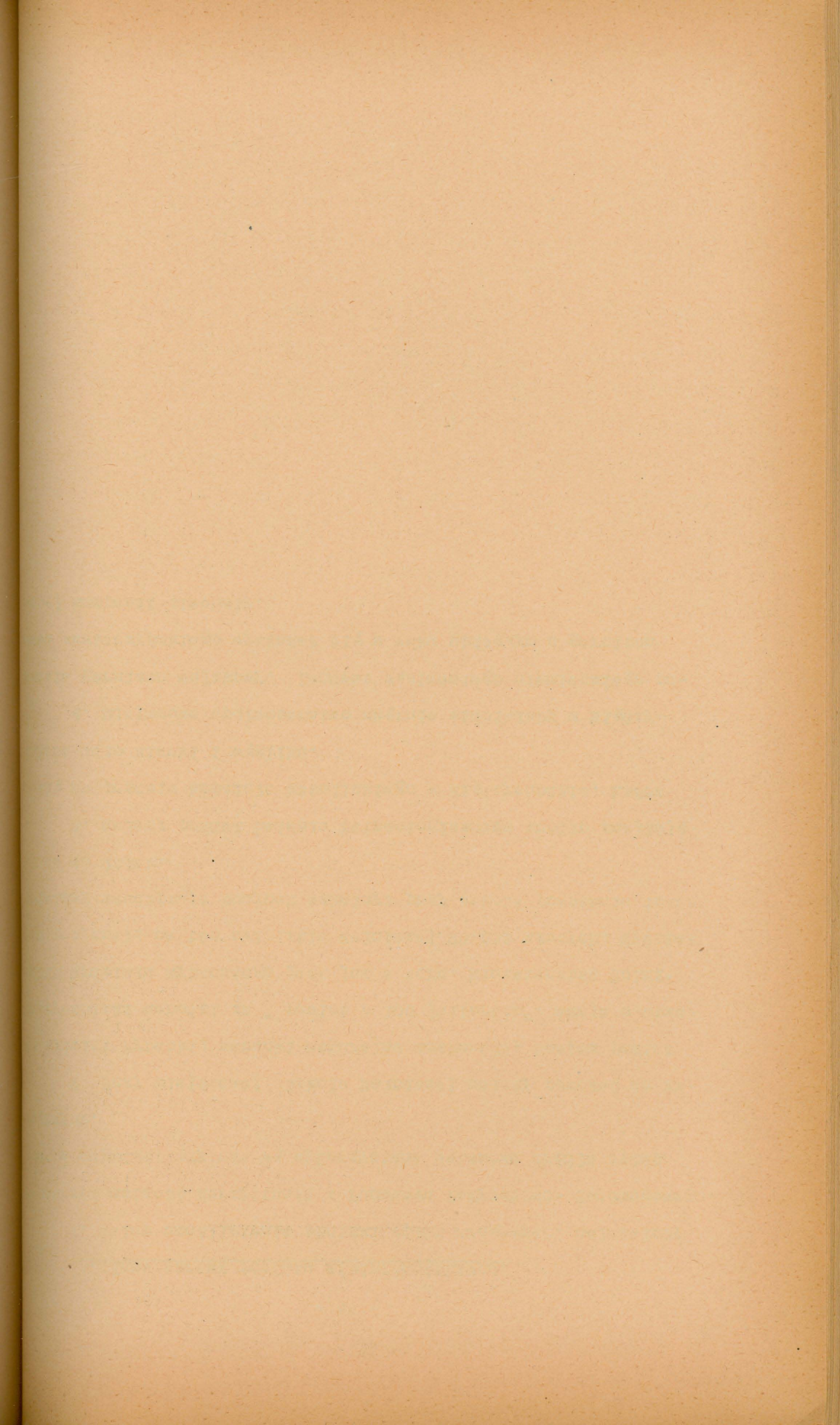
IX. Inne sprawy powiatu międzychodzkiego.

1. Celem umożliwienia obniżki opłat drogowych, należałoby rozpatrzyć możliwość korzystania z Funduszu Pożyczkowo-Zapomogowego, nawet w wypadku, gdy nie są wykorzystane ustawowe źródła opłat drogowych.

2. Przy miejscowej Szkole Rolniczej należy powołać do życia Wydział Rybacki; warunki naturalne doskonałe, bowiem powiat międzychodzki uchodzi za "powiat o 100 jeziorach". Akcja o utworzenie Wydziału Rybackiego jest już w toku. Ministerstwo Rolnictwa przyznało na ten cel Izbie Rolniczej 20.000 złotych; Wydział Powiatowy zaadaptuje budynek szkolny; przy szkole powstanie internat na 40 łóżek.

3. Należy poddać badaniu balneologicznemu źródło znajdujące się na przeciw kościoła katolickiego w Międzychodzie, które zawiera dużo siarki i węgla.

4. Miejscowe społeczeństwo chętnie widziałyby w Międzychodzie garnizon wojskowy, Landrat sąsiedniego niemieckiego powiatu skwierzyńskiego wystarał się w roku ubiegłym o garnizon jednej kompanii piechoty.

P o w i a t   n o w o t o m y s k i

I. Ogólne wiadomości.

Powierzchnia ogólna: 127.672 ha
Liczba ludności - 90.734.
w tym ludności wiejskiej: 64.455
" " " " miejskiej: 26.266
ludności polskiej - 81 %
" " " " obcej - 19 %.

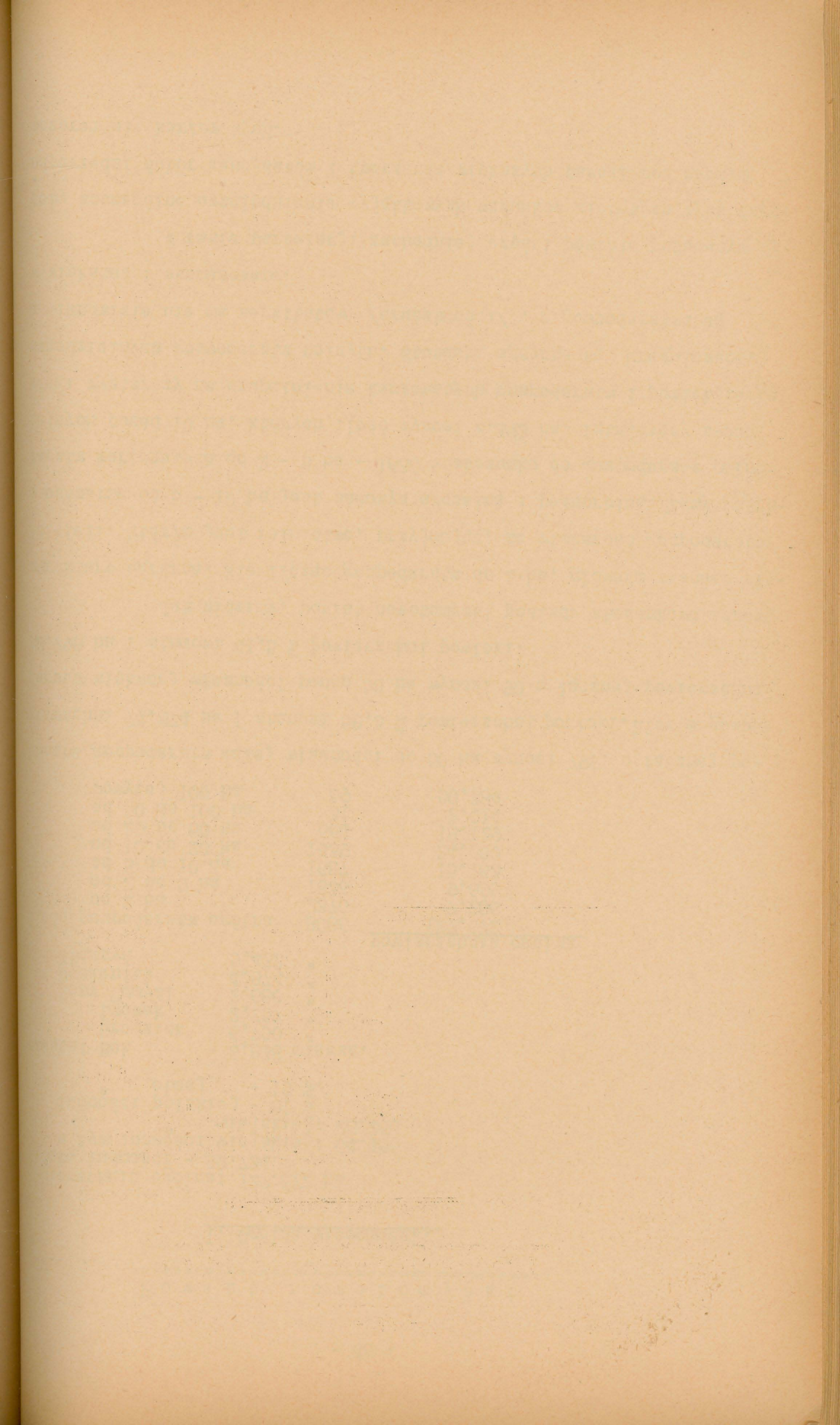
miasta: Buk - 3,836 mieszk.
Grodzisk 6,700 "
Lwówek 2,757 "
Nowy Tomyśl 2,680 "
Opalenica 4,874 "
Zbąszyń 5,432 "

		<u>powierzchnia ogólna</u>
Ilość gospodarstw ogólna	8086	127,672
do 2 ha	2370	7,286
od 2 do 5 ha	1636	9,696
od 5 do 10 ha	1687	15,163
od 10 do 20 ha	1639	24,600
od 20 do 50 ha	664	18,129
od 50 do 100 ha	31	2,014
powyżej 100 ha	59	50,784

Liczba gospodarstw małej własności do 50 ha wynosi 7996 o łącznej powierzchni 74,874 ha i stanowi 58,5 % powierzchni powłoki. Liczba gospodarstw większej własności ponad 50 ha wynosi 90 o łącznej powierzchni 52,798 ha i stanowi 41,5 % powierzchni powłoki.

Jak widzimy, powiat nowotomyski posiada stosunkowo zdrową strukturę agrarną. Nie licząc gospodarstw do 2 ha, głównym zawodem właścicieli, którym jest rolnictwo, przyjmując, że większość gospodarstw o obszarze od 5 - 10 ha jest samowystarczalną i pełnorolną. Mamy gospodarstw karłowatych od 2 - 5 ha - 1636 w stosunku do gospodarstw pełnorolnych ponad 10 ha, których ilość wynosi 2,393 ha. Istniejący zapas ziemi wystarczy na uzupełnienie karłowatych gospodarstw i powiększenie samodzielnych gospodarstw rolnych. Stosunki agrarne są uregulowane, a mianowicie nie ma serwitutów /służebności/, a gospodarstwa są w większości skomasowane.

W razie parcelacji zachodniej części powiatu pożądanym byłoby szczególne uwzględnienie wyjątkowych warunków glebowych tych części, odpowiedni dobór kandydatów i tworzenie większych parcel pod żadnym pozorem nie karłowatych.

II. Inwestycje publiczne powiatu nowotomyskiego.

---

a/ Drogi.

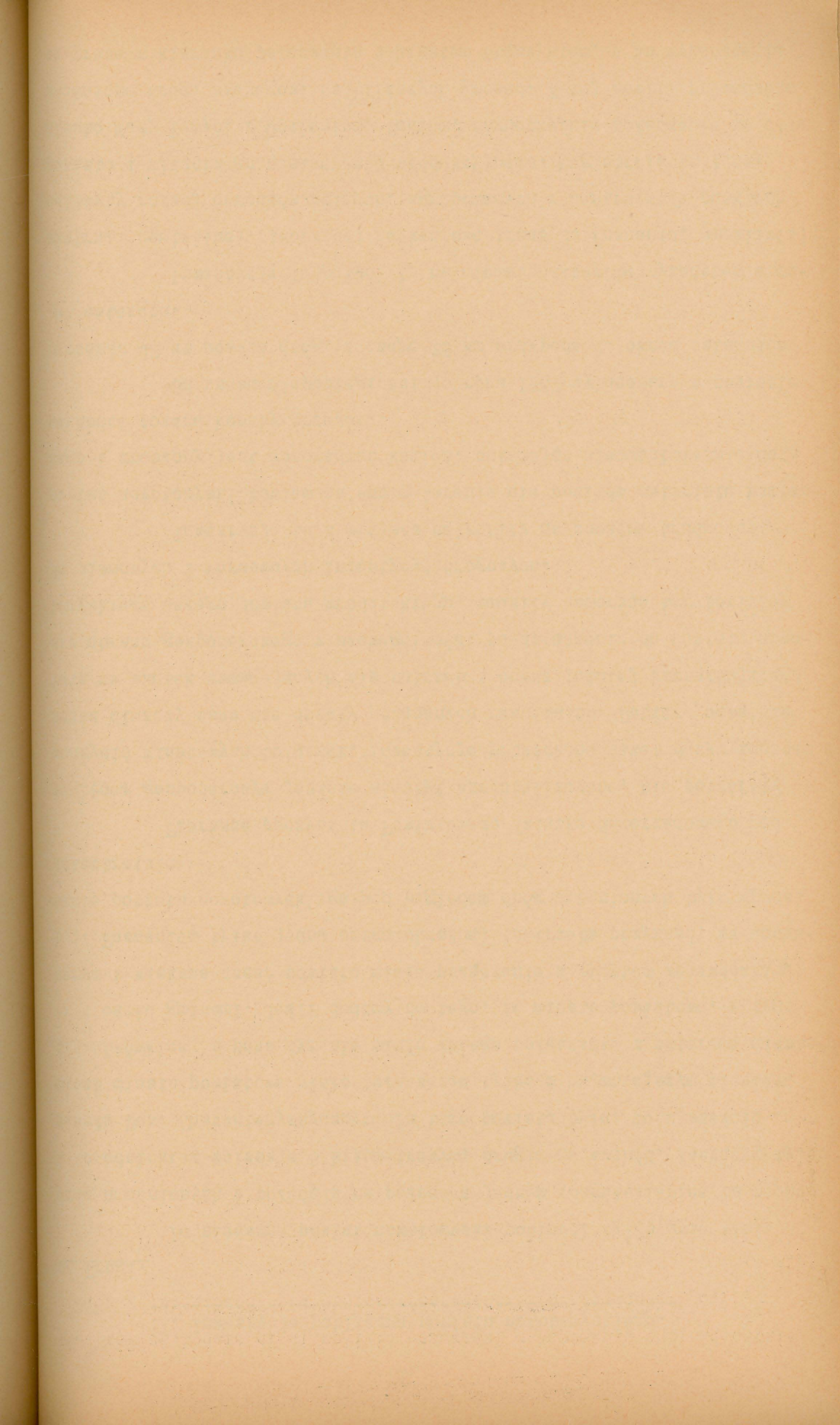
Do niedawna powiat nowotomyski posiadał tylko dwie linie dróg umocnionych z południa na północ z jednym rozgałęzieniem na zachód i to odcinkiem zaledwie 8 kilometrowym, drugim na wschód, łączącym tylko miasto Buk. Charakterystycznym dla tego powiatu było, że z sześciu miast powiatowe miało połączenie tylko z najmniejszym miastem, t.j. Lwówkiem, a poza tym nie miało innego połączenia z czterema miastami i ośmiu gminami. Jeśli dodamy do tego, że miasto powiatowe, a tym samym i większa część powiatu miała połączenie z miastem wojewódzkim, t.j. Poznaniem tylko jedną drogą okrężną, to trzeba przyznać, że uposażenie powiatu nowotomyskiego pod względem dróg umocnionych było wprost katastrofalne.

Pierwsze poczynania Powiatowego Związku Samorządowego pod względem gospodarczym jeszcze niezbyt skrytalizowane, nie potrafiły uchwycić właściwych bolączek, inwestycje prowadzone nawet dużym kosztem przez dłuższy czas nie dawały pożądaných rezultatów. Dopiero ostatnie lata na skutek wzmagających się potrzeb i coraz jaśniej kształtującego się obrazu gospodarczego w szczególności po dołączeniu do powiatu nowotomyskiego całego powiatu grodziskiego, zmusiły samorząd terytorialny do planowych i forsownych inwestycji drogowych.

Inwestycje te z miejsca natrafiły na poważne trudności, powiat nowotomyski bowiem na swoim terenie nie posiada materiału kamiennego i zmuszony jest sprowadzać kamień, opłacając niewspółmiernie do wartości towaru koszty przewozu.

Od czasu niepodległości do roku 1937 wybudowano w powiecie przeszło 42 km nowych dróg, z czego 25 km przypada na okres ostatnich lat czterech.

Inwestycje te pozwoliły na niemal całkowite wykończenie magistrali centralnej, tworzącej najkrótszą trasę do Poznania, umożliwiając należyty rozwój ośrodków rolnych, zgrupowanych w centralnych punktach powiatu i właściwego nastawienia produkcyjnego. Magistrala ta łączy miasto Nowy Tomyśl z Opalenicą, Bukiem, równocześnie połączenie to daje umocnione drogi szeregowi najbliższych gromad. W tej chwili prowadzone są prace w kierunku połączenia z miastem Zbąszyniem, a po wykończeniu

tego powiat będzie niecierpliwie oczekiwał wykończenia odcinka ostatniego przez sąsiedni powiat poznański do miasta wojewódzkiego.

Magistrala ta ma pierwszorzędne znaczenie z punktu widzenia gospodarczego, znacznie obniży koszty przewozu objętościowo dużych produktów rolnych, skróci długość dotychczasowych linii o blisko 20 km, co na przestrzeni 80 km, daje 25 % skrócenia trasy, ożywi szereg ośrodków gospodarczych, pozwoli na bardziej racjonalne ułożenie płodozmianów gospodarstw rolnych, niewątpliwie zatem musi korzystnie odbić się na życiu gospodarczym powiatu.

Tak więc w chwili obecnej program drogowy powiatu nowotomyskiego wymaga rozwiązania następujących zadań:

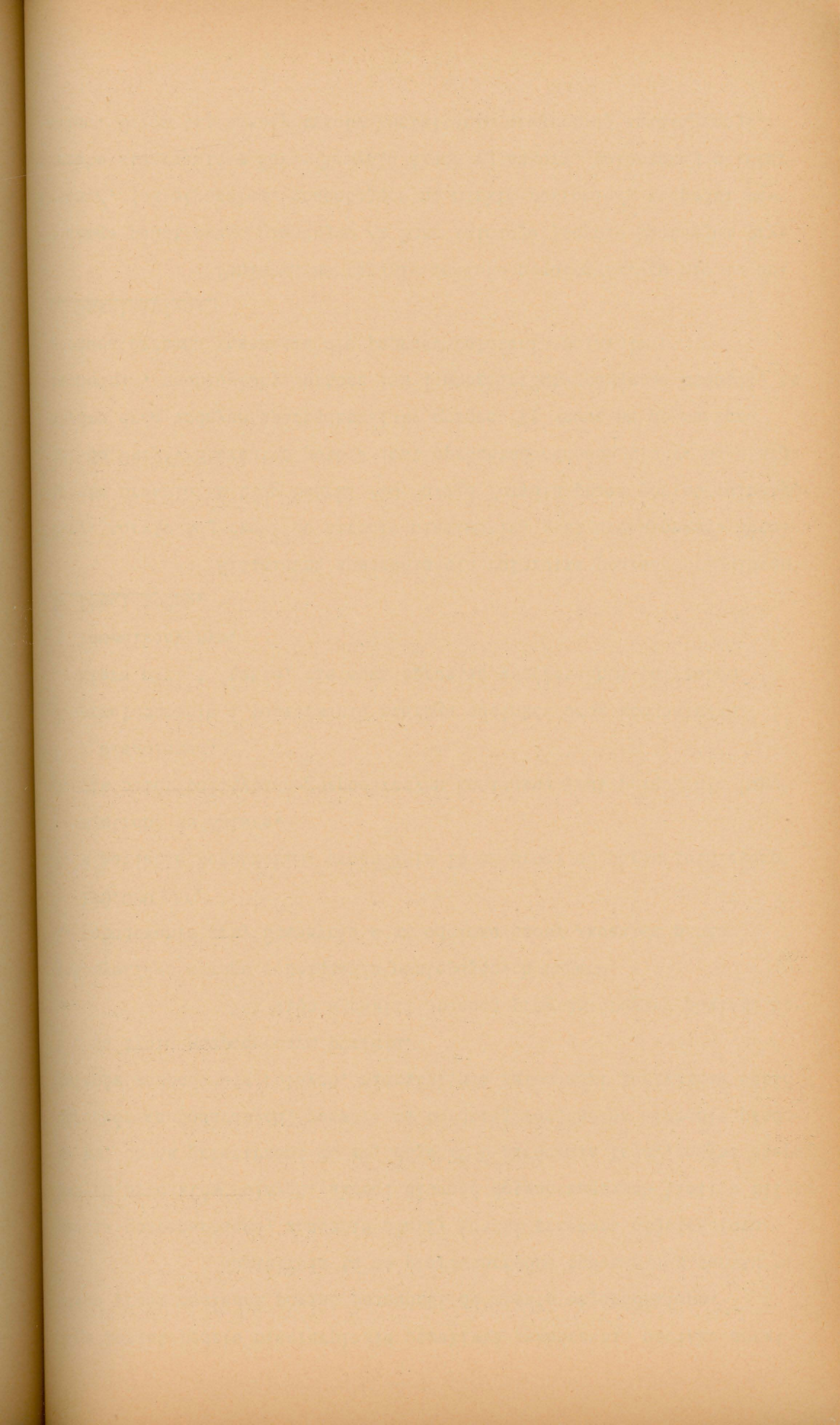
1. pobudowania przy Zbąszyniu 4 km odcinka szosy /kosztem około 150.000.zł/,
2. w powiecie poznańskim: umocnienia 13 km drogi od portu lotniczego w stronę na Kalawę,
3. dla celów polityczno-gospodarczych konieczne jest połączenie Buku z Niegolewem,
4. przebudowanie i poszerzenie szeregu odcinków dróg komunalnych, które nazbyt wąskie, nie mogą sprostać współczesnym potrzebom komunikacyjnym.

b/ Drogi wodne.

Niezmierne znaczenie dla rolnictwa posiada uregulowanie Obry. Koryto tej rzeki po stronie niemieckiej jest uregulowane. Również trzeba uregulować bieg Szarki /Od Nowego Tomysła przez powiat wolsztyński do Obry/. Starostwo gotowe jest opracować odnośne plany. Regulacja obydwu dróg wodnych uporządkowałaby gospodarke wodną na pograniczu zachodnim, podniosłaby wartość łąk i umożliwiłaby podjęcie hodowli, co posiada ogromne znaczenie dla poprawy położenia rolnictwa.

c/ Szkolnictwo.

Ponieważ na terenie powiatu nowotomyskiego nie ma ani jednego państwowego gimnazjum /w Buku istnieje jedynie gimnazjum prywatne/, jak słyszałem, pozostające na niskim poziomie/, zachodzi potrzeba stworzenia w Nowym Tomyslu średniej szkoły, połączonej z internatem. Celem tej szkoły byłoby kształcenie miejscowej inteligencji,

związanej z powiatem, mogącej w przyszłości odegrać decydującą rolę w walce z niemczyzną. Wydział Powiatowy mógłby na cele utrzymania gimnazjum łożyć około 10.000 zł rocznie.

d/ Szpitalnictwo.

Szpital Powiatowy, zbudowany na potrzeby około 30.000 mieszkańców, nie może sprostać potrzebom powiatu, liczącego 90.000 mieszkańców. Konieczna jest rozbudowa kosztem około 82.000 zł.

e/ Elektryfikacja.

Elektrownia kolejowa w Zbąszyniu może technicznie sprostać potrzebom elektryfikacyjnym w najbliższej okolicy.

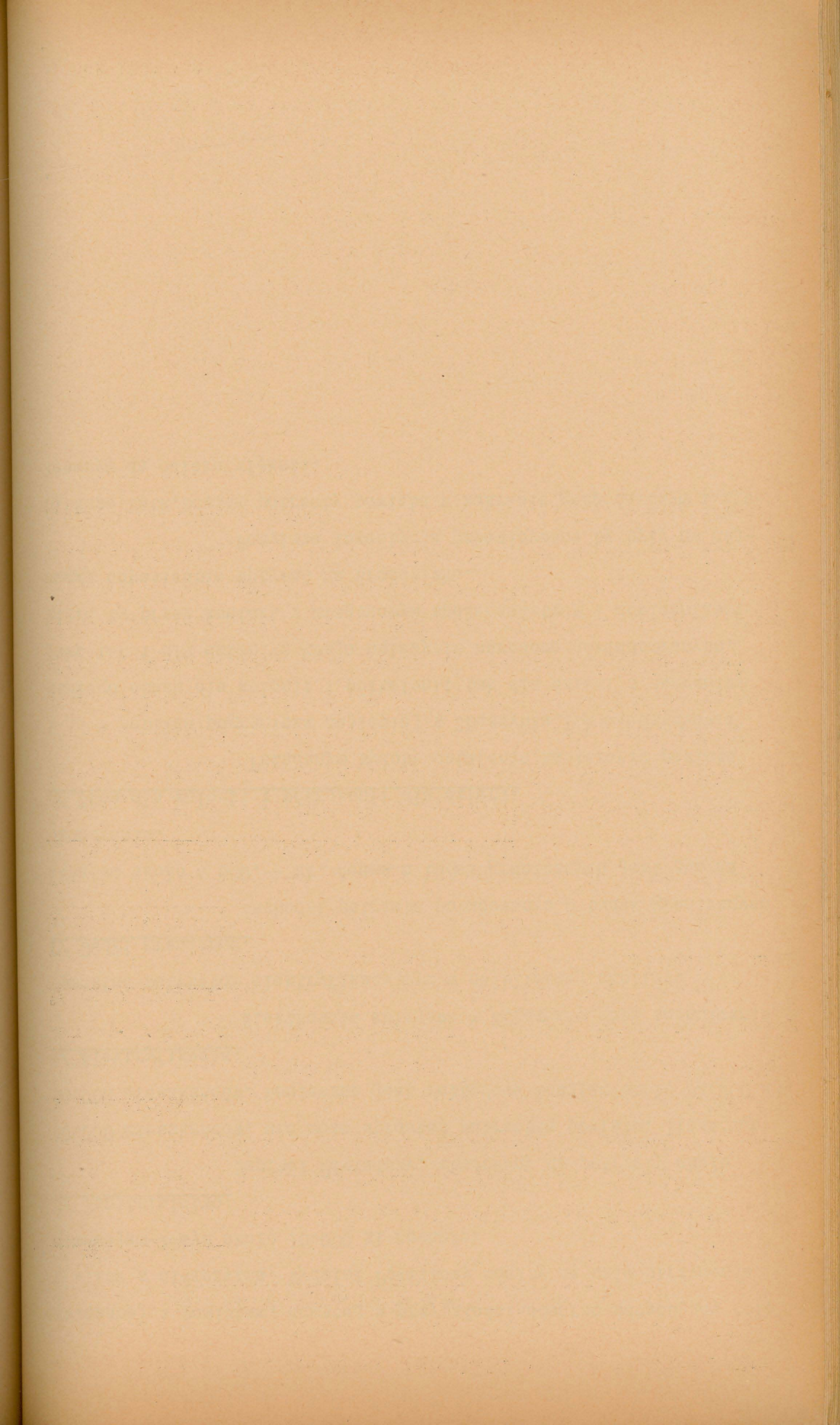
f/ Budki graniczne.

Zachodzi potrzeba pobudowania 2 budek granicznych kosztem około 5 500,-- zł. Jedna z budek granicznych jest już na ukończeniu.

g/ Obóz dla kolonii i półkolonii dla dzieci.

Pożądanym byłoby ustalenie na terenie powiatu i to w pobliżu pogranicza najlepiej w Zbąszyniu lub Miedzichowie stałego obozu dla kolonii i półkolonii tak dla dzieci z zagranicy jako też i dla dzieci z kraju należycie narodowo uświadomionych, które by przez kontakt z miejscowym społeczeństwem i rówieśnikami mogły odpowiednio wpływać na środowisko.

Powyższe inwestycje przewidywane by były na najbliższe lata, bowiem potrzeby powiatu w zakresie gospodarczym i społecznym są daleko większe.

III. Rolnictwo powiatu nowotomyskiego.

1/ Chmielarstwo.

Tutaj najważniejszą kwestią jest sprawa zbytu chmielu zarówno w kraju jak i zagranicą. Istnieje przekonanie, że zapewnienie bezpośrednich dostaw chmielu nowotomyskiego od producenta do bezpośredniego konsumenta, względnie na giełdę norymberską, zapewniłoby producentom ceny znacznie korzystniejsze od obecnie osiąganych, oraz przyczyniłoby się do powiększenia areału pod uprawę chmielu. Szczegóły tego zagadnienia znane są Izbie Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu, która poczyni odpowiednie starania.

2/ Wikliniarstwo.

Mimo odmiennych poglądów teoretycznych, praktyka dotychczasowa świadczy o realności poczynień miejscowych czynników, energicznie zmierzających do związania koszykarstwa z wikliniarstwem. Już pierwsze poczynania Spółdzielni Wikliniarsko-Koszykarskiej w Nowym Tomyślu świadczą o celowości podjętych wysiłków. Wobec obaw, podnoszonych z różnych stron, iż Nowy Tomyśl nie wytrzyma konkurencji z Rudnikiem, należy zwrócić uwagę na okoliczność, iż wiklina nowotomyska /t.zw. amerykanka/ jest o wiele szlachetniejsza od wikliny z nad Sanu, przez co umożliwia fabrykację wyrobów szlachetniejszych, łatwiej znajdujących zbyt zagranicą, niż wyroby rudnickie. Nadto należy brać pod uwagę wyższy poziom pracy nowotomyślan, również zapewniający wyższą jakość miejscowym wyrobom wikliniarskim.

Wobec faktu, iż wymieniona spółdzielnia służy interesom: a/ podniesienia areału wikliniarskiego oraz b/ zwiększenia ilości rąk roboczych, zatrudnionych przy pracy koszykarskiej, jak również wobec faktu, iż jest kierowana przez czynniki bezpośrednio służące interesom polskości, należy w wyższym niż dotychczas stopniu brać pod uwagę powyższe względy przy podziale kontyngentów itp.

Należy zbadać możliwość bezpośrednich dostaw wikliniarsko-koszykarskich z Nowego Tomyśla do Anglii.

Nadto należy zbadać możliwość wykorzystania wody i kory po wygotowaniu wikliny; Niemcy z tych produktów ubocznych wydobywają środek leczniczy o właściwościach aspiryny, oraz garbnik dla skór

szlachetnych, zaś z łyki robią torby i worki. Na podniesienie jakości wyrobów koszykarskich wpłynęłoby ulepszenie farbowania i lakierowania wyrobów galanteryjnych.

3/ Wobec tego, że melioracja posiada decydujące znaczenie dla hodowli, konieczne jest rychłe podjęcie prac regulacyjnych przy Obrze i Szarce, o czym powyżej była mowa pod II b/.

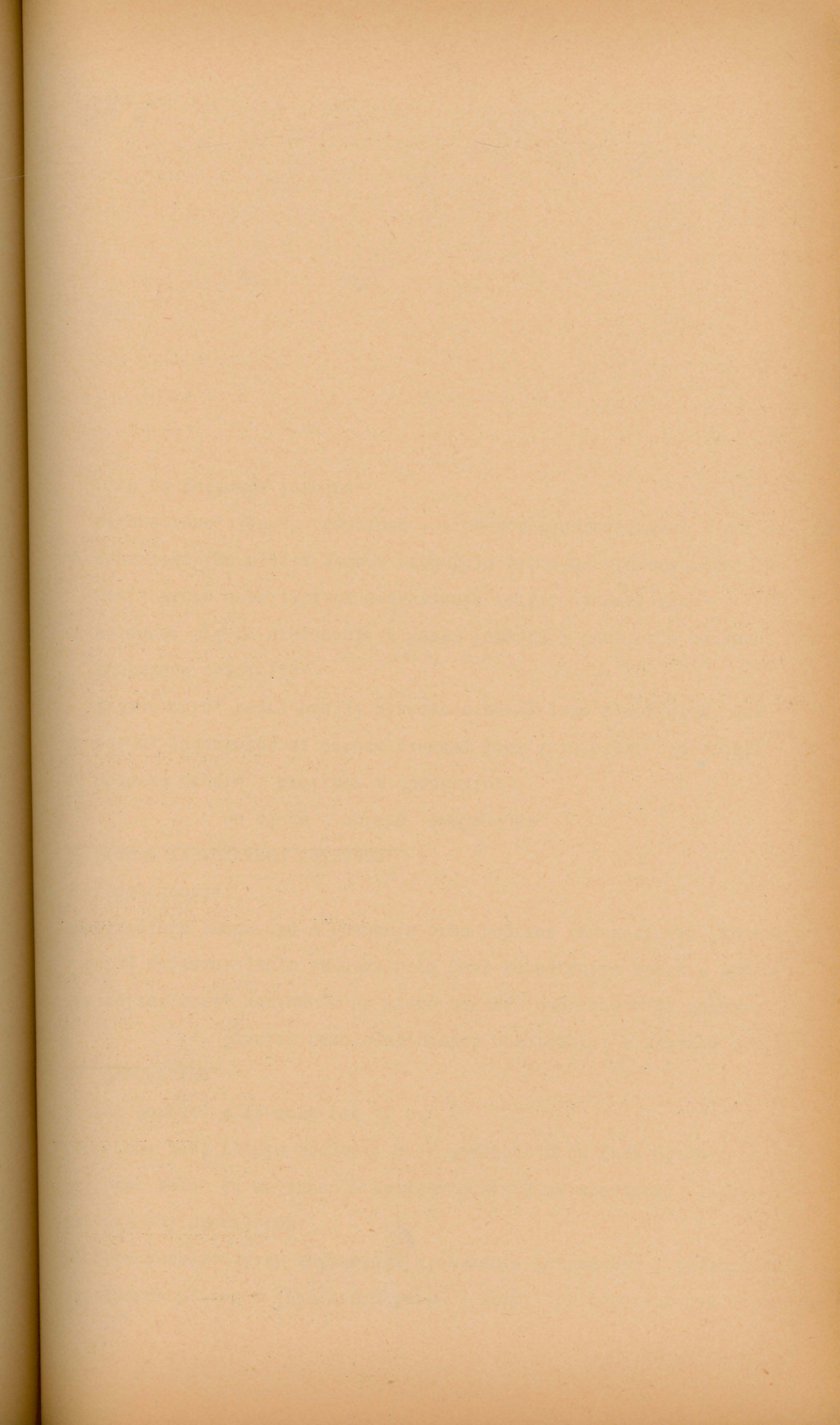
4/ Owocarstwo.

Zdaniem pomologów, powiat nowotomyski w wyższym stopniu niż wolsztyński, zasługuje na miano powiatu owocarskiego; również i tutaj najważniejszym zagadnieniem jest zapewnienie zbytu - poprzez spółdzielnię owocarską w Poznaniu oraz poprzez uruchomienie "Pomony" w Międzychodzie.

5/ Drobną wytwórczość rolnicza.

Na uwagę i opiekę zasługują:

- a/ hodowla drobiu i królików w Zbąszyniu,
- b/ rozwój jedwabnictwa; bardzo ciekawą jest inicjatywa p. Starosty I. Skoczenia, który podjął plantację morwy jako żywopłotów przy budynkach szkolnych,
- c/ pożądane byłoby urządzenie w Nowym Tomysłu i Opalenicy paszarni gęsi, która umożliwiłaby zestawianie partii eksportowych,
- d/ odpowiedniego ujęcia wymaga produkcja ślimaków eksportowych, już uruchomiona, jednak częściowo - w sposób niespodziewany - zużywanych na potrzeby lokalne.

IV. P r z e m y s ł.

A. Zakłady nieczynne.

Zagadnienie zakładów nieczynnych występuje najwyraźniej na terenie miasta Zbąszynia.

a/Nieczynne są dwa młyny, z których jeden /Braci Grzybowski/ mógłby być uruchomiony, dając przedsiębiorcy pełne zatrudnienie, bowiem okolica odczuwa dotkliwy brak młyna; drugi zaś młyn /Szostaka/ mógłby po odpowiedniej przebudowie, służyć jako suszarnia wikliny;

b/ miejscowy browar niemiecki według wszelkiego prawdopodobieństwa, jest do nabycia z rąk niemieckich;

c/ nieczynna jest garbarnia Eckerta;

d/ na terenie miasta Grodziska nieczynne są dwie fabryki wyrobów cementowych.

B/ Potrzeby zakładów czynnych.

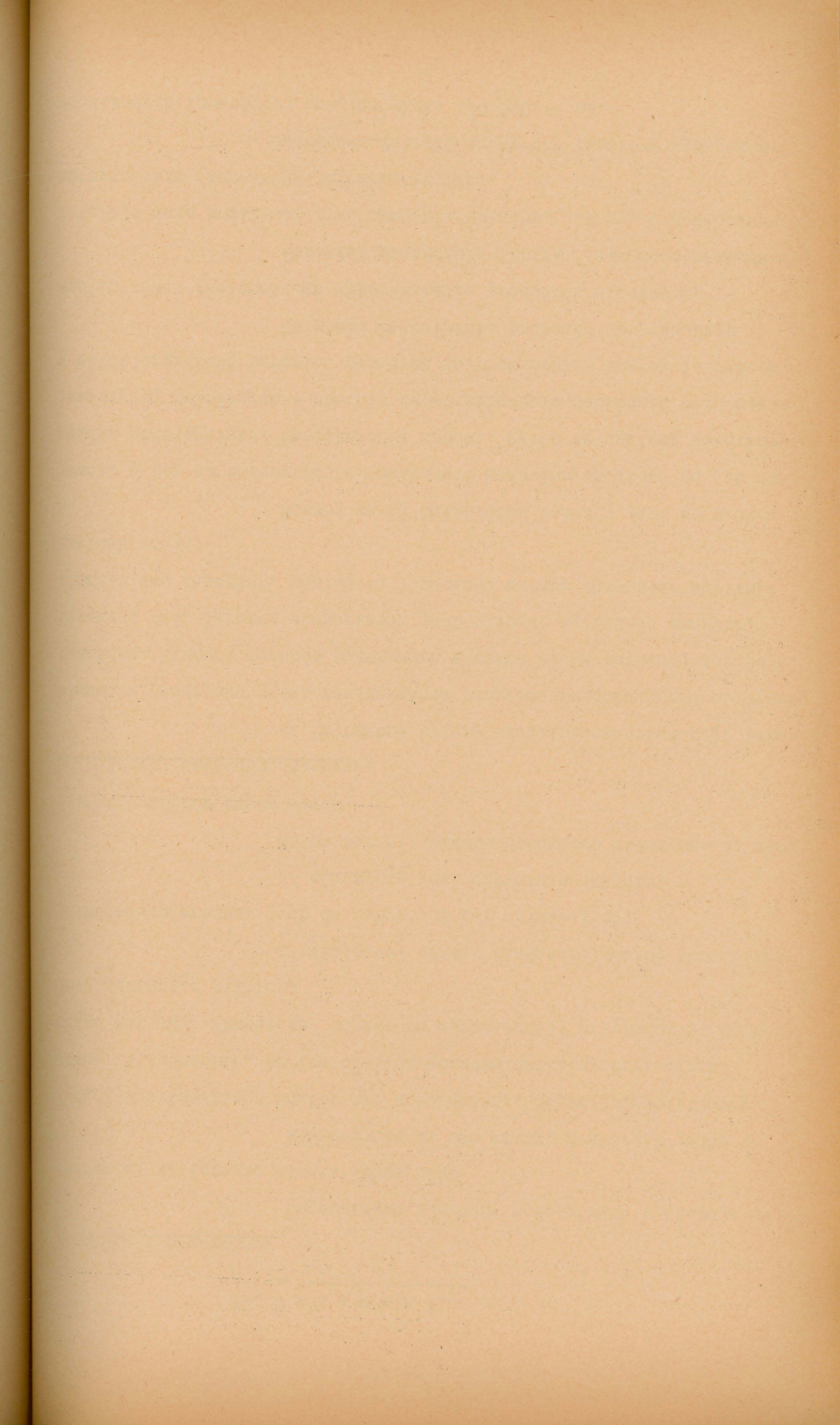
a/ Potrzebne byłoby uzupełnienie produkcji bekoniarni w Grodzisku przez rozszerzenie programu produkcyjnego na wyroby puszkowe. Eksport wyrobów puszkowych narazie uległ poważnej redukcji, blisko o 2/3. Terenem eksportowym jest nieomal wyłącznie Ameryka, która, jako importer, posiadała i posiada zawsze charakter wybitnie koniunkturalny.

Rozwój samej Bekoniarni zależny jest od podaży żywca, a ten od rozszerzenia możliwości hodowlanych, które są już dość wysoko podciągnięte. Powiększenie hodowli żywca wymagałoby częściowych inwestycji rolniczych - obecnie zapotrzebowanie pochłania całą hodowlę a nawet częściowo surowiec przesyła do przeróbki w innych fabrykach.

Ostatnio Bekoniarnia przeszła na produkcję wędlin celem racjonalnego wykorzystania produktów ubocznych.

Ponieważ urządzenie fabryki jest dość nowoczesne, istnieje duża możliwość wykorzystania chłodni, jak np. dla mleczarstwa, warzywnictwa /konserwy/, jajczarstwa itp.

Rozbudowa fabryki na wyroby puszkowe wymagałaby dodatkowych inwestycji kosztem około 100 000,-- zł.

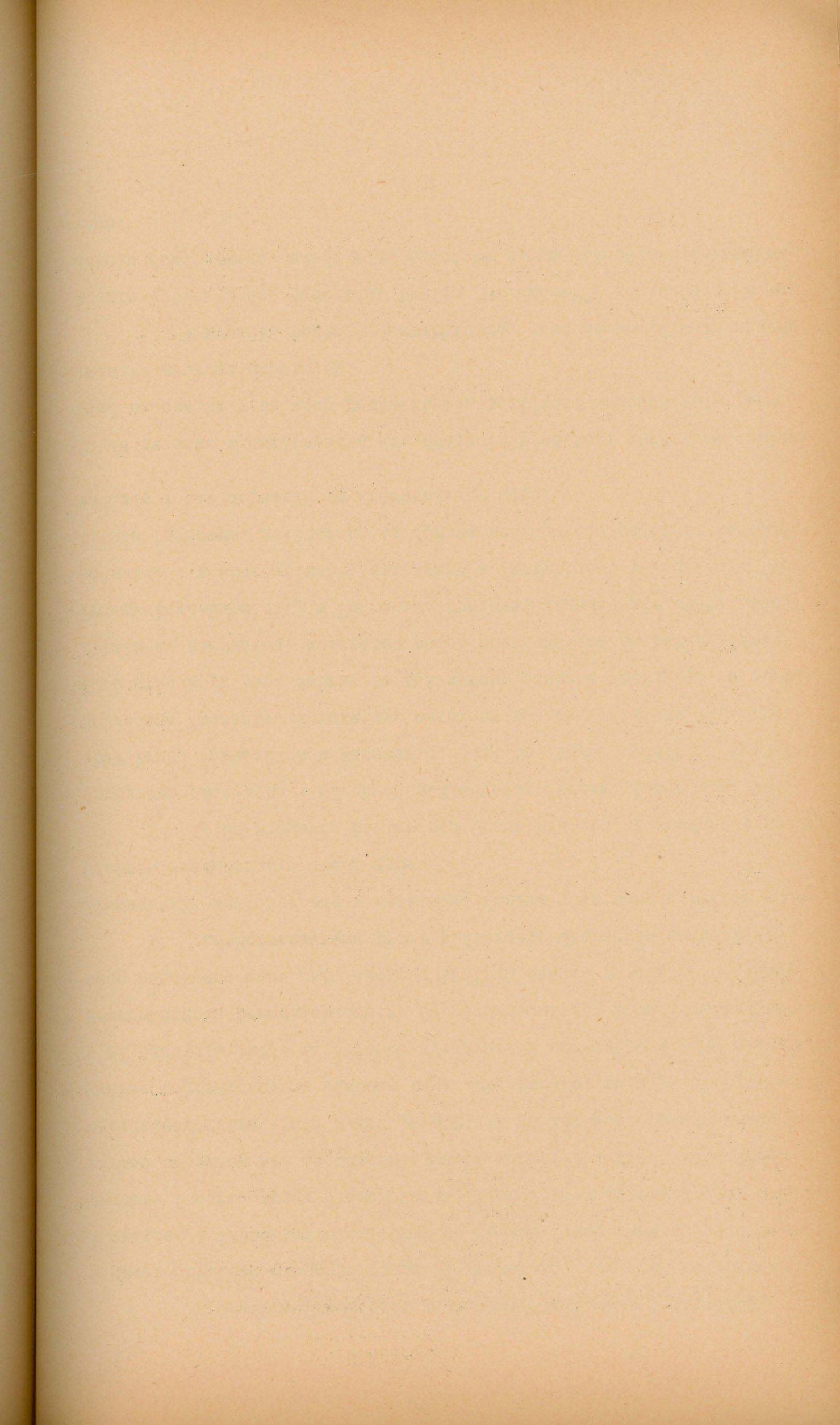
b/ Browary Grodziskie mają przed sobą duże możliwości, a nawet chwilowo nieograniczone. Z Browarami tymi możnaby połączyć i związać z eksportem niemieckim do Polski piwa, żądając jako rekompensaty importu przez Niemcy równej ilości piwa grodziskiego. Obecny zarząd Browarów nie ma poważniejszych zamiarów w kierunku rozwoju przedsiębiorstwa i nie wykazuje ambicji na zdobycie poważniejszych rynków zagranicznych, powodem tego może być to, że największy właściciel portfelu akcji ma skromne wymagania i nie czuje się na siłach doprowadzenia przedsiębiorstwa na poważną skalę. Dopuszczenie energicznego handlowca może całą akcję w krótkim czasie poważnie rozwinąć.

c/ Rozwiązywane przez p. Starostę Skoczonia zagadnienie mleczarskie znajduje się w ostatniej fazie; dużą pomocą byłoby odpowiednio rozbudowanie sieci dróg.

d/ Od niedawna na terenie Grodziska podjął produkcję konserw jarzynowo-owocowych i mięsnych p. Władysław Jarosz. Zdaje się, że obok Braci Pakulskich w Warszawie, jest to jedyna wytwórnia konserw dziczyzny /bażanty, kuropatwy, sarnina, zające, pasztety itd./. Jakość produkcji jest dobra, to też wyroby odnośnie zasługują na ztyt, zwłaszcza zagranicą. Potrzebna pomoc instrukcyjna ze strony Izby Przemysłowo-Handlowej w Poznaniu. Ponieważ zagadnienie sterylizacji konserw, a w szczególności dziczyzny i jarzyn jest zagadnieniem wybitnie fachowym, należałoby tą sprawą szczególnie poważnie zaopiekować się i nie dopuścić do kramarskiego ujęcia.

C. W związku z możliwością ew. podjęcia produkcji garbników, należy mieć na uwadze w dalszej perspektywie możliwość uruchomienia garbnictwa skór szlachetnych.

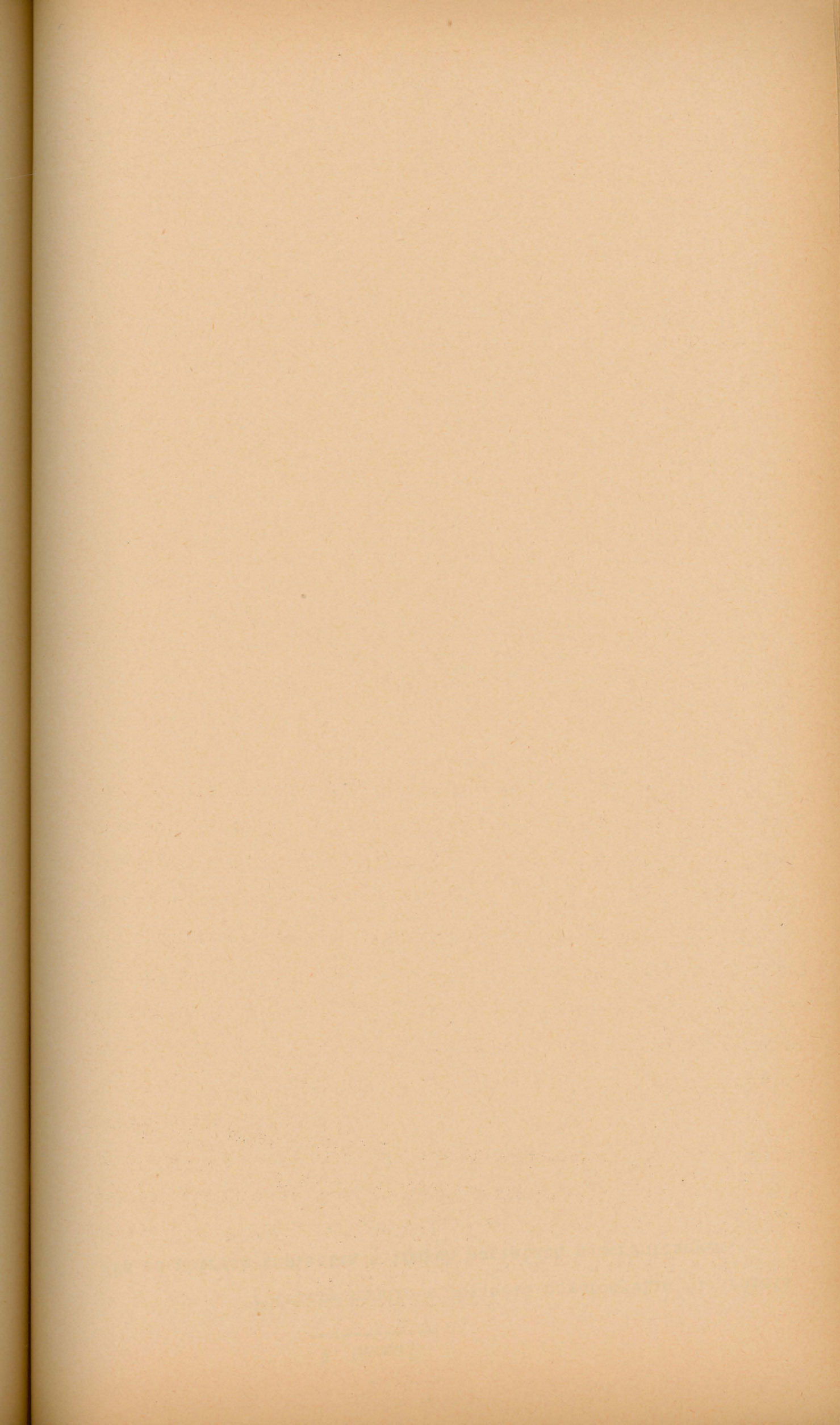
W wypadku rozwoju jedwabnictwa, jest do pomyslenia uruchomienie wytwórczości jedwabiu, bowiem "Milanówek", korzystając z monopolu faktycznego, zdaje się, nadużywa swego stanowiska monopolowego.

V. Handel.

Potrzeby handlu w powiecie nowotomyskim nie różnią się od potrzeb kupiectwa w innych powiatach nadgranicznych.

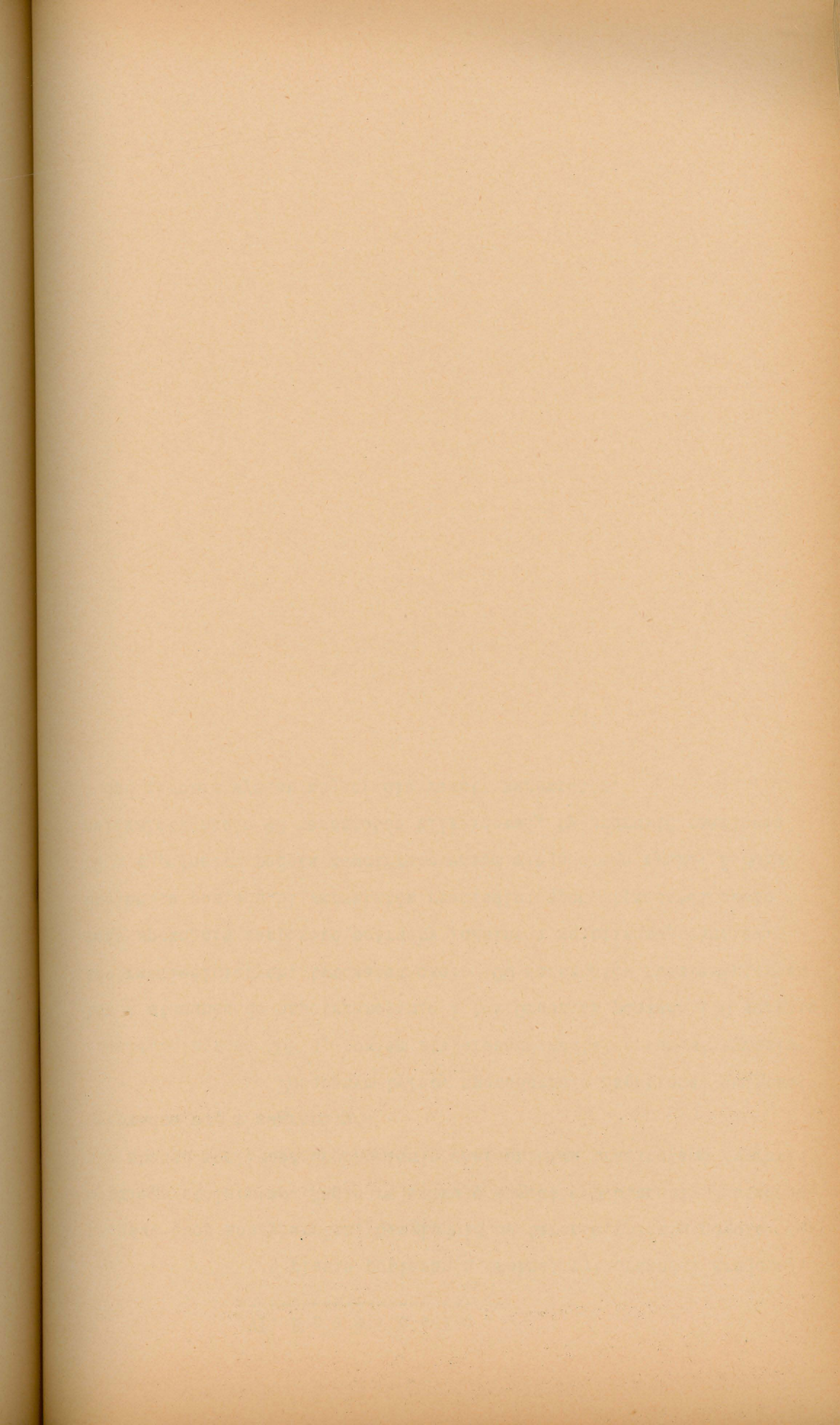

VI. R z e m i o s ł o .

W planie popierania drobnej wytwórczości krajowej, należy, obok koszykarstwa, uwzględnić na terenie powiatu nowotomyskiego stolarstwo. Nadto rejestruję sugestie p. Starosty Skoczonia, aby zbadać możliwość uruchomienia chałupnictwa trzciniowego /surowiec sprowadza się z zagranicy/.

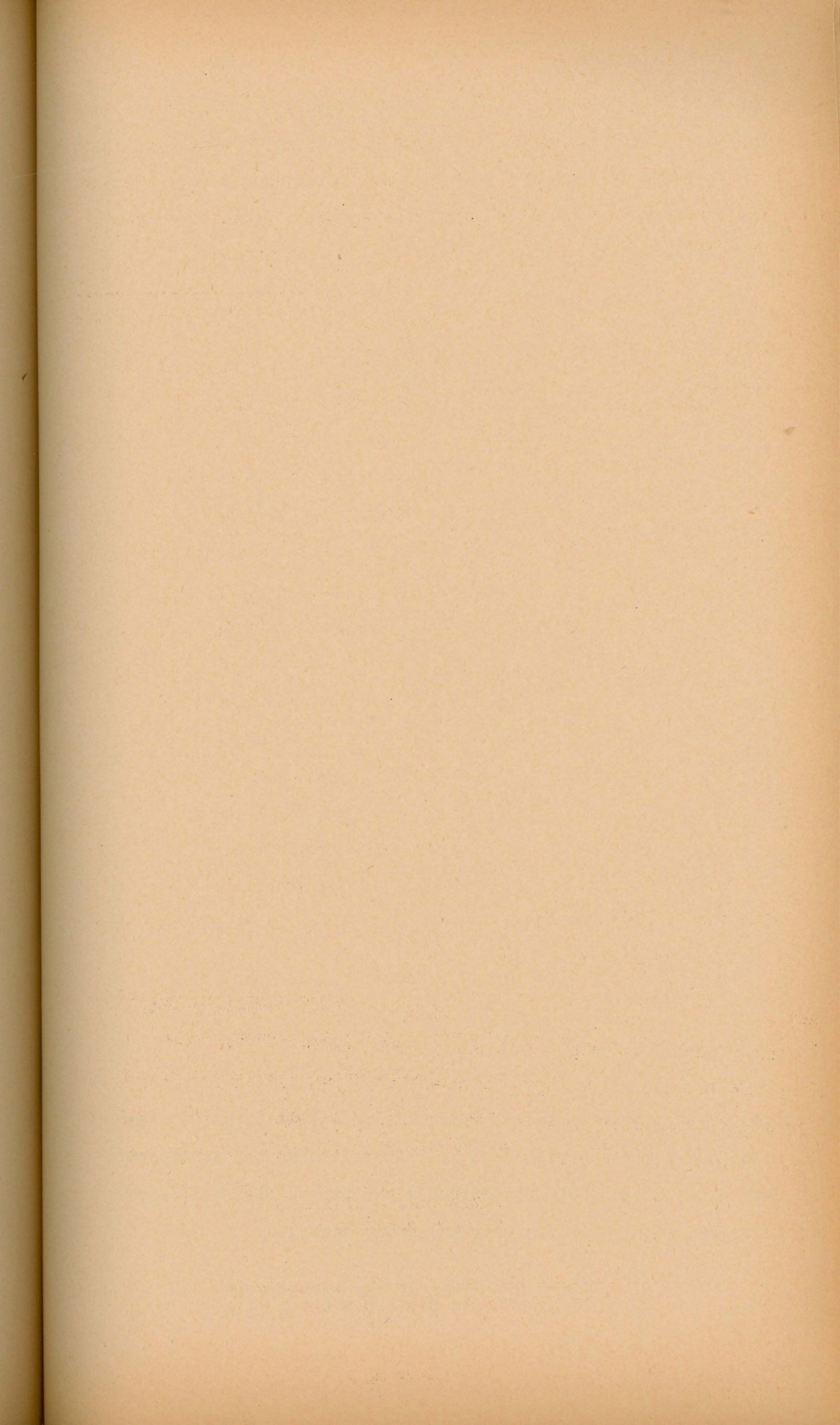
Pożądanym byłoby spowodowanie częściowej emigracji rzemieślników do OGP 'u, bowiem stwierdzony został przerost warsztatów w stosunku do zapotrzebowania i tak Grodzisk posiada 150 warsztatów rzemieślniczych, tymczasem około 100 warsztatów rzemieślniczych może spokojnie zaspokoić potrzeby lokalne i najbliższej okolicy. Opalenica posiada 81 warsztatów rzemieślniczych, tymczasem około 60 w zupełności podoła zapotrzebowaniom miejscowego rynku. Z Buku należałoby około 40 warsztatów zlikwidować, by uzdrowić rzemiosło i dać zarobek wystarczający dla reszty warsztatów.

VII. B a n k o w o ś ć.

=====

Powiatowa Komunalna Kasa Oszczędności przeszła proces sanacji i może podjąć akcję popierania miejscowego życia gospodarczego; jednak potrzebna jest pomoc finansowa z zewnątrz, bowiem kapitały własne Powiatowej K.K.O. są częściowo zamrożone.

POWIAT WOLSZTYNSKI.

I. Wiadomości ogólne.

- 1/ Powierzchnia powiatu: 754 klm 2.
- 2/ Ilość gmin wiejskich: 6
- 3/ 2 miasta: /Wolsztyn - 4.760 mieszkańców
/Rakoniewice - 2.154 mieszkańców/.
- 4/ Liczba ludności: 49.697, z czego Polaków - 39.417
Niemców - 10.279.
- 5/ Podział ludności na grupy zawodowe /zawodowo czynni i bierni/:
- a/ rolnictwo - 76,3 %
  - b/ ogrodnictwo - 0,2 %
  - c/ leśnictwo - 0,3 %
  - d/ rybactwo - 0,1 %
  - e/ przemysł - 1,2 %
  - f/ rzemiosło - 8,0 %
  - g/ handel - 2,3 %
  - h/ komunikacja i transport - 0,28 %
  - i/ inne zawody - 11 %.
- 6/ Ilość gospodarstw wiejskich:
- do 2 ha - 29,4 %
  - od 2 - 5 ha 22,2 %
  - " 5 - 30 " 46,5 %
  - " 30 - 50 " 1,1 %
  - ponad 50 ha 0,75%

Ogólna charakterystyka.

Powiat Wolsztyński odznacza się wadliwą strukturą agrarną, mianowicie niespotykaną w innych powiatach Wielkopolski, przewagą ilości gospodarstw karłowatych, których /do 5 ha./ jest 51 %. Położenie polskich gospodarstw karłowatych jest fatalne, co daje się odczuwać w większości miejskich kół gospodarczych. Żywiol

Faint, illegible text at the top of the page, possibly a header or introductory paragraph.

Faint text line below a horizontal separator.

Faint text block in the middle of the page.

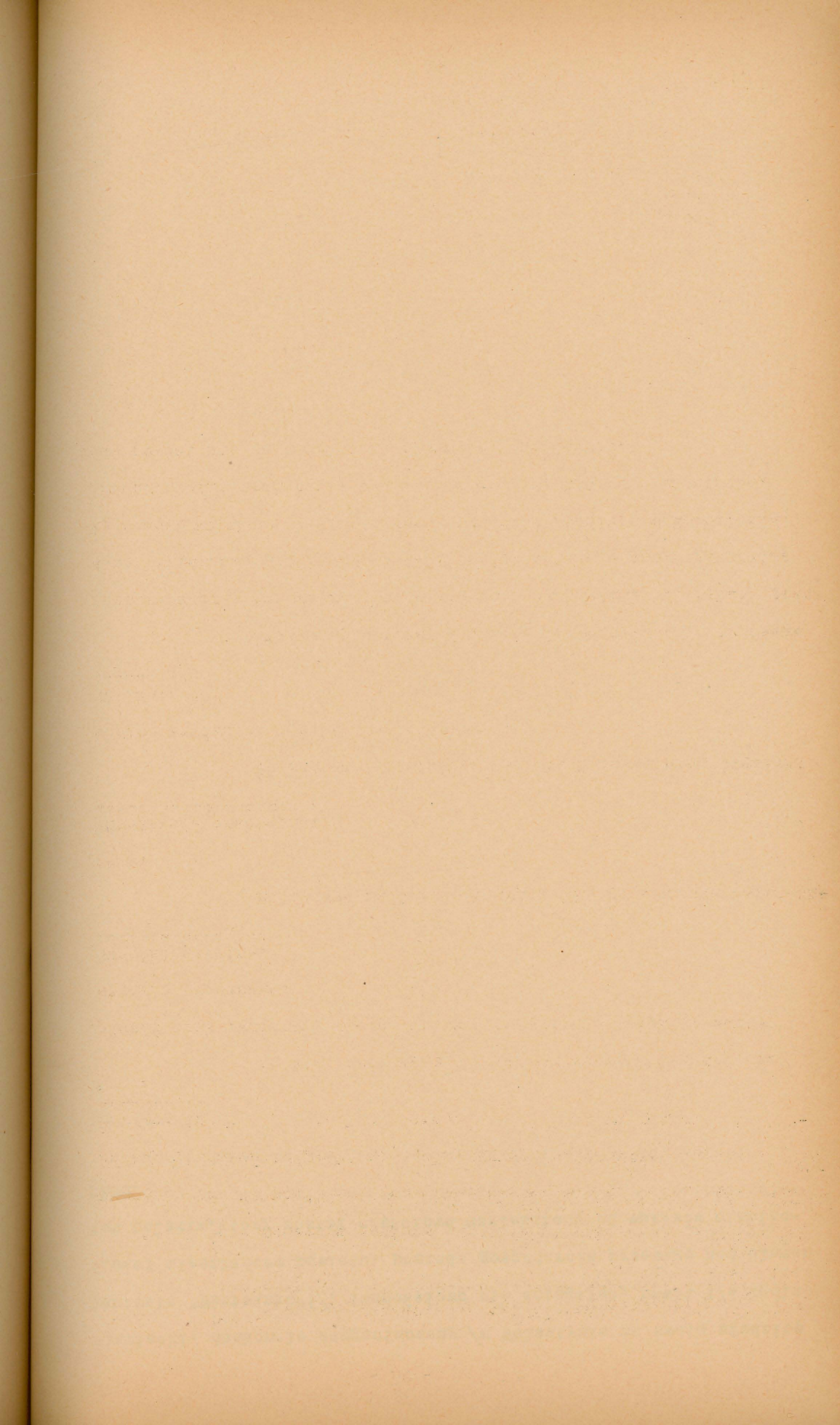

Faint text block in the lower middle section of the page.

Faint text block in the lower section of the page.

Faint text line near the bottom of the page.

Faint text at the very bottom of the page.

niemiecki, doskonale zorganizowany /w Wolsztynie ma swoją siedzibę centrala "Westbanku"!, ludnościowo nie osiągający nawet 1/4 ogólnej ilości mieszkańców powiatu, posiada gospodarczą przewagę nad elementem polskim, który został częściowo uzależniony od wpływów niemieckich.

II. Inwestycje publiczne Powiatu Wolsztyńskiego.

Samorząd powiatowy i gminny wyczerpuje wszystkie dostępne źródła podatkowe /co stwarza zjawisko przeciążenia podatkowego/, a mimo to nie jest zdolny pokryć potrzeb lokalnych.

D r o g i.

50 klm. dróg wymaga gruntownego remontu; daje się odczuć brak kamienia, który sprowadzać trzeba z Wołynia, płacąc wysokie przewoźne.

Budynki szkolne.

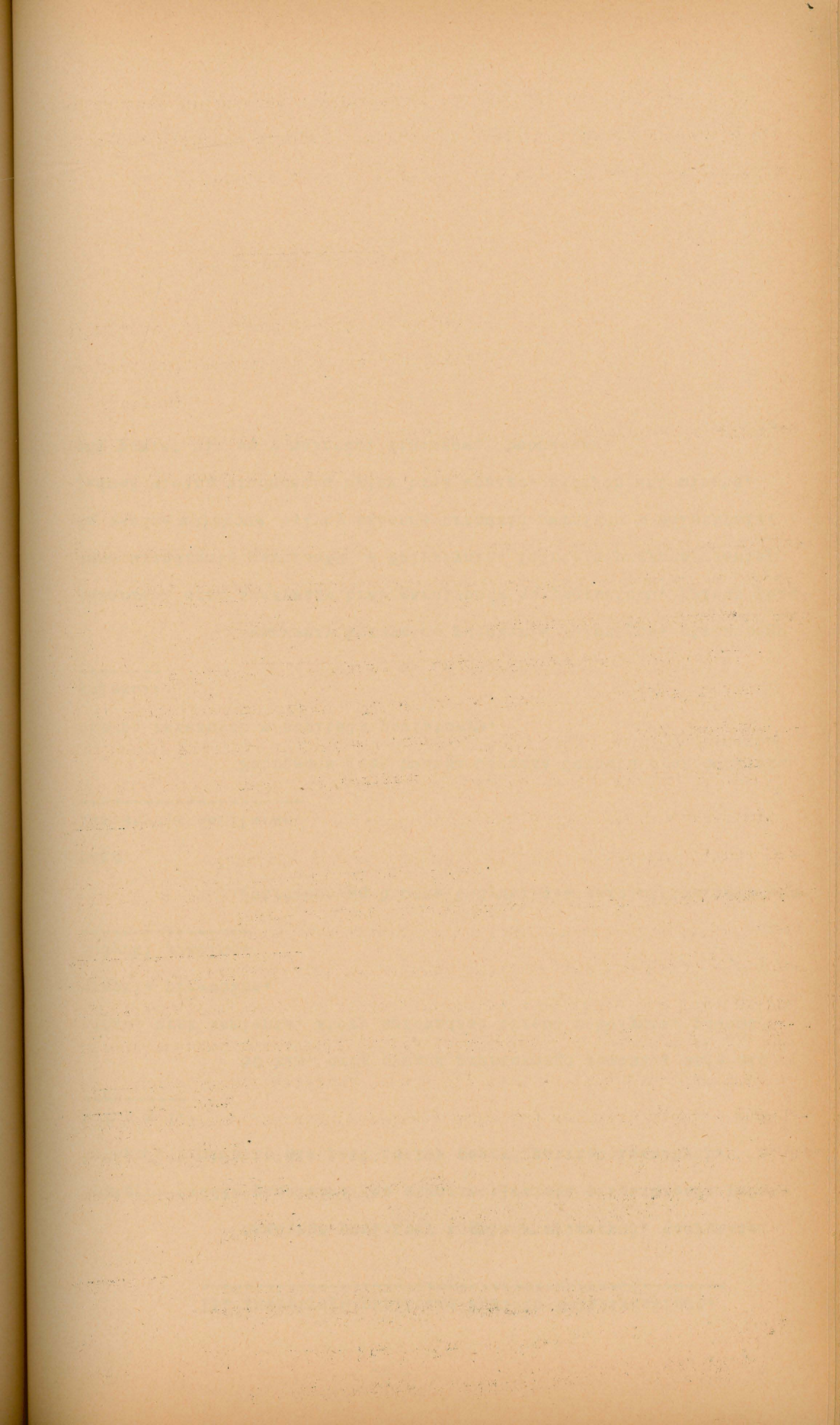
Potrzebne są 3 nowe budynki dla szkolnictwa powszechnego.

Inwestycje sanitarne.

Potrzebna jest budowa Ośrodka Zdrowia oraz oddziału chorób zakaźnych w szpitalu powiatowym.

Wojsko.:

Zważywszy korzystne położenie Wolsztyna, otoczonego jeziorami oraz zważywszy brak garnizonów na pograniczu, byłoby pożądane urządzenie garnizonu w Wolsztynie. Istnieją przypuszczenia, że władze wojskowe byłyby skłonne urządzić garnizon w Wolsztynie, jednak wielką trudnością byłby brak koszar, których ani miasto, ani powiat nie są w możności finansowej pobudować.

III. Rolnictwo Powiatu Wolsztyńskiego.

Oprócz przewagi gospodarstw karłowatych, o czym była mowa w rozdziale I, na podkreślenie zasługuje okoliczność, iż większość gleb, zwłaszcza znajdujących się w rękach polskich, jest słaba. Wskutek wadliwej struktury rolnej, daje się we znaki nadmiar ludności rolnej, której nadwyżkę ocenia się na 5 - 6 tysięcy. Ostatnio przeprowadzona rekrutacja emigrantów do Niemiec przyczyniła się do огоłocenia powiatu z dziewczyn. Parcelacja zupełnie nie rozwiązała problemu odludnienia wsi we wolsztyńskim, bowiem - zamiast przyczynić się do dopełnienia gospodarstw karłowatych sprowadziła na teren powiatu element mało-polski, wprawdzie wartościowy, ale bardzo ubogi.

Istnieje powszechne przekonanie, że bez specjalnej pomocy /także przy pomocy zasiłków bezwrotnych na zakup inwentarza dla gospodarzy najbiedniejszych! / położenie rolnictwa nie ulegnie poprawie. Kontrast między położeniem rolnictwa po stronie polskiej i po stronie niemieckiej jest rażący.

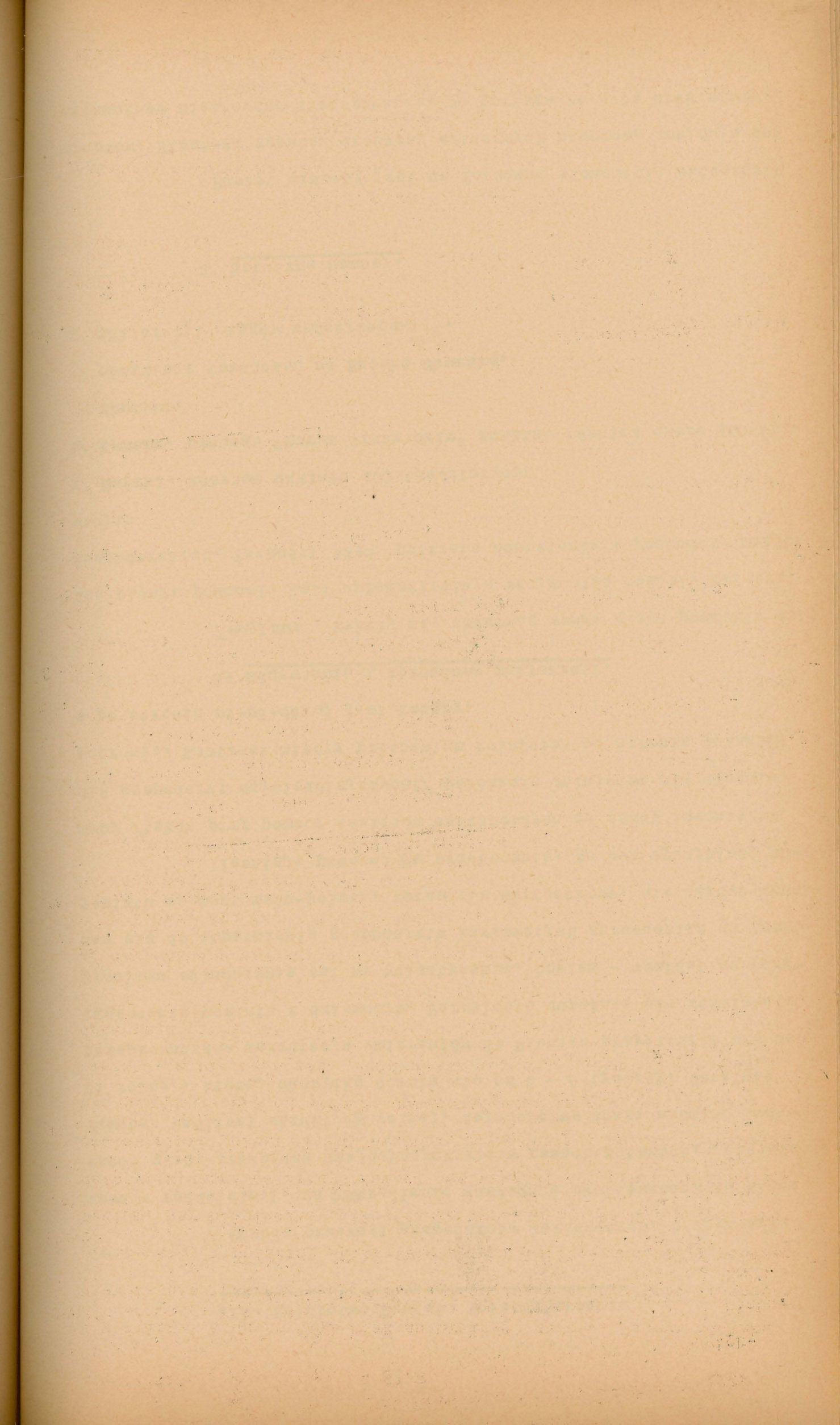
1/ Odnowienie i rozbudowa meljoracji.

Zamulone kanały nie zbierają wody; gleba podmokła daje złe plony; podmokłe łąki uniemożliwiają racjonalną hodowlę zwierząt gospodarskich. Zachodzi więc potrzeba odnowienia i rozbudowy meljoracji:

- a/ Szarki, kosztem udziału 400 tys. złotych,
- b/ kanału, zwanego "Rowem Grabarskim" kosztem również około 400 tys. złotych,
- c/ obniżenia świadczeń na Spółkę Obarską,
- d/ meljoracji Zęgów nadobrzezańskich.

2/ Sztuczne nawozy.

Powiat skazany jest na forsowne stosowanie sztucznych nawozów. Niestety wskutek drożyzny sztucznych nawozów, znajdują one stosunkowo nieznaczne zastosowanie, co pociąga za sobą brak słomy

i w dalszej konsekwencji brak naturalnego nawozu. Na tym odcinku ujawnia się jaskrawa dysproporcja zachodząca między siłą finansową niemieckiej i polskiej spółdzielczości rolniczo-handlowej; podczas bowiem, gdy niemieckie spółdzielnie sprzedają o każdej porze roku nawozy sztuczne na kredyt /nawet bez weksla!/ po cenie najniższej, spółdzielnie polskie kredytować nie mogą /bowiem weksli rolniczych nie przyjmuje się od nich do dyskonta/ oraz mogą wyznaczać ceny bieżące, a nie najniższe, bowiem wskutek swego ubóstwa nie mogą dokonywać większych zakupów nawozów sztucznych.

Tutaj do rozważenia są następujące kwestie:

- a/ czy możnaby uzyskać dla "rolnika" wolsztyńskiego kredyty z P.B.R. /po przez K.K.O. powiatu wolsztyńskiego/?
- b/ czy możnaby zapewnić Rolnikowi możliwość korzystania z najniższych w ciągu roku cen nawozów sztucznych /Centrala Rolników/?

3/ Różnica przewozu.

Notowanie "parytetu Poznań" powoduje upośledzenie powiatów nadgranicznych: pasza notowana po 14,-- zł. w Poznaniu, kosztuje w Wolsztynie 18,-- zł; makuchy - Poznań 22,-- zł, Wolsztyn 30,-- zł; tutaj zachodzi konieczność przeprowadzenia obniżki frachtów.

4/ Spółdzielczość rolniczo-handlowa.

Jak już poprzednio zaznaczono, spółdzielczość rolniczo-handlowa wymaga pomocy finansowej; możnaby ograniczyć się do udostępnienia jej kredytu bieżącego w K.K.O. w wysokości około 100 tys.złotych.

5/ Pomoc dla gospodarstw karłowatych.

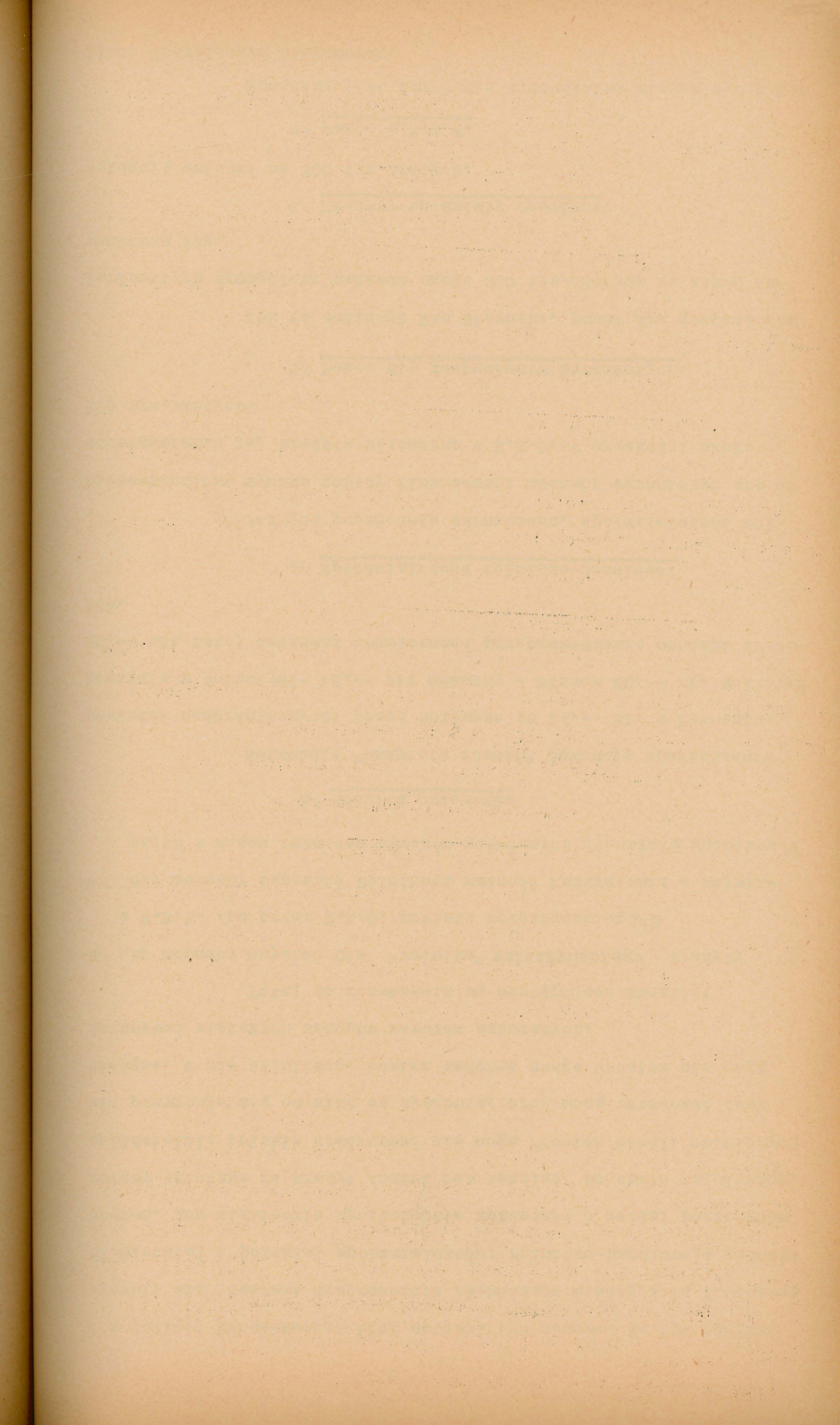
Jak to obliczył Pan Starosta, pomoc dla gospodarstw karłowatych wymagałaby nakładu około 200 tys.złotych na zakup inwentarza itp.

6/ Kredyty na działy rodzinne:

zalegają wnioski na 300 tys.złotych.

7/ Pomoc z Z.U.W.

Pożądana jest pomoc dla budownictwa wiejskiego z Zakładu Ubezpieczeń Wzajemnych.

IV. Przemysł powiatu wolsztyńskiego.

A. Zakłady nieczynne. Ilość zakładów nieczynnych jest stosunkowo znaczna, ale nie ma poważniejszych widoków ich uruchomienia, bowiem w większej części są to obiekty, z których pozostały tylko gołe mury /urządzenie wewnętrzne zostało rozsprzedane/, przedsiębiorcy pomierali względnie zestarzelili się i warunki egzystencji zanikły w międzyczasie / gdyż potworzyły się nowe placówki przemysłowe konkurencyjne/. Z nieczynnych zakładów przemysłowych tylko jeden zasługuje na baczniejszą uwagę, mianowicie mała fabryczka maszyn w Wolsztynie.

B. Potrzeby zakładów czynnych.

1. Uruchomione z inicjatywy p. Starosty Powiatowego tkalnia samodziółów, rozwija się w szybkim tempie; dostarcza piękne samodziały 1 la "Leszczków" w cenie od 13 - 18 zł za m. Produkcja miesięczna dochodzi do 1000 m, z których około 300 m sprzedaje się na miejscu, resztę zaś wywozi się do innych miast. Organizacja handlowa znajduje się w stadium rozbudowy. Przędzę tkalnia nabywa w przędzalni Fiszera w Lesznie, przyczem natrafia na trudności w okresie zimowym, kiedy to wymieniona przędzalnia leszczyńska produkuje włóczkę i nie dostarcza przędzy. Przedsiębiorstwo wolsztyńskie pragnęłoby uruchomić własną przędzalnię, na co jednak potrzeba kredytu od 200 - 300.000 zł. Sprawą tą powinny się zająć czynniki fachowe w Poznaniu.

2. Miejscowe tartaki domagają się uprzywilejowania w zakresie kontyngentów eksportowych do Niemiec oraz obniżki frachtów, jak również przychylniej polityki Dyrekcji Lasów Państwowych.

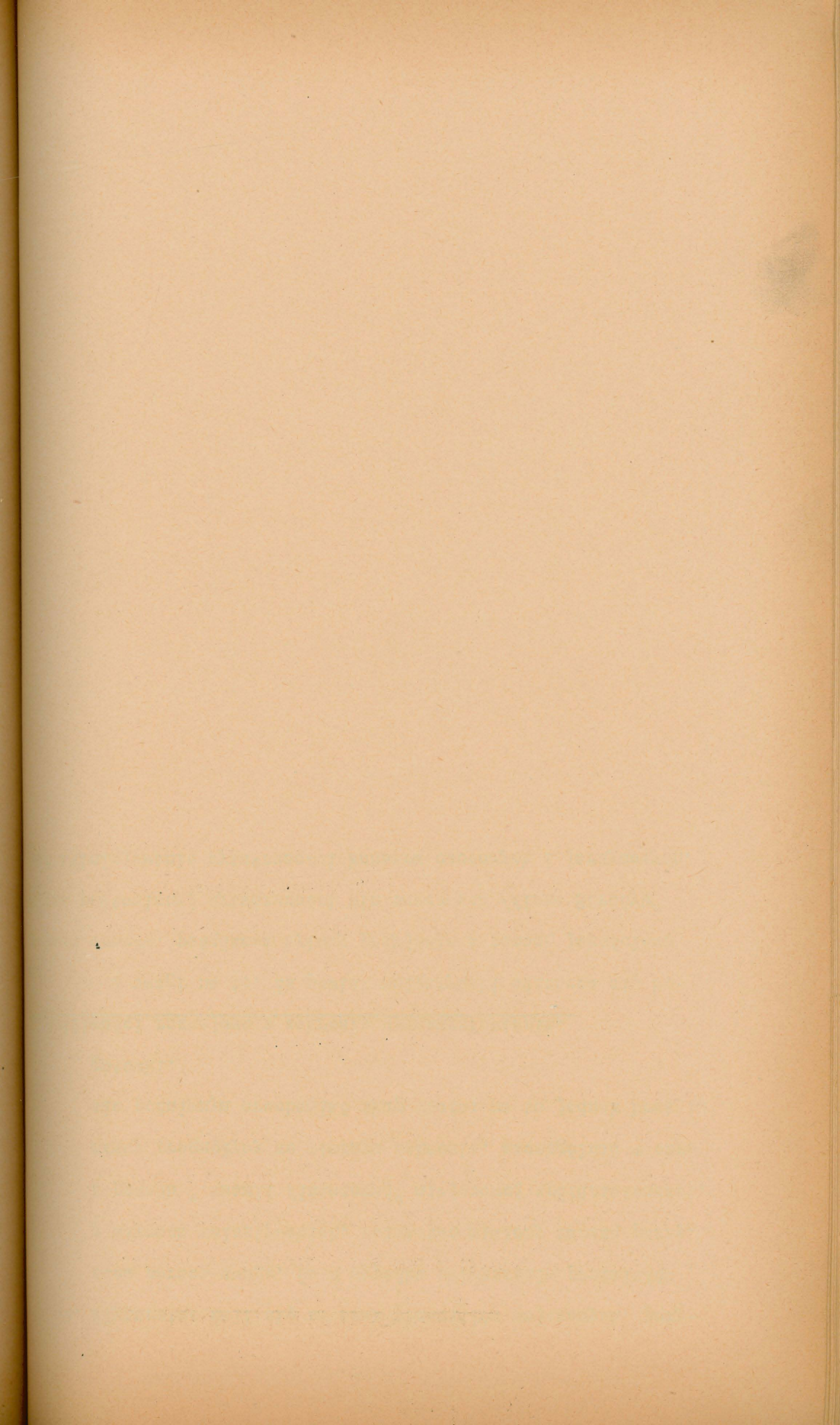
3. Zakłady ceramiczne również żalą się na drożyznę frachtów, przedrażającą cenę miazgu węglowego i cegły.

0
p
8
0

4. Młynarstwo żali się na brak przemiałów wojskowych, przy-
czem zwraca uwagę, że w wypadku zwiększenia przemiałów
w młynach wolsztyńskich, rolnictwo miałoby tanszą paszę.
Z powodu "anemii finansowej" miejscowej spółdzielczości,
młyny pragnęłyby we własnym zakresie, szczególnie w okre-
sie późniejszym uruchamiać skup zboża; na to jednak brak im
gotówki.

C. Możliwości rozwojowe w zakresie uprzemysłowienia.

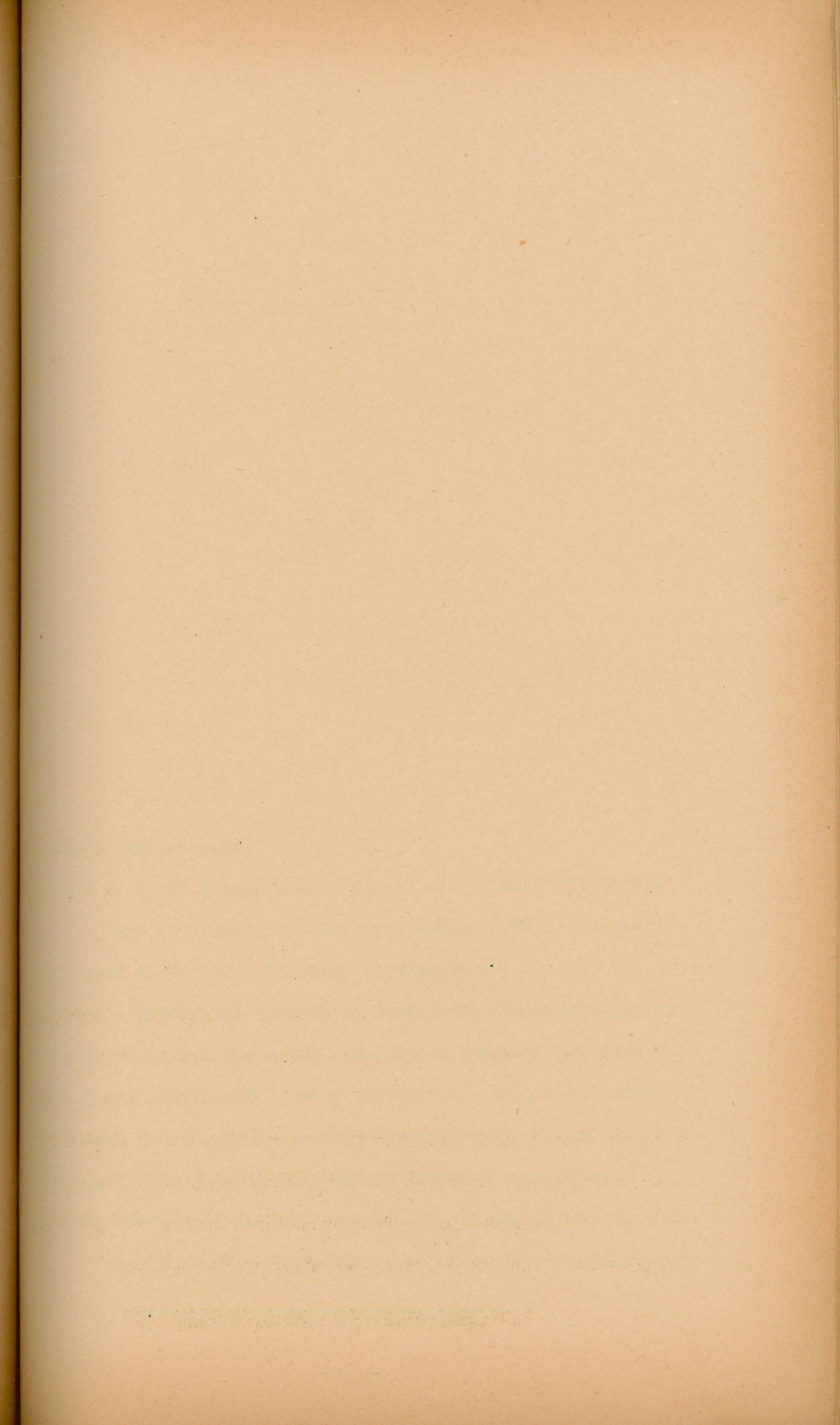
Z uwagi na to, że powiat wolsztyński odznacza się bo-
gactwem owoców, pożądanem byłoby przyjscie z pomocą jakościowo
dobrze postawionej wytwórczości win owocowych /firma Stróżyk/
oraz zainicjowanie wytwórczości konserw owocowych i jarzynowych.

V. Handel powiatu wolsztynskiego.

Przykładem, świadczącym o możliwościach stojących otworem przed sprężystym przedsiębiorcą, jest przedsiębiorstwo Niemca Maxa Kutznera z Jabłonny, uprawiającego na wielką skalę eksport owoców i jaj. Miejscowe społeczeństwo żali się na wyzysk stosowany przez wymienioną firmę i domaga się, aby terenem wolsztyńskim zainteresowała się świeżo powstała w Poznaniu Spółdzielnia Owocarska. Należałoby również zainteresować eksportera Polaka możliwością skupu jaj w powiecie wolsztyńskim.

Jak we wszystkich powiatach pogranicznych, kupiectwo żali się na plagę domokrąstwa i domaga się ulgowej likwidacji zaległości podatkowych.

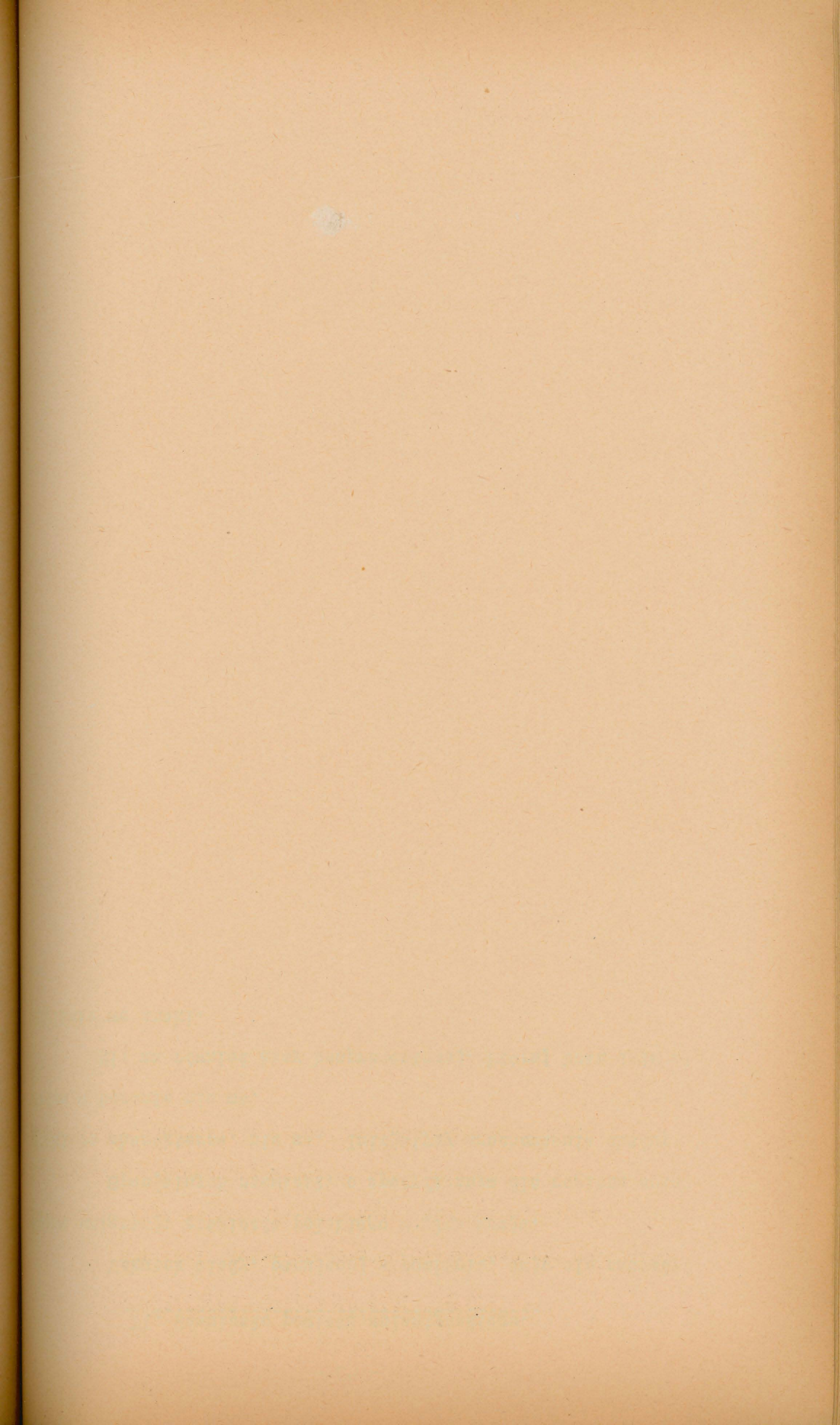

VI. Rzemiosło powiatu wolsztyńskiego.

Wskutek biedy, panującej w powiecie, daje się zauważyć masowa emigracja rzemiosła polskiego w głąb kraju.

Specjalnych rzemiosł, o specyficznym dla regionu wolsztyńskiego charakterze, nie ma. Inicjatywy uruchomienia chałupnictwa w terenie nie ma.

Nie ma również kasy bezprocentowej, której brak daje się dotkliwie we znaki.

VII. Turystyka powiatu wolsztyńskiego.

Wprawdzie Wolsztyn posiada piękne warunki naturalne /jeziora i lasy/ jednak nie dysponuje pustymi nieruchomościami. Jest wprawdzie nieczynny Grand Hotel / stanowiący własność Banku Zachodniego/, jednak dla celów letniskowych nie nadaje się on.

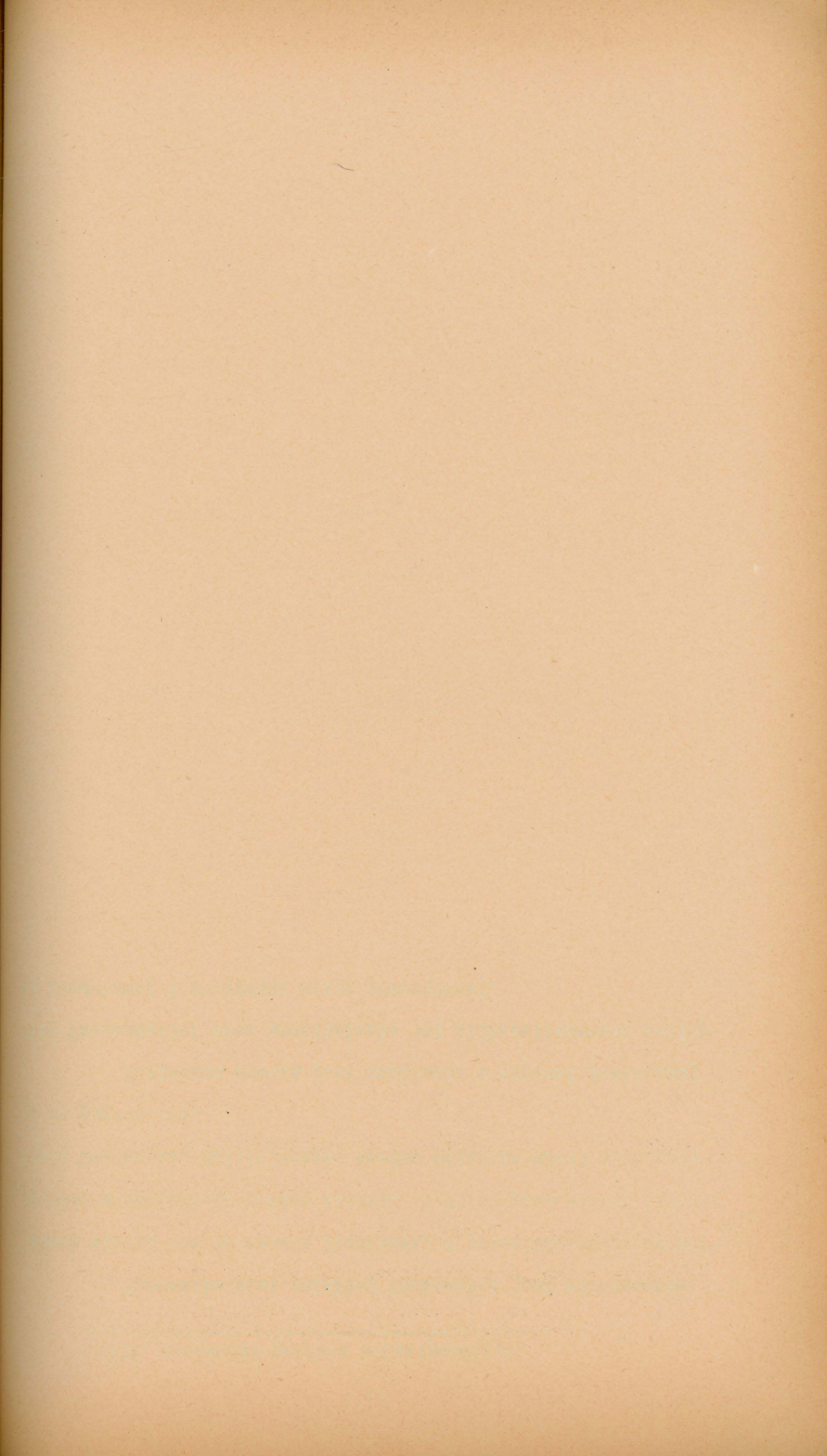

VIII. Bankowość powiatu wolsztyńskiego.

Wprawdzie sieć polskiej bankowości jest rozbudowana, jednak cierpi ona na anemię finansową, w przeciwieństwie do bankowości niemieckiej, bardzo silnej. W Wolsztynie mieści się centrala Westbanku, działającego bardzo wydatnie wśród Niemczyzny na pograniczu.

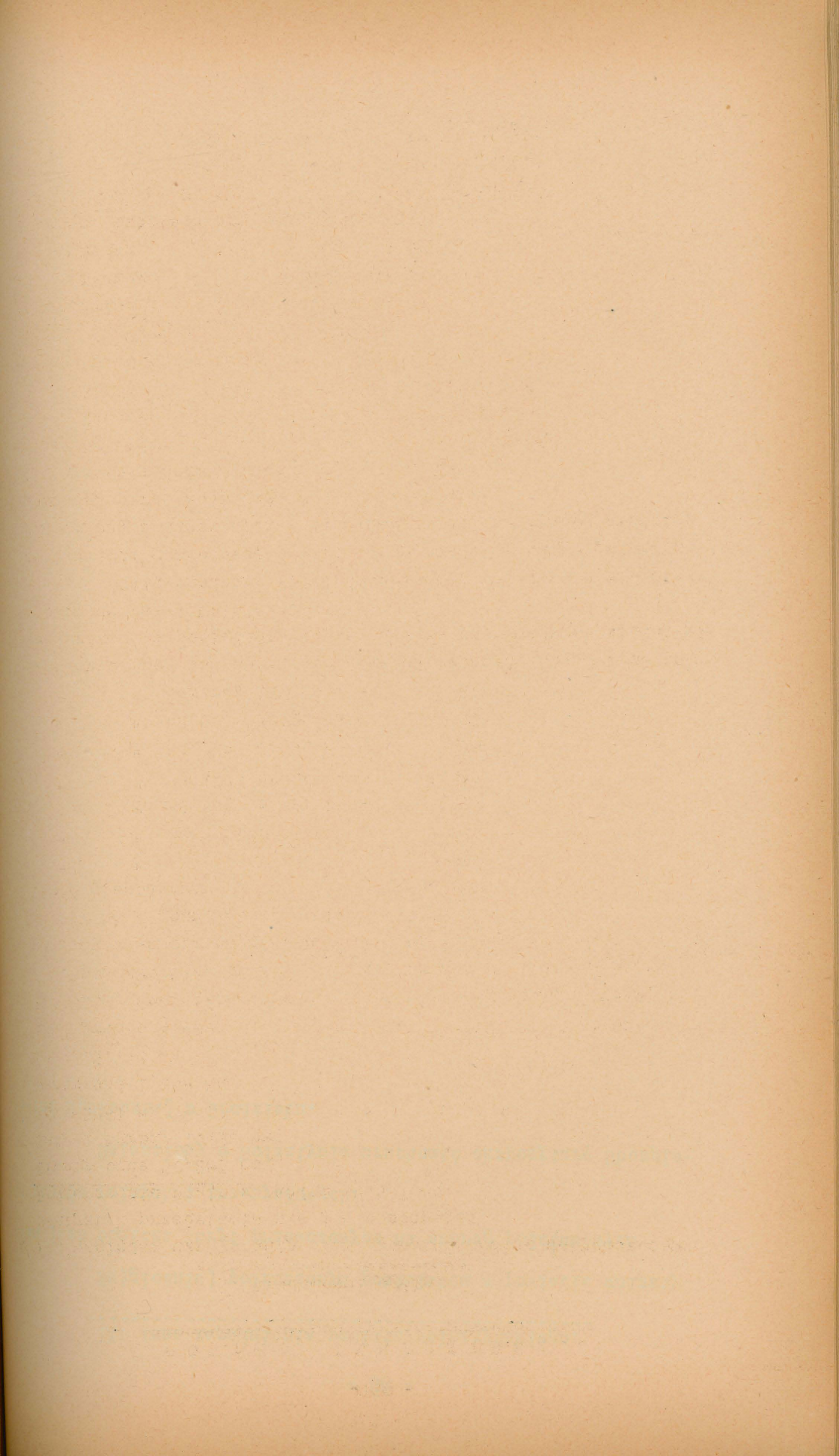
Konieczną rzeczą jest zasilenie w kapitał Powiatowej Kasy Oszczędności oraz umożliwienie jej zliberalizowania polityki kredytowej i obniżenia stopy procentowej.

IX. Inne zagadnienia powiatu wolsztyńskiego.

Najgłośniejszym podnoszonym postulatem w powiecie wolsztyńskim jest obniżka taryf przewozowych na szereg podstawowych artykułów rolnych i przemysłowych.

Należałoby w Wolsztynie uruchomić ekspozyturę Ubezpieczalni Społecznej w Grodzisku.

P O W I A T   L E S Z C Z Y N S K I.

=====

I. Wiadomości ogólne.

=====

a/ Pod względem użytkowania ziemi podział według dotychczasowych statystyk przedstawia się jak następuje:

Powierzchnia powiatu ogółem 82,567 ha.

Grunty orne 50.283 ha,

Sady i ogrody 1,492 ha,

Łąki 8751 ha,

Pastwiska 1,268 ha

Lasy 15.774 ha

Inne grunty 4.989 ha.

Z ogólnej powierzchni przypada na własność polską 26.121 ha.

/ Gospodarstwa do 50 ha/ i 28,455 ha / gospodarstwa ponad 50

ha / na własność niemiecką 15.629 ha / gosp. do 50 ha / i

12.362 ha / gosp. ponad 50 ha/.

Ilość gospodarstw ogólna	-	4.898
" " do 2 ha	-	892
" " od 2 ha do 5 ha	-	511
" " od 5 " do 10 ha	-	1,917
" " od 10" do 20 ha	-	1,261
" " od 20" do 50 ha	-	218
" " od 50" do 100 ha	-	47
" " powyżej 100 ha	-	52

Rolnicy Niemcy tak dużej jak i małej własności są dobrze zagospodarowani i posiadają przytem dobrze zaprowadzone Spółdzielnie Kredytowe i Rolnicze.

O ile chodzi o rolników Polaków, to są to w 50% starsi zasiedziali gospodarze a w ca. 45 % osadnicy na gospodarstwach rentowych, anulacyjnych i likwidacyjnych, reszta to osadnicy polskiej parcelacji rządowej i prywatnej.-

b/ Ilość mieszkańców ogólna

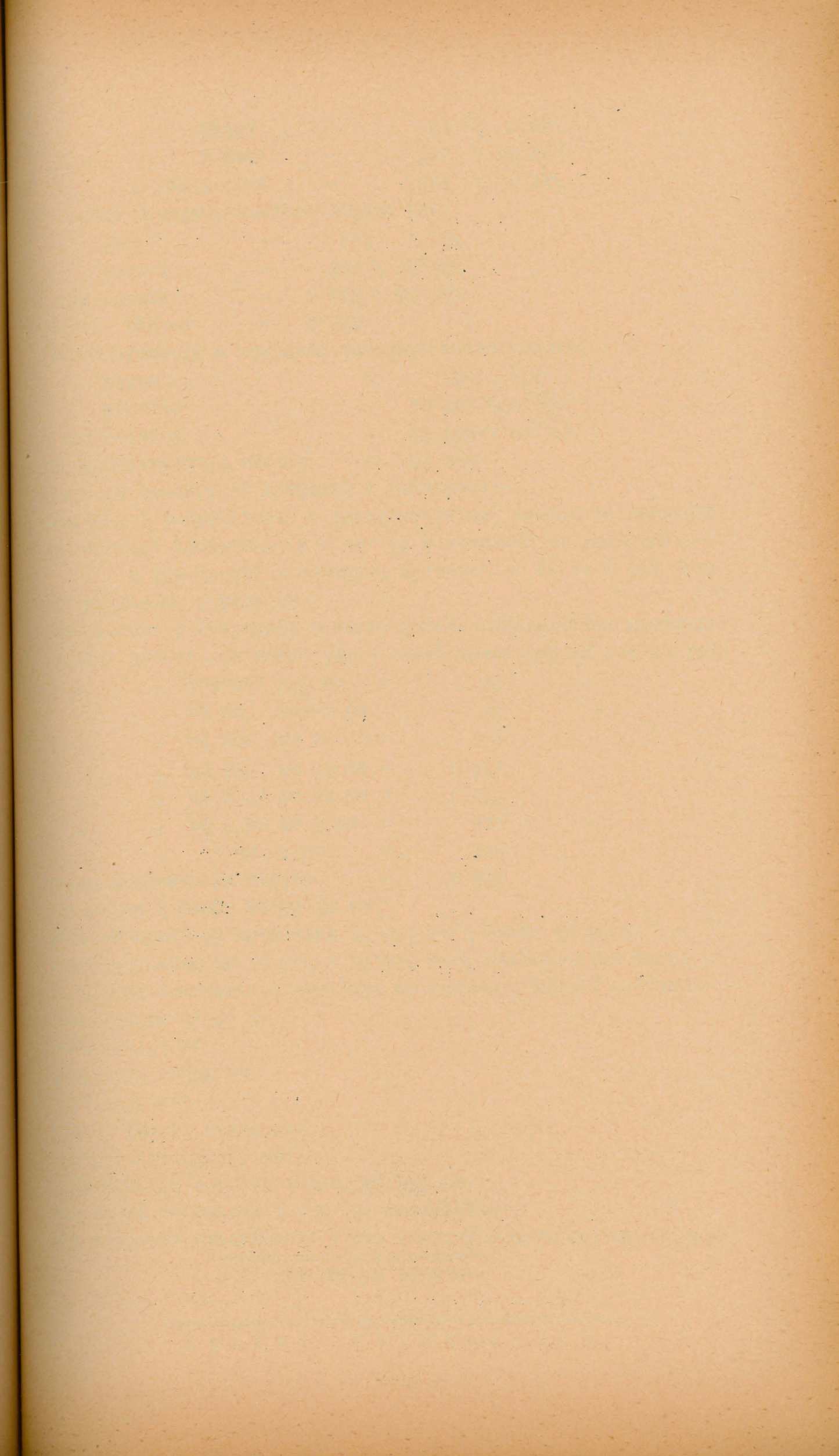
-	64.029
w tym Polaków	- 53.792 / 83,9%/
Niemców	- 10.041 /15,7%/
Żydów	- 184 /0,2%/

Stan posiadania w miastach odnośnie nieruchomości:

Leszno ogółem	-	1,359
w tym Polacy	-	1,119 / 82.3%/
Niemcy	-	219 / 16,0%/
Żydzi	-	19/ 1,3%/

W innych miastach powiatu ogółem 1917

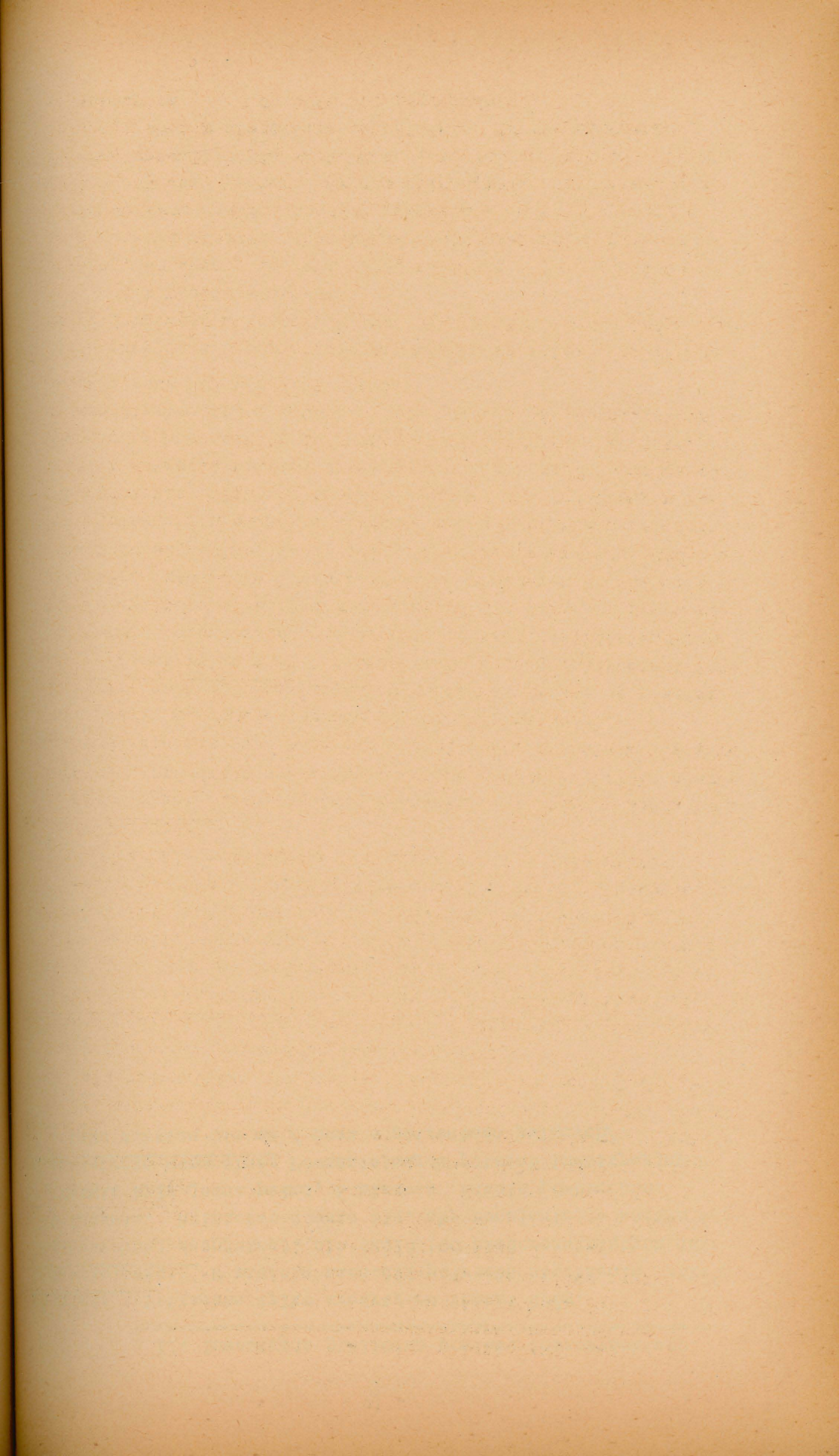
w tym Polacy	-	1502 / 78,3%/
Niemcy	-	394 / 20,5%/
Żydzi	-	19 / 0,9%/.

II. Inwestycje publiczne powiatu leszczyńskiego.

=====

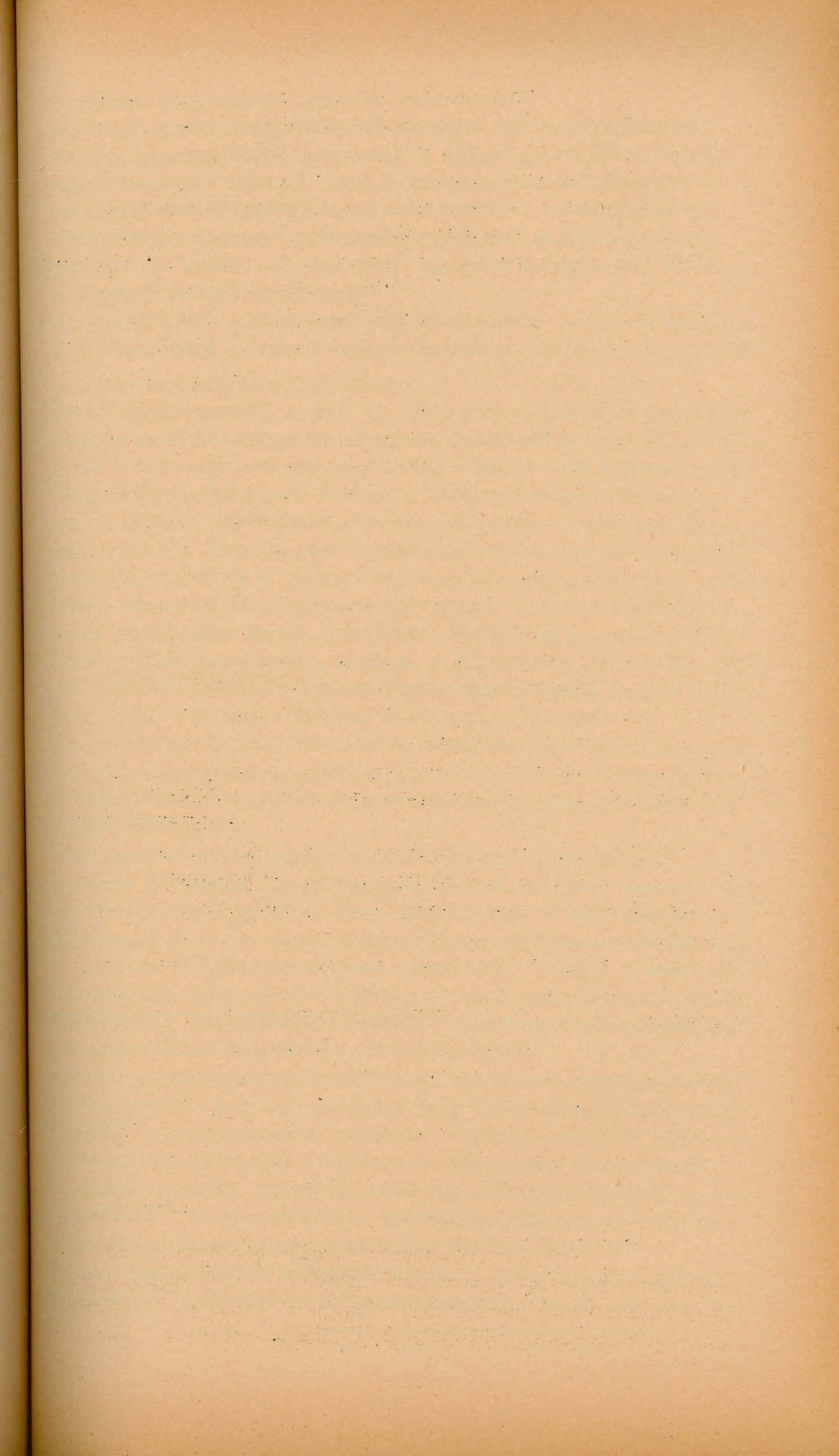
- a/ drogi: Potrzebne tylko kredyty na remont dróg.
- b/ szkolnictwo: W mieście zachodzi potrzeba stworzenia szkoły powszechnej specjalnej, dla około 100 niedorozwiniętych dzieci w Lesznie. Rolnictwo domaga się, aby conajmniej w każdym wójtostwie była jedna pełna, 6 klasowa szkoła powszechna.
- c/ inwestycje komunalne: Poważniejszych potrzeb inwestycyjnych z tego zakresu nie ma / mowa o potrzebach palących/.

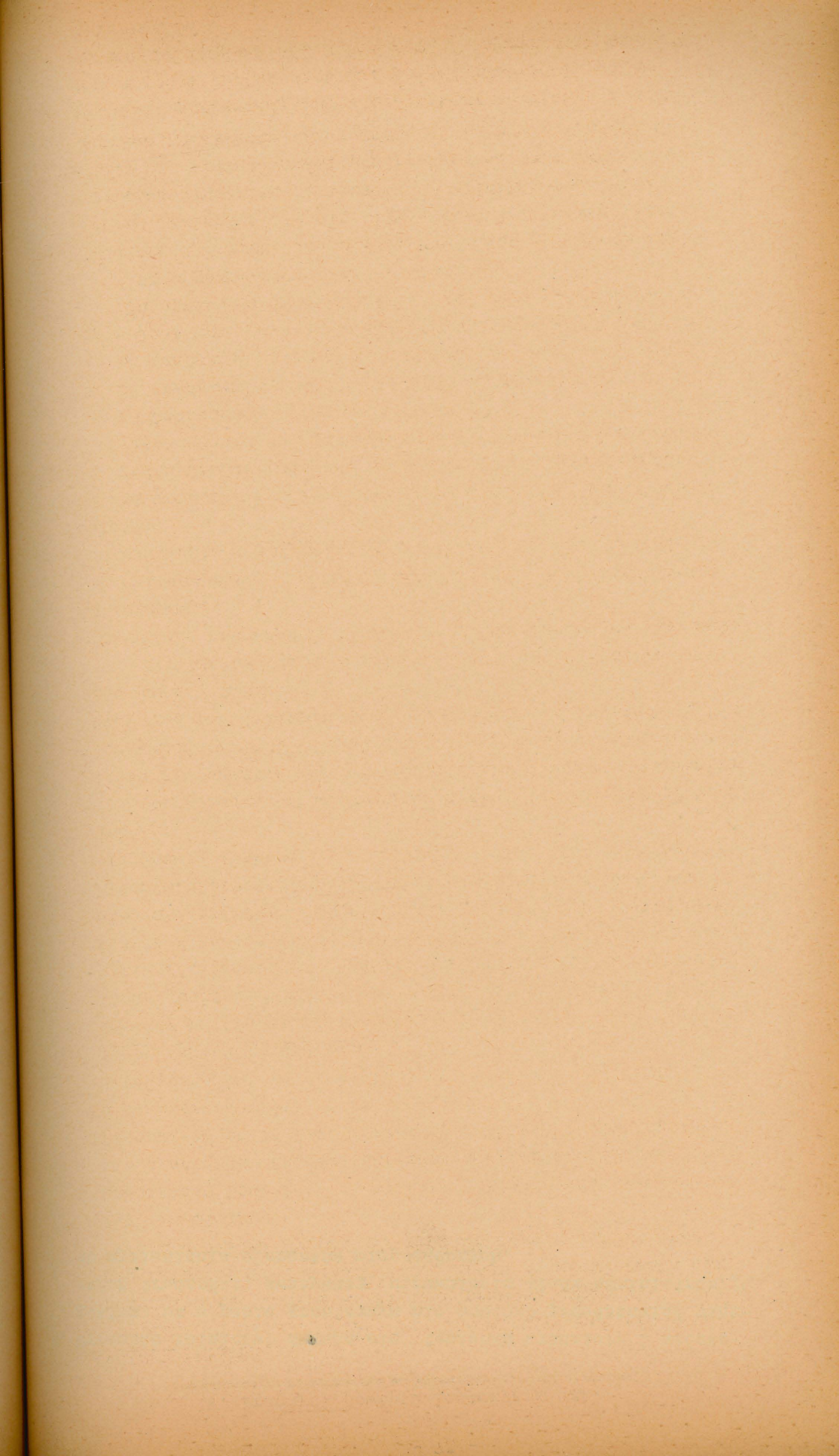
III. Rolnictwo powiatu leszczyńskiego.

=====

- a. Melioracje. Zagadnienie melioracyjne traktowane jest jako jedno z najważniejszych zagadnień powiatu. Szczegółowe cyfry dot. potrzebnych kredytów melioracyjnych posiada W.T.K.R.
- b. Zalesienie. Akcja zalesiania nieużytków posuwa się naprzód w sposób normalny. Zwracają uwagę, że majątki niemieckie - z owy przed reformą rolną - zalesiają nawet dobrą ziemię orną.
- c. Kredyty. Zapotrzebowanie kredytów na spłaty rodzinne sięga około 1/2 miliona złotych. Pożądane jest udzielenie pomocy kredytowej dla budownictwa wiejskiego oraz skuteczne oddłużenie zwłaszcza gospodarstw położonych tuż nad granicą.
- d. Działalność instrukcyjno-rolnicza. Pożądane jest wzmocnienie działalności instrukcyjno-rolniczej przez udostępnienie powiatowi jeszcze jednego instruktora rolniczego. Powiat wymaga rozwoju hodowli, w tym celu zachodzi potrzeba odkwaszania łąk, bowiem powiat jest ubogi w łąki. Jeśli chodzi o specyficzną regionalną produkcję, na uwypuklenie zasługują len i konopie, o czym obszernie mowa będzie w rozdziale IV. "Przemysł".
- e. Spółdzielczość.
- I. mleczarska: Istnieją dwie mleczarnie, z których jedna polska wegetuje, zaś druga niemiecka prosperuje dobrze. Polska mleczarnia spółdzielcza jest nadmiernie zadłużona, obecnie w 75% skreślono długi, co rokuje poprawę jej konkurencyjności.
- II. rolniczo-handlowa: Polska spółdzielczość prawie że nie istnieje / jest tylko mały "Rolnik" w Osiecznej/. Natomiast istnieją dwie bardzo silne niemieckie spółdzielnie rolniczo-handlowe, wybitnie niebezpieczne dla handlu polskiego. Przed rokiem 1930 istniało w Lesznie 18 firm zbożowych polskich; z nich utrzymała się tylko jedna. Celem zrównania konkurencyjności między polskim i niemieckim aparatem handlowym, konieczne jest udostępnienie polskiemu aparatowi handlowemu dodatkowych rabatów w zakresie nawozów sztucznych i węgla oraz możliwości otrzymywania tych produktów na warunkach kredytowych, bez zabezpieczenia hipotecznego, z tym, że 50% należności płatne byłoby po 30 maja, zaś 50% per 30 sierpnia.
- f. Celem przyjscia z pomocą drobnej własności rolnej, trzeba spowodować Cukrownię w Kościanie, aby przyjmowała cesje małorolnicze na równi z wielką własnością.
- g. Dawniej, to znaczy do roku 1931, istniała w powiecie leszczyńskim rezerwa zbożowa, stanowiąca skuteczny środek przeciwdziałania wpływom spółdzielczości niemieckiej i niemieckiemu młynowi Schneider, Zimmer. Ryzyko strategiczne spowodowało, że rezerwę aprowizacyjną skasowano, z wielką dla powiatu szkodą, istnieją bowiem urządzenia odpowiednie do przechowywania, elewatory na 2 1/2 do 3000 ton pojemności.

h. Wreszcie rolnictwo domaga się tępienia kradzieży i włóczęgostwa, co w pasie granicznym nie powinno przedstawiać większych trudności, zważywszy uprawnienia władz administracyjnych do wysiedlania elementów niepożądanych.

IV. Przemysł powiatu leszczyńskiego.

=====

A. Nieczynne fabryki.

1. Cegielnia w Sądzi, silnie zadłużona, niebawem przechodzi pod subhastę. Według wszelkiego prawdopodobieństwa, cegielnię nabędzie Powiatowa K.K.O., która ją wydzierżawi; produkcja cegielni wynosi 1/2 miliona cegieł, które można zbyć na miejscu.
2. Rakarnia w Lesznie - po wybuchu kotła - jest przejściowo nieczynna. Na odbudowę potrzebuje przedsiębiorstwo /dobry fachowiec/ około 15.000 złotych. Skarży on Stowarzyszenie Dozoru Kotłów.
3. Nieczynną jest również płatkarnia firmy " Akwawit".

B. Potrzeby zakładów czynnych.

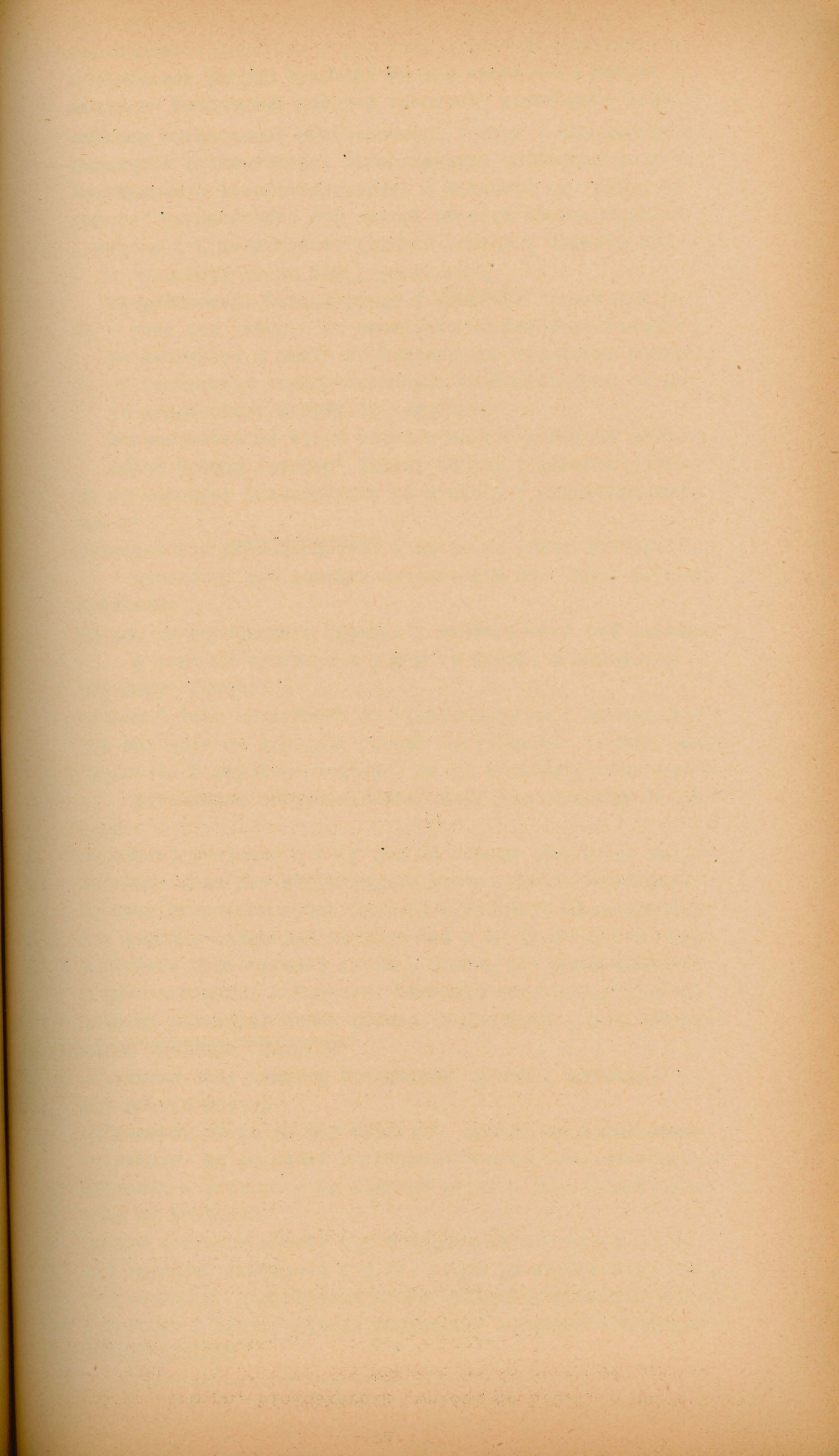
1. Zakłady Przeróbki Słomy Lnianej i Konopnej " Len" Spółdz. z odp. udziałami w Lesznie powstała dnia 16.VI.1938 r. w miejsce jednostkowej firmy " Linum" Fr. Nowakowski, której fabryka częściowo spaliła się w r. 1936. Celem spółdzielni jest przeróbka słomy lnianej i konopnej sposobem mechanicznym. Poza tym spółdzielnia przewiduje uruchomienie mniejszej olejarni / do 1.500 kg nasion oleistych na 8 godzin./

Dotychczas zadeklarowano około 120 udziałów po 50 zł / Istnieje prawdopodobieństwo, że po żniwach liczba udziałów wzrośnie do 400-500/. Każdy udziałowiec- rolnik, według statutu, jest obowiązany do plantowania na 1 udział 1/4 ha lnu wzgl. konopi.

W toku są starania w P.B.R. o kredyt w wysokości 90.000 na odbudowanie fabryki i uzupełnienie jej nowszymi maszynami.

Znaczenie tej fabryki zasadza się nie tylko na stan zatrudnienia bezpośredniego / około 90 ludzi znajdzie prale i:

- a/ na możliwości przerobienia na miejscu i zagwarantowania zbytu płodów rolnych, jakimi są len i konopie, których wprowadzenie na glebę południowo-wielkopolską oznaczało wzbogacenie produkcji roślinnej,
  - b/ na stworzeniu nowych artykułów eksportowych / co duże ma znaczenie z uwagi na pograniczne położenie Leszna/.
  - c/ - last not least - na umożliwieniu podjęcia produkcji chałupniczej: powroźnictwa i ręcznego trzepania lnu / szczególnie patrz pod " Rzemiosło".
2. " Mefaza " / Mechaniczna Fabryka Zamków / rozwija się bardzo dobrze. Zwiększające się obroty zmusiły przedsiębiorcę powiększenia przedsiębiorstwa; w styczniu rb. kupił na subhastę nieruchomość; przeprowadzka, wmontowanie maszyn, naprawa zniszczonej nieruchomości i inne z tym związane wydatki, pochłonęły kapitał obrotowy. Potrzebuje pożyczki w wysokości 10.000 złotych; po jej udzieleniu mógłby stan zatrudnienia podnieść o 50- 100% / obecnie zatrudnia 20 pracowników/.

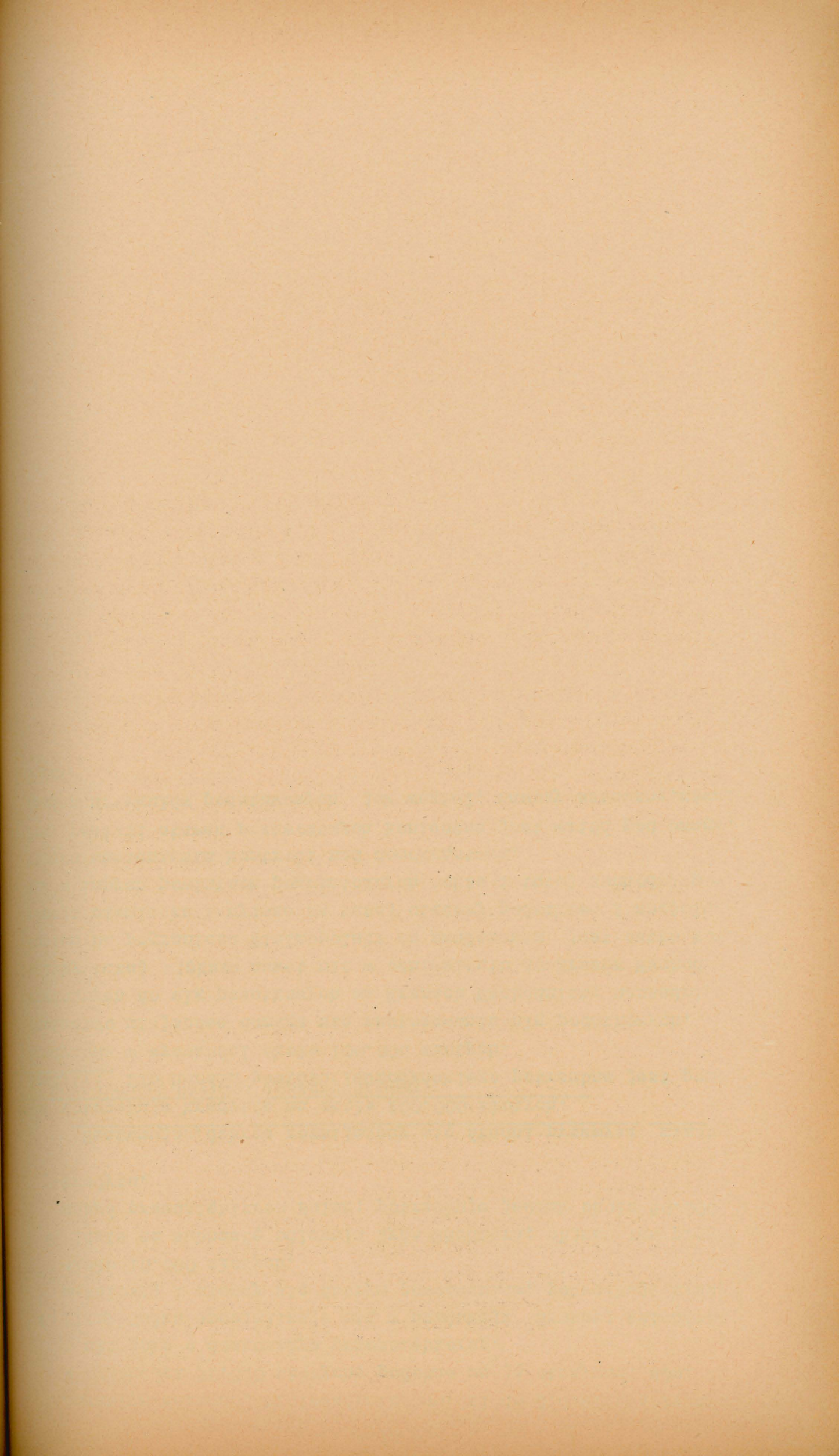

3. Augustyn Hermann, białoskórnik wniósł do B.G.K. o pożyczkę w wysokości 30.000 złotych; podobno ma ją otrzymać. Mówi się o nim jako o doskonałym przedsiębiorcy.
4. Firmy Całka specjalizuje się w produkcji drobnej galanterii metalowej i cieszy się dobrym powodzeniem; potrzebuje kredytu około 10.000 złotych.
5. Idzie na subhastę odlewnia Żyda Wächtera; obiekt ten pragnie nabyć przedsiębiorca Polak; potrzebuje jednak około 50.000 zł kredytu.

Reasumując, dobrze rozwijający się średni przemysł, miasto Leszno potrzebuje kredytów na około 200.000 złotych.

Iva. Handel powiatu leszczyńskiego
Kredyty: Dla handlu powiatu leszczyńskiego potrzebna jest pomoc kredytowa w wysokości około 100.000 złotych.

Kupiectwo miejscowe domaga się zastosowania ulg podatkowych, logicznych do ulg podatkowych na Kresach Wschodnich; uzasadnione byłoby tutaj większe nawet niż w odniesieniu do Kresów Wschodnich bowiem na pograniczu Wielkopolski do zwalczenia jest ostra konkurencja niemiecka i wyższe są tutaj ciężary podatkowe i socjalne. Jak w innych powiatach pogranicznych także i tutaj zachodzi potrzeba wzmocnienia kontroli nad domokrąstwem. Przy rewizji stawek przewozowych konieczne jest wziąć pod uwagę, oprócz artykułów podstawowych jak węgiel, nawozy sztuczne, również i len.

V. Rzemiosło powiatu leszczyńskiego.

=====

Kredyty. Potrzeby kredytowe oblicza się na około 50.000 złotych. Postulaty kredytowe uzasadnione są pod względem politycznym zwartym bojkotem rzemiosła polskiego przez element niemiecki oraz niebywałą konkurencyjnością rzemiosła niemieckiego które pracuje w warunkach pod względem kredytowym uprzywilejowanych i dlatego pracuje taniej od rzemiosła polskiego.

Kasa bezprocentowa istnieje od 3 lat; liczy 300 członków; Kasa żadnej pomocy z zewnątrz nie otrzymała, w obrocie ma 2800 zł; potrzeba około 10.000 złotych. Specyficznymi regionalnymi są rzemiosła: stolarstwo, krawiectwo, szewstwo-cholewkarstwo i kuśnierstwo.

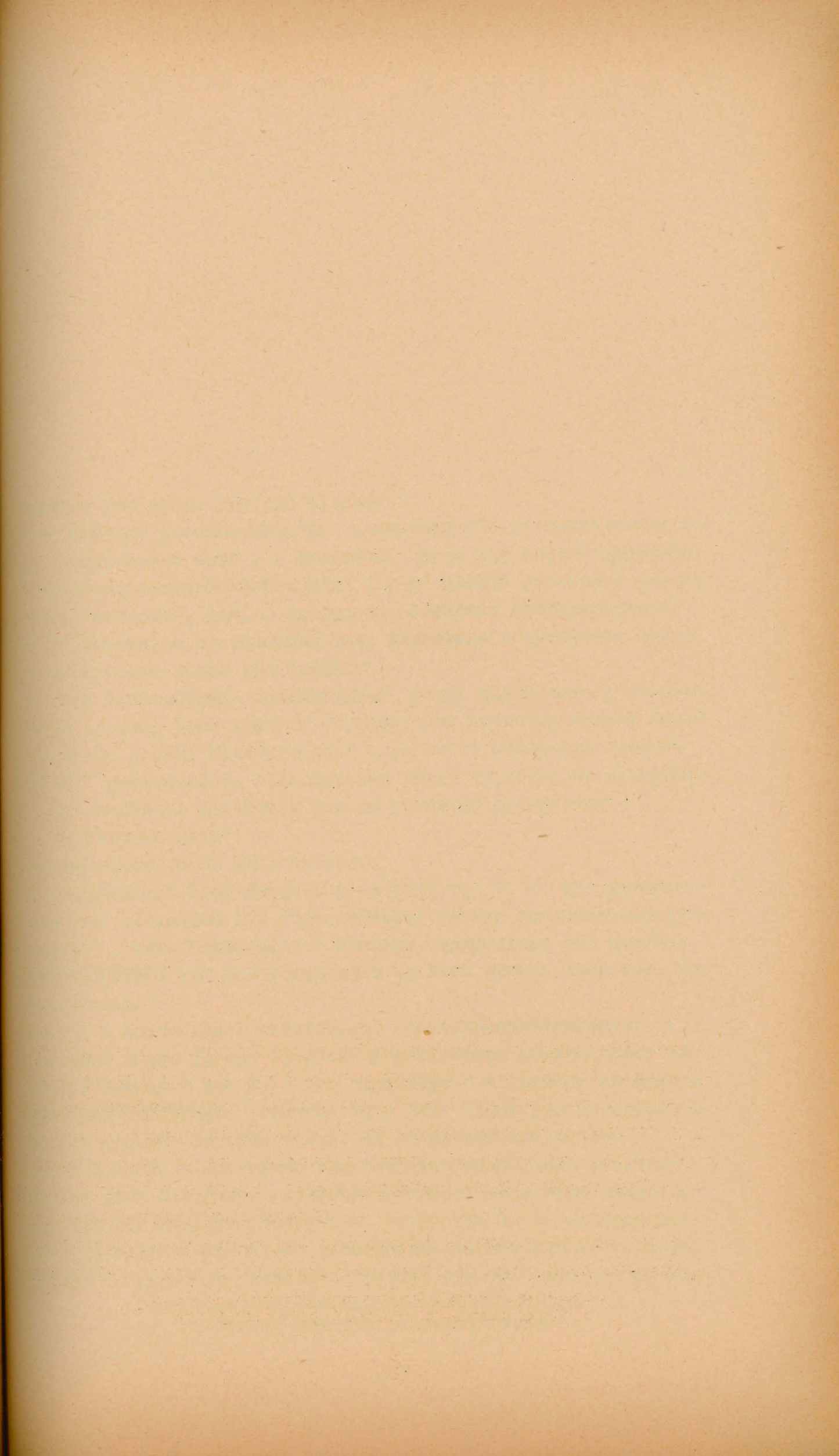
Chałupnictwo: Jak pod rozdziałem IV przy okazji omawiania sprawy fabryki "Len" powiedziano, ponowne odbudowanie tej fabryki umożliwi rozbudowę już istniejącego, dzięki ofiarnym wysiłkom i wieloletniej propagandzie / od 1920 r/. p. r. Fr. Nowakowskiego stworzonego chałupnictwa:

a/ powroźnictwa,

b/ ręcznego trzepania lnu na ręcznych cierlicach.

ad a/. Rozszerzenie powroźnictwa będzie aktualne po uruchomieniu przez "Len" projektowanej fabrykacji szpagatów. Będzie mogło znaleźć poza fabryką zatrudnienie kilkudziesięciu przyuczonych pracowników- chałupników; koszt urządzenia 1 warsztatu chałupniczego około 100 złotych.

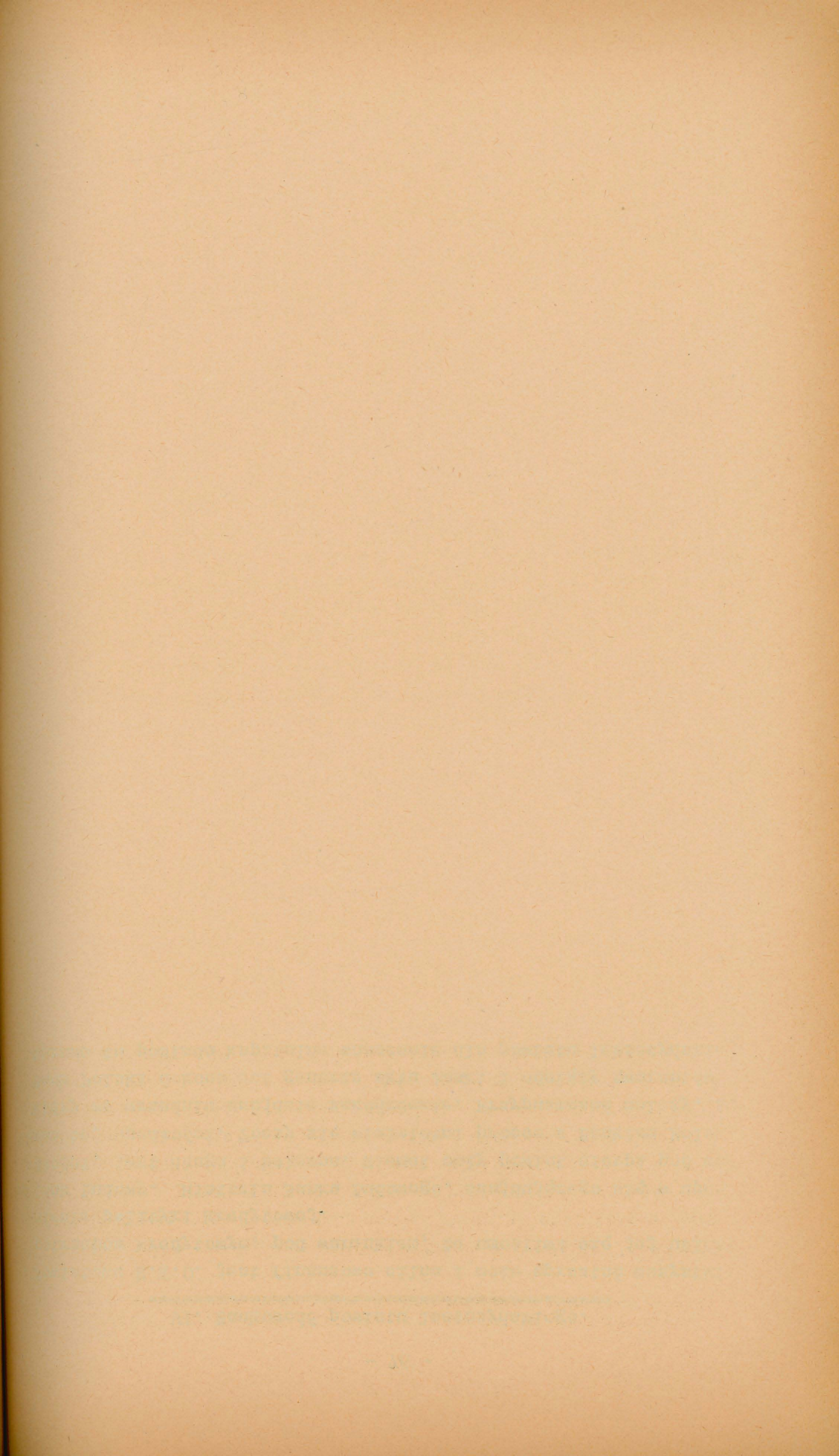
ad b/ Warunkiem nieodzownym jest pozytywne załatwienie przez P.B.R. wniosku "Lnu" o 90.000 zł. pożyczki długoterminowej z funduszy inwestycyjnych M,R, I R,R, Ręczne trzepanie lnu może zatrudnić przez zimę / 2 miesiące/ około 200 ludzi. /Propaganda itp. wydatki kosztowały Fr. Nowakowskiego na przestrzeni kilkunastu lat około 100.000 złotych/.

VI. Bankowość powiatu leszczyńskiego.

=====

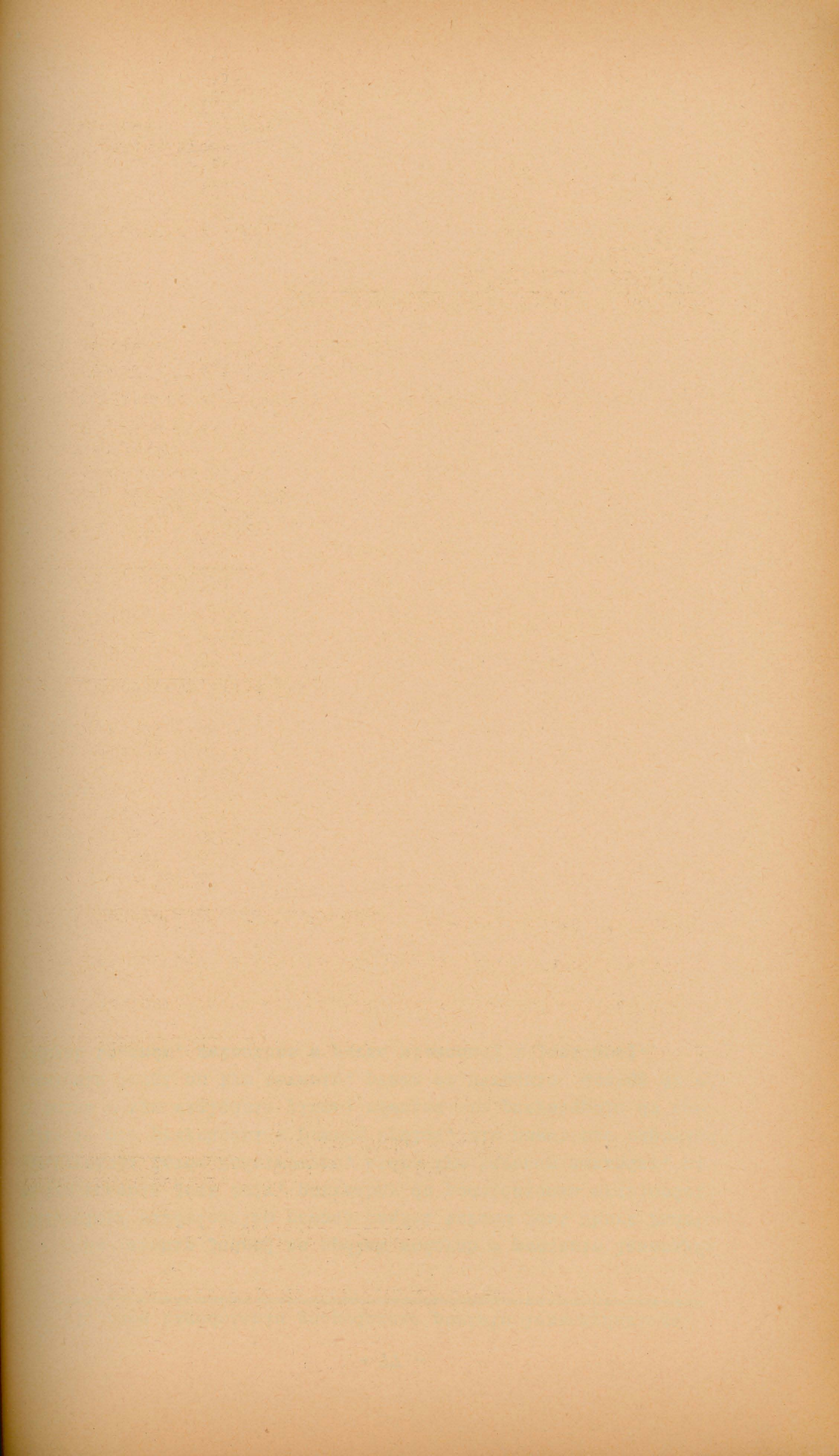
1. Powiatowa K.K.O. jest finansowo silna i może sprostać wszystkim potrzebom kredytowym, pod warunkiem, że umożliwi się jej uelastycznienie polityki kredytowej.
2. Bank Ludowy. Historia Banku Ludowego, znajdującego się w upadłości, jest długa i bolesna. Niemal cały powiat cierpi pod wpływem tej upadłości. Toczy się wieloletni proces z Bankiem Polskim, który we wrześniu znajdzie zakończenie. Przypuszczać należy, że Bank Polski dokona sui generis aktu łaski i odciąży gwarantów. Sprawa ta posiada kapitalne znaczenie dla powiatu leszczyńskiego.

VII. Inne zagadnienia gospodarcze powiatu leszczyńskiego.

Na terenie jednej ze spółek wodnych w powiecie leszczyńskim /Wilkowice/ właścicielem pewnej części terenu jest Skarb Państwa. Na tym terenie jest żwir, potrzebny do podniesienia wydajności łąk. Dyrekcją Lasów Państwowych, która tym terenem zarządza, nie tylko że nie przychodzi z pomocą spółce, ale nawet nie odpowiada na żadne w tym względzie pisma; również nie przystępuje do naprawienia drogi na tym terenie, przez co utrudnia dostęp do oddzielnych terenów, zwłaszcza w porze wiosennej i jesiennej.

POWIAT RAWICKI.

I. Wiadomości ogólne.

Powierzchnia powiatu : 522 km².

Miasta nie wydzielone: Rawicz - 10.923
Miejska Górka - 2,788
Bojanowo 2,388
Jutrosin 1,744
Sarnowa 1,825

Liczba ludności powiatu : 51,078, z której to liczby przypada na ludność zamieszkałą na wsi 31,410, zaś na ludność zamieszkałą w miastach 19,668; Polaków 89,2%, Niemców 10,6%, innych 0,2%.

Podział ludności na grupy zawodowe / zawodowo czynni i bierni/

a/ rolnictwo 59,5%
b/ ogrodnictwo 0,3%
c/ leśnictwo 0,2%
d/ przemysł 2,6%
e/ rzemiosło 5,2%
f/ handel 3,2%
g/ komunikacja 0,7%
h/ inne zawody 28,5%

Ilość gospodarstw wiejskich :

a/ do 5 ha - 67 %
b/ od 5-30 ha - 30,6%
c/ od 30-50ha - 1,4%

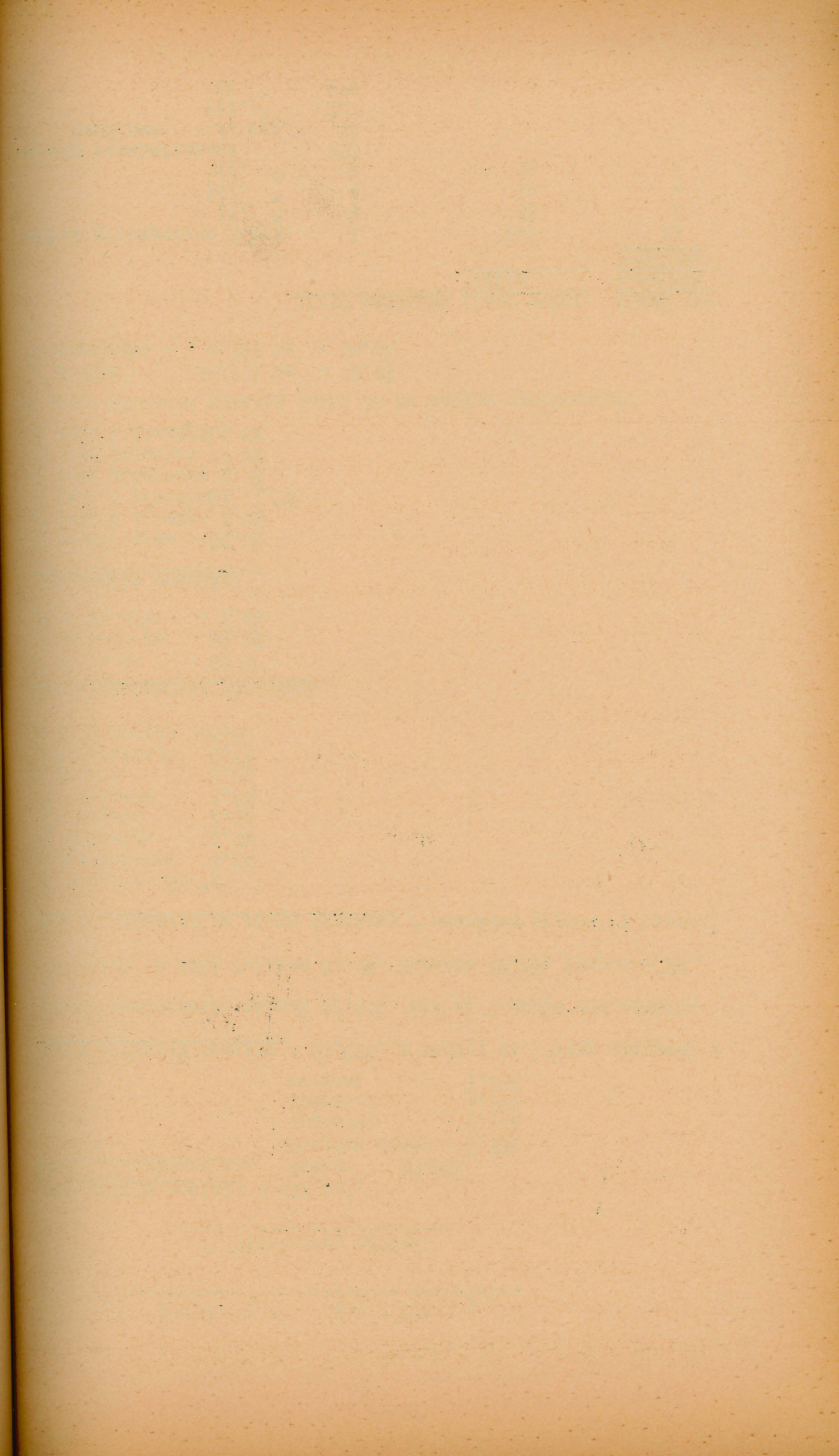
Użytkowanie gruntów:

a/ grunty orne - 69,8%
b/ sady i ogrody - 2,3%
c/ łąki i pastwiska 11,7%
d/ lasy państwowe 2,7%
e/ lasy prywatne 7,5%
f/ inne i nieużytki 6%

Większa własność ziemska ponad 50 ha według narodowości:

a/ polska - 14,551 ha - 75,5%
b/ niemiecka - 4,738 ha - 24,5%

	<u>Ilość zakładów</u>	<u>ilość robot- ników</u>	<u>ilość pra- cowników umysłowych</u>
zakłady przemysłowe I.kat.	1	220	25
II. "	2	82	3
III. "	4	12	4
IV. "	8	60	7
zakłady rzemieślnicze	- 707		
" handlowe II kat.	13		
III. "	228		
IV. "	479		

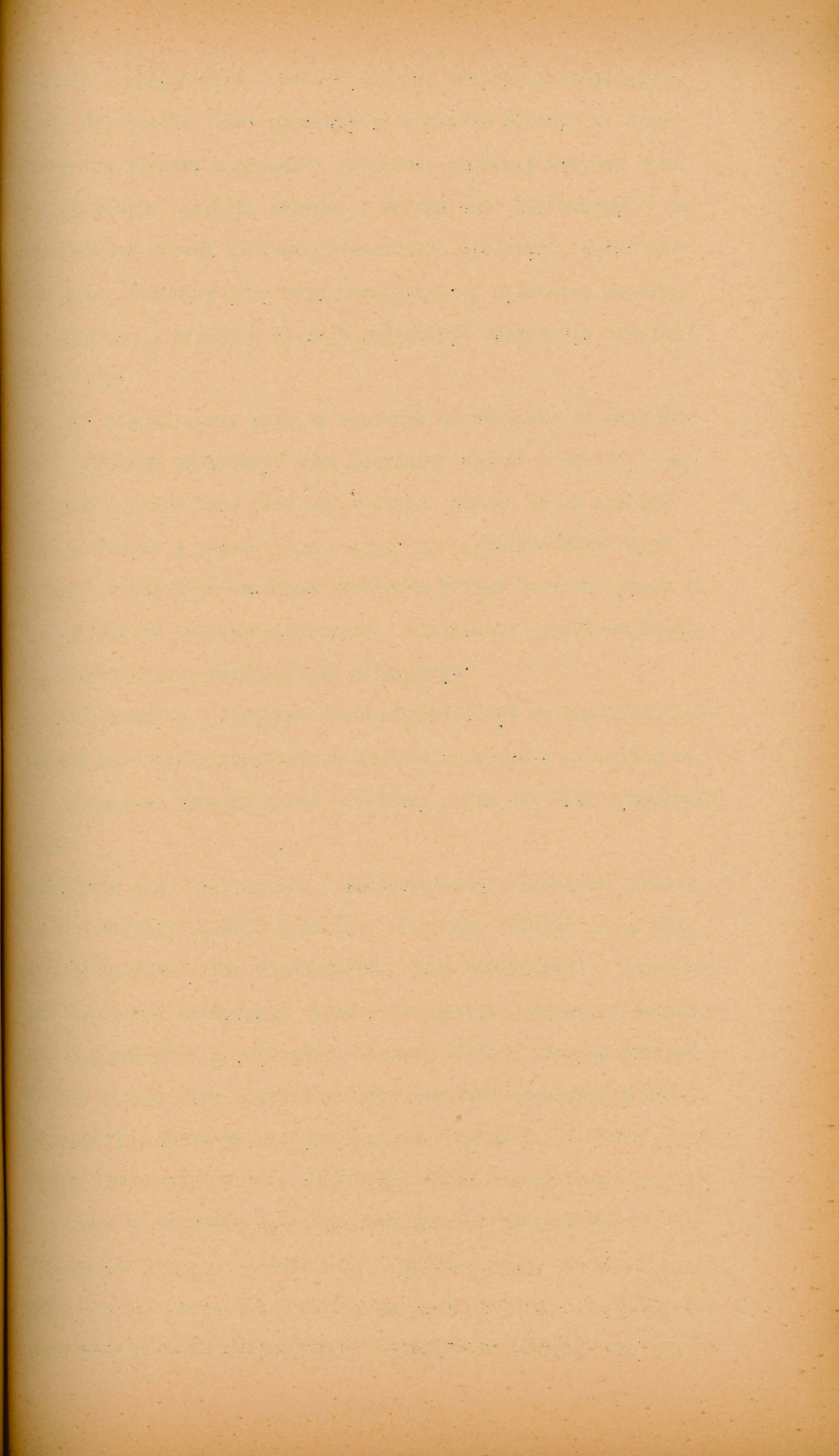
Ogólna charakterystyka struktury gospodarczej powiatu rawickiego.

Powiat rawicki posiada charakter wybitnie rolniczy, gdyż około 60% ludności trudni się rolnictwem. Przeważa mała własność rolna o obszarze gospodarstw do 10 ha, lecz pod względem gospodarczego rozwoju i kultury rolnej stoi powiat na dość wysokim poziomie. W środkowej i północnej części powiatu - około 2/3 ogólnego obszaru, jest gleba dobra i średnia, umożliwiającą prowadzenie gospodarki intensywnej. W tej części przeważa uprawa buraków cukrowych, żyta, pszenicy, ziemniaków, owsa i jęczmienia. Natomiast południowa część powiatu - pas nadgraniczny - jest piaszczysta i niekorzystna dla produkcji rolnej. Rozwojowi rolnictwa sprzyja gęsta sieć umocnionych dróg państwowych i samorządowych, wynosząca łącznie 233 km.

Powiatowe Szkółki Drzew Owocowych w Rawiczu przy finansowym poparciu Wydziału Powiatowego propagują zakładanie wzorowych sadów włościńskich i ogródków, przyczyniając się do znacznego rozwoju sadownictwa i warzywnictwa w powiecie.

Położenie ludności rolniczej, wyczerpanej kryzysem gospodarczym, pogorszyła znacznie dwukrotna klęska posuchy, która nawiedziła powiat w latach 1934 i 1935. Charakterystyczną cechą struktury powiatu jest brak wód i lasów. Oprócz małej rzeczki Orli z dopływem Dąbrocznią oraz Masłówki, nie ma w powiecie żadnych wód. Ogólny areał lasów w stosunku do ogólnego obszaru powiatu - 11%.

Ludność w miastach powiatu trudni się przeważnie handlem i rzemiosłem, przemysł jest mało rozwinięty. Z większych zakładów przemysłowych należy wymienić cukrownię w Miejskiej Górcie, browar w Bojanowie, fabryki papieru i maszyn oraz przedziałnię i mleczarnię z 3 filiami w Rawiczu. Większość stanowią zakłady przemysłowe mniejszego typu. Stosunki te wpływają ujemnie na stan zarobkowy ludności miast, powodując duże nasilenie bezrobocia.

Bezrobocie jest prawdziwą klęską miast, a szczególnie Rawicza i Sarnowy, gdyż na ogólną liczbę 1,500 bezrobotnych w powiecie przypada na Rawicz - 700 / 46% / a na Sarnowę - 180 / 12% / bezrobotnych.

Należy również podkreślić niekorzystne wytyczenie granicy polsko-niemieckiej dla rozwoju miast, gdyż miasta Rawicz i Jutrosin straciły swe zaplecze, odcięto od nich obszary, które dawniej gospodarczo ku nim ciążyły, Również podupadła Sarnowa, która za czasów zaborczych była siedzibą handlu bydła i nierogacizny.

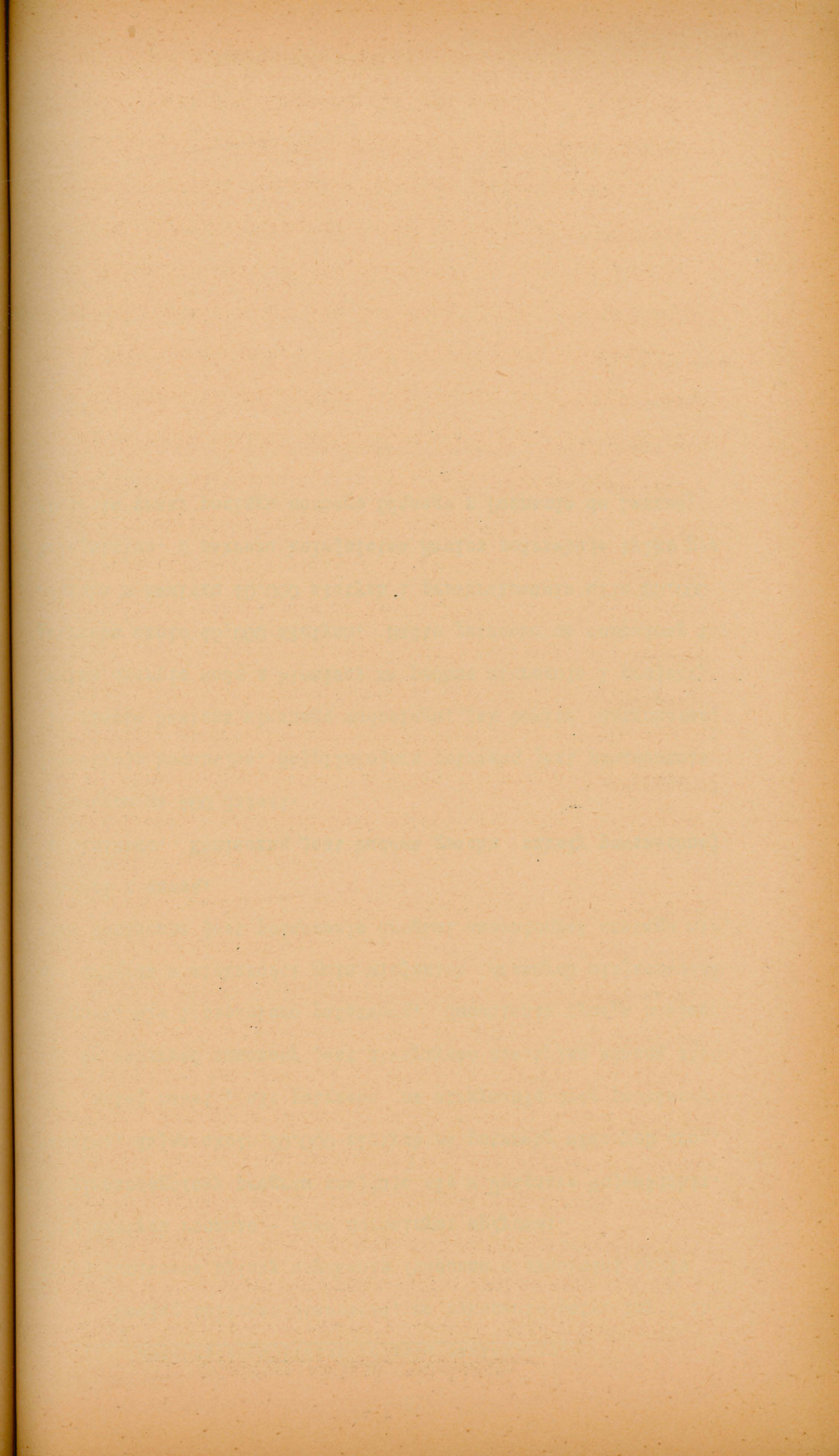
Z tych względów są obecnie stosunki gospodarcze w powiecie, a szczególnie w miastach ukształtowane niepomyślnie.

II. Inwestycje publiczne powiatu rawickiego.

Według obliczeń Starostwa, na wykonanie potrzebnych inwestycji konieczne byłoby uzyskanie funduszu w wysokości około 250.000 złotych rocznie - poza normalnymi wpływami.

- a/ Drogi: szczegółowy program znajduje się w Urzędzie Wojewódzkim. Państwo, dając około 20.000 złotych na potrzeby własnych dróg, daje mniej nawet, niż potrzeba na utrzymanie dróg państwowych, tak że samorząd zmuszony jest utrzymywać nie tylko własną sieć drogową, ale i częściowo państwową. Umocnienia wymaga nawierzchnia drogowa w większości gmin wiejskich /w samych miejscowościach oraz konieczne jest połączenie drogami umocnionymi szeregu miejscowości z szosą.
- b/ Szkolnictwo. Konieczną jest budowa gmachu szkoły powszechnej w Rawiczu na 400 dzieci.
- c/ Inwestycje komunalne. Najpilniejszą potrzebą jest pobudowanie dla miasta Rawicza własnego wodociągu; jak bowiem dotychczas, Rawicz czerpie wodę z Niemiec; na próbne wiercenia i projekty potrzeba około 45,000 złotych. Nadto potrzeba na rozbudowę tawgowiska w Rawiczu 40.000 złotych i przebrukowanie ulic 80.000
- d/ Kolejnictwo. Z zakresu kolejnictwa Rawicz potrzebuje tylko przedłużenia trasy pociągu nocnego idącego z Poznania do Leszna.

III. Rolnictwo powiatu rawickiego.

a/ Parcelacja. Dotychczas parcelacja nie była przeprowadzana w powiecie rawickim. Wobec ogromnych ilości gospodarstw karłowatych / 67% gospodarstw / ^{poniżej} 5 ha /, potrzebna byłaby parcelacja, zmierzająca do dopełnienia areału tych drobnych gospodarstw.

b/ Melioracja. Zachodzi potrzeba regulacji strug Orlej i Dąbrocznej. Przy Orlej pewne prace już są prowadzone, jednak z powodu braku kredytów, prace te nie są dotychczas intensywne. Przy Dąbrocznej prace dotychczas nie są prowadzone.

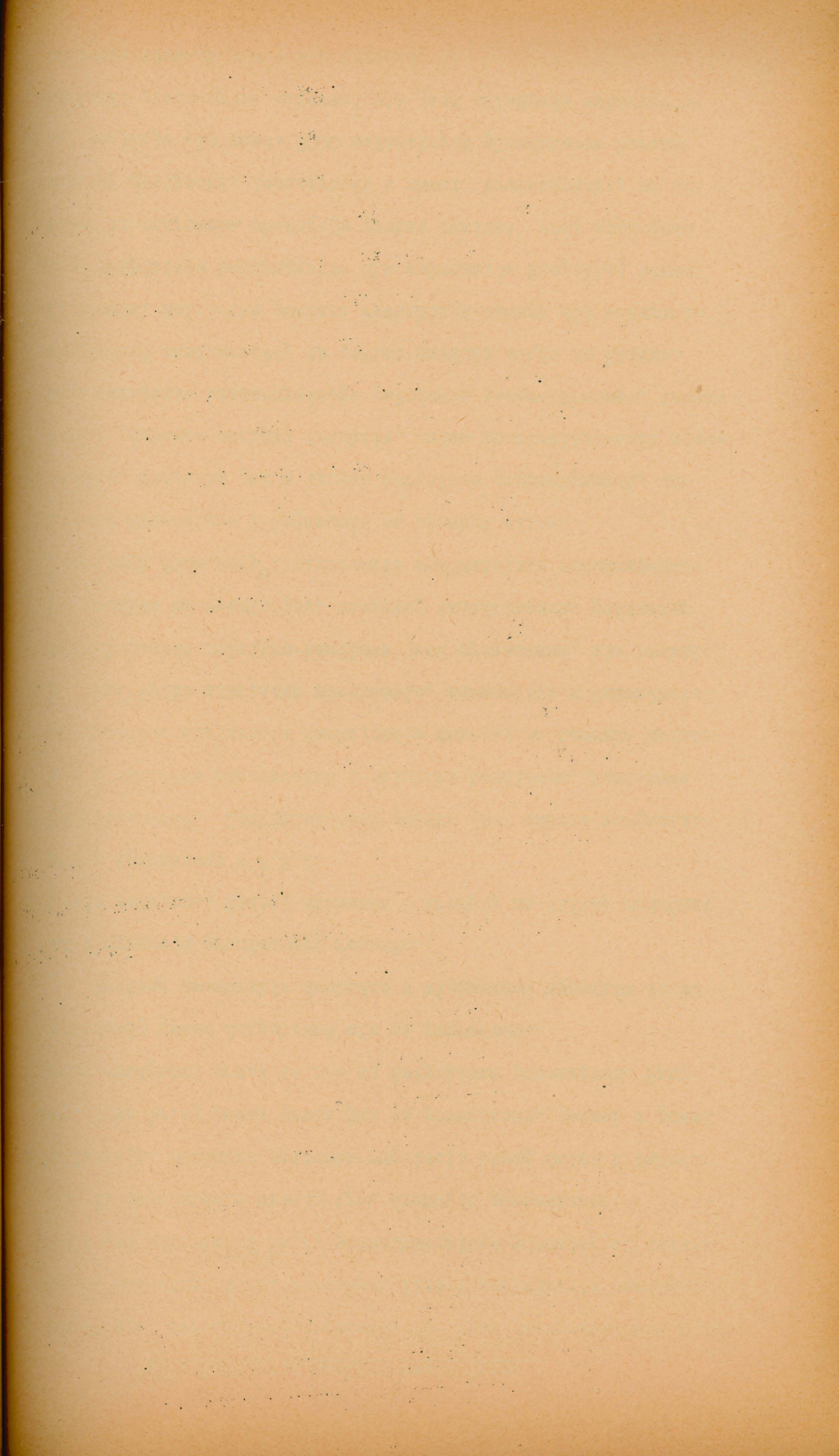
Systemy dżenarskie dochodzą w większości wypadków do 30 lat i wymagają gruntownego remontu.

c/ Działy rodzinne. Szereg wniosków o kredyty na działy rodzinne zalega dotychczas w P.B.R.

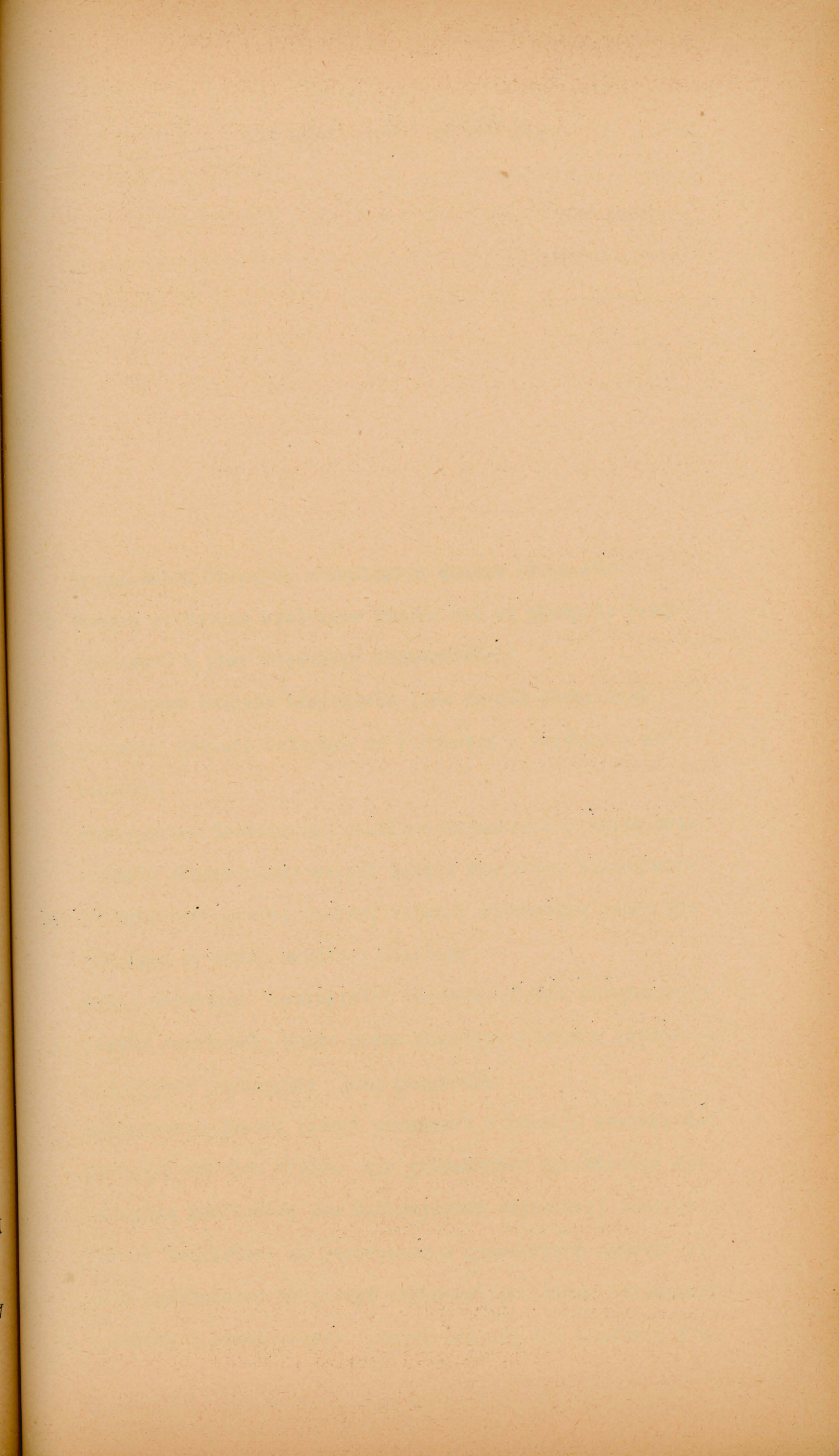
d/ Spółdzielczość. Spółdzielczość polska jest dobrze zorganizowana w zakresie mleczarstwa i rolniczo-handlowym. Powiatowa spółdzielcza mleczarnia funkcjonuje dobrze; na terenie istnieje jedna tylko niemiecka mleczarnia, mianowicie w Pakosławiu. Spółdzielczość rolniczo-handlowa jest wysanowana, ale braknie jej środków na rozwinięcie szerszej działalności; potrzebny "zastrzyk finansowy"; niemieckie spółdzielnie rolniczo-handlowe w Jutrosinie i Bojanowie są niezbyt silne.

e/ Frachty. Podobnie jak w innych powiatach pogranicznych, zachodzi potrzeba obniżki frachtów, celem zneutralizowania ujemnego działania niekorzystnego położenia geograficznego; trzeba uwzględnić okoliczność, iż powiat rawicki ciąży do Śląska.

f/ Cukrownia. Rolnictwo powiatu rawickiego domaga się maksymalnego przydziału kontyngentów dla cukrowni w Miejskiej Górze, która to cukrownia obsługuje powiat rawicki oraz częściowo powiaty gostyński, leszczyński a nawet krotoszyński; na liście znajduje się około 2000 małorolnych plantatorów buraków. Zdolność produkcyjna cukrowni nie jest należycie wykorzystana. Kampania trwa zaledwie 4-5 tygodni.

- g/ Kontyngent bekoniarski. Powiat rawicki nie korzysta z żadnego kontyngentu na trzodę bekonową. Zastępczo dostarczał drobny kontyngent do bekoniarni w Tarnowskich Górach, ale ostatecznie kontyngent ten przydzielono całkowicie powiatowi kempieńskiemu. Dla dostaw dla Tarnowskich Gór okazała się odpowiednia jakość trzody bekonowej z powiatu rawickiego. Najbliższą bekoniarną jest Krotoszyn.
- h/ Kredyt maszynowy. Wobec braku narzędzi i maszyn rolniczych wśród rolnictwa rawickiego, pożądane byłoby uruchomienie kredytów na zakup maszyn i narzędzi.
- i/ Ogrodnictwo. Powiat rawicki stanowi odpowiedni teren dla rozwoju ogrodnictwa; należy zbadać możliwość prowadzenia zespołowych gospodarstw warzywno-sadowniczych wśród małorolnych.
- j/ Hodowla. Hodowla napotyka na trudności w związku z wyznaczeniem powiatu rawickiego jako okręgu bydła rasy czerwonej / brak materiału rozrodczego/.
- k/ Drobne rolnictwo miejscowe domaga się od Dyrekcji Lasów Państwowych ułatwień w nabywaniu drewna opałowego.

IV. Przemysł powiatu rawickiego.

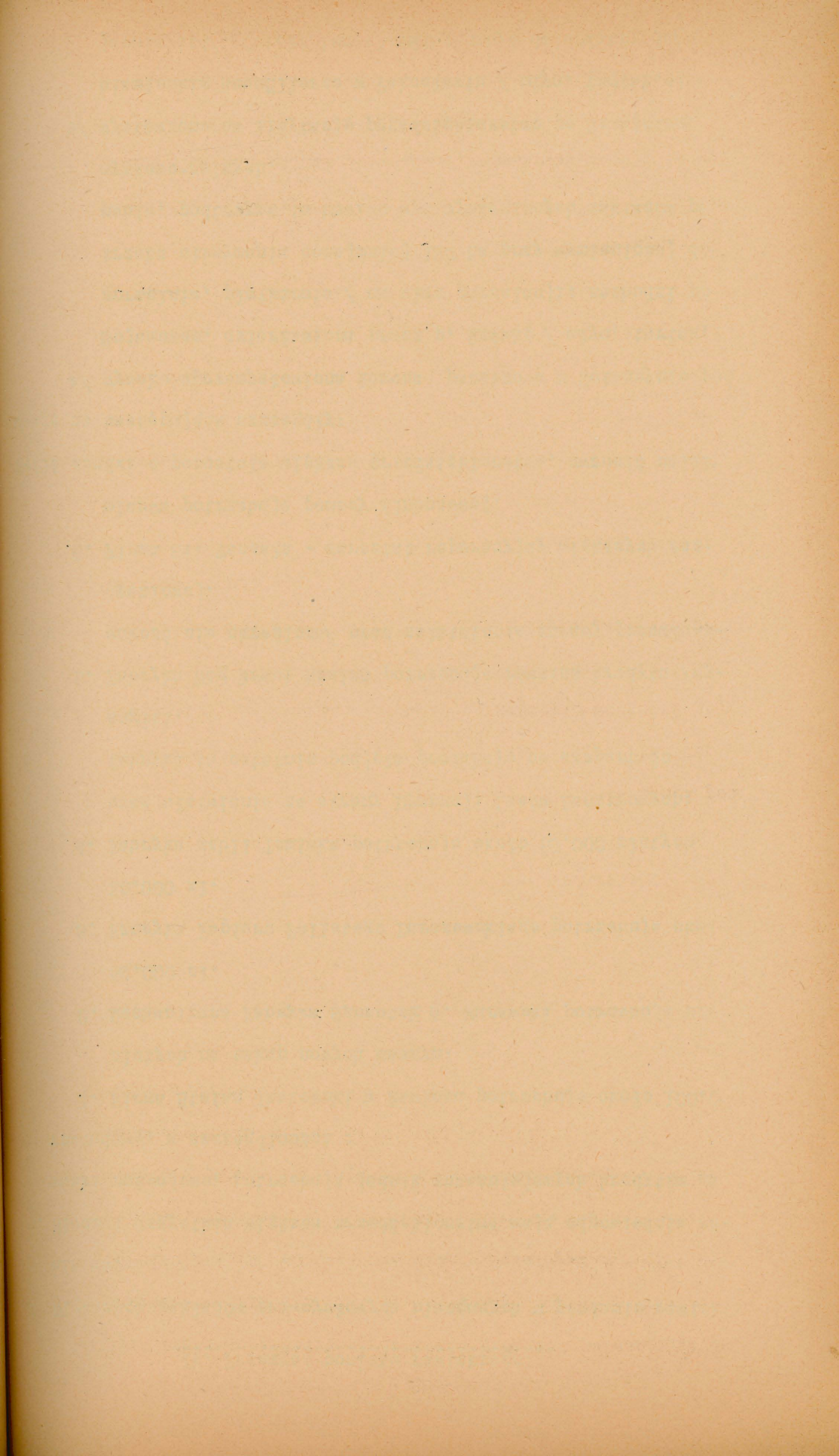
A. Większych zakładów przemysłowych nieczynnych w powiecie rawickim nie ma.

B. Nieomal wszystkie większe przedsiębiorstwa mają odpowiednie warunki rozwojowe, potrzebują jednak znaczniejszych kredytów na rozbudowę, w szczególności :

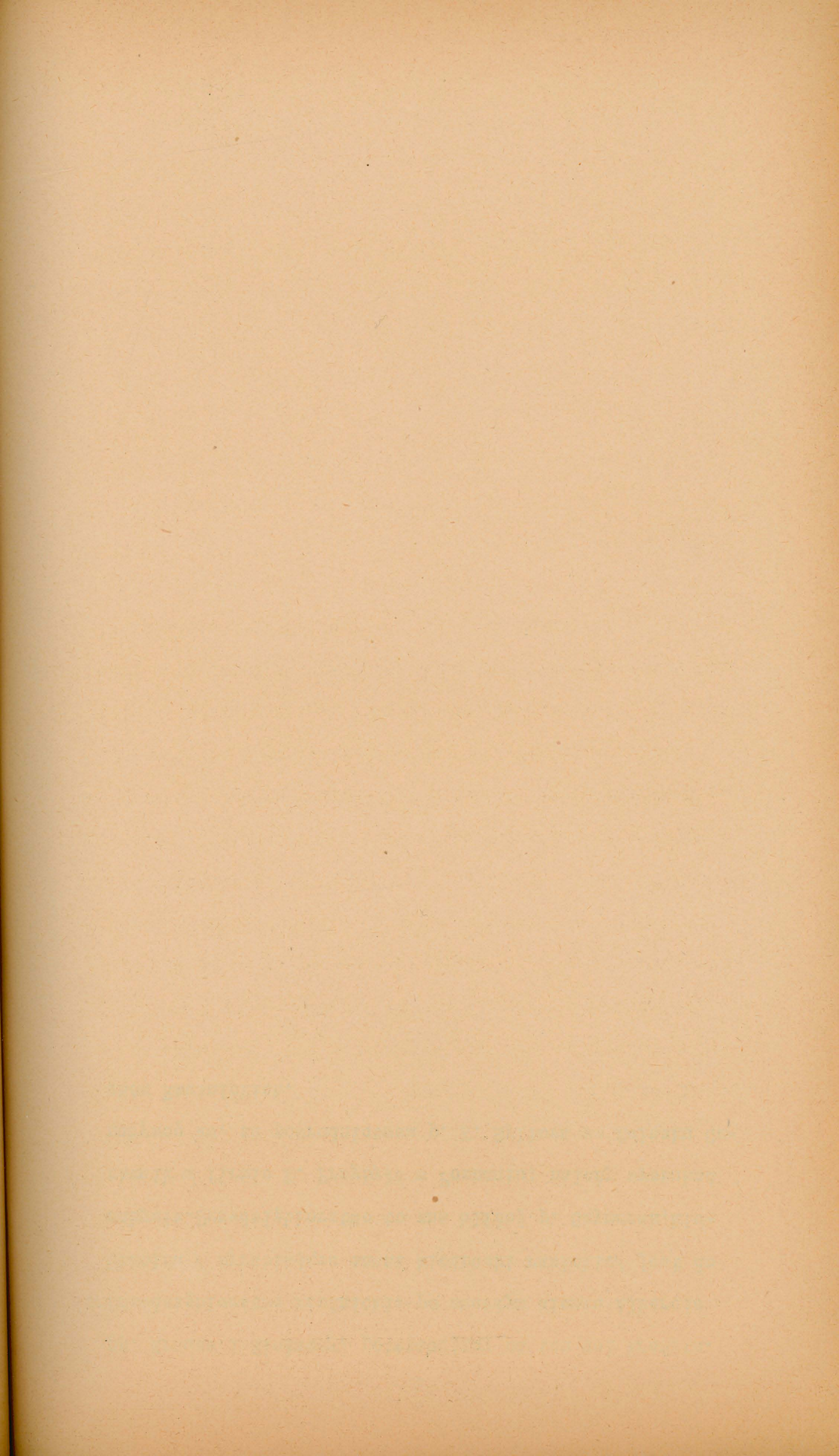
1. Firma Stefan Jaskowski w Rawiczu potrzebuje około 100.000 złotych na zakup nowych maszyn.
2. Mechaniczna Fabryka Szczotek B. Murawski potrzebuje około 50.000 zł.
3. Fabryka Papieru Falistego Durczewskiego potrzebuje około 50.000 zł.
4. Fabryka mebli Tomiaka potrzebuje około 50.000 złotych oraz ułatwienie ze strony Dyrekcji Lasów Państwowych; fabryka ta ostatnio podjęła produkcję na eksport do Anglii.
5. Fabryka Wag Braci Hrsina potrzebuje również kredytu /wysokość nie określona/ oraz załatwienia sprawy przewłaszczeniowej.
6. Firma St. Taczała - warsztat reperacyjny większych rozmiarów potrzebuje pomocy finansowej.

Jeśli chodzi o pozostałe większe przedsiębiorstwa, zwrócić należy uwagę na następujące szczegóły:

- a/ wysoko uprzemysłowiona domena państwowa w Gołaszynie pod Bojanowem, dzierzawiona przez p. Rzóskę / młyn, tartak, gorzelnia, płatkarnia / ma ulec parcelacji; zachodzi potrzeba utrzymania conajmniej 180 ha przy wymienionej domenie, podtrzyma to bowiem byt wymienionych zakładów przemysłowo-rolnych.
- b/ wystawione na licytację przedsiębiorstwo po Szwajcarze niemieckim Baumüllerze w Pakosławiu / młyn, tartak, olejarnia itd/. Obiekt ten chciałoby nabyć dzierzawcy jego

pp. Krause i Niełacny, potrzebujący na ten cel kredytu.
c/Przedsiębiorstwo rzeźnicze po zmarłym Niemcu Albercie
Scholzu / wyrabiające znane kiełbaski rawickie/ jest do
nabycia. Przedsiębiorstwo to zna bliżej p. Szymczak, kie-
rownik w firmie K. Przybyła w Poznaniu; należy wyszukać
nabywcę ew. za pośrednictwem p. K. Syllera ze Związku Ce-
chów Rzeźniczych.

V. Handel powiatu rawickiego.

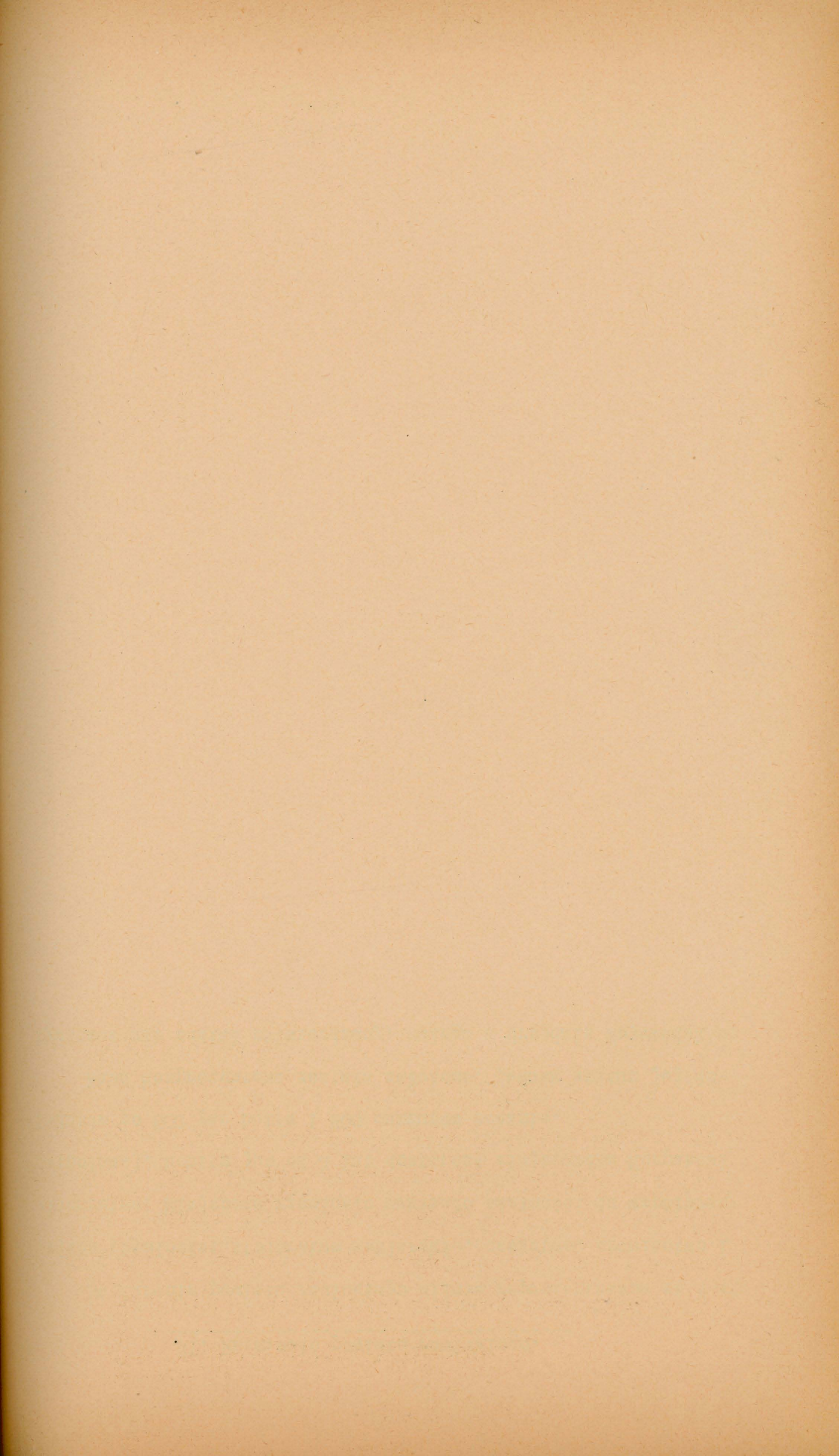
1. Kupiectwo powiatu rawickiego skarży się na plagę domokrąstwa.
2. Domaga się kredytu nisko-procentowego oraz
3. Ulg podatkowych zwłaszcza w zakresie podatku od nieruchomości;
Ten ostatni postulat tłumaczy się brakiem rentowności własność
nieruchomej / przykład: podczas gdy wicestarosta powiatu rawic
kiego, który uprzednio przydzielony był do Starostwa w Żninie,
płacił tamże 120.- zł za 4 pokojowe mieszkanie, obecnie w Rawic
czu płaci za 5 pokoi 50 zł; istnieją 3 pokojowe mieszkania
z kuchnią za 15 zł /. Właściciele nieruchomości w Rawiczu dom
gają się gwałtownie zniesienia podatku od nieruchomości.
4. Jedyna w powiecie hurtownia kolonialna znajduje się w rękach
niemieckich / Niemiec Frost prowadzący firmę Romatowski/. Należy
jednego z miejscowych kolonialistów Polaków awansować do roli
hurtownika kolonialnego; kroki wstępne spowodowałem.
Wreszcie zanotować należy, że kupiectwo miejscowe tworzy oddział
poznański^{ej}/spółdzielni kupieckiej "Kredyt", pragnąc w ten sposób
umożliwić miejscowym konsumentom zakup na raty.

VI. Rzemiosło powiatu rawickiego.

Na terenie powiatu rawickiego silnie reprezentowane są następujące rzemiosła: stolarstwo meblarskie, szewstwo, krawiectwo i ślusarstwo. Miejscowe rzemiosło wykazało zdolności do współpracy zespołowej, bowiem już od 3 lat dostarcza miejscowemu Korpusowi Kadetów po 600 par butów i 600 mundurów rocznie.

Kasa bezprocentowa została założona, jednak statut jej dotychczas nie został zatwierdzony, zalega w Urzędzie Wojewódzkim.

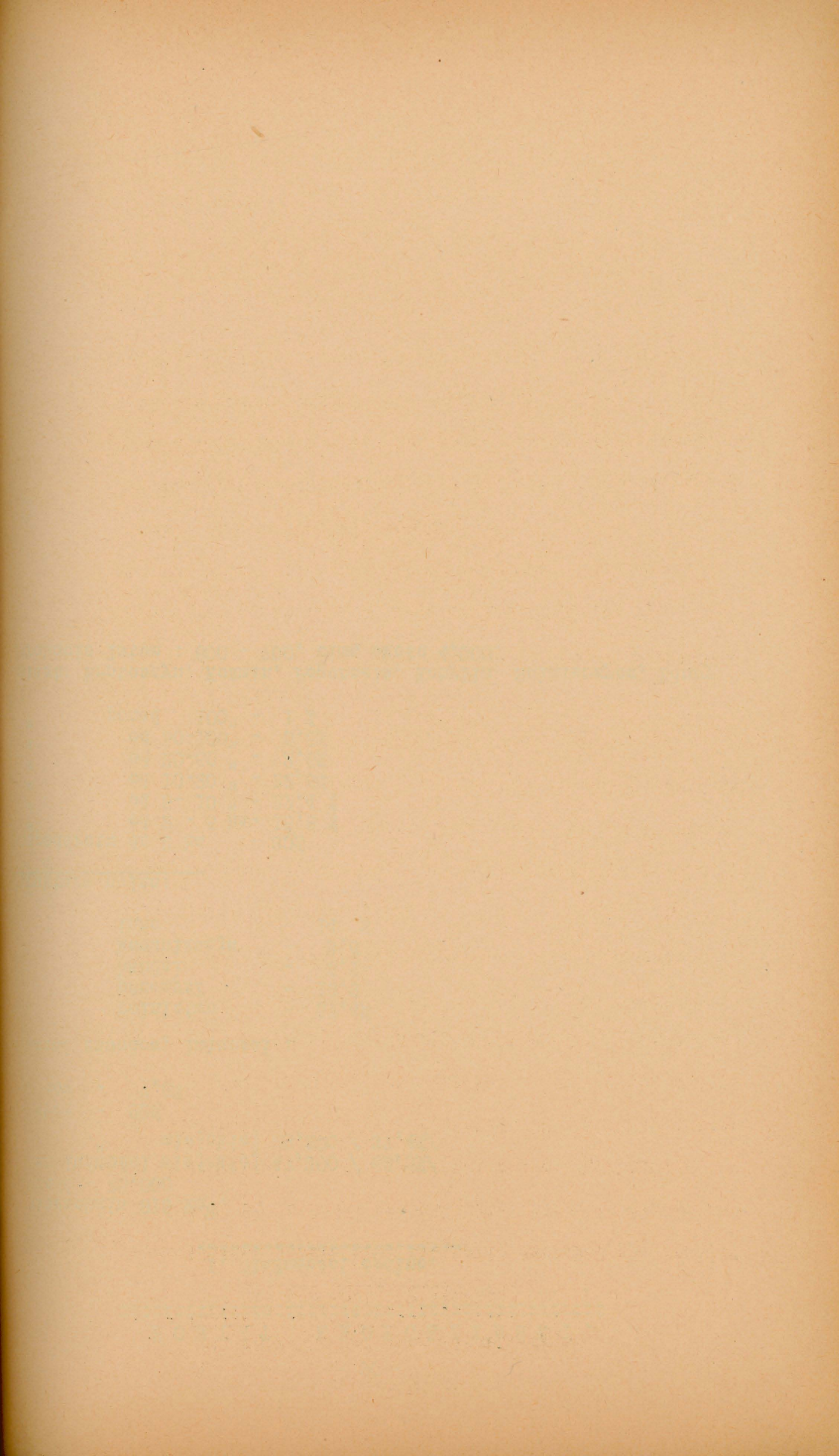
VII. Bankowość powiatu rawickiego.

Najsilniejszą instytucją finansową jest Powiatowa K.K.O. Pozatem istnieją Miejskie K.K.O. w Rawiczu, Bojanowie i Jutrosinie.

Sytuacja Komunalnych Kas Oszczędności jest na ogół korzystna; K.K.O. dysponują niewykorzystanymi kapitałami, których nie wykorzystują z powodu zaleconych "z góry" rygorów wobec kredytobiorców. Pożądane jest obniżenie oprocentowania oraz zliberalizowanie polityki kredytowej.

II. Potrzeby publiczno-inwestycyjne

powiatu krotoszyńskiego.

a/ Drogi. Przewidziana budowa dróg nie mogła doczekać się realizacji z braku kredytów. Są to drogi gospodarskie, które trzeba pobudować aby połączyć dawniejszy powiat koźmiński z krotoszyńskim; na budowę tego rodzaju 5 odcinków potrzeba około 50.000 złotych rocznie przez 3 lata, poza normalnymi subwencjami. W tej chwili powiat żadnych subwencji na cele drogowe nie otrzymuje, co gorzej, Starostwo Krajowe na drogi wojewódzkie zalega z rentą 155.000 zł; bieżącą rentę wypłaca tylko częściowo / np. w roku bieżącym 37,000 zł zamiast 90.000 złotych/.

b/ Melioracje. Regulację rzeki Orlej prowadzi się od dwóch lat; krety napływają nieregularnie; trzeba przez przeciąg 3 lat około 100.000 złotych rocznie. Nadto - na dalszym planie - przewidziana jest regulacja Czarnej Wody; plany jeszcze nie gotowe.

c/ Inwestycje komunalne.

1. Największym problemem jest kanalizacja miasta Krotoszyna. Kosztorys przewiduje wydatki na 1,300.000 zł; tymczasem Fundusz Pracy udziela za ledwie po 40.000 zł rocznie. Trzeba rocznie 100 do 150.000 złotych.

2. Przebrukowanie nawierzchni ulic i placów w miastach; starostwo bruków fatalny! Dobrze jako sposób zatrudnienia bezrobotnych. Potrzeba rocznie około 50.000 zł.

d/ Szkolnictwo. Potrzeba budowy Szkoły powszechnej w Zdunach.

III. Rolnictwo powiatu krotoszyńskiego.

Kredyty. Ponieważ powiat nie ma swojej K.K.O., rolnictwo miejscowe odczuwa szczególnie dotkliwie brak kredytów celowych: drenażowych, łąkarskich, sadowniczych i na działki rodzinne.

Parcelacja. Mimo, iż powiat przeludniony jest miejscowym elementem wiejskim, sprowadza się do niego elementy napływowe, bardzo ubogie. Dla przykładu warto przytoczyć, iż jeden z osadników spod Krakowa nie mógł wogóle dotrzeć do Krotoszyna, bo nie miał na kupno biletu. Przyczyną jest przyspieszenie tempa parcelacji majątków niemieckich / przykład: latyfundium v. Stallberga, liczące 25,000 mórg, zastrzeżone dla Niemców/. Osadnictwo domaga się kredytu maszynowego i narzędziarskiego oraz dopełniania ziemią rozmaitych jednostek.

Zainteresowanie rolników melioracją ogromne. Powiat krotoszyński ma największą / 41/ ilość spółek drenażowych. Trzeba osuszać nie-które duże tereny łąkarskie, liczące po 800 i 1200 mórg. Kredyty łąkarskie, sprawnie udzielane, w dostatecznej ilości.

Spółdzielczość:

a/ rolniczo-handlowa. Spółdzielczość polska, przeszedłszy ciężki kryzys, powoli zaczyna dźwigać się z upadku. Zachodzi pilna potrzeba stworzenia w Krotoszynie polskiego " Rolnika" i spółdzielni żywności.

Niemieckie spółdzielnie wprawdzie wyrażają gotowość dopuszczenia Polaków na członków, ale pod warunkiem wysokiej wpłaty.

b/ mleczarska . Dwie polskie spółdzielnie mleczarskie istnieją w Pogorzeli i Dobrzycy; nadto istnieje w Krotoszynie prywatna, świetnie prowadzona, lepiej nawet płacąca od Niemców, fabryka proszku mlecznego, przerabiająca około 20.000 litrów dziennie. Mleczarnia w Pogorzeli stara się o kredyty w Państwowym Banku Rolnym na zakup - dotychczas dzierżawionych - od p. Jaskulskiego, nieruchomości i maszyn; funkcjonuje dobrze.

5. W związku z akcją sadowniczą, zachodzi potrzeba przerobienia chłodziń przy rzeźni miejskiej w Koźminie na przechowalnię owoców. Urządzenia chłodnicze są w dobrym stanie. Na miejscu szkoła rolnicza i ogrodnicza. Są przeto wszystkie warunki na dobre funkcjonowanie zbiornicy owoców.

Powiat krotoszyński słynął i słynie z hodowli koni. Obecnie trzeba położyć silniejszy nacisk na hodowlę koni u małorolnych przez zwiększenie ilości ogierów państwowych. Wydział Powiatowy gotów jest pobudować stajnię dla ogierów gminnych. Chłopi garną się do hodowli koni.

IV. Przemysł powiatu krotoszyńskiego.

---

1. Kredyty.

Zakłady nieczynne.

- a/ Krotoszyńska fabryka maszyn i lejarnia żelaza. Zakupił ją Antoni Ratajczak z Bydgoszczy, ul. Miedza 6 , ale dotychczas nie uruchomił. Zatrudniała około 100 pracowników.
- b/ Krotoszyńska fabryka kawy słodowej " Extra" - w likwidacji; likwidacja jej częściowo wykorzystane przez bekoniarnię; widoków uruchomienia nie ma.
- c/ Fabryka win owocowych, należąca do znanej firmy Makowski w Kruszwicy.
- d/ Fabryka wyrobów ceramicznych Krotoszyn-Przysieka; zarządza nią dr Kłusek z Poznania.
- e/ Browar Krotoszyński. Duży ten obiekt, obecnie nieczynny, zarządzany jest przez aplikanta adwokackiego.
- f/ Płatkarnia Sp. Akc. " Akwawit" z Poznania.

V. Handel powiatu krotoszyńskiego.

---

1. Kredyty.

Z powodu nieistnienia Powiatowej K.K.O. oraz zamrożenia sfuzjonowanych: Banku Ludowego i Banku Kupieckiego, kupiectwo polskie korzysta ze spółdzielczości niemieckiej. Podobno sfuzjonowane spółdzielczości mają otrzymać pomoc . / dotychczas w wysokości 300.000 zł.

2. Handel powiatu krotoszyńskiego cierpi nie tylko wskutek silnej konkurencji ze strony spółdzielczości niemieckiej, ale i wskutek konkurencji, jaką wytwarza mu spółdzielnia wojskowa w Krotoszynie. Organizacja kupiecka wysyła petycję do Marsz. Rydza-Smigłego, aby Spółdzielnia ograniczyła się do ram kantyny. Wprawdzie zainteresowane koła wojskowe twierdzą, że ze spółdzielni korzystają tylko rodziny wojskowe, faktycznie jednak - przez znajomości - korzysta z kantyny moc osób z inteligencji pracującej.

3. Domokrąstwo, zwłaszcza żydowski, rozwija się na terenie powiatu krotoszyńskiego doskonale; przykład: U byłego sołtysa Talagi w I togniewie stał żydowski wóz handlarski przez 3 dni i podobno rozsprzedał towaru za 4.000 zł. Konieczne jest przeciwdziałanie domokrąstwu.

4. Z podatków najdotkliwiej daje się we znaki podatek lokalowy; i nieje pogłoska, że niemieckie organizacje bonifikują podatek lokalowy swo im ludziom.

VI. Rzemiosło powiatu krotoszyńskiego.

---

1. Kredyty. Rzemiosło krotoszyńskie żali się na nadmierne rygory związane z udzielaniem kredytu rzemieślniczemu. Kontyngent w wysokości 50.000 złotych, przyznany na powiat krotoszyński, wykorzystany został w wysokości zaledwie 12.000 zł. Zdaje się, że nie bez wpływu pozostała tutaj K.K.O. miasta Krotoszyna, która woli do prowadzić swój własny, nieco droższy, ale zato dogodniejszy kredyt rzemieślniczy, niż być pośrednikiem dla P.K.O.
2. Czynione są starania o założenie kasy bezprocentowej.
3. Specjalności regionalnych nie ma. Najwięcej krawców, stolarzy, szewców / Zduny/.
4. Jest dużo nielegalnych warsztatów, ale ilość ich pomniejsza się z roku na rok przez odpływ na Kresy Wschodnie i do C.O.P.'u. Wynika to z braku wykwalifikowanych pracowników. Postulat: nie ograniczać ilości uczniów.
5. Wojsko zatrudnia we własnym zarządzie sporo rzemieślników, ale tylko dorywczo; stale korzysta z żołnierzy-rzemieślników. Potrzebne uzgodnienie z władzami wojskowymi.
6. Chałupnictwo.
  - a/ istniejący przemysł chałupniczy
Krotoszyn miasto: 1/ wyrób frendzli do chustek. Nakładca: Alojzy Lusar i Michał Szych. Zatrudniają 20 osób. Produkcja roczna 7500 kompletów frendzli. Wartość 15.000 zł.
  - 2/ wyrób siatek do rowerów damskich. Nakładca Helena Nagórski zatrudnia 70. osób. Produkcja roczna 18.000 siatek. Wartość 20.000 złotych.
  - Sulmierzyce miasto: Wyrób guzików nicianych. Nakładcami miejscowi kupcy. Przy tej pracy zatrudnionych jest około 200 osób. Produkcja dzienna wynosi 1 gross.
  - Zduny miasto: Wyrób koszyków, szczotek, guzików, grabi i oseków do ostrzenia kos. Nakładcami robotnicy sami. Zatrudnionych 14 osób.
  - Szewstwo chałupnicze.

b/ Projekty rozszerzenia przemysłu chałupniczego.

w Krotoszynie: Helena Nagórska, która jest nakładcą wyrobu siatek do rowerów, zamierza uruchomić wyrób guzików wszelkiego rodzaju, taśmy, gumy i wiele innych. Do rozszerzenia tego przemysłu potrzebuje zasilenia finansowego w postaci pożyczki w wysokości 10.000 zł.

Nagó-rska sprowadziłaby maszynę, na której wyrabiałaby półsurowiec. Przez sprowadzenie takiej maszyny mogłaby zatrudniać 200 kobiet przez cały rok, a nie jak dotąd tylko w miesiącach letnich.

w Koźminie: Jest możliwość stworzenia przemysłu chałupniczego przez wytwarzanie przedmiotów z wikliny, uli do pszczoł, pudełek ozdobnych i różnych przedmiotów kuchennych z produkcją okulaków i drewniaków, przedmiotów ozdobnych z gliny, wyrób mioteł i wycieraczek oraz hodowli jedwabników. W tym rodzaju przemysłu zatrudnionoby 50 robotników.

Stworzeniem tego ośrodka zająłby się Zarząd Miejski względnie stowarzyszenia.

w Zdunach: Zorganizowanie przemysłu chałupniczego szewskiego jako spółdzielni.

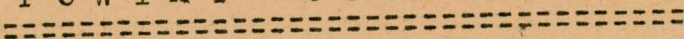
VII. Bankowość powiatu krotoszyńskiego.

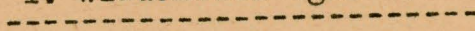
Wskutek upadłości zlikwidowaną została powiatowa K.K.O. Trze
ponownie stworzyć drogą większego wkładu / około 400.000 złotych

POWIAT OSTROWSKI.

I. Wiadomości ogólne.

Ogólna ilość ludności	- 114.000		
w tym Polaków :	- 107.402	-	93,9%
Niemców :	- 7.600	-	6,0%

Powierzchnia :	119,530 ha.
polska własność	96,000 ha -
niemiecka	21,000 ha -
żydowska	835 ha

do 10 ha Polaków	- 7,471
Niemców	- 1,120

od 10- 50 ha Polaków	- 1,232
Niemców :	336

ponad 50 ha Polaków	- 87
Niemców	- 17
innych	- 2

Przemysł

Polacy	117
Niemcy	37
inni	4

Handel

Polacy	890
Niemcy	36
inni	3

Rzemiosło

Polacy	697
Niemcy	83

Spółdzielczość

Polacy	13
Niemcy	13

Bez robocie latem wynosi około 700 osób, przy czym w tej liczbie jest sporo symulantów, którzy udają bezrobotnych, aby móc korzystać z moratorium mieszkaniowego, z ulg podatkowych itp.

Powiat ostrowski wysłał do Niemiec bezrobotnych z miast, jako przyzwyczajonych do dobrodziejstw cywilizacji, a więc bardziej odpornych na wpływy propagandowe hitleryzmu. Ilość reemigrantów do Niemiec bardzo znaczna, tak że przyjmuje się, iż z przekazów emigranckich wpłynęło do powiatu około 1 milion złotych, co przyczyni się do lekkiej poprawy położenia. Repatryacja nie zagraża komplikacjami, bowiem do Francji i Luksemburgu wyjechali wychodźcy na stałe, a z powiatu repatryanci wrócą jedynie z Kresów Wschodnich i z Niemiec, przy czym utrzymywani będą w spokoju świadomością bliskiego,

wzgl. na Kresy

ponownego wyjazdu zagranicę/oraz oszczędności uciążane zagranicą.

Na szczególne podkreślenie zasługuje okoliczność następująca. Dzięki

zabiegom miejscowych władz udało się ulokować sporo pracowników

z powiatu na Kresach Wschodnich i w C.O.P.'ie, gdzie pod kierown-

nictwem budowniczych ostrowskich budują domki dla osadników i ro-

botników. Podobno odbiorcy robót są bardzo zadowoleni z pracy

Ostrowiaków, ci zaś chwala sobie swoją pracę, dobrze wynagradzaną

/ do 10 zł na dobę/.

IK. Potrzeby publiczno-inwestycyjne powiatu
ostrowskiego.

- a/ Drogi. Powiat obawia się przetworzenia drogi państwowej Poznań-Ostrów-Kępno- na drogę wojewódzką.
- b/ Drogi wodne. Pożądaną byłaby regulacja i uszląwnienie Prosnicy i Grabowa.
- c/ Kolejnictwo. Pożądane jest przedłużenie 25 km kolei Ostrzeszów-Grabów- Namysłów przez Ołobok- Strzegomę i Sławonogóra aż do Ocięż - Kotowiecko.
- d/ Budownictwo. Ostrów zajmuje obszar 1/3 Poznania i połowy miast Łodzi; ruch budowlany w tym mieście jest nie tylko najwyższy w Wielkopolsce, ale nawet w Polsce; W ostatnich latach szedł on pośrednio po Gdyni. Konieczne jest dalsze kredytowanie ruchu budowlanego przez B.G.K.

III. Rolnictwo powiatu ostrowskiego.

Ustawa o popieraniu rozwoju gospodarczego Kresów Wschodnich przewiduje, iż na Kresach Wschodnich / podobnie zresztą jak i na pograniczu po stronie niemieckiej / rolnictwu wolno od podstawy wymiaru podatku dochodowego potrącać wydatki na:

- a/ budownictwo
- b/ meliorację
- c/ wydatki na drogi.

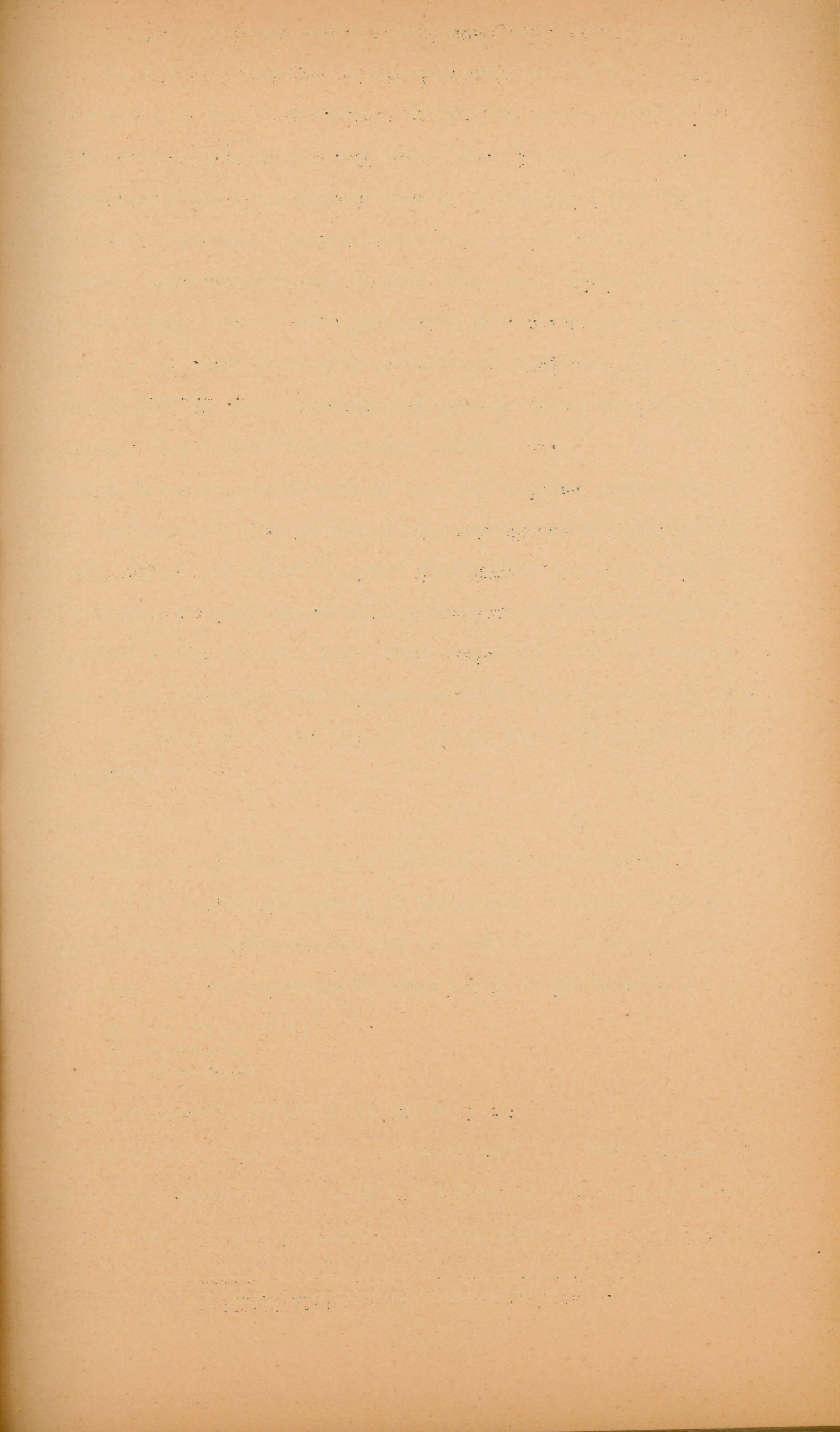
W Niemczech, po zatwierdzeniu projektu danej roboty potrąca się od efektywnego podatku gruntowego sumę inwestycji. Zdaniem rolnictwa ostrowskiego, zastosowanie analogi do pogranicza zachodnio-polskiego rozładowałoby bezrobocie poprzez silne ożywienie melioracyj i budownictwa.

Melioracje.

1. Powiat dzieli się na dwie części: północną, gdzie problem melioracyjny sprowadza się do odnowienia systemów drenarskich oraz południową część, bogatą w łąki, gdzie konieczne jest przeprowadzenie regulacji wodnych. Głównemu problemowi, a mianowicie melioracji Baryczy - Urząd Wojewódzki poświęca żywą uwagę. Ostatnio przystąpiono do prac regulacyjnych na odcinku środkowej Baryczy. Zachodzi potrzeba uregulowania reszty Baryczy oraz nie ruszonej dotychczas rzeki Okobok, jak również uszławnienia Proсны.

2. Osadnictwo. Za mało parceluje się Niemców. Przejęcie na rzecz Państwa 21.000 mórg, należących do baronowej Diergardt w Mojej Woli, należących wzdłuż granicy, oraz 8000 mórg, należących do Kapituły Wrocławskiej, rozwiązałoby w 50% kwestję niemieckiej własności rolnej w powiecie ostrowskim / nawiasem wspomnieć należy, że z powyższymi latyfundiami łączy się ordynacja Michała Radziwiłła z Przygodzic / 50.000 mórg, w tem 34.000 mórg lasu. Sprawę powyższą, zwłaszcza zaś kwestję 8000 mórg, należących do Kapituły Wrocławskiej, należałoby zainteresować Dyрекcję Lasów Państwowych oraz Kapitułę Katowicką.

Osady są zbyt małe, budynki drewniane, również zbyt małe i niepraktyczne.

3. Popieranie wytwórczości rolnej.

- a/ Rzeźnię ostrowską należałoby uznać za eksportową
- b/ Powiat czeka na uaktywnienie hodowli owiec
- c/ W powiecie jest zbyt mało ogierów.
- d/ Dotychczas nie został załatwiony podział powiatu na dwie strefy hodo-wlane: rasę czarno-białą i czerwoną; brak w tym względzie ostatecznego zarządzenia, powoduje brak kierunku hodowlanego i upadek hodowli.
- e/ W południowej części powiatu ostrowskiego znajdują się żelazna ruda darniowej, wprawdzie eksploatowane, jednak zdaniem przedstawicieli rolnictwa, na zbyt duży jest tutaj zysk przedsiębiorców eksploatujących, w porównaniu z korzyściami, jakie eksploatacja przynosi rolnictwu.

4. Spółdzielczość.

- a/ rolniczo-handlowa- Podobnie jak w innych powiatach, spółdzielczość niemiecka funkcjonuje dobrze, polska zaś źle. " Rolnik w Ostrowie jeszcze nie jest oddłużony; na miejscu istnieją poważne firmy handlowe. Przy Kółkach Rolniczych powstają składnice jako podbudowa dla przyszłej organizacji spółdzielczej.

Organizuje się spółdzielnia zbytu żywca, licząca już 8 członków; dojdzie zapewne do 1000.

- b/ mleczarska. Mleczarnia spółdzielcza w Ostrowie oddłużona. Działa dobrze. Również dobrą mleczarnię spółdzielczą w Odolanowie należy rozbudować. Potrzeba kredytu około 60.000 zł. Celowe byłoby umożliwienie spółdzielni w Odolanowie nabycie samochodu ciężarowego, którym zbieranoby mleko, wskutek czego nie potrzebowałaby powstać filia w Sośnie, którą zamajoryliby Niemcy.

IV. Przemysł powiatu ostrowskiego.

A. Zakłady nieczynne.

1. Dotychczas nieczynnym pozostawał duży obiekt, pozostały po firmie Czarliński, Fabryka Maszyn Rolniczych. Obecnie, według oświadczenia przemysłowca p. Karlińskiego, obiekt ten został nabyty przez czeską firmę, oddawna w Ostrowie zasiedziałą Maksymowa Schneider.
2. Pustką świecą ubikacje, położone tuż przy Rzeźni Miejskiej, które dawniej należały do firmy Ostrowit. Ponieważ na miejscu jest dobry przedsiębiorca, rzeźnik w typie Dawidowskich, poradziliśmy uruchomienie w tej fabryce produkcji konserw dziczyzny i drobiu. Projekt ten bardzo się spodobał, przy czym zwrócono uwagę na doskonałe połączenia kolejowe miasta Ostrowa, umożliwiające sprawny transport dziczyzny i drobiu oraz bogactwo dziczyzny w okolicy / zwłaszcza duże bażantarnie/.

B. Potrzeby zakładów czynnych.

1. Dawna Spółka Akcyjna "Wagon" należy obecnie do P.K.P. Zarząd kolejowy zarzucił produkcję wagonów i ogranicza się do reparacji wagonowych. Pożądana byłaby rozbudowa wytwórczości tych wielkich warsztatów.
2. Fabryka dykt w Ostrowie / należąca do lojalnych Holendrów / często bywa unieruchamiana z powodu braku drzewa z lasów państwowych.
3. Jak już w rozdziale II. powiedziano, zachodzi potrzeba podtrzymania ruchu budowlanego w Ostrowie przy pomocy kredytów B.G.K. w wysokości około 100.000 zł rocznie. Wprawdzie ruch budowlany w Ostrowie był dotychczas bardzo żywy, jednakże mimo to nie ma śladowej robawy przeinwestowania Ostrowa w zakresie budownictwa. Atrakcyjną bowiem jest łatwość nabywania tanich i ładnych parcel, bowiem teren miasta obejmuje świeżo przyłączone 4 obszary dworskie, na których stawiają sobie domki i wile przybysze / emeryci itp. z innych dzielnic/.

V. Rzemiosło powiatu ostrowskiego.

- a/ Mimo odpływu znacznych ilości rzemieślników i wykwalifikowanych robotników do innych dzielnic, liczba nielegalnych warsztatów ciągle jeszcze jest duża. Utrzymuje się przekonanie, że najlepszą metodą usunięcia nielegalnego rzemiosła i równocześnie rozładowania bezrobocia, byłoby doszkolenie odnośnych elementów i utworzenie im odpływu na wschód.
- b/ Stolarstwo na terenie powiatu jest silnie reprezentowane. Kalisz opatruje się w stolarniach ostrowskich, jednak rzemiosło stolarskie powiatu ostrowskiego nie wykorzystuje należycie swoich możliwości ekspansyjnych z braku gotówki. Pomoc dla stolarstwa ożywiłaby umierające miasteczka: Baszków, Odolanów i Mikstat.
- c/ Kredyty. Kasa bezprocentowa rzemiosła istnieje; własnych kapitałów posiada 1800 zł, dzięki zaś subwencjom miejscowym ma w obrocie 4000 zł. Z Warszawy otrzymała zaledwie 600 zł. Zamożniejsze rzemiosło potrzebuje dogodnych kredytów w wysokości około 150000 zł na 4 - 5 lat.
- d/ Chałupnictwo. W związku z nowym regulaminem targowym, pozabawiającym egzystencji pewną ilość kupców branży tak zwanych towarów drobnych, wspomniani handlarze przechodzą na chałupnictwo w zakresie fartuchów, czepków itd. / Kupiec p. Dezydery Splitt zatrudnia 20 dziewcząt przy tego rodzaju jakościowo dobrej produkcji/.
- e/ Zegarmistrz p. Szlachetka produkuje masowe części zegarków itp. Potrzebuje kredytu.

VI. Handel powiatu ostrowskiego.

- a/ Ein-und Verkaufsgenossenschaft, od niedawna działająca na terenie Ostrowa, daje się dotkliwie we znaki z racji obfitości i taniości udzielanych kredytów oraz taniości produktów; spółdzielnia niemiecka prowadzi handel nie tylko zbożem, ale i materiałami budowlanymi, nawozami sztucznymi itd. Natomiast kupiectwo niemieckie prawie że nie ma w powiecie.
- b/ Domokrąstwo kwitnie, niestety; także handel urzędniczy.
- c/ Pożądane byłoby zorganizowanie skupu jaj.
- d/ Frachty. Pożądane jest potaniecie frachtów na kamień, węgiel, materiały budowlane.

VII. Bankowość powiatu ostrowskiego.

Komunalna Kasa Oszczędności, podobnie, jak i inne kasy oszczędności, prosperują dobrze i rozporządzają znacznymi kapitałami. Także i w powiecie ostrowskim głośne są żale na rygorystyczność przepisów w K.K.O. i drożyznę kredytu.

Kupiectwo posiada własną centralę finansowania konsumpcji, umożliwiającą sprzedaż na raty.

VIII. Inne zagadnienia powiatu ostrowskiego.

Z pewnej strony podniesiono celowość wprowadzenia dodatku kresowego dla funkcjonariuszów państwowych, dzięki któremu wzrosła by konsumpcja i poprawiłyby się obroty w handlu.

POWIAT KĘPIŃSKI.

I. Ogólne wiadomości:

Obszar powiatu : 112.280 ha, z czego w rękach polskich 100.429 ha.
w rękach niemieck. 11.000 ha.

Gospodarstw karłowatych / do 5 ha/ jest 60%, w tym 36% gospodarstw
do 2 ha.

Ludność 93.873, w tym Polaków 85,643 / 91,2%/

Niemców 7.194 / 7.7%/

Czechów 723

Żydów 313

Bezrobocie: Zimą rejestrowanych do 2500, liczba zaś pół-bezrobotny
/ z gospodarstw karłowatych/ jest znacznie większa; ostatnio odpły-
nęło do Niemiec oficjalnie 1000 osób; na przepustki 1500.

II. Potrzeby publiczno-inwestycyjne powiatu kępińskiego.

Drogi: Od Niwek Książęcych do Kępna przez Kobylą Górę, Badyńów, Rzetnię, należałoby przeprowadzić drogę długości 23 km.

Elektryfikacja. Kalisz w r. bież. doprowadza riasć do Ostrzeszowa a być może nawet do Kępna. Kępno ma fundusze na zakłady miejskie ale nie ma funduszków na zelektryfikowanie wsi. Potrzebny kredyt na rok 1939 w wysokości około 300.000 złotych. Na strefę nadgraniczną, trzeba wyjątkowo niskiej ceny prądu wiejskiego.

Szkolnictwo. Ilość gmachów niedostateczna; potrzeba przebudowy zwłaszcza w Kobylej Górze, gdzie gmina nie może sprostać potrzebom.

III. Rolnictwo powiatu kępińskiego.

---

a/ Osadnictwo.

Minimalny zapas ziemi pozostającej do parcelacji /5 000 ha/ uniemożliwia należyte dopełnienie gospodarstw karłowatych; trzeba więc małorolnym umożliwić wykonywanie prac dodatkowych, jak jedwabnictwo, królikarstwo, zielarstwo itp. Nadto pożądanym jest doprowadzenie spraw osadniczych na pograniczu do takiego stanu, w jakim osadnicy mieliby możliwość dokonywania racjonalnych spłat zadłużenia. Koniecznym więc jest tutaj przede wszystkim odpowiednie wyposażenie ich w żywy i martwy inwentarz; natomiast kwestia zabudowań osadniczych odgrywa rolę raczej drugorzędą.

b/ Spółdzielczość.

I. Rolniczo-handlowa

1. "Rolnik" w Ostrzeszowie znajduje się na drodze sanacji. Powiatowa KKO udzieliła mu kredytu wysokoprocentowego, to też spółdzielnia polska z trudnością konkuruje ze spółdzielnią niemiecką; potrzeba pokrycia różnicy procentowej.

2. "Rolnik" w Kępnie przeszedł ciężki proces sanacyjny; obecnie odżywa. Rolnictwo zainteresowane nie życzy sobie żadnej pomocy, pragnąc o własnych siłach dźwignąć swoją spółdzielnię.

3. Utrzymuje się przekonanie, że "Rolnik" w Rychtalu powinien być li tylko filią jednej z istniejących spółdzielni; w porównaniu z ilością transakcyj, dokonywanych przez "Rolnik" rychtański, jego koszty handlowe są zbyt duże.

4. Korzystnie rozwija się Spółdzielnia producentów trzody chlewnej.

II. Mleczarska

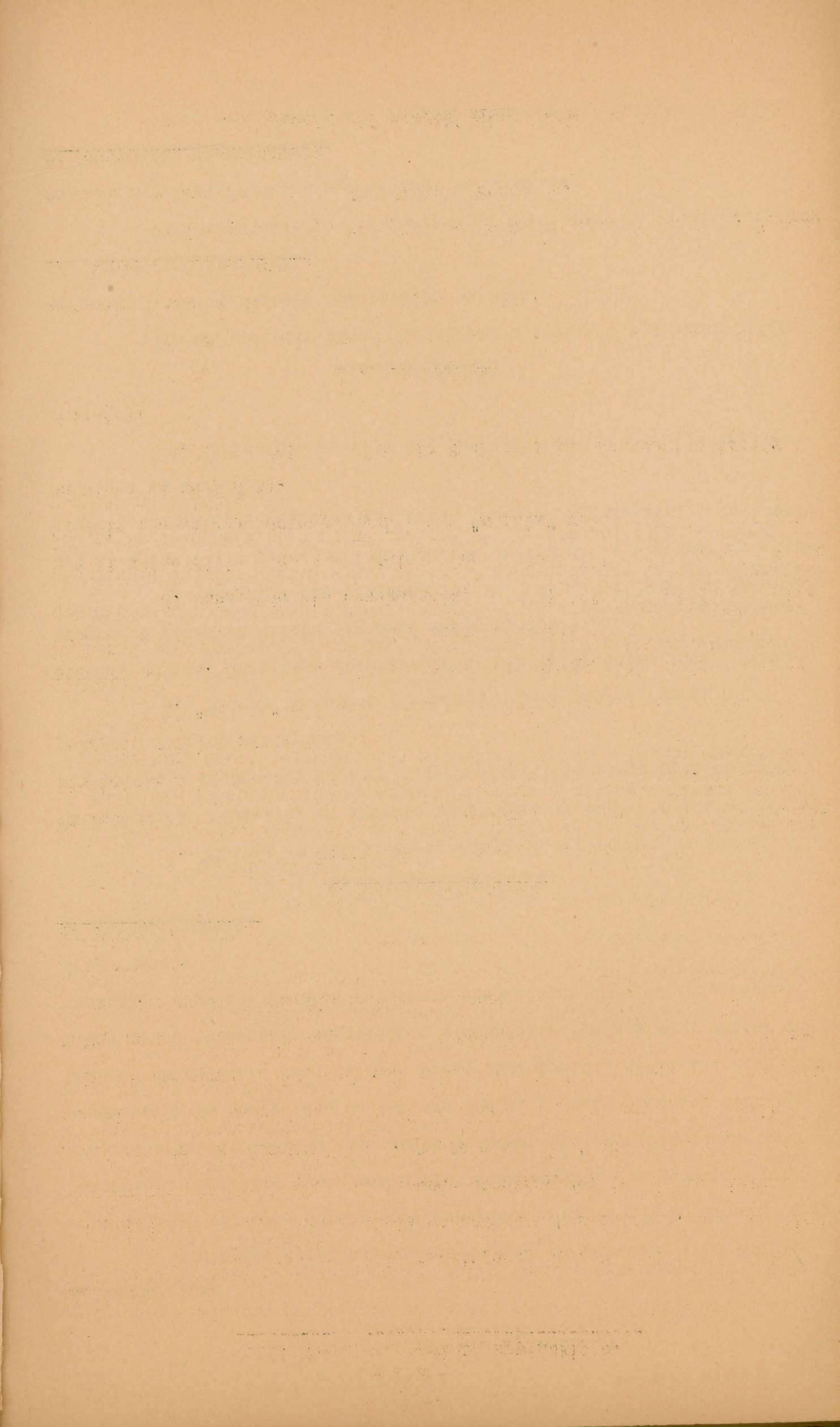
Polska spółdzielczość mleczarska w powiecie kępińskim działa sprawnie i nie ma żadnych specjalnych potrzeb.

c/ Kontyngent gęsiarski.

Powiat potrzebuje kontyngentu na wywóz gęsi do Niemiec. Sprawą zajmuje się Izba Przemysłowo-Handlowa w Poznaniu.

d/ Gospodarka ziemniaczana.

Wobec załamania się wysyłki ziemniaków jadalnych na Śląsk,

rolnictwo miejscowe pragnęłoby uruchomić suszarnię płatków ziemniaczanych oraz gorzelnię. W sprawie tej trzeba będzie przeprowadzić konferencję z firmą "Akwawit".

e/ Melioracje.

a/ Dreny. Powiat utrzymuje jednego technika, który dla wszystkich spółek wodnych przeprowadza badania, na których podstawie powiat wydaje zarządzenia konserwacyjne.

b/ Melioracje. Melioracje podstawowe zostały rozpoczęte; trzeba je kontynuować. Są do wykończenia następujące melioracje:

- 1/ Niesobu na przestrzeni około 3 km u ujścia/projekt gotowy, zatwierdzony/; roboty wykonane na przestrzeni 12 km kosztem 145 000 zł.
- 2/ Pomianki /13 km/; projekt zatwierdzony; p. Wojewoda przyrzekł 20 000 zł w roku bieżącym.
- 3/ Proсны.ta melioracja pozostaje pod znakiem zapytania, bo chociaż posiada dla powiatu, którego granicę zachodnią stanowi, bardzo poważne znaczenie, koszt jej regulacji nie stałby w proporcji do osiągniętej korzyści.

Uwaga:

Do rozważenia koncepcja, czy nie należałoby nakłonić komunalnych kas oszczędności do udzielania pomocy spółdzielniom, poprzez coroczne udostępnianie im niewielkich kontyngentów bezprocentowego kredytu /przecież KKO ze swych zysków stosunkowo znaczne ofiary przeznaczają na różne pożyteczne cele!/.

IV. Przemysł powiatu kępińskiego.

Głównym zagadnieniem jest tutaj eksploatacja kwarcytu koło Skawiny, która w ubiegłym roku zatrudniała 600 ludzi w okolicy najuboższej; wywożono ponad 1000 ton miesięcznie. Niestety w roku bieżącym wypuszczono znaczne ilości kwarcytu z Czechosłowacji, co pociągnęło za sobą spadek stanu zatrudnienia z 600 robotników na 300.

Eksploatację prowadzą dwie niezbyt sympatyczne firmy "Skawina" / firma żydowska/ i "Stella" / firma o kapitale zagranicznym/.

Geolog U.P. dr. Gołąb obliczył zapasy kwarcytu pod Ostrzeszowem na około 100 lat produkcji po 2000 ton miesięcznie. Trzeba zagadnienie to dokładnie zwentylować, zbadać przyczyny, dla których wpuszczono kwarcyt czeski.

Eksploatacja kwarcytu w rozmiarach zeszłorocznych może rozładować około 50% zarejestrowanego bezrobocia w powiecie kępińskim, w przeciągu całego roku.

V. Handel powiatu kępińskiego.

-----

branza zbożowa silnie odczuwa konkurencję niemieckich spółdzielni.
zaopatrzenie w kredyty słabe,
wiejskie, domorosłe kupiectwo jest nadmiernie rozwinięte i utrzymuje się na bardzo niskim poziomie fachowym; trzeba podnieść poziom drogą lotnych kursów.
skarg na demokrację nie ma.

VI. Rzemiosło powiatu kępińskiego.

Stan fachowy rzemiosła jest fatalny. Dowodem tego fakt, iż inteligencja pracująca zaopatruje się w ubrania i obuwie poza powiatem kępińskim, bo nie ma tam dobrych krawców ani obuwników. Konieczną jest potrzeba przeszkolenia rzemieślników / Geneza partactwa jest następująca. Podczas wojny dobrych rzemieślników wzięto do wojska; ich miejsce zajęli niedouczeni czeladnicy i uczniowie, którym udzielono kart rzemieślniczych w okresie przejściowym, co utrwaliło partaczy w rzemiośle/.

- a/ Kasa bezprocentowa , prowadzona przez kupca p. Laskowskiego, pracuje nie tylko dla rzemiosła, ale i dla kupiectwa. Stara się w B.G.K. o 2000 zł. Kapitałów własnych posiada około 2500 zł. W ubiegłym roku obrócono 20000 zł. Wypłacalność doskonała.
- b/ Stosunkowo nikłym jest odpływ do innych dzielnic, z braku kapitałów.

£/ Chałupnictwo.

1. Ponieważ z powiatu idzie duży eksport jagód, więc zamierza się uruchomić chałupniczy wyrób koszyków łubowych. W tym celu konieczne jest sprowadzenie maszyny do strugania drzew z Niemiec za 7500 zł.
2. Zamierza się uruchomić chałupniczy wyrób wzapek oraz odzież zawodowej; potrzeba około 10.000 zł.
3. Gmina Łaski interesuje się produkcją samodziaków.

VII. Bankowość powiatu kępińskiego.

Powiatowa K.K.O. dysponowała na 1.7. 1938 gotówką w wysokości 491.000 zł, poczem papierami wartościowymi również na 1/2 miliona złotych. Odliczając tytułem pogotowia kasowego 10% wkładów = 1/2 miliona zł, Powiatowa K.K.O. może z łatwością uruchomić 1/2 miliona złotych na cele kredytową. O szerokich podstawach, na jakich opiera się Powiatowa K.K.O., świadczy fakt, iż ma ona 15.000 wkładków. Kredyt przyszyty w wysokości 200.000 złotych rozprowadzony wśród 1700 kredytobiorców

VII. Bankowość powiatu kępińskiego.

Powiatowa K.K.O. dysponowała na 1.7. 1938 gotówką w wysokości 491.000
początem papierami wartościowymi również na 1/2 miliona złotych. O
licząc tytułem pogotowia kasowego 10% wkładów = 1/2 miliona zł, Powiatowa K.K.O. może z łatwością uruchomić 1/2 miliona złotych na al
kredytową. O szerokich podstawach, na jakich opiera się Powiatowa K.
K.O., świadczy fakt, iż ma ona 15.000 wkładków. Kredyt przyszy
w wysokości 200.000 złotych rozprowadzony wśród 1700 kredytobiorców

VIII. Inne zagadnienia powiatu kępińskiego.

Lasy państwowe płacą zbyt mało robotnikom; przeciętnie od 1,- do 1,60 zł na dniówkę. Nic dziwnego, że robotnicy wolą uciekać do Niemiec, gdzie są lepiej opłacani.

Uwaga: Kolejność pomocy dla powiatu:

- a/ kwarcyty
- b/ roboty wodne
- c/ pomoc dla spółdzielczości rolniczo-handlowej
- d/ elektryfikacja
- e/ osadnictwo
- f/ uelastycznienie i potaniecie pomocy kredytowej K.K.O.

16.5

BIBLIOTEKA W.S.E. POZNAN

43090

GWO zam. 1582/Pn — Poz. 4 - 660/55 - 50000 - K-6-9530